

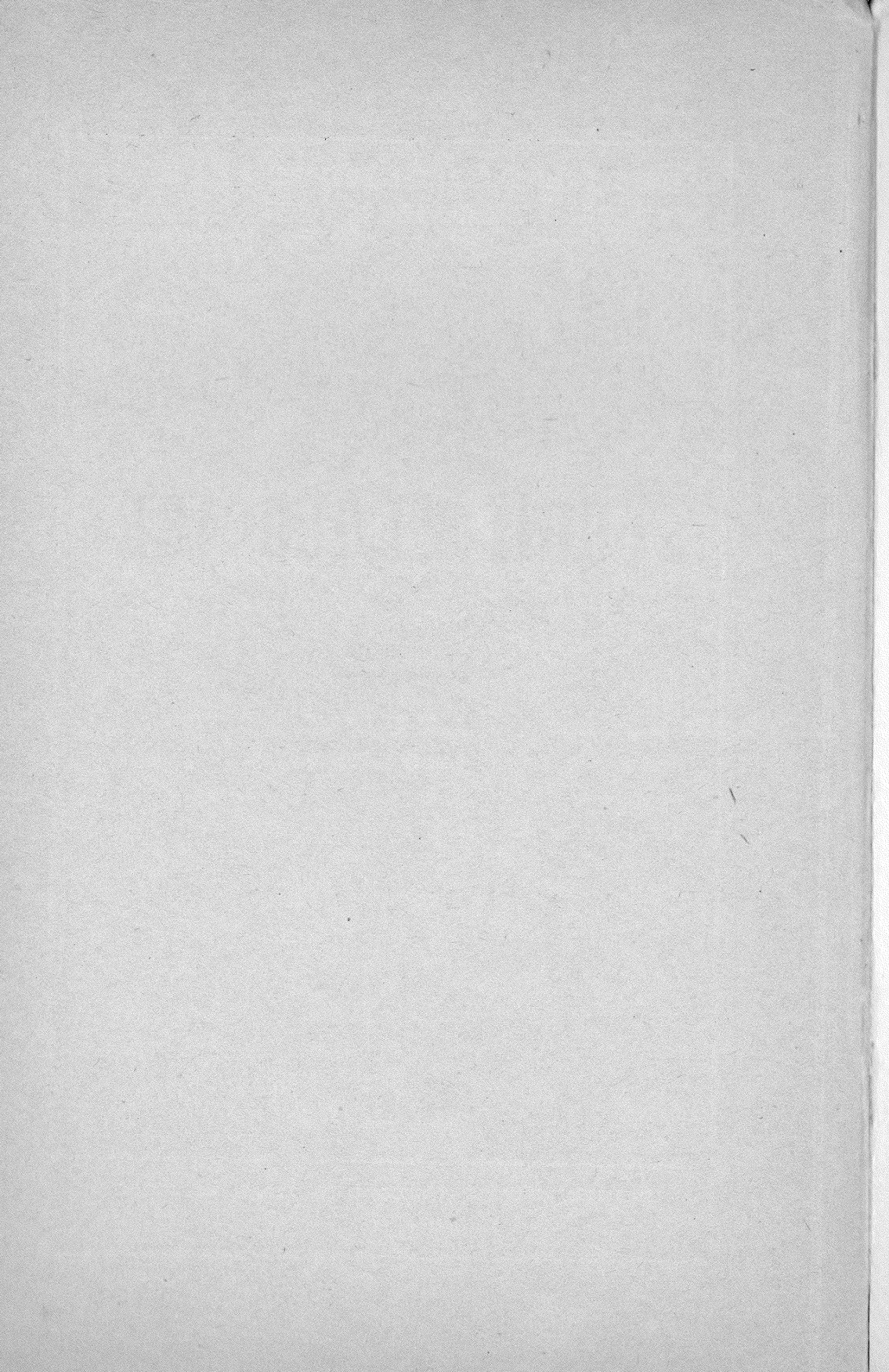
PUBLICAȚIE SEMESTRIALĂ A
FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN BUCUREȘTI

STUDII TEOLOGICE

A N U L VI
1 9 3 7

VOLUMUL I

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BUCOVINA», I. E. TOROȚIU
BUCUREȘTI 1937

PUBLICAȚIE SEMESTRIALĂ A
FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN BUCUREȘTI

STUDII TEOLOGICE

A N U L VI

1 9 3 7

VOLUMUL I

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BUCOVINA», I. E. TOROUTIU
BUCUREȘTI 1937

TEOLOGIA CA ȘTIINȚĂ¹⁾

de Prof. TEODOR M. POPESCU

Despre teologie ca știință s'ar putea scrie un întreg tratat de epistemologie, în care ar fi de spus multe și importante lucruri. Pentru durata unei prelegeri și pentru scopul mai mult practic, cu care țin să spun câteva cuvinte potrivite cu un început de an universitar, eu nu mă gândesc să fac nici teoria teologiei, nici istoria ei, nici enciclopedia și metodologia teologiei, nici — cu atât mai puțin — filosofia teologiei, deși din toate aceste puncte de vedere și poate chiar din altele ar fi, fără îndoială, foarte interesant și instructiv de privit și de tratat știința teologiei, pentru a-i lămurii în conștiința D-voastră de studenți, veniți aici ca să învățați teologia, esența și rostul ei de știință.

Mă mulțumesc de aceea să sugerez doar felul problemelor puse de subiectul acestei prelegeri și mă grăbesc chiar să mărturisesc că răspunsul lor nu este cumva în vreun chip deosebit de competența mea. Dar gândul de a vă fi cu ceva util, la început de an școlar, m'a îndemnat să încerc a vă atrage prin câteva lămuriri atenția asupra naturii și cerințelor științei ce veniți să studiați la noi și a vă ajuta poate, prin câteva reflecții asupra calităților ei, ca s'o studiați cu mai multă încredere, cu mai multă plăcere și cu mai mult folos.

Pentru a studia cu încredere, cu plăcere și cu folos un lucru, trebuie știut mai întâi bine ce este el. Ar fi desigur foarte interesant să cunoaștem în această privință părerea fiecărui student al nostru: Ce vede el în teologie, ce caută el anume în teologie? Ce este teologia pentru student și de ce o

---

1) Prelegere de deschidere a cursurilor (11 Noembrie 1936).

studiază? Are el înțelegerea înaltului sens al științei sacre și are pasiunea, care poate să facă din ea un ideal pentru mintea lui și o mare bucurie pentru inima lui? Nu este momentul să aștept un răspuns la aceste întrebări și nu le pun cu gândul de a vă face proces de intenții, contestându-vă interesul și dragostea pentru știința teologică. Dar nu mă pot opri de a spune un lucru știut și de D-voastră, că adecă teologia nu vă satisface și nu vă încălzește pe toți în aceeași măsură, că nu se simt toți deopotrivă de bine aci și în lume ca studenți teologi, că unii vin nedumeriți și pleacă poate desămăgiți, că pentru unii teologia începe prin a fi un semn de întrebare și sfârșește poate prin a fi o desiluzie, că alții o ocolesc ca pe o știință inferioară, minoră, tolerată.

Și chiar dacă n'aș avea niciun motiv să scrutez conștiința studențească a ucenicilor noștri, nu pot uita că în timpul și în mediul în care trăim și studiem, și noi și D-voastră, ideea despre teologie este vagă, neprecisă, știința noastră nu este nici destul de bine cunoscută, nici destul de bine apreciată, nu de câțiva, ci poate de mulți. Lumea dinafară, de unde am venit noi aci și de unde veniți și D-voastră, în deosebi cei cu studii liceale, și în care ne mișcăm toți, când ieșim de aici sau când ridicăm ochii de pe cărțile noastre, știe puține, greșite și nu totdeauna plăcute lucruri despre teologie. Nu există poate știință, despre care profanii, adecă nespecialiștii — cuvântul nu este nici insultă, nici reproș — să aibă o idee mai neprecisă și mai greșită, ca despre teologie. Pentru mulți, poate, obiectul ei de studiu trebuie să fie ceva între catehism și tipic bisericesc, sau doar o amplificare a cunoștințelor de religie din școala secundară, pentru uzul special și exclusiv al celor cari vor să fie preoți cu diplomă universitară. Cine n'a avut prilejul să cunoască teologi, teologi buni, sau n'a avut curiozitatea sau putința să se intereseze în deosebi despre domeniul și ținuta științifică a teologiei, nici nu bănuiește cât de mare, cât de profund și cât de variat este cuprinsul câmpului ei de studiu.

Afirmând aceasta, știu totuși că trebuie să lămurim și să întemeem pentru noi și pentru alții caracterul ei științific.

Teologie și știință sunt pentru unii noțiuni cari se exclud: nu numai pentru unii oameni de știință, dar mai înainte chiar pentru unii teologi. Să nu ne ascundem deci dificultatea care rezultă din această serioasă obiecțiune, după care teologia nu este și nu poate fi știință, întrucât obiectul ei de studiu nu poate fi cercetat științific.

Θεολογία este în adevăr știința despre Dumnezeu, dar „pe Dumnezeu nu L-a văzut nimeni niciodată“. El este ceva ce nu se poate studia și cunoaște: Este transcendent, inaccesibil, inefabil, necuprins de mintea și de noțiunile noastre, incomprehensibil și incognoscibil. Fiind mai presus de puterea noastră de a înțelege și de a exprima, El nu poate fi obiectul unei științe¹⁾. Teologia deci nu se poate pretinde știință, obiectul ei, Dumnezeu, fiind mai presus de știință. O știință despre Dumnezeu este deci un paradox, o imposibilitate, pentru că știința este lucrul rațiunii și Dumnezeu este mai presus de rațiunea omenească. N'au spus-o numai oameni de știință pozitivă; au spus-o unii filosofi, ca Spinoza, care nu vede compatibilitate între teologie și rațiune²⁾, au spus-o în general raționaliștii și nominaliștii³⁾ și chiar teologi, ca Roland de Cremona⁴⁾ și Duns Scotus⁵⁾, după care teologia nu poate fi o

1) **Nicolas Berdiaeff**, De la destination de l'homme. Essai d'éthique paradoxale. Traduit du russe par I. P. et H. M., Paris 1935, p. 26: „Dieu ne peut pas être l'objet de notre connaissance, parce que l'homme, dans l'acte de connaissance, ne peut pas s'élever au-dessus de lui; il ne peut pas répandre une lumière sur Dieu, il ne peut que la recevoir de lui“.

2) **Rudolf Eisler**, Wörterbuch der philosophischen Begriffe, ed. 4, vol. III, de **Karl Roretz**, Berlin 1930, art. Theologie, p. 233.

3) **P. Schanz**, art. Theologie, în Wetzer und Welte's Kirchenlexicon, ed. 2, vol. XI (1899), col. 1561.

4) Conf. **J. Cottiaux**, recensie despre **E. Filthaut**, Roland von Cremona O. P. und die Anfänge der Scholastik im Predigerorden, în Revue d'histoire ecclésiastique (Louvain) t. XXXII, n. 4 (Oct. 1936), p. 934.

5) In libros sententiarum, prol.; comp. III, d. 24, 1, citat la **Richard Müller-Freienfels**, Eislers Handwörterbuch der Philosophie, ed. 2. Berlin 1922, art. Theologie, p. 661. **P. Raymond**, art. Duns Scot, în Dictionnaire de Théologie catholique, citat de **F. Cayré**, Précis de Patrologie, t. II, Paris, 1930, p. 645. **Koch**, art. Theologie: III. Katholische Theologie, în Die Religion in Geschichte und Gegenwart, ed. 2, vol. V (1931), col. 1125, 2.

știință propriu zisă, ci mai mult o disciplină practică. Iată deci negat chiar în lagărul teologic caracterul științific al teologiei.

Este de prisos să stăruim asupra motivelor de ordin principal, pentru cari s'a refuzat teologiei loc între științe. Este vorba desigur de cele positive sau exacte. Acestea au de cercetat domenii, în cari experiența și raționamentul ajung pentru a observa just și a formula rezultate precise, pentru a stabili legi. Teologia, evident, având obiect și criterii deosebite, nu poate demonstra cu evidența constrângătoare, cu care demonstrează științele pozitive. Bazată pe autoritate, teologia afirmă și crede dogmatic. Din parte-i, știința, tare pe experiența sa, se mulțumește doar cu sine, își este suficientă sieși, devine absolută ¹⁾, devine și ea dogmatică, deși este contra dogmatismului ²⁾.

Se cere deci teologiei, din punct de vedere strict științific, de nu chiar și filosofic, să renunțe la titlurile sale științifice, la onoarea de a fi și ea o știință, căci evident este și pentru teologie o onoare a fi știință. Ea o revendică, alături de celelalte științe, și chiar contra teologilor, prea puțini de altfel, cari au renunțat la caracterul ei științific. Pentru a ne putea face o idee despre calitățile științifice ale teologiei, trebuie s'o privim în fața celorlalte științe și să stabilim printr'o comparație cu ele posibilitățile științifice ale teologiei.

Ce este prin urmare știința? ³⁾. În definiție simplă, ea este cunoștința ce avem despre o realitate, pe o cale care să

---

1) **Emile Boutroux**, *Science et Religion dans la philosophie contemporaine*. (Bibliothèque de Philosophie scientifique), Paris 1916, p. 346.

2) *Ibidem*, p. 352.

3) A se vedea câteva definiții la: **Rudolf Eisler-Karl Roretz**, op. cit., p. 617—625. **Richard Müller-Freienfels**, op. cit., p. 761—764. **Tillich**, art. *Wissenschaft*, în *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, ed. 2, vol. V (1931), col. 1986. **Johannes M. Verweyen**, *Religion und Kultur*. (*Wissenschaft und Bildung*, 202), Leipzig 1925, p. 22. **Adolf von Harnack**, *Aus der Friedens- und Kriegsarbeit*. (Reden und Aufsätze. Neue Folge, dritter Band), Giessen 1916, p. 178—191. **André Lalande**, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, nouvelle édition, vol. II, Paris 1928, p. 738, n. 2. **Alfred Feder**, *Lehrbuch der geschichtlichen Methode*, ed. 3, Regensburg 1924, p. 13. **K. N. Στρατιώτου**, *Εἶναι ἡ Θεολογία ἐπιστήμη*; Atena 1911, p. 3—4.

ne asigure că posedăm adevărul. Știința este un obiect de studiu și o metodă de studiu, metodă prin care se ajunge la cunoașterea realității care formează obiectul științei. Știința cercetează domeniul realităților cognoscibile prin metode proprii pentru cunoașterea adevărului. Două lucruri sunt deci necesare pentru a se asigura cunoștințelor noastre caracter științific: Un obiect de studiu real și o metodă de studiu riguroasă, metodă care în știință este experimentală și rațională.

Teologiei i s'a contestat calitatea științifică tocmai pentru motivul că nici obiectul ei nu aparține domeniului cercetării, nici metoda ei nu este de aceea științifică. Obiectul ei este de domeniul supranaturalului, metoda ei este credința.

Situația științifică a teologiei ar fi cu drept cuvânt precară și prezența ei în Universitate ar fi nejustificată, dacă totul s'ar reduce la atât în materie de știință și teologie: La realitățile vizibile și la puterea de cunoaștere a rațiunii omenești. Știința se caracterizează în adevăr prin obiect și prin metodă și se deosebește prin ele de teologie, dar este cu totul greșit și este chiar neștiințific a crede, că realitățile se reduc toate la cele pe cari le studiază știința și că metoda ei este infalibilă și exclusivă. Nu numai teologii, ci și oameni de știință și cugețatori foarte distinși, a căror părere nu poate fi bănuită de părtinire pentru teologie, recunosc că imposibilitatea de a defini un lucru, și deci de a-l cunoaște, nu însemnează inexistența lui ¹⁾, că domeniul realităților este mult mai mare decât cel explorat de știință, că aceasta este deci parțială ²⁾, unilaterală ³⁾, imperfectă; este fragmentară și neputincioasă ⁴⁾, departe de a putea să cuprindă și să cunoască totul, incapabilă să pronunțe ultimul cuvânt cu privire la realitate ⁵⁾, incapabilă să ne poată

1) Dr. **Alexis Carrel**, *L'homme, cet inconnu*, Paris 1936, p. 46.

2) **Nicolas Berdiaeff**, op. cit. p. 14. **Paul Wernle**, *Einführung in das theologische Studium*, ed. 3, Tübingen, 1921, p. 19.

3) **Adolf von Harnack**, op. cit. p. 190.

4) **Charles Hauter**, *Religion et réalité*. (Études d'histoire et de philosophie religieuses publiées par la Faculté de Théologie protestante de l'Université de Strasbourg, fasc. 5), Strasbourg, Paris 1922, p. 137.

5) *Ibidem*, p. 128.

face să cunoaștem natura lucrurilor ¹⁾). Știința nu poate monopoliza nici totalul obiectelor cognoscibile, nici aspectele sub cari ele pot fi văzute ²⁾). Iată lucruri pe cari le recunosc chiar oamenii de știință.

Emile Boutroux, pentru a cita unul din cei mai autorizați arbitri în procesul dintre religie și știință, declară de repetate ori în cartea sa **Science et Religion dans la philosophie contemporaine**, că știința nu cuprinde totul ³⁾ și deci nu poate studia totul, că ea este limitată și ca întindere și ca adâncime ⁴⁾, că ea este mărginită și teoretic și practic ⁵⁾, că spiritul ei este evoluabil și relativ și că în definitiv nu știința, ale cărei posibilități de cunoaștere sunt reduse, ci spiritul științific se găsește în conflict nu cu religia, al cărei domeniu este deosebit și deci legitim, ci cu spiritul religios ⁶⁾. Știința nu poate afirma că ceea ce nu se cunoaște prin ea nu se mai poate cunoaște prin nimic; ea nu poate să interzică nimănui de a ști ceea ce nu știe ea ⁷⁾. Știința, adaugă Boutroux, știe destul pentru a ști că nu-și este suficientă ⁸⁾. Este o dogmă fundamentală pentru ea, că nu știe unde merge ⁹⁾.

Sunt păreri categorice, pe cari nu le cităm cu satisfacția de a vedea umilită știința, pentru că știința rămâne totuși o putere, o cucerire, o glorie, pe cari le revendicăm și pentru teologie. Vrem numai să facem înțeles, că domeniul realităților este mult mai mare decât cel îmbrățișat de știință și că mijloacele ei sunt insuficiente pentru a ne face cunoscute toate adevărurile existente, că științele prin urmare nu sunt toată știința.

---

1) **H. Poincaré**, La valeur de la science, p. 266; la **Virgil Godeanu**, Filosofia religiei după Maurice Blondel. Aspecte din problema filosofiei creștine în gândirea contemporană. (Teză de doctorat în Teologie), Râmnicul-Vâlci 1933, p. 37, unde mai sunt citați și alții (p. 37—38).

2) **André Lalande**, op. cit. p. 738, n. 2.

3) Op. cit. p. 357.

4) Ibidem, p. 230.

5) Ibidem, p. 234.

6) Ibidem, p. 345.

7) Comp., ibidem, p. 248—249, 251—252.

8) Ibidem, p. 252.

9) Ibidem, p. 266.

Știința este relativă și insuficientă, pentru că posibilitățile mijloacelor ei de studiu, rațiunea și experiența, sunt mărginite și lucrează pe un teren mărginit. Rațiunea omenească are limite, experiența de laborator abia de poate năzui să treacă dincolo de lumea materială. Raționalul însuși este în fond irațional, pentru că își deduce concluziile dintr'un factor pe care nu-l mai poate deduce din nimic, rațiunea divinizată, rațiunea suverană¹⁾. Această rațiune nu este suficientă nici pentru studiul și cunoașterea tuturor realităților văzute și nevăzute, nici chiar pentru a realităților de fapt, a faptelor reale²⁾.

Ar fi crud să insistăm asupra atâtor nesiguranțe ale științei, atâtor schimbări de păreri științifice, uneori dela o zi la alta, atâtor contraziceri între omenii de știință, atâtor afirmațiuni pretențioase sdruncinate de cercetări ulterioare, atâtor ipoteze infirmate, atâtor dogme științifice modificate, atâtor aproximații, erori și șovăeli științifice. Vom reține numai că știința este încă departe de a ști tot ce poate ști și cu atât mai departe de a ști cecece nu poate ști.

Știința, care este produsul inteligenței, nu este decât un aspect al inteligenței, zice doctorul Alexis Carrel în cartea-i celebră *L'homme, cet inconnu*³⁾. Știința nu poate pretinde că posedă adevărurile esențiale⁴⁾, nu poate întemeia singură o concepție asupra lumii⁵⁾, ceva mai mult, nu poate asigura vieții principiile bunului ei mers⁶⁾ (citez pentru fiecare afirmație un om de știință). Întrebări primordiale, fundamentale, fără al căror răspuns nu se pot înțelege existența și sensul lumii și al vieții, ca acelea: De unde vine lumea și unde merge? — rămân fără deslegare din partea științei⁷⁾. Enigme, cari nu și-au trădat secretul și cari probabil, cum a zis Dubois-Rey-

1) Comp. **Paul Wernle**, op. cit., p. 8.

2) *Ibidem*, p. 11.

3) P. 142.

4) **Charles Hauter**, op. cit. p. 137.

5) **Johannes M. Verweyen**, op. cit. p. 22.

6) Comp. **Émile Boutroux**, op. cit. p. 233.

7) **Johannes M. Verweyen**, op. cit. p. 28.

mond, cu sincerul și celebrul său „Ignorabimus“¹⁾, nu și-l vor trăda niciodată, ca: esența materiei și a puterii, originea mișcării, nașterea simțirii și a conștiinței, esența libertății voinței²⁾, vor sta în calea științei ca un avertisment și ca o desfi-dere, cari o vor face să reflecteze cu resemnare, în fața mar-riilor ei cuceriri, la marile mistere ce-i rămân interzise.

Pe măsură ce știința progresează, se vedește relativitatea și imperfecțiunea ei. Pe măsură ce omul de știință se ridică mai sus și vede mai departe, constată că se depărtează mai mult, dincolo de orizontul cunoștințelor, pământul făgăduinței, inaccesibil rațiunii, experienței, științei. Atitudini științifice ca a lui Haeckel și altora, pe cari moda imitației le adusese până în universitățile noastre, sunt astăzi imposibile, anacronice, ridicule.

Fără să piardă niciunul din privilegiile sale naturale, ra-țiunea a trebuit să recunoască puteri de pătrundere superioare ei, să vadă în intuiție un mijloc de cunoaștere superior inte-lectului³⁾, să aducă credinței religioase omagiul cuvenit⁴⁾, să ia în serios fenomenele de viziune mistică⁵⁾. A trecut timpul când se credea că știința monopolizează toate realitățile și cu-noștințele și când își acorda singură certificat de atotștiință, repudiind cu dispreț ceea ce nu ieșea din laborator, din instru-mente, din observație și din calcule: ceea ce depășia rațiunea specializată adecă mărginită a savantului și nu era materie.

Este loc deci și pentru alte științe, și între acestea pentru o știință a teologiei, o știință care să fie necesară și îndrep-tătită prin obiectul și prin metodele sale, prin cele proprii și prin cele comune cu altele: Prin obiect, pentru că științele pozi-tive nu pot cuprinde singure tot domeniul realităților, prin me-todă, pentru că acest teren închis rațiunii se deschide credinței luminate. La obiect deosebit, metodă deosebită; la o realitate

1) La **Émile Boutroux**, op. cit. p. 230—231.

2) v. **Richard Müller-Freienfels**, op. cit. p. 299.

3) **H. Bergson**.

4) **Dr. Alexis Carrel**, op. cit. p. 142. **Émile Boutroux**, op. cit. p. 374.

5) **Émile Boutroux**, op. cit. p. 306. **Dr. Alexis Carrel**, op. cit. p. 141—147.

mai mare decât rațiunea, o metodă mai puternică decât rațiunea. Acolo unde încetează realitatea naturală, continuă realitatea spirituală, și de acolo, unde se oprește rațiunea, continuă investigațiile credința. Rațiunea singură vede abia cât ochii; puterea ei vizuală este mărită de credință, care este tot o capacitate a minții omenești, tot un privilegiu al rațiunii, pentru că fără rațiune omul n'ar putea nici să creadă. Credința este cea mai mare potență a rațiunii, a inteligenței umane. Ea este o funcțiune a rațiunii și deci un mijloc de cunoaștere al rațiunii. Repet, omul n'ar crede, dacă n'ar putea să raționeze. Credința însăși se raționează: Este ceea ce face teologia.

Ca știință despre Dumnezeu însă, cum am spus, adecă despre ceea ce nu se poate ști, i s'a contestat teologiei caracterul științific. Recunoaștem că ea nu intră, în adevăr, cu tot materialul său în cadrul științelor. Situația ei nu încetează de a fi în parte paradoxală, irațională. Acesta nu este însă un defect al teologiei, este privilegiul ei, sau : Defectul ei științific devine privilegiul ei supraștiințific. Căci ceea ce este mai presus de știință nu este pentru aceasta neștiințific. Teologia ar fi între științe o simplă rudă săracă, dacă n'ar fi și ceva mai mult decât ele, ceva care o ridică peste ele.

Să admitem totuși că teologia este știința credinciosului. Credinciosului nu i se poate interzice sau contesta uzul rațiunii, nici încredințarea că posedă cunoștințe religioase. Dumnezeu este incognoscibil și totuși noi putem cunoaște, nu esența Lui, în adevăr, dar existența, acțiunea, atributele Lui. Le vedem nu numai în credința noastră ; le vedem în natură și în istorie, în realități sigure. Încredințarea ce avem despre El din acestea este tot atât de întemeiată și de tare, cât orice adevăr constatat pe cale științifică. Dumnezeu este invizibil și totuși evident, rațiunea nu-L cuprinde și totuși Il acceptă. Nu știm ce este El, dar știm că este. Știind acestea, avem cunoștințe despre Dumnezeu, Care nu Se poate cunoaște. Certitudinea pe care o dă credința este mai adâncă și mai puternică chiar decât orice certitudine obținută pe cale intelectuală : O spune un om de știință ¹⁾.

1) Dr. Alexis Carrel, op. cit. p. 142.

Ceeace numește fericitul Augustin „ochii credinței“¹⁾, ceeace Pascal numește „rațiunea inimii“, acea dovedire a lucrurilor nevăzute încă, de care vorbește epistola către Evrei (XI, 1), este — oricare i-ar fi numele — o facultatea sufletească incontestabilă, o putere care înlesnește spiritului nostru depășirea contingentei și a materiei și ne pune în legătură mijlocită cu realități, pentru cari simțurile noastre obișnuite sunt insuficiente. Este atât de reală și atât de necesară această cunoaștere printr'o putere care nu este pur raționament, încât ea nu lipsește nici marilor oameni de știință, descoperitorilor, geniilor, fie numită intuiție, fie vedere clară, fie imaginație creatoare²⁾, fie altfel. Chiar știința, care este critică în metoda sa, este credincioasă în scopul său: Ea caută să găsească ceva ce crede că există. Dacă i se ia credința în adevărul existent, știința se coboară la sport diletant, zice Wernle³⁾. Dacă este justificată o credință științifică, este cu atât mai mult una religioasă. Ea nu poate fi îndepărtată pentru singurul motiv că este o credință, zice iarăș Boutroux⁴⁾. Credința nu ridică prin urmare teologiei caracterul științific, pentru că și ea este un mijloc de cunoaștere, deschizând o privire asupra realităților supranaturale⁵⁾. Ea face desigur din teologie o știință deosebită de celelalte, o știință în felul său. Dar fiecare știință este mai mult sau mai puțin o știință în felul său. Una poate fi mai sigură decât alta, dar pe terenul alteia niciuna nu este mai sigură decât aceea, fiecare știință având rațiunea și temeiurile sale, pe cari nu i le pot contesta celelalte în numele principiilor lor particulare.

Credința, prin care teologia cunoaște realități de ordin spiritual, supranatural, se bazează, e drept, pe autoritate, pe

1) Epistola CXX, 8, Migne P. L. XXXIII, col. 456, citat de **Denys Gorce**, *Le laïc théologien. Introduction à l'étude de la Théologie*, Paris 1934, p. 55.

2) *Comp. Dr. Alexis Carrel*, op. cit. p. 143.

3) *Op. cit.* p. 18.

4) *Op. cit.* p. 242: „La croyance religieuse, donc, la foi, ne peut être écartée pour cette seule raison qu'elle est une croyance“.

5) „En nous procurant une échappée sur les réalités surnaturelles“..., **Denys Gorce**, op. cit. p. 436.

autoritatea cuvântului revelat. Necredincioșii ar putea desigur să zâmbească ironic la auzul acestei afirmații, dar nu poate fi pentru noi și pentru nimeni adevăr mai sigur decât cel descoperit de Dumnezeu Insuși și verificat cu prisosință într'o istorie de mai multe ori milenară, și nu înțelegem de ce ar trebui să renunțăm la încrederea ce merită pentru aceasta, când nu refuzăm încrederea noastră unor științe, cari au făcut, până să găsească o cale mai sigură spre cunoașterea adevărului, și fac chiar după aceea, multe și aventuroase dibuiri în nesigur și operează cu atâtea ipoteze și aproximații.

Credința are documentele sale scrise și tradiționale, cărți-documente și fapte-documente, cari au intrat în conștiința și în viața lumii și fac parte integrantă din bunurile culturii universale. De mii de ani sunt discutate aceste documente și de știință și de neștiință. Istoria nu cunoaște o carte mai greu elaborată, mai mult combătută și totuși mai tare pe afirmațiile sale și de mai mare valabilitate decât Sf. Scriptură. Raționalismul a criticat-o cu pasiune ca neștiințifică; în ciuda raționalismului, ea s'a răspândit tot mai mult, a crescut tot mai mare. Știința n'o poate desminți, n'o poate înlătura, n'o poate înlocui. Iată o mărturie de adevăr, care face mai mult decât o experiență de laborator, mai mult decât un raționament filosofic. Credința este tot atât de sigură pe documentele sale, cași știința pe experiențele sale.

Dacă există prin urmare realitate și realitate, adevăr și adevăr, cunoștință și cunoștință, putem zice că există știință și știință, și totuși aceeași știință, pentrucă este aceeași siguranță de posedarea adevărului, dacă această siguranță nu este chiar mai mare de partea credinței luminate.

Căci despre o credință conștientă și rațională, credință întemeiată și încercată ne este vorba. Teologia creștină pe aceasta o presupune și pe aceasta construiește, nu de azi, ci dintru început. În formularea adevărurilor ei, teologia a procedat mai riguros decât orice știință. Ea n'a privit și n'a învățat decât ceea ce avea o îndoită garanție: și garanția autorității dumnezeiești, singura absolut valabilă în lucruri de credință, și garanția unui consens al rațiunii omenești exprimat

prin cei mai mari teologi și sfinți, al căror număr este legiune, a căror bunăcredință este certitudine. Nici o știință n'a procedat cu prudența, cu măsurile, cu precauțiunile, cu zăbava, cu cari a procedat teologia la stabilirea și formularea fondului său de cunoștințe. Că acestea nu sunt supuse mai întâi probei experimentale și raționale a științei pozitive, este adevărat; dar adevărurile religioase există indiferent de raționament și de experiență și se impun dela sine, bazate și pe alte temeuri decât simțurile și silogismele noastre, temeuri cărora, dacă nu le putem contesta existența, nu le putem contesta nici funcțiunea, nici deci cunoștințele ce ne pot mijloci prin existența și funcțiunea lor proprie.

Innăscută sufletului nostru, bazată pe autoritate dumnezeiască și omenească, verificată în viață și în istorie, acceptată de rațiune, acceptată chiar de oameni de știință ca putere de cunoaștere, credinței religioase nu i se poate contesta deci putința de a ne mijloci adevăruri; adevăruri cari au pentru teologie valoare de cunoștințe tot atât de sigure cași cele științifice și pe cari teologia le prezintă într'un sistem rațional și coordonat, ca orice știință, făcând cu aceasta operă științifică.

*

* *

Cu cele spuse până acum am rămâne însă în sfera afirmațiunilor dogmatice, pentru știință discutabile, dacă n'am adăoga la titlurile științifice ale teologiei pe cele cari o coabază, fără a o micșora, de pe planul unei științe speciale cu motivări proprii, în rândul unei întregi categorii de științe, cari au toate de făcut revendicări științifice în calitatea lor de așa numite „științe spirituale“, și cu cari teologia ca știință are afinități evidente și multe puncte de contact. Dacă se contestă teologiei caracterul de știință în numele „științelor naturale“, se contestă întregii categorii din care și ea face parte, inclusiv filosofiei, care a ajutat ¹⁾ cu teologia la nașterea științelor naturale. Teologia are teren comun și metode comune, teren po-

1) „La science elle-même fut un jour engendrée par la philosophie et se dégagea d'elle; ce n'est que par la suite que l'enfant se révolta contre sa mère“, **Nicolas Berdiaeff**, op. cit. p. 13.

zitiv și metode științifice comune cu celelalte științe spirituale. Și dacă ea nu poate pretinde să stea în rândul științelor pozitive propriu zise, nu i se poate refuza locul și dreptul ce deține în categoria științelor spirituale. A nega însă acestora calitatea de științe ar însemna a reduce cercul adevărurilor și cunoștințelor numai la cele ale științelor naturale, ceea ce este imposibil.

Nici realitățile de studiat nu se reduc la cele pozitive, naturale, nici obiectul teologiei nu este numai supranatural. Ci teologia are de cercetat și realități omenești, naturale și istorice, și încă în așa mare număr de probleme, încât nu este știință, care să îmbrățișeze un domeniu mai vast și mai variat de adevăruri, repet, nu numai supranaturale, ci și din sfera celor omenești și accesibile direct rațiunii noastre. Pe lângă sensul restrâns de dogmatică, teologia are unul larg, în care intră toate disciplinele ce au un raport mai strâns cu studiul credinței și al creștinismului ca fenomen religios și moral, ca eveniment istoric și ca doctrină practică, concepție și formă de viață, cu un material de studiu atât de bogat, încât programul unei facultăți de teologie este departe de a-l epuiza. Se face o mare greșală, când se caută toată știința teologică în programul facultății și când se confundă teologia cu cei cari o predau și o învață, cu profesorii și cu studenții. Teologia este mult mai mult decât atât, decât programul, profesorii și studenții unei facultăți. Teologia nu încapă toată în cursurile noastre. Teologia nu este numai ceea ce se învață aici, este și ceea ce mai rămâne de învățat, dincolo de programe, și de către profesori și de către studenți. Teologia este nu numai o știință; este o mare știință.

Științific este și materialul ei uman și procedeul prezentării lui. Chiar materialul revelat și dogmatic, din care știința încearcă să facă teologiei greutăți epistemologice, pentru că el se oferă credinței și se acceptă pe baza autorității, este primitiv de tratare științifică. Propus credinței, el nu este sustras rațiunii. Din contra, nu este dogmă pe care mintea noastră să nu voiască și să nu încerce a o motiva și rațional, a o întemeia și pe cale de raționament, a o explica și omenește,

după puterile inteligenței noastre. Dacă aceasta nu ajunge ca să pătrundă și să demonstreze cu evidență pur rațională, ca într'o știință experimentală, misterul care se crede, nu însemnează că acest mister nu este un lucru știut, adecă ajuns la cunoștința noastră și nu însemnează că mintea noastră trebuie să renunțe a-l accepta și a-l interpreta.

Din contra, ea a făcut pentru explicarea adevărilor dogmatice eforturi cel puțin tot atât de mari și de meritorii, cași cele pentru explicarea adevărilor naturale, și de mai mult timp. Abia dacă existau presimțiri de știință pozitivă și era foarte departe timpul când aceasta avea să ia avânt și să meargă pe căi sigure, când teologia desvolta o activitate intelectuală vrednică de laudă științifică. Teologia patristică a produs opere de cugetare, deci de raționament, cari pot sta, ca elaborări intelectuale, alături de orice filosofie și de orice mare descoperire modernă. Teologia scolastică a preocupat și exercitat rațiunea omenească într'un timp de secetă științifică atât, încât ea era mai toată știința.

Ar fi greșit a crede, că doar în mod relativ și mai mult negativ, în lipsa altor discipline științifice, a strălucit cugetarea teologică în epoca patristică și scolastică. Independent de starea celorlalte științe, teologia a preocupat atât de mult mintea omenească, i-a cerut atât de mari eforturi, i-a dat atât avânt, i-a smuls atâtea lumini, i-a obținut atâtea succese și satisfacții, încât epoca patristică și scolastică rămân în istoria cugetării epoci de aur. Scolastica însăși, identificată de Kant cu uscăciunea, socotită de alții simbol al osificării și în general neînțeleasă și criticată de mulți pentru subtilitățile ei, a fost o probă de putere de cugetare, o desfășurare de energie intelectuală, o încercare de a supune cugetării tot ce e real și prețios, cum poate nu s'a mai văzut în nicio altă epocă, zice Harnack; iar Cournot, care nu era teolog, ci filosof și om de știință din secolul trecut, aprecia că scolastica a fost institutoarea spiritului științific modern și că teologia este „o adevărată știință”, întrucât este „aplicarea dialecticii la construcția regulată, logică, științifică a unui corp de doctrină destinat să lege între ele credințe religioase și să tragă consecințele lor pe cale de

deducție și de argumentare“. „Științele teologice, adaogă Cournot, au adus, cași științele juridice și mai mult încă decât ele, servicii importante spiritului uman“, servicii științifice adecă. „Spiritul științific ar dormita deci sau s'ar atrofia din lipsă de alimente și de exercițiu, dacă n'ar găsi hrană și spațiu în speculațiunile juridice și mai ales teologice“¹⁾. Iată părerea autorizată a unui neteolog, după care teologia are în istoria cugetării omenești un mare merit, exercitând și alimentând spiritul științific și pregătind astfel terenul pentru celelalte științe.

Această mare operă științifică și culturală, care ar putea să surprindă numai pe neștiutori, are începutul ei în al doilea secol creștin. Apologeții greci și teologii alexandrini au stabilit de atunci între credință și rațiune, între revelație și cercetarea liberă, între creștinism și filosofie, între teologie și știință, o apropiere și o colaborare, fără care nu s'ar fi putut produce nu numai teologia patristică și scolastică, dar nici cultura modernă, care este cultură veche transformată și transmisă de Biserică. Științele moderne au fost cultivate în copilăria lor medievală de teologi, de oameni de credință. Dacă teologia nu avea spirit științific, ea nu ar fi luat în serviciul său filosofia, n'ar fi produs opere de raționament, n'ar fi cultivat și știința profană, n'ar fi putut să fie premergătoare științelor moderne. Teologia a devenit știință nu odată cu ele, ci încă din secolul al II-lea, cu mult înaintea științelor pozitive. Iată un lucru pe care-l uită toți cei cari s'au grăbit să afirme că teologia nu are calitate și valoare științifică.

Teologia este deci ea însăși și este de mult o știință: o știință în felul său și o știință ca altele: Este rațiunea credincioasă studiind datele revelate²⁾. Prin ramurile sale de studiu,

1) A. Cournot, *Traité de l'enchaînement des idées fondamentales dans les sciences et dans l'histoire*. Nouvelle édition publiée par L. Lévy-Bruhl, Paris 1911, p. 469, 470.

2) René Draguet, *Méthodes théologiques d'hier et d'aujourd'hui* în *La revue catholique des idées et des faits* (Bruxelles), an. XV, no. 42 (Vendredi 10 janvier 1936), p. 3. Articol interesant pentru istoria metodei teologice, continuat în no. 46 (7 février 1936) și 47 (14 février 1936).

ea are teren comun sau similar și metode identice cu alte științe, cu toate cele numite spirituale. Adevărurile teologiei nu sunt numai revelate și dogmatice și metoda ei nu este numai autoritatea și credința. Revelația divină este consemnată în cărți, confirmată și lămurită de o tradiție, care s'a format în istorie. Și sf. Scriptură și desfășurarea istorică a teologiei sunt obiect pozitiv de studiu științific și de metodă științifică.

Teologia nu se mulțumește să ia pur și simplu principiile sale din biblie fără a o studia întâi cu deamănuntul. Nu există desigur o carte, care să fi fost supusă atâtor cercetări istorice, literare, critice, ca sf. Scriptură. Nu este în ea carte, nu este pagină, nu este rând, nu este cuvânt, nu este semn, care să nu fi fost supus unei serioase, unei excesiv de serioase chiar, cercetări științifice. Istoria și critica literară a sfintei Scripturi, formarea canonului, starea textului, interpretarea lui au format și formează obiectul unor studii la curent cu știința și în progres cași ea, al căror rezultat sunt biblioteci întregi de tratate științifice, adecă metodice. Nu este carte, care să necesiteze celui care o studiază pregătirea științifică largă și solidă, pe care o cere studiul sfintei Scripturi. Nu este operă scrisă, pentru a cărei înțelegere și explicare să fie necesare cunoștințe filologice, literare, istorice, geografice, arheologice, etnografice și altele încă, filosofice și juridice, ca sf. Scriptură. Teologul specialist nu se poate apropia de cartea cărților, nu poate citi și descifra o filă, fără o armătură științifică bogată și sigură. Nu este de aceea studiul sfintei Scripturi tot atât de științific, ca studiu istorico-literar, cât studiul oricărei opere scrise? Nu este trecut astfel cuvântul revelat și autoritatea lui totodată, prin cel mai complet și riguros examen de sens și de autenticitate? Dacă este științific studiul critic al operei oricărui scriitor, nu este cel puțin tot atât și studiul operei scrise, care stă la baza teologiei creștine?

Credința creștină s'a formulat în dogme, stabilite în sinoade, depuse în simboale, debătute în cărți. O lungă istorie creștină și o bogată literatură teologică se impun de studiat teologului pentru a-și da seama în mod temeinic de cuprinsul, de sensul, de rațiunea credinței sale dogmatice. Tot ce s'a ra-

ționat în favoarea și în defavoarea lor, tot ce s'a spus în sprinjinul lor, tot ce s'a argumentat în contra lor, de secole și de milenii, este cercetat, analizat, cântărit, verificat, apreciat rațional ca într'un laborator, cu preocuparea de a cunoaște și explica adevărul, fără teama de a recunoaște gravitatea obiecțiilor, cu grija de a lumina cât mai mult credința și a o înfățișa cât mai logic și mai potrivit cu înțelegerea noastră. Apologetica este teologie rațională.

Biserica, marea autoare și depozitară a teologiei creștine, formează cu lungul său trecut, cu bogata sa viață, cu complicata sa dezvoltare, cu multipla sa acțiune, obiect de studiu istoric pentru teologie. Nu este stat, nu este instituție, nu este eveniment, nu este organizație, nu este fapt istoric, mic sau mare, care să fi fost și să fie studiat atât cât Biserica creștină. Teologul nu va înțelege evoluția vieții și a cugetării creștine, nu va cunoaște greutățile și realizările creștinismului în lume, nu va înțelege situația confesională de azi, dacă nu va cerceta trecutul creștinismului. Studiul istoriei bisericești universale sau locale se face cu pregătirea și cu metoda istorică obișnuită. Științe auxiliare, critica istorică, cunoașterea istoriei profane, tot ce necesitează citirea și interpretarea documentelor istorice și reconstituirea istorică a trecutului, acel dar al intuiției istorice, care dă cercetătorului privire sigură în viața din trecut, toate instrumentele de lucru științific, toate precauțiunile metodice, toate cerințele critice sunt indispensabile istoricului creștin pentru a studia trecutul Bisericii. Este drept că istoricul bisericesc are de studiat și fenomene extraordinare, a căror înțelegere istoria nu i-o poate da singură. Miraculosul unor fapte istorice nu le ia însă acestor fapte calitatea de a fi istorice și istoricul nu poate nega ceea ce nu poate să explice rațional. Istoricul este liber să verifice existența lor, trebuind să respecte însă ceea ce trece peste puterea lui de înțelegere. Libertatea criticii istorice rămâne întreagă în domeniul propriu zis al istoriei, al faptelor naturale, inteligibile și controlabile, dar critica istorică nu poate nega ceea ce o depășește. Gaston

Boissier dă în această privință o lecție bună pentru orice istoric ¹⁾).

Pentru studiul literaturii creștine, fie patristice, fie post-patristice, se cer solide cunoștințe de limbi clasice și moderne, de istorie bisericească, de filosofie veche și medievală, de doctrină creștină, de scriere veche, de știință a literaturii și de critică literară, prin urmare mai mult decât cunoștințele necesare oricărui studiu istorico-literar științific. Patrologia oferă numeroase exemple de studii și ediții critice, cari sunt exemplare prin ținuta lor științifică.

Istoria dogmelor a necesitat studii largi și pasionate. Deosebiri de vederi confesionale au pus la încercare toată capacitatea științifică a unor mari teologi. S'au cercetat minuțios documentele istorice și dogmatice, s'au analizat sistemele filosofice, doctrine antecreștine și postcreștine, s'a descusut fir cu fir țesătura dogmatică a creștinismului, i s'a urmărit evoluția pas cu pas, s'a făcut chiar abuz de critică, de analogii și de ipoteze, s'a disecat corpul doctrinal al Bisericii până la profanare. Nicio dogmă n'a fost sustrasă științei istorice, nici chiar indexul romano-catolic n'a putut împiedeca să se exprime unele păreri îndrăznețe asupra constituirii tezaurului dogmatic. Teologia le cunoaște, le înfruntă pe teren istorico-dogmatic, la lumina documentelor și a faptelor, controlate metodic, științific.

Istoria religiunilor nu mai constituie secretul unor inițiați. Teologia nu ține creștinismul sub clopot de sticlă, ferindu-l de priviri profane și temându-se de comparația cu alte religiuni. Ea le studiază pe toate în mod obiectiv, le pune în fața studentului cu toată zestrea și titlurile lor, nu le ascunde de teama că ar fi primejduită originalitatea și superioritatea creștinismului prin studiul lor comparativ.

De prisos să spunem că filosofiei i se asigură loc de cinste în discutarea problemelor teologice metafizice și morale. Am amintit în treacăt că filosofia a fost luată de mult în serviciul

---

1) La fin du paganisme. Étude sur les dernières luttes religieuses en Occident au quatrième siècle, ed. 8, t. I, Paris, p. 32.

teologiei. A fost prima știință, care a adus servicii creștinismului. Ceva mai mult, creștinismul însuși a fost numit încă de atunci filosofie: „filosofia cea adevărată“, „singura filosofie sigură și folositoare“¹⁾). Pentru Clement Alexandrinul adevărata filosofie este adevărată teologie²⁾). Teologia s'a studiat deci și filosofic, s'a exprimat filosofic, a folosit filosofie și dialectică greacă, a adoptat terminologie filosofică și n'a renunțat la uzul filosofiei nici după ce filosofia s'a emancipat prin Renaștere de servitutea teologică. Cunoașterea filosofiei rămâne o necesitate pentru studiul marilor probleme de teologie sistematică, precum și pentru patrologie și istoria dogmelor.

Nici mistica chiar, deși ar părea cea mai puțin compatibilă cu știința, dintre disciplinele teologice, nu ignorează știința. Studiul ei teologic nu se poate face fără o largă cultură literară și fără concursul unor cunoștințe filosofice, psihologice, medicale, istorice, dogmatice, ascetice, fără cunoașterea și înțelegerea a ceea ce este spiritualitate, fenomen extatic, sentiment sublim. Puține probleme teologice pun puterea de înțelegere la o încercare atât de grea, ca fenomenul mistic. Când și în afară de teologie se recunoaște misticei drept la studiu științific, ca în cărțile amintite ale lui Émile Boutroux³⁾ și Alexis Carrel⁴⁾), nu i se poate nega acest drept tocmai în teologie.

Mistica este o realitate religioasă și creștină, care nu poate să rămână în afară de cercul de preocupări științifice ale teologului. Greutatea de a explica fenomenele mistice nu le exclude din studiul științific al teologului; din contra, le asigură un loc deosebit în preocupările lui. Natura și importanța acestor fenomene, prea complicate sau prea simple pentru profani, fenomene cari sunt privilegiul și gloria unora din cei mai mari creștini, asigură misticei un interes care merge crescând cu progresul studiilor teologice.

1) Justin Martirul, Dialogul cu Iudeul Trifon, c. 8.

2) Stromata V, 9 in., v. F. Kattenbusch, art. Theologie, in Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, ed. 3, vol. XXI (1908), p. 903, r. 12—13.

3) Op. cit. p. 306.

4) Op. cit. p. 157—159.

Disciplinele teologiei practice, despre cari s'ar putea crede deasemenea că nu au material de studiu științific, nu se pot propune fără studiu științific. Teologia practică începe prin a fi teoretică și științifică. Ea beneficiază de toate studiile premergătoare — biblice, istorice, sistematice —, face propriile ei cercetări literare, istorice, arheologice, psihologice, pedagogice, juridice, întemeiază principial și expune metodic materia specialității, are teoria și tehnica sa, trage concluziile practice ale științei teologice, pune în ordine, sistematizează și aplică. Aplicând, teologia practică face operă științifică, pentru că aplicarea cunoștințelor este o caracteristică și o cerință a științei. Chiar caracterul practic al teologiei, prin care Duns Scotus o deosebea de știință, o pune în legătură cu ea și o obligă să fie științifică. Pentru timpul lui, al scolasticeii în declin, saturate ori obosite de speculațiuni filosofice, era desigur natural să nu se acorde teologiei titluri științifice. Teologia este azi, pe terenul său de studiu, în progres ca orice altă știință, este, cu orice rezerve s'ar putea face, o știință.

Știința însăși fiind relativă, evolutivă, în continuă transformare, știință este într'un moment dat ceea ce corespunde cu cunoștințele și cu metodele cele mai bune ale timpului ¹⁾. Noțiunea de știință variază cu timpul și cu progresul. Atât timp cât teologia va avea un obiect de studiu, realități naturale și supranaturale, pe cari nu i le poate nega sau disputa nicio știință; atât timp cât teologia va căuta să cerceteze și să stabilească adevărul fie în ceea ce are specific religios, fie în ceea ce are comun cu alte științe, atât timp cât ea va face uz de rațiune și va folosi metode identice sau corespunzătoare cu cele științifice, teologia va îndeplini condițiunile necesare științei.

Și pentru că realitățile cari cad în studiul teologiei sunt cele mai înalte și mai complexe, atât de înalte încât nicio știință nu le poate atinge, și atât de complexe încât nicio știință, nici chiar teologia, nu le epuizează, teologia este cea

---

1) Comp. **Wilhelm Bauer**, Einführung in das Studium der Geschichte, Tübingen 1921 (ediția II, 1927), p. 21.

mai înaltă și mai complexă dintre științe. Ea este totodată una din cele mai grele: Și pentru că terenul ei este vast și pentru că, de aceea, cunoștințele necesare studiului ei sunt cele mai variate și din cele mai bogate. Pregătirea teologului este multilaterală. Ea îl aduce în contact cu toate științele spirituale și chiar cu unele din cele naturale. Nu numai pentru trebuințele de studiu ale specialistului, dar chiar pentru cele ale studentului, o cultură largă și sigură în părțile vecine teologiei și o pregătire temeinică în disciplinele auxiliare sunt condițiuni fără cari teologia nu se poate asimila ușor și suficient.

Nu fără motiv repet, că teologia este o știință grea. Nu vreau cu aceasta să intimidez pe nimeni, căci totul se poate învăța mulțumitor cu bunăvoință și osteneală, chiar teologia. O spun însă gândindu-mă la părerea curentă, după care cei cari nu pot studia alte științe pot studia teologia, ca mai ușoară. Este o părere greșită, care poate să expună la neplăceri și tortură inutilă pe cei cari, dacă nu sunt suficient înzestrați intelectual ca să studieze știința, vor fi cu atât mai puțin proprii pentru a studia teologia. Teologia cere cunoștințe mai multe decât alte științe, domeniul ei de studiu este mult mai mare decât al oricăreia dintre ele, ea cere o cultură premergătoare deosebită, puteri de muncă și de înțelegere excepționale, voința de a studia pe un teren înalt și uneori aspru și hotărîrea de a nu ceda niciunei greutate. Ceva mai mult, ea cere în plus o anumită viață, pe care n'o cere nicio altă știință și nu reușește s'o realizeze nici chiar filosofia.

Pentru toate acestea, teologia răsplătește pe cei cari o studiază zelos cu satisfacții intelectuale și morale, ca orice știință și mai mult decât atât. Pentru că ea însăși este mai mult decât știință. Ca știință, mai întâi, teologia dă cunoștințe cu atât mai multe, mai înalte, mai frumoase, mai utile, cu cât domeniul ei de studiu cuprinde adevărurile cele mai înalte, adevărurile spirituale, cari sunt adevăruri primordiale, fundamentale, vitale. Nu există realitate mai mare decât realitatea spiritului, realitate care depășește natura, ne depășește pe noi și știința noastră. Prin cunoștințele teologice, cercetătorul se

ridică în cea mai înaltă sferă a realității, a existenței, a cugețării. Prin cunoștințele teologice i se deschide privire în regiunea tainică, unde nici filosofia însăși nu poate să pătrundă fără credință, unde numai vederea credinciosului luminat ajunge și de unde singur misticul poate să facă un pas mai departe, ultimul posibil făpturii noastre.

Teologia dă rațiunii noastre imens material de gândit, corespunde în cel mai înalt grad necesității omenești de a cugeta, dă bucuria de a ști. Teologia raționează cu filosofia, se minunează de tainele descoperite ale universului cu știința, dar privirile ei merg mai sus și răsplata ei științifică este mai mare: Acea de a poseda nu numai adevărul, ci de a avea „cuvintele vieții“, de a putea da vieții noastre temeiul și sensul pe cari i le dă singură religia și anume singur creștinismul.

Teologia dă o concepție despre lume, despre existență, despre viață. Ea este și o interpretare a marelui mister al ființei universului și a umanității, ea descopere rațiunea suficientă a ceea ce este. Teologia cunoaște din trecut până în viitor, dela pământ până la cer. Atenția ei se întinde peste tot în timp și în spațiu. Toate științele, am zis, sunt parțiale, fragmentare, unilaterale, privesc un singur aspect al realității. Teologia singură privește mai multe¹⁾. Ea știe de aceea mai mult decât știința; a fost mai înainte de știință și va dăinui alături de știință, neputând s'o înlătore nicio știință.

Coroana de regină, pe care Aristotel o acorda filosofiei, a trecut teologiei, pe care Toma de Aquino o numia „zeița științelor²⁾“. Teologia este cu drept cuvânt știința științelor³⁾. Este de aceea o cinste a fi și a te numi teolog, una din cele mai mari. În istoria creștinismului, care cunoaște atâția mari teologi, nu s'au bucurat de privilegiul de a fi numiți „teologul“ decât un mare apostol, Ioan, un mare ierarh, Grigore de Nazianz, și un mare mistic, Simeon noul Teolog. Sunt însă atât de mulți și atât de mari teologii creștinismului, încât cine din-

1) La théologie est à la fois plus conservatrice et plus totalisatrice que les sciences profanes, René Draguet, art. cit., p. 1.

2) La Denys Gorce, op. cit. p. 59.

3) Ibidem, p. 297.

tre noi nu se simte mândru și fericit că se ostenește și el pe câmpul pe care au lucrat cu puteri și glorie de genii sf. apostol Pavel, Clement Alexandrinul, Origen, sf. Atanasie, sf. Grigore de Nisa, Augustin, sf. Ioan Damaschin, Toma de Aquino și nenumărați alții : mari ca toți oamenii de știință, ba mai mari ca mulți dintre ei.

N'a înțeles nimic din știința teologiei cel care nu-i găsește sensul și farmecul, și dovedește neștiință cel care o disprețuește sau se rușinează a fi teolog. Cine se rușinează de teologie arată a nu ști ce este teologia, a nu putea și a nu merita s'o studieze. O știință nu se cunoaște și nu se apreciază văzută din afară, ci dinăuntru. Nu este însă oricine vrednic să intre în casa teologiei și nu are nimeni dreptul să o defaime pentru că n'a înțeles-o. Nu este nimeni dintre noi prea mare pentru a studia teologia; din contra, studiul teologiei este prea mare pentru mulți dintre noi. Evident, o anumită curiozitate nu va putea fi satisfăcută niciodată de știința teologică; dar nicio altă știință nu poate să satisfacă toate curiozitățile omenești.

Teologia este o știință de deosebită vrednicie și de înaltă cinste. Au studiat-o cele mai mari inteligențe ale lumii delavivirea creștinismului pânăla începutul evului modern și multe din acest timp de mare progres științific. Au studiat-o regi și împărații Bizanțului, o studiază încă spirite de elită, cu cari s'ar crede mult onorată orice altă știință. Cei cari disprețuesc teologia în numele științei dovedesc superficialitate și idei preconcepute, uitând că universitățile au ieșit din școli teologice, că înainte de a face știință savanții făceau călugării medievali și că pe când știința autonomă dibuia naiv în alchimie, teologia atinsese înălțimi incomparabile.

Nu noi onorăm teologia, ci teologia ne onorează pe noi. Niciun teolog adevărat nu s'a socotit prea înțelept pentru a studia teologia. Din contra, cei mai mari teologi au fost cei mai modești oameni de știință înaltă. Au socotit teologia o știință pentru care, cu toată multa lor învățătură, abia s'au crezut vrednici. Nu teologia era prea mică pentru mintea lor, ci socotiau mintea lor prea mică pentru studiul teologiei. Așa,

și cu drept cuvânt, au considerat-o toți marii teologi. Nu este de altfel filosof adevărat, nici om de știință serios, care să nu recunoască sincer, cu cât pătrunde mai mult în tainele științei, că ele se înmulțesc pe măsură ce le cunoaștem, și cresc cu atât mai mult, cu cât credem a le fi descoperit pe toate. Nimeni mai mult decât marele teolog n'a avut conștiința insuficienței sale, convingerea că obiectul de studiu al teologiei îl depășește covârșitor.

Teologia este mai mult decât știință și cere mai mult decât inteligență: Ea este un har, dăruit nu celor mândri de mult-putința lor inteligență, ci celor umili în multa lor înțelepciune. Teologia au studiat-o și o pot studia fără îndoială mulți. Dar ea nu-și dă mireasma și nu-și descoperă farmecul decât celor aleși. Căci dincolo de cunoștințe, teologia este chemare, vocație. Fiecare știință cere de altfel înclinare, predispoziție, pasiune, dar niciuna în măsura în care le cere teologia. Fiecare știință este însoțită de plăcerea de a ști, de a cunoaște, dar niciuna cât teologia. Științele îmbogățesc doar mintea cu cunoștințe; teologia încălzește în plus și sufletul cu mari convingeri, hotărâtoare pentru viața noastră. Nicio știință nu este condiționată atât de mult de dispozițiile sufletești și de viața celui care o studiază, cât teologia. Nicio știință nu cere celui care o învață adeziunea interioară, consimțământul lui întreg și sincer. Avea dreptate apologetul¹⁾ care răspundea lui Autolic, că Dumnezeu nu poate fi văzut de un suflet care nu e curat, așa cum nu se poate vedea chipul într'o oglindă ruginită. Cine caută în teologie cunoștințe despre Dumnezeu și despre lucrurile Lui, acela trebuie să aducă, pe lângă toată pregătirea de a studia, un suflet curat.

Teologia este o favoare, un privilegiu, care trebuie meritat și justificat. Teologului i se cer înapoi mai mulți talanți decât omului de știință profană, pentru că teologia nu este doar o știință a rațiunii, ci a sufletului întreg, a inimii și a conștiinței noastre. Teologia nu este nici simplă cercetare pozitivă, nici știință ocultă, nici simplă cunoaștere, nici misteriosofie gno-

1) Teofil al Antiohiei.

stică. Ea este o profesiune, nu doar ca orice ocupație, ci ca o mărturisire : Teologia este o confesiune. Teologia cunoaște și mărturisește, teologia știe și crede, teologia crede și se roagă. Teologul care nu mărturisește și nu se roagă este un simplu cărturar fățarnic. Este știut că Mântuitorul nu S'a oprit în curăția și bunătatea Sa dumnezeiască de a biciui pe cei cari au profanat templul și pe fariseii și cărturarii fățarnici. Teologia este o știință care aduce cult lui Dumnezeu, care-I aduce prinos din harul primit dela El însuși. Teologia se studiază cu mintea, dar se studiază și cu pietatea. Nici cu pietatea fără inteligență, nici cu inteligența fără pietate. Teologia pur raționalistă, intelectualizată, pierde toată căldura și toată grația ei de știință sacră, devenind o simplă știință care îngâmfă. Vanitatea științifică nu este însă permisă teologului, îi este chiar funestă. Căci cunoștințele singure nu-l vor putea înălța dela pământ. Mai mult decât cunoștințe, teologia este aspirație înaltă, și este devoțiune. Teologia este între științe partea sufletului. Și după materialismul dezolant, după nereușita științei de a educa omenirea și a-i aduce mai multă fericire, după compromiterea atâtor bune intenții științifice, în epoca tehnice și a progresului modern, când teologi și neteologi, filosofi și oameni de știință, strigă în cor, în fața catastrofei sociale spre care merge lumea : Inapoi la spirit ! — cu drepturile spiritului se recunosc și se afirmă drepturile lui Dumnezeu și ale științei Lui, teologia.

Da, este din nou timpul teologiei, timpul dreptății ei, alături de știință și mai presus de știință. A fost desigur totdeauna timpul teologiei, dar n'a fost totdeauna înțeles la fel. Acuma din nou se afirmă legitimitatea teologiei, îndreptățirea și necesitatea ei. N'a trecut deci timpul teologiei, putem fi siguri; din contra, el vine iarăși.

Este și acum timpul nostru, iubiți studenți. Fiți mândri de știința sfinților Părinți și fiți totodată vrednici de ea. Cu încredințarea că ați pășit aici într'un laborator de lucru științific, care este și sanctuar de slujbă sfântă, osteniți-vă cu zel și cu plăcere pentru a învăța știința sacră. Și nu uitați, mai ales, că ea începe la biserică și se termină tot acolo. Studiul teolo-

giei este făcut din două lucruri sfinte : din muncă și din rugăciune. Cine vine pregătit pentru amândouă, va fi aici la locul său: Va înțelege ce este teologia și o va putea studia. Cine nu, să știe că nu teologia este vinovată de slăbiciunile și de lipsurile noastre. Ne mângâem însă cu buna speranță, că veți înțelege situația și datorită D-voastră de studenți în teologie, rugând pe Dumnezeu să ajute fiecăruia după gândul său cel bun ¹⁾).

Résumé

La théologie est-elle une science? Le domaine des ses recherches est en général mal connu et son importance scientifique est ignorée par beaucoup. On a même parfois nié ses titres scientifiques, pour des raisons qu'il n'est pas difficile à deviner: Au point de vue des sciences positives la théologie n'a ni un objet ni une méthode scientifiques.

Toute science suppose, en vérité, un objet d'étude et une méthode propre à nous en assurer la connaissance. La méthode scientifique est rationnelle et expérimentale. L'objet principal de la théologie est Dieu, mais il est transcendant, incompréhensible, incognoscible. On ne peut donc l'étudier, on l'accepte par un acte de foi. Comment la théologie pourrait-elle donc prétendre aux titres de la science?

A cela on peut répondre en sûreté de conscience, que ni le domaine de la science positive ne comprend pas toutes les vérités à connaître, ni sa méthode n'est pas la seule à appliquer à l'étude des toutes les réalités. Ajoutons même qu'elle n'est pas toujours infaillible, tant s'en faut. Au-delà

---

1) Se va putea citi cu mult folos de către studenții în teologie, în deosebi începători, cartea lui **Denys Gorce**, *Le laïc théologien*. Introduction à l'étude de la Théologie, Paris 1934, pe care am citat-o de câteva ori mai sus. Este util deasemenea articolul citat al lui **René Daguët**, *Méthodes théologiques d'hier et d'aujourd'hui*. În limba greacă, **Dim. S. Balanos**, *Είναι ή Θεολογία επιστήμη*; (Prelegere inaugurală), Athena 1906.

des réalités connaissables au moyen de la méthode scientifique, il y a tout un champ, de proportions infinies, inexploré et inexplorable par la raison ou par l'expérience. L'impossibilité de saisir et de définir positivement les réalités surnaturelles n'exclut pas leur existence. La science est loin d'être exhaustive; elle est fragmentaire et unilatérale. Comme telle, la science ne peut prétendre au monopole des objets connaissables. Par conséquent, elle ne peut nier ni l'existence des objets qui la surpassent, ni la possibilité de les connaître par d'autres moyens. La science est limitée, relative, imparfaite; elle est souvent incertaine ou même contradictoire. Ce sont des hommes de science qui le reconnaissent, tels Emile Boutroux, le docteur Alexis Carrel et tant d'autres.

La théologie est une science des choses qui s'échappent à la recherche des sciences positives. Elle a ses vérités à soi et par conséquent des méthodes propres à les saisir. Si nous ne pouvons connaître l'essence de Dieu, nous avons la conscience de son existence, de son action, de ses attributs mêmes. La nature et l'histoire témoignent de cette réalité surnaturelle. La conviction que le croyant en a est au moins tout aussi forte qu'une connaissance scientifique quelconque. Croire en Dieu, c'est savoir qu'il existe. C'est une certitude qu'aucune science ne peut infirmer. Etre „irrationnelle“ n'est pas un défaut de la théologie, c'est son avantage, qui seul lui permet de pénétrer là où le regard de la science reste interdit. Il y a d'ailleurs une croyance scientifique; comment pourrait-on nier la légitimité d'une croyance religieuse, c'est-à-dire de la foi?

Cette croyance a son objet et ses raisons d'être. Elle a ses documents aussi. Elle est une croyance fondée, consciente, raisonnée. C'est une telle croyance éclairée que la théologie suppose et c'est sur elle qu'elle édifie son système.

Outre ces considérations théoriques concernant le domaine surnaturel de la théologie, qui lui est propre, il faut reconnaître qu'elle a un grand champ d'études tout aussi positif et connaissable que le champ des sciences dites „de l'esprit“. La théologie leur est affiliée. Si l'on admet une science de la philosophie, du droit, de l'histoire, de la littérature ou d'autres,

on doit admettre une science théologique aussi. La théologie ne se réduit pas à la dogmatique; elle étudie des réalités humaines, naturelles, historiques, pratiques. Son terrain est plus vaste et plus varié que celui de toute autre science, ses méthodes sont celles des sciences „de l'esprit“.

La théologie cherche et raisonne; elle raisonne ses dogmes mêmes. Elle a fait pour leur compréhension des efforts tout aussi grands et méritoires que la philosophie pour ses vérités ou les sciences positives pour leurs découvertes. La théologie patristique et la scolastique nous ont légué des élaborations intellectuelles d'une très grande importance pour l'histoire de la pensée humaine. Avant toute science positive la théologie avait pris un essor admirable. Elle n'a pas été étrangère à l'esprit scientifique; au contraire, elle a mis la philosophie à son service et a précédé et aidé au développement des sciences positives mêmes.

Pour l'étude des saintes Écritures, de l'histoire de l'Église, de la littérature chrétienne, de l'histoire des dogmes, de la morale, de la mystique même, du droit canon, de ses disciplines pratiques aussi, la théologie use de méthodes appropriées à ses différents matériaux, qu'elle élabore et systématise à l'exemple des autres sciences.

C'est pourquoi l'étude de la théologie demande une préparation large et solide. Elle est une science complexe et difficile, qui nécessite des connaissances préliminaires des plus étendues et de nombreuses sciences auxiliaires. La théologie demande en outre une vie chrétienne: elle oblige le théologien à une attitude morale, qu'aucune autre science ne demande à ceux qui l'étudient. La science ne fait pas seule le théologien: il lui faut encore la piété et la vertu. Ceux qui ne les ont pas sont impropres à l'étude de la théologie. Pour étudier la science sacrée il faut en être digne: car elle est la science des plus hautes vérités et engage l'âme tout entière.

Que nos étudiants apprécient le sens et la portée de ces conditions d'étude, qu'ils se montrent dignes de la théologie et qu'ils s'estiment heureux de pouvoir étudier une si grande et une si belle science.

PAROHIA CA TEREN DE DESVOLTARE A SPIRITUALITĂȚII CREȘTINE

de Preotul PETRE VINTILESCU

1. Câteva considerațiuni istorice și eclesiologice. — 2. Preotul și enoriașii ca membri ai bisericii din parohie. — 3. Mijloacele pentru întreținerea conștiinței de corp între membrii parohiei. — 4. Organisme analoge parohiei. — 5. Spiritualitatea creștină în fața nouilor concepțiuni totalitare laice.

Lucrarea preotului este misionară. În Biserică, el este înaintea oricui un misionar ; un misionar în sensul de a întreține și de a face să sporească viața creștină în sufletele botezate.

Misiunea preotului de parohie se referă astăzi nu atât la extensiune, ca în epoca răspândirii creștinismului, cât la intensitatea vieții religioase creștine sau, mai precis, la intensificarea ei în adâncime. Astăzi, în ținuturile creștinate, preotul nu este, propriu zis, un cuceritor de spații, ci mai de grabă un animator al vieții creștine, un susținător al ei, un îndrumător și un conducător spre realizarea mântuirii în indivizii din colectivitatea sau comunitatea, la care este trimis.

Lucrarea preotului, ca apostol al Mântuitorului, am putea deci zice că este mărginită în general astăzi, ca suprafață, la o enorie sau parohie. Lucrarea sa principală, aceea, care privește vocația și rolul lui de preot, se va desfășura și se va consuma în primul rând și de preferință în parohie.

Ca teren de lucru al păstorului de suflete, parohia merită, fără îndoială, o serie de considerațiuni inițiale, o precizare a noțiunii ei, o determinare a rațiunii ei de a fi și, deci,

a caracterului ei adevărat. Căci parohia are o însemnătate, nu numai în planul de lucru al preotului însărcinat cu păstorirea sufletelor, cari o alcătuesc, ci chiar în planul mântuirii.

1. — Ce este o parohie?

Este parohia o simplă unitate administrativă, este ea numai un titlu convențional, este o simplă abstracțiune, ori ea implică o realitate de un ordin ceva mai înalt ?

Privită din punct de vedere al înfățișării ei externe de fapt și în realitatea ei istorică, parohia sau enoria este comunitatea creștină grupată în jurul unuia și aceluiași altar sau biserici, în jurul aceluiași preoți sau, mai propriu, în jurul unuia și aceluiași preot slujitor al tainelor ori cultului în genere și conducător al sufletelor la mântuire. Ea este din punct de vedere extern forma, sub care a luat naștere și a existat la început Biserica sau creștinătatea. Când sfântul apostol Pavel trimitea închinăciuni în numele bisericii din casa lui Acvila și a Priscilei (I Corint. XVI, 19), ori către cea din casa lui Nimfan din Colose (Colos. IV, 15, 16), sau scria bisericii din Corint (I Corint. 1, 2), sau celor din Galatia (Galat. I, 2), ori bisericii Tesalonicenilor (I Tes. I, 1), el se adresa unor comunități creștine, reduse ca număr de membri, ca toate cele pe care le menționează și alte locuri ale Noului Testament. Ele aveau însă unitatea și viața lor proprie, iar în cadrul lor credincioșii găseau harul lui Dumnezeu și adevărul revelat.

Negreșit, aceste prime biserici sau comunități creștine n'au cunoscut titlul de parohie. La început această numire (παροικία) a fost întrebuințată în însemnarea de eparhie, adică pentru ținutul de sub conducerea unui episcop. De altfel, parohia, ca unitate a organizațiunii ierarhice bisericesti, este rezultatul unei dezvoltări istorice. În veacul apostolic, ca și vreme de un veac și mai bine după aceea, parohia, adică biserica, era comunitatea creștină, care se aduna la biserica din oraș, unde slujea episcopul înconjurat de preoții și diaconii săi. Pe la mijlocul veacului al III-lea însă, începu a se înființa biserici noi prin foburgurile orașelor însemnate și chiar și în orașe mai mici și alte localități în dependență de orașele de reședință,

spre a fi mai la îndemâna creștinilor dela distanțe mari. La început însă, aceste din urmă biserici nu erau comunități noi propriu zise, întru cât ele atârnau direct de biserica principală sau catedrală, unde slujea episcopul și în numele căruia liturghiseau preoții delegați în bisericile din mahalale și din localitățile secundare. Ele erau numai subdiviziuni în corpul comunității din oraș. Din cauza răspândirii creștinismului pe suprafețe din ce în ce mai mari, astfel de biserici în dependență de cea din oraș, începură să se înmulțească și la țară. În veacul al V-lea, și anume în vremea sinodului din Calchedon, aceste biserici apar ca o adevărată organizațiune bisericească, având o situațiune de sine stătătoare, cu preoții lor permanenți, iar nu ca simpli delegați pentru serviciul divin din zilele de sărbătoare, ca la primele biserici înființate în suburbiile orașelor cu catedrale episcopale. Ele căpătară deci formal caracterul de comunitate aparte de biserica catedrală sau episcopală, adică ajunseră enorii (ἐγκληριούς = situate la țară) sau parohii noi.

Titlul de parohie în sensul de azi a început a circula prin veacul al VI-lea, mai întâi în Apus, de unde mai apoi a trecut și în Biserica orientală prin intermediul populației grecești învecinată cu ținuturile apusene¹⁾.

Parohia a fost și a rămas, deci, creștinătatea în mic, forma cea mai redusă, sub care se poate vorbi de Biserică, ca trup mistic sau pnevmatic al lui Christos. Este organismul cel mai mic, în care viează și lucrează Duhul lui Christos, este mediul sau condițiunea normală și absolut necesară sufletelor, în care ele pot să-și însușească grația sfințitoare și să conlucreze la mântuirea lor.

Prin urmare, adevăratul caracter de colectivitate al parohiei ca și al celorlalte comunități bisericești mai complexe — eparhia și Biserica în sensul ei ecumenic — nu poate fi fixat și determinat în sensul său precis, exact și esențial, pe planul

1) Cf. **Nicodem Milaș**, *Dreptul bis. oriental*, trad. rom., 1915, pag. 243, 287 și 331-332, precum și comentarul can. 14 ap., același autor, traduc. **Ur. Covincici** și **Dr. Nic. Popovici**, Arad, 1930, vol. I, part. I, pag. 213.

considerațiilor și convențiilor omenești sociale, administrative, civile, politice, economice ori financiare. Parohia sau enoria nu este adică numai o simplă unitate administrativă sau o simplă asociație de oameni. În ordinea ierarhică, parohia este într'adevăr o unitate a organizației bisericești, dar, în esența ei și în primul plan, este ceva mai mult. În limitele ei, ea îndeplinește aceeași misiune a mântuirii sufletelor încredințate de Mântuitorul Bisericii sale. Specificul parohiei nu trebuie, așa dar, confundat într'o simplă noțiune de organism administrativ. Caracterul ei original și adevărat apare în sensul lui deplin numai pe un plan spiritual. Parohia, respectiv enoria, este adică — precum am zis — mediul și condițiunea normală absolută, în care se poate face posibilă sufletelor creștine, religiunea, adică legătura și unirea omului cu Dumnezeu.

În ce fel ajunge parohia instrumentul și mijlocul religiunii ?

În sens creștin, religiunea este restabilirea de către Mântuitorul a raportului de filialitate al omului față de Dumnezeu și creierea posibilității de unire a omului cu Dumnezeu. Această unire a fost realizată în gradul cel mai înalt prin întruparea Mântuitorului, când, în persoana sa, natura omenească s'a unit în chip ipostatic cu natura dumnezeiască, rămânând neamestecate și neschimbate, neîmpărțite și nedespărțite. În chipul acesta, natura omenească a căpătat posibilitatea de a se face iarăși „**părtașă dumnezeieștii firi**“ (II Petru, I, 4).

Omenirea nu s'a putut uni, deci, cu Dumnezeu și nu s'a putut reîmpărtași de vieța supranaturală, decât prin întruparea lui Christos, iar această întrupare a sa rămâne terenul, pe care se petrece unirea omului cu Dumnezeu până la încheerea veacurilor. De aceea, Mântuitorul a rămas mai departe prin Biserica sa, mijlocitor al unirii noastre cu Dumnezeu, adică al schimbului de vieță divină și umană, căci zicea El : „**Nimeni nu vine la Tatăl decât numai prin mine**“ (Ioan XVI, 6). Ca atare, întruparea Lui, adică unirea celor două naturi într'o persoană, care a fost ocaziunea unirii omului cu Dumnezeu și a sfințirii lui, n'a rămas o realitate mărginită numai la per-

soana istorică a Mântuitorului, ci ea se prelungește în veac în Biserica sa, care face una cu Christos. Biserica este adică prelungirea mistică a întrupării Fiului lui Dumnezeu²⁾, întrupare, care se realizează în unitățile Bisericii și, deci, și în parohie sau în enorie. Această întrupare a Mântuitorului în Biserica sa și în unitățile ei cu vieață proprie trebuie înțeleasă însă pe un plan spiritual, iar nu pe terenul legăturii firești sau ipostatice din persoana sa istorică.

Ideia aceasta de corp a comunității religioase cu Iisus Christos, în Iisus Christos și prin Iisus Christos, este subliniată stăruitor de sfântul Apostol Pavel, care definește Biserica „**Trupul lui Christos**“, în deosebi în epistola I-a către Corinteni și în cea către Efesenii. Caracterul ei de comunitate, de unitate și de solidaritate prin pătrunderea ei de Duhul lui Christos, el îl exprimă astfel: „**Un trup cei mulți suntem**“ (I Cor. X, 17), „**Trupul lui Christos**“, iar „**fiecare în parte sunteți membre (ale aceluși trup)**“ (Ibid. XII, 27).

Intr'adevăr, omul se îmbracă și se pătrunde prin botez de Duhul lui Christos; prin însuși acest fapt însă, el ajunge membru al corpului mistic al lui Christos, adică membru al comunității, al enoriei sau al parohiei, la altarul căreia s'a renăscut spiritualicește și care l-a primit. Prin parohie, creștinul ajunge membru al Bisericii ecumenice, căci „**acela care se botează într'o biserică particulară, devine membru al tuturor celorlalte biserici particulare, deci al întregii Biserici**; căci pre-tutindenii e primit în comunitatea bisericească și are drept să primească sf Taine“³⁾. „**Noi toți într'un singur Duh ne-am botezat, ca să fim un singur trup... și toți suntem adăpați printr'un Duh**“, zicea sfântul apostol Pavel (I Cor. XII, 13). Duhul

---

2) Astfel, **Fericitul Augustin** zicea: Dominus noster Jesus Christus, tanquam totus perfectus vir et caput et corpus... Corpus huius capitae ecclesiae est, non quae hoc loco est, sed et quae hoc loco et per totum orbem terrarum; nec illa quae hoc tempore, sed ab ipso Abel usque ad eos, qui nascituri sunt usque in finem et credituri in Christum, totus populus sanctorum ad unam civitatem pertinentium, quae civitas corpus est Christi, cui caput est Christus...“ (Enarratio in ps. XC, 2, 1).

3) **Nicod. Mișă**, Drept bis. oriental, Trad. rom., Buc. 1915, pag. 176.

Mântuitorului, în care s'au îmbrăcat și care a pătruns în ființa credincioșilor, constituie o legătură, o articulare spirituală a credincioșilor între ei, a fiecăruia și a tuturor laolaltă cu Dumnezeu prin Fiul Său ⁴⁾.

Prin Duhul Mântuitorului, credincioșii sau membrii Bisericii, fie ea parohie, eparhie și a. m. d., „s'au unit într'o unitate supranaturală, dar reală“. Parohia creștină apare, deci, ca o formă spirituală a întrupării Mântuitorului și anume forma elementară a corpului său mistic. Principiul de viață al acestui corp este Christos și Duhul Său cel sfânt, care este viu și activ, pătrunzând toate membrele Bisericii. La acest lucru se referă sfântul apostol Pavel, când zice că Dumnezeu l-a dat pe Fiul Său **cap Bisericii, ca una care este trupul lui, împlinirea celui ce împlinește toate pentru toți** (Efes. I, 22-23).

Lucrarea și permanența Duhului lui Christos în corpul său mistic, Biserica, nu se mai efectuează și nu se mai fac vădite în forma naturală din corpul său istoric, ci prin formele și simboalele cultului în genere și în deosebi prin tainele instituite în Biserica Sa. Prin ele se comunică membrilor Bisericii viața supranaturală sau grația dumnezească, făcându-i astfel părtași dumnezeștii firi. Prin intermediul organelor și mijloacelor stabilite, Mântuitorul sădește această viață în credincioși prin botez, o întărește prin mir-ungere, o restabilește în taina spovedaniei, o împărtășește sub o formă socială în binecuvântarea căsătoriei și în taina hirotoniei, prin care se pune la dispoziția comunității religioase serviciul său de Mare Preot ș. a. m. d.; viața spirituală în Christos și unitatea de corp a Bisericii cu El este susținută și hrănită în deosebi prin sfânta Euharistie sau masa euharistică din sf. liturghie, întru cât, după cuvintele sfântului apostol Pavel, toți cei cari se împărtășesc din acelaș pahar și din aceeași pâine euharistică, devin **un trup** (1 Corint. X, 16-17). Viața întregii Biserici este cuprinsă și

4). Cf. **Sf. Irineu al Lugdunului**, *Contra haereses*, cartea III, cap. 17: „Corpora enim nostra per lavacrum illam, quae est incorruptionem unitatem acceperunt; animae autem per Spiritum“ (Migne, P. G., t. VII, col. 930).

unificată astfel prin taine și ierurgii, într'un circuit de grație dumnezească, prin mijlocirea Duhului lui Christos.

În esența ei însă, realitatea Bisericii ca trup mistic al lui Christos nu se reduce la o simplă unitate săvârșită în masa credincioșilor prin suma sau totalul lucrărilor sfințitoare ale Duhului Sfânt, prin taine și ierurgii. Înainte de orice, această unitate de corp cu Christos, în El și prin El, se datorește imanenței sale reale în membrii Bisericii, prin mijlocirea sfântului său Duh. Acest mister, îl exprimă așa de impresionant Mântuitorul însuși în rugăciunea Sa pentru ucenici: „**Și nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine prin cuvântul lor; ca toți să fie una: precum Tu, Părinte, ești în Mine și Eu sunt în Tine, așa și ei una să fie în noi, ca să creadă lumea că Tu m'ai trimis. Și slava pe care mi-ai dat-o mie, eu le-am dat-o lor, ca una să fie, precum și noi suntem una: eu în ei și tu în mine, ca să fie cu desăvârșire una...**“ (Ioan XVII, 20—23). Biserica deci și la rândul ei parohia, care reprezintă Biserica, sunt trupul mistic al lui Christos nu în sensul unei simple realități ideale sau expresiuni convenționale, menită să desemneze printr'o abstracțiune comunitatea, colectivitatea sau totalitatea celor ce, însuflețiți de aceeași credință și de același scop, duc laolaltă aceeași viață spirituală. Nu. Noul Testament nu ne descrie Biserica drept o personificare ideală sau morală a colectivității creștine, ci ne-o înfățișează ca pe mireasa lui Christos (Efes. V, 23-31), deci o adevărată ipostasă sau persoană, o realitate adică, al cărei caracter este altceva decât o abstracțiune pentru identificarea unei grupări de indivizi.

Principiul unității în Biserică este întreținut prin Sfântul Duh. Pogorîrea lui asupra Bisericii în ziua Cincizecimii și rămânerea sa într'însa pot fi privite într'o măsură carecure, de și impropriu, totuși într'o foarte semnificativă analogie cu unirea ipostatică a Cuvântului lui Dumnezeu cu firea omenească. Permanența Sfântului Duh se justifică prin misiunea sa de continuator și desăvârșitor al operei lui Christos. Mântuitorul însuși dă această lămurire în cuvântarea sa ultimă către apostoli: „Eu voiu ruga pe Tatăl și vă va da **alt Mângâetor, ca să rămână**

cu voi în veci : Duhul adevărului, pe care lumea nu-l poate primi, că nu-l vede, nici nu-l cunoaște, dar voi îl cunoașteți, **căci rămâne la voi și va fi întru voi**. Nu vă voi lăsa singuri pe lume, ci voi veni la voi. Încă puțin și lumea nu mă va mai vedea; voi însă mă veți vedea, pentru că eu (sunt viu) trăesc și veți trăi și voi. **In ziua aceea veți cunoaște că eu sunt în Tatăl meu și voi în mine și eu în voi**“. (Ioan XIV, 16-20). Biserica este, cu alte cuvinte, întregul în care se articulează fiecare credincios, sau unitatea esențială a unui organism viu realizat de Sfântul Duh ⁵⁾. Alcătuită dintr'un mare număr de membri, diferiți între ei prin atâtea note ale individualității lor naturale, Biserica este totuș una prin unicul ei principiu sau cap, care este Christos; prin El, una suntem (Galat. III, 28). „Deci“, precum se exprima sf. Maxim Mărturisitorul, „sf. Biserică este imaginea lui Dumnezeu, de oarece săvârșește între credincioși aceeaș unire ca Dumnezeu“ ⁶⁾.

Prin urmare, parohia, în esența și în rațiunea ei de a fi, nu trebuie considerată ca o simplă grupare de oameni sau ca o simplă împărțire administrativă. Ea este o „**realitate spirituală**“, în care se manifestă și lucrează Dumnezeu prin Duhul Fiului său.

Caracterul religios al parohiei sau al enoriei provine tocmai din împărtășirea vieții divine credincioșilor, cari se unesc cu Dumnezeu prin Iisus Christos, al cărui Duh este prezent și lucrează în tainele Bisericii. Oricare ar fi manifestările și activitatea externă a membrilor unei parohii, ele rămân afară de sfera religiei și a religiozității, dacă sunt clădite pe vid spiritual, dacă sunt goale de viață supranaturală, dacă sunt neînsuflețite de Duhul lui Christos. Unitatea și solidaritatea de corp a enoriașilor unei parohii cu Biserica și, deci, cu Christos, este reală și vie numai atunci, când sunt uniți și însuflețiți de acelaș Duh, când se alimentează din aceeași viață supranaturală și prin oficiile aceluiasi organism. Sfântul apostol Pavel îndemând pe creștinii din Efes să păstreze unitatea Duhului, le

5) Cf. **D. Ancaire Vonier**, *Le mystère de l'Église* (les Quest. liturg. et paroiss., No. 4, Août, 1936, pag. 194—196).

6) **Μυσταγωγία**, cap. I (Migne, P. G., t. 91, col. 668).

atrăgea atențiunea că într'un singur trup nu poate să fie decât un singur Duh (Efes. IV, 3—4).

Prin urmare, parohia, ca formă în mic a Bisericii, este o „realitate spirituală“, un mediu de viață religioasă-morală și, deci, de unire cu Dumnezeu, numai pentru acei credincioși, cari sunt membre vii ale corpului său mistic, cari sunt solidari și se integrează în viața religioasă a parohiei, luând parte la viața bisericească, participând la serviciile divine publice, primind tainele Bisericii și îndeplinindu-și obligațiunile, care decurg din situația lor de enoriași. Altfel, ei rămân organe detașate de corp, alături de sfera de influență a Duhului lui Christos, organe moarte sub raportul spiritualității creștine, lipsite fiind de viața supranaturală, care pulsează în funcțiunile organismului Bisericii și se împărtășește numai aceluia, cari rămân încadrați în organismul ei. Ceilalți creștini rămân streini de adevărata viață în Iisus Christos, despărțiți sau la periferia corpului său mistic, fără putința de a se împărtăși de dumnezeiasca fire și deci anemiind trupul mistic al Fiului lui Dumnezeu în enorie.

2. — În perspectiva acestor considerațiuni doctrinare, apare inevitabil o serie de indicațiuni și de norme pentru viața religioasă din parohie și pentru lucrarea pastorală a preotului.

În primul rând, ideia de corp sau de organism, care caracterizează parohia ca formă a Bisericii, implică un complex de funcțiuni. Iată un fapt, pe care sfântul apostol Pavel îl remarcă atunci, când zice : „**trupul nu este alcătuit dintr'un singur membru, ci din mai multe**“ (I Cor. XII, 14). Vitalitatea unui organism nu poate fi, deci, decât rezultanta unei funcționări armonice a elementelor sau a organelor componente și colaboratoare ale organismului. Un corp bine organizat reclamă, ca atare, o unire și o înlănțuire perfectă a funcțiunilor lui, care să formeze o unitate.

În viața religioasă a parohiei, funcțiunea sau rolul principal este al **preotului**, ca unul ce reprezintă pe Mântuitorul și lucrează în numele lui pentru unirea credincioșilor cu Dumnezeu. El mijlocește prin sfintele taine legătura și izvorul

vieții divine, el pune în contact poporul cu revelațiunea dumnezească, predicând și explicând Evanghelia și învățăturile Bisericii, el supraveghează viața religioasă-morală din parohie, susținând și îndrumând virtutea prin îndemnul de a se face din legea morală creștină, calea vieții. Intr'un cuvânt, datoria preotului în parohie este de a conduce pe păstoriții săi la unirea cu Dumnezeu, nu numai pe calea inteligenței sau minții și voinței lor, ci cu toată ființa și inima lor. El trebuie să fie preocupat a face din elementul supranatural o necesitate permanent simțită în viața enoriașilor săi.

Parohia, însă, nu se rezumă numai la preot, precum Biserica nu se reduce numai la ierarhie. În noțiunea de Biserică domină ideia de comunitate, în care membrii sunt una, nedespărțiți sau laolaltă cu ierarhia de drept divin. Preot și credincioși se găsesc în parohie inseparabili, legați nu numai prin orânduirile administrative bisercești, ci și printr'un element supranatural, care este voința lui Christos, cel ce face pe credincioși membrii ai Bisericii prin botez și care cheamă pe preot la păstoria turmei, prin hirotonie. Prin urmare, viața religioasă în parohie, ca și religiunea în genere, nu poate fi privită numai ca o treabă exclusiv de rezortul și de datoria preotului, ci reclamă și colaborarea membrilor parohiei, adică secundarea preotului de către enoriași. Sfântul Ioan Gură-de-Aur socotește că Biserica este numită de sfântul apostol Pavel **împlinirea** lui Christos (Efes. I, 23) tocmai pentru a demonstra că Biserica nu este în întregime decât atunci când toate membrele, cap și organe adică, sunt toate laolaltă, într'una. Continuând comentariul său, acelaș sfânt părinte adaogă: „Impreunarea laolaltă a membrilor formează corpul și nu este un singur membru, care să nu-i fie de trebuință. Iată cum arată apostolul această trebuință de toate membrele. Dacă noi n'am fi mai mulți, dacă adică unul n'ar fi mână, altul picior, altul alt organ oarecare, corpul n'ar fi deplin. Prin urmare, nu trebuie să lipsească nimic, pentru ca trupul în el însuș să fie complet. Capul își are împlinirea (întregirea) sa, iar corpul este perfect atunci când ne aflăm uniți și strânși

toți împreună“ 7). Parohia nu este deci o realitate spirituală, decât în măsura în care enoriașii lucrează cu preotul lor, sau, mai bine zis, ei nu vor fi în stare a realiza și a beneficia de viața spirituală creștină, decât colaborând cu preotul, fiind alături și solidari cu el pe terenul religiei și al nevoilor religioase din parohie. Suprafața și adâncimea, în care va circula Duhul lui Christos în mădulele unei parohii, este, cu alte cuvinte, în raport cu numărul de credincioși cari înțeleg că ei au de îndeplinit o funcțiune, adică datorii față de Biserică și sub conducerea preotului.

Negreșit, rolul și locul principal în viața parohiei sunt ale preotului. El este factorul ierarhic, care reprezintă în comunitatea sa pe Mântuitorul, capul Bisericii. Importanța preotului este deci cu totul aparte în raport cu rolul enoriașilor săi în parohie. „Corpul este dominat de cap, întru cât el este sediul tuturor senzațiilor și al conducerii sufletului, zicea sfântul Ioan Gură-de-Aur. Fără cap, cineva nu poate să trăiască; dimpotrivă, mulți oameni au trăit vreme lungă, după ce li s-au tăiat picioarele. Prin urmare, capul este superior nu numai prin poziția sa fizică, ci și prin funcțiunile și rolul lui 8). O unitate, un corp, corpul mistic al lui Christos, enoriașii unei parohii nu-l pot forma, prin urmare, decât cu preotul lor, legați și strâns uniți în jurul lui și prin el, ca și cu Christos. Înăuntrul Bisericii și deci în legătură cu izvorul de viață divină, rămân numai acei enoriași, cari recurg la serviciile religioase ale preotului, numai aceia cari rămân solidari cu el, căutând astfel prin el legătura și unirea cu Dumnezeu.

3. — Forma, sub care enoriașii unei parohii sunt datori să demonstreze solidaritatea și colaborarea cu preotul lor, precum și ideia de corp, este în primul rând participarea lor regulată și activă la serviciul divin public din Dumineci și sărbători. Aci, viața parohiei se poate afirma sensibil și într'un chip corespunzător caracterului Bisericii. Însăș rânduiala sluj-

---

8) Omilia X, 1, as, ep. c. Efeseni.

7) Cf. Omilia III, 2, as. ep. către Efeseni.

bei este întocmită în vederea participării colective a comunității, întru cât serviciul se desfășoară într'un schimb continuu de rugăciuni, cântări și răspunsuri între liturghisitor și credincioși, reprezentați prin cântăreți și cor. Aci, preotul învață, dă indicațiuni pentru viața parohiei și pune pe credincioși în contact cu Mântuitorul.

În deosebi, masa sfintei Euharistii realizează acel schimb de viață divină și umană, unind prin împărtășire într'un singur corp mistic pe membrii parohiei — preot și credincioși — prin comuniunea lor cu capul Bisericii. Nu numai atât, dar preotul, ca chivernisitor al dumnezeieștilor taine și credincioșii prezenți la slujbă, cărora le împărtășește viața cea adevărată, constituiesc o imagine concretă a corpului mistic al lui Christos⁹⁾. Această idee de comunitate spirituală între credincioși stă, după comentatori, la baza canonului 9 ap. și 80 trulan, cari pedepsesc cu afurisenia sau excluderea din comunitatea bisericească pe aceia cari părăseau serviciul divin mai înainte de sfârșit și de împărtășire.

Sfântul apostol Pavel găsea pentru unirea soților în căsătorie o comparație ideală în legătura mistică dintre Mântuitorul și Biserica sa (Efes. V). El socotește pe credincioșii din Corint „logodiți unui singur bărbat, lui Christos“, (2 Cor. XI, 2). O astfel de idee cu substrat mistic s'a resfrânt mai târziu în întocmirile disciplinare ale Bisericii, referitoare la raporturile episcopului cu eparhia sa și ale preotului cu enoria sa. Precum nu se poate logodnic fără logodnică, tot așa nu se concepea păstor fără turmă, adică hirotonie fără eparhie, ori parohie (can. 6 sinod IV ec.). Pentru că hirotonia pentru conducerea unei comunități bisericești era asimilată unei căsătorii mistice, canoanele proclamau în Biserica veche o monogamie spirituală absolută, adică nu numai simultan sau concomitent, ci și succesiv, întrucât interziceau în general trans-

---

9) Sunt edificatoare în această privință epistolele sf. **Igantie Teoforul** către Magnes., VII, 1; Filadelf. IV, și către Smirneni, VIII, 1. — Ecoul acestei învățături se poate urmări în măsurile disciplinare ale Bisericii, din canoanele 6 Gangra, 45 și 65 ap., 9, 32, 33, 34 și 37 Lao-diceea.

ferarea dela o eparhie ori parohie la alta (can. 14 și 15 ap., 15 sinod I ec., 21 Antiohia, 5 sinod IV, ec.)¹⁰⁾.

Cu alte cuvinte, unitatea de corp și de spirit a parohiei, precum și funcțiunea ei de organism al spiritualității creștine, este asigurată în unicitatea conducerii de către acelaș preot, după formula sfântului Ioan Gură-de-Aaur: „In unirea noastră, noi nu formăm decât un corp pentru un cap“¹¹⁾. Pentru a nu fi compromisă din acest punct de vedere unitatea și armonia vieții spirituale în parohiile cu doi ori mai mulți preoți, conducerea parohiei este încredințată unuia singur: parohul. Parohiatul este, deci, un directorat al preotului paroh, al unui singur preot, ca o echivalență a principiului canonic de a nu fi decât un singur episcop într'o cetate.

De sigur, o astfel de situațiune nu este interpretată exact, dacă în practică se traduce prin rezervarea, exclusiv pe seama preotului paroh, a executării de către el personal a tuturor mărunțișurilor administrative, dela înregistrarea și expedierea hârtiilor de cancelarie, contabilitate și gospodărie banală, până la acțiunile pastorale pe teren, în cuprinsul parohiei. Ceea ce trebuie să se consacre și să se salveze în persoana parohului, este funcțiunea efectivă de conducere unică, de direcție unitară, de îndrumare, de asigurarea unor perspective spirituale totdeauna în raza vizuală a spiritului enoriașilor. Preoții ajutători, acolo unde sunt, trebuie să participe, de sigur, la conducerea spirituală a enoriei, dar nicidecum în afară de indicațiunile sau de principiul de direcțiune al parohului. Organizarea bisericească se cere în așa fel întocmită și diviziunea muncii astfel aplicată, pentru ca parohiatul într'o enorie cu mai mulți preoți să însemneze asigurarea unui rezort central de comandă în viața parohiei, de inspirație și de inițiativă, de coordonare și de control a tuturor acțiunilor. Relațiunile religioase capătă într'o astfel de parohie un caracter centri-

---

10) Vezi *Nicodem Milaș*, Drept. bis. oriental, trad. rom. citată, pag. 300—301, și comentariu la can. 14 și 15 ap., în *Dr. Nicod. Milaș*, trad. Uros Kovincici și Dr. Nic. Popovici, Arad, 1930, vol. I, part. I, pag. 212 și 214.

11) Omilia X, 1, as. ep. c. Efeseni.

pedic, mergând spre paroh în ultima linie și desfășurându-se sub direcțiunea lui unică. Prin unitatea de conducere, se asigură armonia în acțiune și se susține totdeauna conștiința despre acea unitate mistică în trupul lui Christos.

În scurt, concepția parohiatului ca un simplu economat constituie o ultragiure a principiului de unitate și armonie în parohie, această formă a trupului mistic al lui Christos. Ca reprezentant al principiului unității, preotul paroh se selectează după criterii de ordin cultural și spiritual. Numai în acest sens poate fi interpretat art. 33 din Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1925, care prevede că acolo „unde sunt mai mulți preoți, episcopul numește conducător al oficiului parohial pe cel mai apt dintre ei“. Preoții ajutători sau, acolo unde nu sunt, celelalte organe prevăzute de Statut (comitetele parohiale, etc.) sunt menite să degajeze pe paroh de unele activități de amănunt, tocmai pentru a-l lăsa disponibil funcțiunii superioare de unificare a vieții spirituale.

În ceea ce privește pe ceilalți membri ai parohiei, datoriile lor nu se încheie numai la cercetarea bisericii și la bunele relațiuni cu preotul parohiei. Ei trebuie să trăiască o **conștiință de enoriaș**, un echivalent pe planul spiritual a ceea ce este pe cel civil conștiința de cetățean. În ființa lor intimă să fie stăpâniți, adică, de sentimentul viu de membri ai parohiei respective, adică pătrunși de spiritul de corp, care să nu-i lase să se izoleze prin manifestațiuni religioase individuale sau prin orice alt particularism, care i-ar izola de impulsivitatea centrală și ar ignora binele comun al comunității parohiale. Spiritul de corp sau de enoriaș leagă pe membrii unei parohii de întreaga veață religioasă a parohiei, îi face să ia parte activă la ea, interesându-se și contribuind la bunul mers și sporirea ei. Creștinul este prin definiție enoriaș. Noțiunea de creștin implică prin definiție pe cea de comunitate și de acțiune colectivă, întru cât calitatea de creștin nu se poate dobândi decât intrând prin botez în corpul mistic al lui Christos, pe care îl alcătuiește o parohie. Comunitatea de har, împărtășit din același izvor supranatural prin aceleași mijloace și organe, același Christos, aceleași interese și tendințe spirituale trebuie să fie,

pe de altă parte, atâtea temeieri psihologice, de natură a solidariza pe membrii unei parohii într'un spirit de corp, care creiază un suflet colectiv al parohiei sau al enoriei. Dacă sunt într'adevăr pătrunși de convingerea că sunt fiii ai aceluiași Tată ceresc, renăscuți în aceeași bae a botezului, devenind moștenitori împreună cu Christos ai împărăției cerești, nu se poate să nu se nască în membrii parohiei un simț de apropiere și de solidaritate religioasă.

Înlăuntrul parohiei, prin urmare, creștinii nu trebuie să se conceapă fiecare ca unități singuratece în fața lui Dumnezeu, căci atunci comunitatea religioasă numită parohie rămâne un simplu titlu abstract. În cel mai bun caz, nu rămân cel mult decât indivizi împrejurul preotului, interesați numai pentru nevoile lor religioase personale.

Spiritualitatea parohiei nu se întreține și nu sporește însă decât prin conlucrarea tuturor membrilor ei, uniți prin legătura dragostei în Christos. **„Petrecând cu adevărat în dragoste, să creștem întru toate în Acela, care este Christos, capul nostru“**, zicea Sf. Apostol Pavel; **„din care tot trupul bine alcătuit și unit prin felurite legături întăritoare și prin lucrarea, ce îndeplinește fiecare membru în măsura, ce-i este dată, capătă creșterea pentru întărirea sa însăși în iubire“** (Efes. IV, 15-16). Pentru viabilitatea vieții religioase, sunt necesare o serie de acțiuni și de instituțiuni, care trebuiesc susținute și întreținute cu duhul, cu zelul și cu contribuția fiecăruia, în măsura puterilor și poziției lui. Colaborarea într'o **„singură inimă și un singur suflet“** (F. Ap. IV, 32), ca în prima comunitate creștină din Ierusalim, face într'adevăr din parohie o realitate religioasă, un corp viu, în care Duhul lui Christos poate să circule în toate membrele și să le unească la olaltă ca pe **„clădirea lui Dumnezeu“** (I Cor. III, 9). Ca membri ai aceluiași corp, enoriașii sunt datori a se susține reciproc în viața lor religioasă, pentru că, precum zicea sfântul apostol Pavel, **„să nu fie neunire în trup, ci membrele să îngrijească deopotrivă unele de altele“** (I Cor. XII, 25).

Nimic nu este mai fatal pentru spiritualitatea parohiei ca individualismul, adică ieșirea din corp și viețuirea pe cont

propriu, în virtutea unei false interpretări a libertății, care, în fond, nu-i decât afirmarea egoismului celui mai caracteristic. Din acest punct de vedere, nu este greu să observăm astăzi că parohia nu se mai suprapune sufletește exact peste întinderea ei geografică sau mai bine zis numerică. Se găsesc într'adevăr în parohiile noastre, încă mulți creștini cu fond bun; ei trăiesc însă departe de Biserică, necunoscători ai trebuințelor vieții religioase, având idei greșite despre rolul ierarhiei și a legăturilor lor cu Biserica. Mulți apoi, deși n'au pierdut complet credința, duc totuși o viață religioasă redusă, evitând demonstrativ pe preot, nu numai ca rol, ci și ca relațiuni, sustrăgându-se astfel dela orice colaborare cu obștea parohială.

Individualismul este o stare de dezerțiune. Indiferenții și neutrii sunt o piedică în consolidarea coeziunii vieții de parohie; ei sunt profesioniștii evaziunii spirituale, frustrând comunitatea bisericească de colaborarea lor și reducându-i vitalitatea. Astfel de enoriași reprezintă celule mortificate.

În fața unei astfel de situații, cât și pentru a evita o astfel de stare, care nu-i decât un proces în curs de disocierea parohiei și de reducerea importanței ei ca realitate spirituală, se impune preotului o atențiune deosebită asupra mijloacelor de animare spirituală a enoriei și de trezire a simțului și a conștiinței de enoriaș în păstoriții săi.

Cum ?

În primul rând, prin intensificarea activității sale pastorale în trustrele aspectele ei; explicând adică adevărurile divine, împlinind cu sfințenie oficiile cultului și dirijând viața credincioșilor printr'o sistematică și neîncetată intervenire în ea, printr'o supraveghere și îndrumare de aproape a mersului religiozității, așa fel însă ca preotul să ajungă la fiecare, cât mai des. Legându-i de sine prin interesul lor religios, preotul va isbuti astfel să atragă în albia vieții spirituale a organismului enoriei și pe acei membrii garați pe linie moartă. Vegetațiile individualiste din trupul parohiei se vor transforma atunci în tot atâtea funcțiuni, care îi vor accentua vitalitatea religioasă.

Nergeșit, nu se poate acționa cu eficacitate dintr'odată pe suprafață mare. Lucrarea trebuie supusă metodei, potrivit prin-

cipiului : divide et impera. Se va recurge, adică, mai întâi la elita spirituală a parohiei. Făcând să se strângă în jurul său rândurile acelorora, cari trăiesc mai viu religiunea, preotul va ajunge să-și dea seama în primul rând de forțele și realitățile, pe care trebuie să conteze ; va constitui astfel nucleul la care, printr'o lucrare pastorală metodică și susținută de creștinii de elită, se vor alătura încet-încet și celelalte dispoziții bune, dar pasive până atunci.

În această privință, Legea și Statutul Bisericii ortodoxe-române pune la îndemâna parohului un prim aparat de ajutor din rândul enoriașilor, în persoana membrilor consiliului parohial. Este drept că chemarea lor expresă este de a seconda pe paroh în chestiuni de administrarea bunurilor materiale ale parohiei. Statutul îi asociază însă (prin art. 47 lit **n** și **o**) la lucrarea parohului și în domeniul promovării și supravegherii religiozității și moralității parohiei. Indicate în deosebi pentru un concurs mai larg și în special pentru înviiorarea și alimentarea vieții parohiei, sunt comitetele parohiale pe cari art. 52-54 ale Statutului Bisericii le pune la îndemâna parohului. Înființarea și funcționarea lor nu sunt însă o obligație absolută, ele fiind lăsate la aprecierea și latitudinea parohului, ca oficii pentru adaptarea activității sale, în momentul oportun, la cerințele locale.

Aceste organe sunt forme ordinare sau comune ale apostolatului laic, pe cari organizațiunea bisericească le pune la îndemână în chip oficial pentru întreținerea vieții corporative în parohie. Negreșit, inițiativa și directivele revin în chip dogmatic factorului ierarhic, adică preotului paroh. Dar, precum am spus mai înainte, vieța religioasă în parohie nu poate ajunge un fapt decât printr'o colaborare amăsurată a tuturor membrilor — preot și credincioși.

4. — Intervin însă în mersul istoric al evenimentelor factori, cari reclamă o regrupare extraordinară a forțelor active ale Bisericii, pentru acțiuni de proporții corespunzătoare noilor condițiuni. Execuția și, uneori într'o oarecare măsură, chiar inițiativa par a suferi în astfel de împrejurări o oarecare de-

plasare din cercul oficial pe terenul inițiativei particulare; de sigur nu fără binecuvântarea Bisericii, dar sub o direcțiune mai estompată a Bisericii conducătoare.

Astăzi chiar, desfășurarea generală a vieții popoarelor a dat prilej unei întâlniri caracteristice de factori politici, economici și financiari, sociali, etc., și ideologiilor lor aferente, creind noi aspecte sociale și impunând deci Bisericii probleme, cărorora ea este datoare a le găsi formulele de deslegare pe tărâmul spiritual. De obicei, aceste probleme interesează vieța în general, într'un cadru larg, mult mai larg ca al vieții de parohie. N'avem decât să reflectăm la acțiunea ateismului, care stăruie a se impune sub atâtea forme ca diriguitor și inspirator al culturii. Cum și este de așteptat, echilibrul sufletelor se resimte adânc de curentul creiat de noile ideologii, care sunt preocupate de schimbarea așezărilor vieții de până acum.

În fața acestor curente cu tendințe de mare anvergură, se impune Bisericii obligația unei reacțiuni massive și meto-dice, executate prin organe adaptate împrejurărilor și noilor condițiuni de vieță. Se fac necesare, cu alte cuvinte, noi forme de solidarizare în sânul Bisericii. Ele iau naștere nu de puține ori sub un impuls quasi-spontan, ca o reacțiune firească, cu tendința de a canaliza Duhul lui Christos într'un ritm mai accelerat în trupul Bisericii, a-l înviora și a da membrilor ei forța de conservare și de luptă cu dumșanii vieții veșnice.

Bisericile Apusului au făcut deja experiența acestor organisme sau grupări cu țeluri religioase precise și bine determinate, care îmbrățișează în acțiunea lor o masă mai mare decât limitele parohiei, dar pornind dela parohie. Ceva asemănător a început să se organizeze și la noi, după războiul mondial în deosebi. Așa au apărut rând pe rând „Oastea Domnului“, „F. O. R.“-ul (Frăția Ortodoxă Română din Ardeal), „Asociația Patriarhul Miron“ și „Frăția Sf. Ciprian“ din București. Preocupările și lucrarea acestor grupări merg în direcțiunea predicării lui Christos, pentru a-L actualiza în sufletele contemporane, viu și lucrător. Principial deci și din punct de vedere general al intereselor spiritualității creștine, negreșit, nici-o obiecțiune serioasă nu se poate ridica în calea progra-

mului de activitate al unor astfel de formațiuni. Au răsunat însă glasuri de protest din laturea conducerii parohiilor, formulând acuzația că grupările noi din afara vieții de parohie, peste ea și fără ea, ascund pericolul anemierii și desorganizării corpului mistic al lui Christos, care se realizează numai în parohie, în jurul altarului și al preotului.

Intr'adevăr, nu se poate contesta că activitatea acestor asociațiuni angajează și absoarbe în corpul lor elementele parohiale cu coarda religioasă mai sensibilă, făcând astfel să se șteargă din sufletele lor, în profitul noii cetățenii spirituale, sentimentul de enoriaș și, deci, atașamentul lor la comunitatea parohială. Pentru un număr determinat de clipe periodice, spiritualitatea lor se găsește pe de o parte în flux și anume în ședințele extraparohiale ale acestor confrerii; pe terenul practic și real însă al vieții din mijlocul parohiei, refluxul este inevitabil. Se petrece exact același fenomen ca și cu enoriașii neutri, cari își înviorează religiozitatea prin participarea incidentală și mai mult de agrement la marile festivități bisericesti (sfințiri de biserici și procesiuni în alte enorii, slujba divină la hramurile din mănăstiri, etc.), dar, întorși în parohie, vibrațiunilor lor spirituale au stopat. Firul de comunitate spirituală înodat în aceste împrejurări extraordinare ale vieții lor se găsește întrerupt odată cu înapoierea în parohie, unde nu se mai regăsesc, nu mai simt cotul. Stând afară de linia de legătură, care este preotul și biserica enoriei, ei rămân streini de corpul comunității, la care nu mai participă.

Asociațiunile de genul amintit duc deci la un fel de torpilare indirectă și involuntară a vieții parohiei și produc un fel de jenă acțiunii de conducere a preotului de enorie, din cauza independenței inițiativelor religioase a enoriașilor neutri. Astfel de neajunsuri au fost semnalate la început, chiar în Apus, unde aspectele noi ale vieții au dus mai de mult la inaugurarea unor astfel de corporații auxiliare.

Fără a reduce în vreun fel importanța parohiei ca realitate spirituală, trebuie totuș să convenim că pulsul nou de viață religioasă și plusul de efortări, pe care îl reclamă menținerea în echilibru a sufletului societății, fac necesară funcțiu-

nea unor unități noi, în organismul Bisericii, ca instrumente adecvate la aspectul și proporțiile noi ale vieții. Astfel, pentru exemplificare, vom aminti că problema fundamentală a momentului istoric actual în ortodoxism este — precum observa cu dreptate d-l W. Zenkowsky, profesor din emigrațiunea rusă la Paris — **unirea Bisericii cu viața**, punerea ei în legătură cu manifestările vieții, amestecul ei organizat în viață, pentru ca Biserica să-și reia locul central în viață. Este cu atât mai urgentă această problemă, cu cât s'a formulat explicațiunea că îndepărtarea sufletelor de Biserică este de fapt și în realitate îndepărtarea Bisericii de cultură și dezinteresarea ei de mișcările istoriei, ceea ce a făcut-o să apară ca o „inutilă venerabilă“, ca o „realitate sleită și stinsă“. Așa s'a ajuns deci ca cultura areligioasă să pună stăpânire pe toate aspectele vieții. Pentru ca Biserica să ajungă din nou sursa forțelor creatoare ale culturii, pentru ca cultura să ajungă adică din nou a-și trage forțele sale creatoare din religiunea ortodoxă, stăvilind astfel acțiunea ateismului, este nevoie de statornicirea unei teocrații spirituale. De sigur, nu sub forma unei dictaturi clericale, ci o teocrație în spiritul ortodox al libertății, întemeiat — precum zice d-l Zenkowsky — „pe recunoașterea principiu-lui personalității, cuprinsă în corpul chiar al Bisericii“¹²⁾. Cucerirea primatului ideologic și redobândirea influenței asupra elanurilor creatoare ale omenirii, iată imperativul momentului actual pentru Biserică, după profesorul rus A. Cartașov.

Deci, pentru ca Biserica să ajungă a dicta mersul istoric al evenimentelor, se cere ca ea să pătrundă în esența culturii. Nu va ajunge însă aci, decât desfășurându-și acțiunea asupra vieții launtrice a individului, pentru a o epura, spiritualiza și transfigura. Pentru îmbrățișarea vieții pe o scară atât de întinsă și de variată, nu sunt de ajuns și de efect singure sforțările clerului. Este, deci, absolut necesară o colaborare a laicilor. Prin firea lucrurilor chiar, execuția efectivă a unei astfel de acțiuni revine apostolatului laic sau membrilor mireni ai

12) Les problèmes d'éducation de la jeunesse et la culture orthodoxe (în Jeunesses orthodoxes, Genève, pag. 93).

Bisericii. „Sarcina introducerii unei culturi ortodoxe incumbă mai ales laicilor“, susține d-l Zenkowsky. „Lucrând întotdeauna și în tot locul în înțelegere cu clerul, cerându-i binecuvântarea și îndrumarea spirituală în toate împrejurările, laicii trebuie să privească sarcina lor ca funcție specială a lor în serviciul Bisericii. „Laicatul“, este un „grad“ (tchin) în Biserică. Partea mirenilor în viața Bisericii nu se limitează la viața parohială ; ea o depășește cu mult. Partea lor constă mai cu seamă în introducerea spiritului Bisericii în viața zilnică, în relațiunile sociale și în activitatea creatoare a culturii. Păcatul, învăluind cu umbra lui universul întreg, întunecă dezvoltarea culturii. Înțelegând participarea noastră (a laicilor) la viață ca un serviciu al Bisericii“ — încheie d-sa — „ca partea, pe care trebuie să o luăm la sarcina mântuirii universale, aci este schimbarea pe care ne-o cere Biserica în conștiința noastră“¹³⁾.

Iată, deci, o justificare a apostolatului laic, afară din cadrele parohiei. Raportul dintre aceste două aspecte ale uneia și aceleiași funcțiuni din trupul mistic al lui Christos se precizează în chipul următor. Parohia reprezintă terenul de direcțiune spirituală prin excelență individuală. Ca metodă fără îndoială. Pentru preotul de enorie, problema principală rămâne în deosebi individul, adică înrâurirea asupra lui, prin mijloacele pe cari i le pune la îndemână arta pastorală. Intre acestea, trebuie să menționăm că învățământul catehetic se prenumără în chip cu totul principal. Parohia articulează astfel individul în trupul mistic al lui Christos, care este întreaga Biserică, prin dezvoltarea conștiinței de enoriaș în fiecare credincios. Înrâurirea Bisericii în domeniul ideilor dominante ale epocii nu se poate exercita însă decât prin mijloace și printr'o tehnică, care depășesc parohia. Altfel, acțiunea Bisericii rămâne imperceptibilă în regiunea rezorturilor creatoare ale istoriei, iar viața religioasă însăși ajunge stingherită chiar pe terenul parohiei.

De fapt și în principiu, acțiunea, în care s'au angajat

---

13) Ibidem; pag. 101.

nouile organisme ale apostolatului laic în serviciul Bisericii, interesează aceeaș problemă. Ea este atacată însă din altă latură și anume în punctele de comandă ale vieții. Sunt scrutate adică neîncetat ideile dominante, care creiază curente, sunt examinate în ce măsură corespund sau se opun concepțiunii creștine despre om și despre viață. Prin critica lor și prin scoaterea în evidență a conceptului creștin, colaborarea aceasta laică cu Biserica tinde la realizarea aceluiași scop ca și parohia, adică la susținerea solidarității înlăuntrul Bisericii, prin deșteptarea și luminarea conștiinței de creștin în toți membrii ei. O astfel de tehnică a ajuns cât se poate de necesară astăzi, față de atâtea mijloace de rapidă și lesnicioasă difuzare a ideologiilor celor mai variate, în sufletul mulțimilor și mai ales al tineretului.

Dacă însă acțiunea de stil mare, în care trebuie să se desfășoare astăzi colaborarea mirenilor, de cari are nevoie Biserica, reclamă forme noi și creierea unor organisme cu funcțiune determinată, să nu se uite totuș că baza adevărată și solidă a spiritualității creștine este parohia. Membrii apostolatului laic nu se vor putea recruta decât dacă parohiile i-au pregătit în uzina lor spirituală, unde se plămădesc credința, deprinderile și datinile creștine, unde se sădește ideia creștină în suflete, conștiința de creștin, adică de membru al corpului mistic al lui Christos, prin relațiune cu biserica și cu preotul enoriei. Parohia rămâne chiar organul firesc, prin care acțiunile apostolatului laic se pot răsfrânge cu rezultate practice asupra spiritului public. Astfel de acțiuni nu vor prinde în masse, dacă nu sunt susținute de parohie, dacă, adică, parohia nu oferă ca teren pregătit o stare de spirit corespunzătoare.

Recunoscând deci utilitatea noilor unități, care se încorporează înlăuntrul Bisericii, trebuie să recunoaștem în acelaș timp și necesitatea unei armonizări tehnice a activității lor cu funcțiunea spirituală constitutivă a parohiei. Integrarea în corpul parohiei, în jurul și sub conducerea preotului și la altarul parohiei, este un comandament de rigoare în chip categoric pentru grupările sau asociațiile și „Frățiile“, care urmăresc promovarea pietății. Acese asociațiuni religioase, care sunt

altceva decât cinurile monahale, pot ființa deci ca nucleie în-lăuntrul parohiei, alcătuite din elita ei spirituală sub direcția și inspirația parohului. Ele pot să-și afirme, de sigur, vitalitatea și să ia cunoștință de forța lor printr'o organizare pe eparhie și pe întreaga Biserică națională, colaborând și organizând manifestațiuni de demonstrare spirituală. În acest caz însă, asociația respectivă nu mai apare ca un organism alături de eparhie și de subtilizarea parohiei, ci ca o grupare a parohiilor, ca o asociație a lor, ca o expresiune superioară a comunității lor spirituale, în forma eparhiei. Trebuie să mărturisim că Arhiepiscopia Bucureștilor a și încadrat în această formulă existența „Asociației Patriarhul Miron“ și a asoc. „Oastea Domnului“. Cel puțin teoretic, astfel de dispozițiuni fac obiectul unor ordine speciale.

De fapt, în vieța bisericească, parohia nu este o stea rătăcită într'un punct incert și greu de reperat pe firmamentul religiei. Prin vieța și prin nevoile ei spirituale, ea se găsește integrată într'o constelație de parohii, care alcătuesc la olaltă eparhia. Unificată de acelaș Duh în jurul episcopului, eparhia constituie o formă concretă a întrupării lui Christos în Biserica Sa, superioară ierarhicește parohiei. Dacă parohia este mai mult o formă constitutivă a corpului mistic al lui Christos, realizat în Biserica ecumenică, apoi eparhia trebuie privită în deosebi ca o formă sau unitate instituțională a Bisericii¹⁴). Vitalitatea spirituală a parohiei subsistă numai întru atât întru cât ea se menține ca unitate a eparhiei, ca celulă care ia naștere și trăește în organismul eparhiei. Prin eparhie, ea se încorporează în universul spiritual creștin, în corpul ecumenicității creștine.

Se înțelege, prin urmare, că gradul de spiritualitate al parohiei ca celulă a Bisericii și vigoarea spirituală a atomilor (enoriașii) acestei celule, decid viabilitatea spirituală a întregului corp mistic al lui Christos. Deci, refacerea spiritualității creștine începe de aci, dela parohie și dela enoriași, dela celulele corpului și dela atomii celulei. Un organism va fi rezistent și de neînirânt atâta vreme, cât va avea toate celulele sănătoase. Răul nu va găsi astfel niciun orificiu de infiltrare.

14) Cf. și **Serge Bulgakoff**, *L'Orthodoxie*; Paris, 1932, pag. 128.

Din punct de vedere pastoral deci, preotul trebuie să se preocupe cu ardoare sfântă de a face și de a menține parohia sa ca o realitate spirituală, extinsă la întregul ei geografic sau numeric, în toți membrii, cari îi populează teritoriul. Acțiunea lui va atinge în acest scop două laturi ; una pozitivă : conformarea la toate postulatele sacerdoțiului ; alta, negativă : ferirea de a se face apostolul oricărei acțiuni ori ideologii, care ar împărți trupul mistic al lui Christos, cum este cazul politicii militante pasionate, introdusă ca un virus în trupul parohiei, din nenorocire uneori, de preotul însuș. Preocupările și obiectivele politice, transplantate în treburile vieții spirituale, vor agrava criza de parohie. O criză de parohie este o criză de viață creștină și încă una dintre cele mai funeste.

5. — Traversăm astăzi o epocă de destrămare generală, a cărei gamă se mișcă între îndrăsneli și elucubrații de cugutare, până la dezorganizarea formelor de viață consacrate de legi ale firii și de o experiență îndelungată. Vieța popoarelor suferă astăzi o transformare violentă, sub stăpânirea unui ritm caracteristic și, odată cu aceasta, spiritul și cultura creștină dela temelia actualelor forme ale vieții suferă o atingere. Unei deslănțuirii a forțelor haotice nu i se poate ține piept, nu i se poate localiza și neutraliza influența și efectele nefaste, decât prin întărirea și reorganizarea punctelor de rezistență. Ordinea și organizarea sunt stânci de granit, de care se vor sfărâma valurile monstre ale veacului.

În ordinea organizației religioase, parohia înfățișează linia de rezistență, spre care trebuie să se îndrepteze toți ochii cu multă grijă și atențiune, căci aci se elaborează forța vitală a Bisericii întregi. Cu o parohie, în care Christos nu mai viează în toate mădulările ei, cu o parohie, care degenerază într'un „cimitir de suflete“, frontul este rupt și, de dezastru, cel dintâi vinovat este căpetenia, este rezortul central al parohiei, adică preotul, care, printr'o funcțiune insuficientă, a provocat inerția generală.

Teama de o astfel de situațiune trebuie să se înfigă adânc în inima preotului de enorie și a tuturor conducătorilor Bise-

ricii, astăzi mai mult ca oricând, din cauza concepțiunilor **totalitare** profesate fie în numele ideii de stat, fie de diferite grupări, care se insinuiază din ce în ce mai mult în favoarea generală. Dela sistemul „culturii integrale întemeiată pe o filosofie integrală“, care vrea să înlocuiască creștinismul cu „o credință în materialismul dialectic al științei marxiste“, ca în regimul comunist și chiar până la naționalismul integral al rasișmului integral german, ori al altor sisteme similare, toate înțeleg să confisce și să mistue în beneficiul lor exclusiv pe fiecare cetățean cu totalitatea funcțiunilor vieții lui spirituale. Nci-o îngăduință pentru vre-un fel de independență în domeniul credinței religioase sau al culturii, dacă acestea sunt alături de aspirațiile și ideologia statului sau a grupării politice respective. Uzând de mijloacele psihologiei moderne, acestea preconizează o spiritualitate specifică și exclusivă, pentru a realiza un tip anumit de om, a cărui viață să intre într'un regim de dirijare integrală din partea statului sau a grupării în cauză. O tendință, cu alte cuvinte, la fel cu a oricărei religii.

Disputarea individului și articularea lui cu trup și suflet în cutare ori cutare corp sau grupare nu se poate închipui fără prețul dezarticlării lui din corpul Bisericii, mai ales atunci când sistemele ideologice ale acelora sunt în dezacord cu doctrina creștină. Chiar în regimurile prietenoase Bisericii, conflictul poate izbucni în clipa, în care Biserica constată că unele măsuri ale statului sau ale altui organism totalitar vin în contradicere cu comandamentele ei. Și atunci, întrebarea, care trebuie să muncească sufletul preotului de enorie și a întregii conduceri bisericești, este dacă cuvântul lor, într'un moment dat, poate fi ascultat și urmat de credincioși ca un comandament expres al Bisericii. De sigur, conducătorii bisericești pot fi personalități, care se impun prin însușirile lor individuale de cultură și de spirit; chestiunea este însă dacă atunci ei pot vorbi cu autoritate ca **reprezentanți** ai Bisericii, ai acestui corp, în care credincioșii au să se simtă integrați și după a cărei doctrină trebuie să-și dirijeze și să-și modeleze viața lor spirituală. Nu ne gândim la un conflict cu statul, dar, în fața actualelor

curente totalitare, de dreapta, de stânga și chiar de centru, cari dispută în beneficiul ideologiilor lor vieța spirituală a cetățeanului creștin, Biserica nu poate, fără a se desființa, să cedeze niciunei organizații pasul, în creerea și întreținerea vieții spirituale a cetățeanului statului.

Pentru stăvilirea curentului totalitar laic, în bisericile tuturor confesiunilor creștine, dar mai ales ale popoarelor mai încercate de calamitatea istoriei contemporane, s'a pornit o acțiune din ce în ce mai consistentă pentru trezirea conștiinței solidarității între membrii corpului mistic al lui Christos. Este, poate, tocmai un semn al vremii că problema eclesiologică cu accent special de multe ori pe parohie, a ajuns o temă stăruitoare, atât în lucrări de specialitate, cum sunt cele ale scriitorilor ruși, teologi și filosofi de diferite nuanțe¹⁵⁾, cât și în pastoralele episcopatului romano-catolic¹⁶⁾ și în publicațiile periodice nu numai catolice¹⁷⁾, ci și protestante¹⁸⁾. Afirmarea realității spirituale a corpului mistic al lui Christos și viabili-

15) Ca: **V. Solovjev**, *La Russie et l'Eglise universelle*, Paris, 1922; *Les fondements spirituelles de la vie*, Bruxelles, 1932. — **N. Arsenjev**, *L'Eglise d'Orient*, colecț. Irénikon, 1928, tradusă și în limba română; *Orthodoxie, catholicisme et protestantisme*, Paris, 1930. — **N. Berdiaev**, *L'idée religieuse russe*, Paris, 1927. — **S. Boulgakoff**, *Orthodoxie*, Paris, 1932, tradusă și în l. română — **A. Karsavin**, *Esența Ortodoxiei*, Berlin, 1924, în rusește. — **A. Kartasov**, *Preparând sinodul ecumenic*, Paris, 1932, în rusește.

16) Ca: **August Cardinal Blond**, *La vie religieuse de nos paroisses* (vezi *Les Quest. lit. et paroissiales*, No. 4-5, Auôt-Oct. 1933, pag. 210-221).

17) **Dr. J. Pinsk**, *La liturgie et la réalité spirituelle de l'Eglise, du diocèse et de la paroisse* (vezi *Les Quest. liturg. et paroiss.*, ibid. pag. 192-205). — **D. Ancaire Vonier**, *Le mystère de l'Eglise* (în *Quest. lit. et paroiss.*, No. 4, Auôt, 1936, pag. 181-201 și No. 5, Octobre, 1936, pag. 243-256). — **Dives**, *La paroisse vivante* (în *Les Quest. lit. et paroiss.*, No. 4, 1936, pg. 202-208). Ne-ar trebui un spațiu prea mare pentru a indica bogata literatură eclesiologică contemporană în plin curs de sporire. Trebuie totuș să menționăm aci broșurile: **Mgr. Landrieux** (episcop de Dijon), *La paroisse*, In 12°, Marseille, 1923; 99 pag. — **Chrysostomus Panfoeder**, *Die Kirche als liturgische Gemeinschaft*, In-12, Mainz, 1924; 166 pag. — N'am putea determina în chip absolut distinct măsura, în care suntem tributari fiecăruia din autorii mențonați în aceste note, pentru multe sugestuni, idei și chiar un număr de expresiuni, afară de

tatea lui în toate celulele componente ale organismului Bisericii, este un postulat imperativ al vremii, pentru toți membrii ei, simplii mireni cu vocație specială în mișcarea spirituală creștină, ori păstori de suflete, dela cei din fruntea eparhiilor până la cei din parohie.

Résumé

LA PAROISSE MILIEU DE DÉVELOPPEMENT DE LA SPIRITUALITÉ CHRÉTIENNE

Unité d'organisation ecclésiastique, la paroisse est le résultat d'une évolution historique. Elle est cependant autre chose qu'une simple unité administrative, autre chose aussi qu'une simple association humaine. La paroisse a toujours été en effet et elle est restée la chrétienté en petit, la forme élémentaire sous laquelle se présente l'Eglise en tant que corps mystique ou pneumatique du Christ.

L'Eglise est le prolongement mystique de l'incarnation du Fils de Dieu, incarnation qui se réalise dans les unités constitutionnelles de celle-ci, dans les paroisses donc aussi. C'est grâce au baptême que les fidèles deviennent membres du corps mystique du Christ, membres en d'autres termes de la communauté ou de la paroisse. C'est à l'autel de celle-ci qu'ils renaissent et c'est elle qui les reçoit. L'Esprit Saint du Sauveur qu'ils ont revêtu et dont les fidèles sont pénétrés réalise l'union et l'articulation spirituelle des fidèles entre eux d'une

---

locurile deja citate în cuprinsul articolului, din N. T. și literatura bisericească.

18) Cu această preocupare, cităm deocamdată numai seria studiilor din buletinele cercului „Eglise et Liturgie“ ale unui anumit grup de pastori și laici din Elveția, al căror exponent este în deosebi pastorul **R. Paquier**.

Vezi și **J. H. Oldham**, *L'Eglise, la nation et l'Etat*. In 8°, 39 pag. Genève, 1936 (vol. 8 din *Publicat. du Conseil Oecuménique du christianisme pratique*).

part et de tous à la fois avec Dieu, d'autre part. L'action et la permanence du Saint Esprit de Jésus dans son corps mystique, l'Eglise, s'accomplit au moyen des sacrements mais surtout au moyen de la Sainte-Eucharistie, et au moyen des hiérurgies. La vie de l'Eglise entière est comprise et unifiée de la sorte dans un circuit de grâce divine par l'intermédiaire du Saint Esprit du Sauveur. L'Eglise et la paroisse, forme élémentaire de la première, sont véritablement le corps mystique du Christ et non pas une réalité idéale ou une abstraction conventionnelle. Cette identité spirituelle de corps avec le Christ, dans le Christ et par Lui-même est due à l'immanence réelle du Sauveur dans les membres de son Eglise par l'intermédiaire de son Esprit Saint. La paroisse est donc une réalité spirituelle dans laquelle Dieu se manifeste et agit par l'Esprit de son Fils.

Il est entendu de soi-même que cela n'est vrai que pour les fidèles membres vivants du corps mystique de Jésus-Christ qui participent à la sainte-messe, y communient et accomplissent leurs obligations de membres de la paroisse. La force d'une paroisse dépend ainsi de la mesure où circule l'Esprit Saint de Jésus dans l'âme des fidèles. En d'autres termes cela est en relation avec le nombre des fidèles qui se reconnaissent l'obligation d'accomplir une fonction sous la direction du prêtre et qui savent leurs devoirs envers l'Eglise. Les fidèles ne peuvent constituer une unité, un corps, le corps mystique du Sauveur, autrement que gouvernés par leur prêtre, étroitement groupés autour de lui et reliés à lui comme ils le sont au Christ.

C'est ce qui fait que le premier devoir du prêtre est d'entretenir parmi ses fidèles l'esprit de corps et la conscience de membres de la même paroisse, ce qui est l'équivalent de la conscience civique sur le plan spirituel. Le chrétien est par définition membre d'une paroisse. La notion même de chrétien implique d'une façon nécessaire la notion de communauté du moment que la qualité de chrétien ne s'acquiert que grâce au baptême qui introduit le fidèle dans la paroisse, cette forme du corps mystique du Sauveur.

Rien de plus dangereux pour la spiritualité de la paroisse que l'individualisme ou la vie religieuse menée séparément. Celle-ci ne peut devenir une réalité que par le moyen d'une collaboration appropriée de tous les membres, clergé et fidèles. A ce point de vue, les diverses associations religieuses et confréries organisées en dehors et au mépris de la paroisse commencent à devenir un sujet d'inquiétude et menacent la vitalité de celle-ci. En effet, elles isolent les éléments d'élite et les soustraient à la direction spirituelle du prêtre. Elles aboutissent ainsi à une véritable anémie et désorganisation du corps mystique du Christ réalisé dans la paroisse autour de l'autel et du prêtre seulement. Aussi la nécessité d'un accord étroit entre l'activité de ces associations et la fonction constitutionnelle de la paroisse a-t-elle été unanimement reconnue. Ces associations qui sont autre chose que les ordres monastiques peuvent subsister comme des noyaux d'élite à l'intérieur de la paroisse mais sous la direction et les conseils du prêtre, chef de celle-ci. Elles peuvent s'affirmer et prendre conscience de leur propres forces en organisant des manifestations spirituelles à l'intérieur du diocèse ou de l'Eglise nationale. En ce cas, ces associations religieuses ne sont plus des organismes extérieurs au diocèse, indépendants de celui-ci et méprisant la paroisse, mais des groupements de paroisses trouvant leur expression supérieure dans le diocèse ou l'Eglise nationale en tant que formes hiérarchiques du corps du Christ supérieures à la paroisse. C'est la formule, utilisée par l'Archevêché de Bucarest pour encadrer les associations et les confréries religieuses de son territoire.

Avouons à cette occasion que l'influence de l'Eglise dans le domaine des idées dominantes de notre époque ne peut être exercée que grâce à des moyens dépassant ceux de la paroisse. Nous reconnaissons ainsi l'utilité de ces nouvelles unités d'activité religieuse au sein de l'Eglise. Ce sont, en effet, les formes que revêt l'apostolat laïque au service et sous la direction de celle-ci. Le rapport de ces organisations et la paroisse n'est guère compliqué. La paroisse est un terrain de direction spirituelle qui atteint l'individu. L'apostolat laïque par contre s'at-

taque au même problème, mais d'un autre côté, parce qu'il touche aux idées directrices de la vie. Ces deux activités se complètent ainsi l'une l'autre.

Soulignons toutefois cette idée : le véritable fondement de la spiritualité chrétienne reste la paroisse. C'est elle qui prépare les éléments actifs de l'apostolat laïque, tout en organisant une atmosphère favorable à l'activité de celui-ci. En effet, c'est le degré de spiritualité de la paroisse, cellule de l'Eglise, et la valeur spirituelle des atomes (les fidèles) de cette cellule qui décident de la viabilité spirituelle du corps mystique entier du Christ, c'est-à-dire de l'Eglise. Voici l'idée fondamentale du programme d'activité pastorale que doit envisager le gouvernement de l'Eglise. Et cela de nos jours surtout, lorsque nous avons à faire à des idéologies totalitaires d'ordre laïque qui tendent à annihiler l'individu au profit exclusif d'une spiritualité spécifique. Cette menace est peut-être à l'origine des nombreux travaux d'ecclésiologie, véritable signe de notre temps. Ils proclament au sein même du monde protestant la nécessité d'une affirmation nouvelle de la religion chrétienne en tant que religion collective et totalitaire, et puissance de cohésion et d'union des âmes.

CREȘTINISMUL ȘI PROBLEMELE SOCIAL-ECONOMICE

de Prof. ȘERBAN IONESCU

Creștinismul nu ia o atitudine de totală indiferență față de problemele social-economice ale vremii. În actul creațiunii omul este privit ca stăpânul bogățiilor și frumuseților acestei lumi. Prin structura naturii sale, el nu poate ignora bunurile ce i le-a dăruit Dumnezeu și nici nesocoti puterea sa de muncă și de afirmare. Omul este o ființă activă. El trebuie să-și exteriorizeze aptitudinile sale. Dumnezeu l-a pus domn peste natură. El trebuie să o stăpânească, să o valorifice și să o utilizeze pentru sine și pentru aproapele său. Biserica sfințește elementele productive ale naturii. Ea reabilitează munca disprețuită în anticitate și o ridică la înălțimea unei virtuți morale. Dar, în afară de unele principii generale, să nu încercăm a căuta în doctrina creștină un program de tratare a problemelor vieții materiale. Creștinismul nu dă soluții pentru chestiunile sociale, politice și economice. Nu se preocupă de ele în mod direct, ci mai mult indirect. Nu le tratează sub unghiul necesității imediate, ci le lasă timpului. În măsura în care principiile creștine vor pătrunde în ființa organismului social, vor primi și aceste probleme soluționările lor.

Reforma morală și religioasă adusă de creștinism este piatra unghiulară și a celorlalte reforme de ordin : politic, social, juridic, economic sau cultural. Creștinismul rezolvă principiul fundamental al vieții spirituale și materiale. Celelalte aspecte și activități individuale sau colective se încadrează și se

conformează în sens creștin după acest criteriu spiritual. Ele sunt numai efecte sau urmări ale acestei cauze prime, străbătute fiind de acelaș duh inițial, „care lucrează în toate și în toți”.

Din acest punct de vedere, creștinismul se poate compara cu acea sevă năvalnică din trunchiul unui arbore, care ieșind la iveală în germenul unui fruct, leapădă rând pe rând toate acele învelișuri din afară, care se usucă și cad unul după altul, pe măsură ce fructul se desvoltă și ajunge la maturitate.

Creștinismul, prin urmare, nu s'a preocupat de problemele sociale, dar în timp ce conștiința morală și religioasă a progresat, toate acele învelișuri sociale putrede au căzut sau s'au regenerat conform ideologiei sale.

De sigur, unii n'au văzut în creștinism decât un rezultat al luptei de clasă sau creațiunea vreunei mișcări sociale. După ei, Mântuitorul Hristos n'ar fi fost decât un mare reformator social, în felul unui **Tiberius Grachus**, care a aruncat pentru prima oară scânteia reformei agrare în lume prin acea: **aequatio bonorum**, ce a devenit lozinca reformismului agrar de mai târziu ¹⁾. Sau în sensul unui **Saint-Simon**, care el însuș se considera drept un inspirat, un profet al noului creștinism, un trimis al lui Dumnezeu. Acest salvator social era preocupat, în deosebi, de ideia foarte generoasă de a pune știința în serviciul producțiunii industriale și agricole, ameliorând mizeria marelui mulțimi sărmene și flămânde. Dar creștinismul nu este un sistem economic în felul creștinismului lui Saint-Simon. Alții au văzut cu drept cuvânt un faliment ori o agonie a doctrinei creștine în acest pretins creștinism social ²⁾.

Mântuitorul a evitat, propriu vorbind, să dea un răspuns la problemele materiale, atunci, când a fost solicitat.

Misiunea creștinismului nu constă în a se preocupa de problema pauperismului ori a șomajului, de problema supra-producțiunii ori a plus-valorii sau a repartiției bunurilor pământești. Nu !

---

1) Vezi : **Robert Pöhlmann** : Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus. 2 B-de, München, 1901. vol. II, pag. 587.

2) Vezi : **D. Unamuno** : L'Agonie du Christianisme, Paris, 1925.

Creștinismul este o religie și ca orice religie, el are o ideologie proprie, care nu trebuie să fie confundată cu ideologiile diferitelor sisteme sociale. Creștinismul urmărește mântuirea credinciosului pe baza credinței și a contactului neîntrerupt cu Divinitatea prin puterea rugăciunii și a grației sfințitoare. Creștinismul ne înfățișează viața sfântă și totuși reală a Mântuitorului, viața trăită printre oamenii buni și răi, drepti și nedrepti, sinceri și mincinoși, asemeni grâului sau neghinei. Această viață poate fi realizată de fiecare din noi după împlinirea preceptelor dogmatice sau morale, care sunt absolute și eterne.

Prin practicarea acestor precepte, omul poate deveni o ființă cu totul regenerată, o creatură nouă, un creștin adevărat și plăcut înaintea lui Dumnezeu. Iată ce este creștinismul!... Atunci, pentru ce să-l aruncăm în mijlocul frământărilor sociale și să-l utilizăm drept un pedestal, spre a atinge anumite obiective politice?! Pentru ce să-i pretindem soluții în chestiuni economice?!

Interpretările forțate sau exagerate, pe care unii le atribue creștinismului dăunează cauza ortodoxiei și o îndepărtează de la firul Tradiției și a învățaturii părinților bisericești.

Dar oare nici indirect, creștinismul nu ne oferă vreun element salvator în asemenea preocupări de ordin material? De sigur, că da! Este acel factor extraordinar de important, care a revoluționat toate domeniile de activitate socială și individuală și anume: elementul moral, acel imponderabil spiritual, care prin porunca iubirii aproapelui, a egalității religioase și a fraternității întregului neam omenesc, a revărsat un mare elan de viață spirituală asupra creaturilor umane, prefăcând toată structura vechilor organisme sociale. Ea s'a operat prin puterea credinței, a iubirii, a sacrificiului, a milei, a considerării oricărui om: drept o ființă a lui Dumnezeu, virtuți care au schimbat din temelii lumea antică. Nu în zadar, creștinismul a fost considerat ca una din cele mai mari revoluțiuni, pe care omenirea le-a cunoscut din începuturile ei și până astăzi. Ea este cu atât mai grandioasă, cu cât creștinismul n'a uzat nici de violență și nici de vestita dialectică a sofistilor din antichitate:

„...Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes : et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia : et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret : ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus“. I. Cor. 26-28.

„...Pe cei simpli a ales Dumnezeu, ca să rușineze pe cei înțelepți — spune Apostolul neamurilor — și pe cele slabe, ca să dea de rușine pe cele tari... și pe cele ce nu sunt ca să dărâme pe cele ce sunt. Așa încât nici un trup să nu se laude în fața lui Dumnezeu“.

Vedem, prin urmare, ce bulversări, ce transformări a provocat creștinismul prin acel unic imponderabil moral și religios. În aparență creștinismul menține stările sociale existente. El n'a abolit sclavagiul, dar aduce în schimb o nouă valorificare a omului după superioritatea conștiinții sale morale și religioase. N'a soluționat pauperismul, ci îl menține, dar mută centrul de gravitate al vieții umane de aici într'o altă existență și apreciază persoana omului după alte criterii, decât cele materiale. Refuză de a interveni în distribuirea bunurilor pământești, dar stabilește o nouă ierarhie a membrilor societății după valorile cele spirituale. Menține clasele sociale în forma lor, dar le desființează în fundamentele lor prin egalitatea religioasă înaintea lui Dumnezeu. Nu ignorează granițele dintre popoare și națiuni, dar le spiritualizează și omogenizează omenirea prin valorificarea aproapelui nostru ca fii ai lui Dumnezeu și considerarea lor ca frați între ei.

...Și astfel vechile învelișuri sociale au căzut unul câte unul în fața bunei vestiri a cuvântului dumnezeesc. Și aceasta nu prin grevă și nici prin violență sau teroare. Cele mai profunde prefaceri sociale, sunt cele care se înfăptuiesc pe cale pașnică sau evolutivă. Și oare nu în aceasta constă și una din marile superiorități ale doctrinei creștine ?

* * *

Biserica ortodoxă nu posedă un program doctrinar în ce privește tratarea diferitelor probleme sociale sub unghiul creștin. Aceasta se datorește și împrejurărilor economice și sociale

prin care ea a trecut. În Răsărit, nu am avut o industrie prea dezvoltată, astfel încât, problema muncitorească să fi primit o contribuție mai largă de orientare sub auspiciile bisericii. Că a existat o activitate în biserica ortodoxă din punct de vedere: social, economic, cultural și chiar sanitar, lucrul acesta nu-l putem tăgădui. Este cunoscută în deosebi acțiunea mănăstirilor și a bisericilor în trecutul lor din punct de vedere al milei creștine exercitată în poporul drept-credincios. Activitatea lor a avut însă un caracter mai mult particular și individual. Dar un program de legislație creștină cu caracter general și obligator pentru toate bisericile, în care să fie lămurită atitudinea lor față de problemele sociale sau economice la ordinea zilei, lucrul acesta lipsește.

În complexitatea relațiilor economice și sociale de astăzi, când criza morală și socială, mai ales în urma războiului mondial, a luat forme atât de violente, soluționarea problemei sociale nu poate cădea numai în sarcina statului. Dar criza în sine nu poate fi îndreptată pe de altă parte nici numai prin simpla moralizare a individului sub directă influență a bisericii creștine. Credinciosul, luat în mod izolat, poate atinge un grad de înaltă viețuire morală. Dar acest credincios trăiește în același timp și în societate și societatea formează un organism aparte, având o structură și o viață proprie. Legăturile internaționale sunt resimțite astăzi până în viața individuală. Cetățeanul respiră adesea prin plămâni vieții intercontinentale și suportă influențele ei defavorabile. Piața mondială are un ritm propriu, un joc de forțe care antrenează până și pe agricultorul cel mai izolat și mai depărtat. Asociațiile de mari întreprinzători sau de mari capitaliști, rivalitățile dintre țările productive pentru acapararea deșeurilor mondiale, formarea cartelurilor sau a trusturilor, existența parazitismului social, inegalitățile în repartitia bunurilor materiale, cum și defecțiunile sau anomaliile de organizare a societăților, datorite unor nedreptăți din trecut și cimentate de tradiție, sunt atâtea și atâtea mijloace de luptă în care cei mai buni și cei mai superiori cad victime acestui mecanicism lipsit de spiritul creștin și de frica sancțiunii dumnezeiești.

Oare cine ar putea trece sub tăcere, câte depozite de cereale n'au fost consumate de foc, câte câmpuri de bumbac sau de orez n'au fost distruse de mâna omului, câte produse n'au fost înghițite de valurile mării, câte suflete n'au fost corupte de finanța internațională pentru a se menține prețurile ridicate și a se mări astfel criza și cu ea mizeria umană?

Inegalitatea armelor de luptă nu asigură în societatea contemporană triumful superiorităților morale și intelectuale. Nu ies deasupra celor mulți nici elementele cele mai bune și nici cele mai merituose. Trebuiește o luptă loială între indivizi pentru selecționarea lor, nu o luptă dusă prin viclenie, minciună, brutalitate și forță materială. Libertatea celui slab față de a celui puternic la înstărirea căruia au contribuit generații după generații, nu este decât o libertate numai cu numele. Pentru a stabili valoarea personală a fiecărui ins în parte, trebuiește mai întâiu o egalare a condițiilor de existență. Iată, de ce este necesară o intervenție în structura organismelor de stat. Acest intervenționism va avea să îndepărteze defecțiunile și anomaliile sociale din sânul societății, spre a realiza acea justiție reparativă, de care cei din antichitatea clasică vorbeau cu atâta entuziasm.

Pentru transformarea unei societăți, prin urmare, este nevoie de două mari stimulente, care pornesc din aceeași sursă comună. Un stimulent de refacere, care privește pe individ în parte și altul care privește însăși societatea sau umanitatea în general. Unul se exercitează de către biserică în mod direct asupra credinciosului prin moralizarea lui individuală, și altul se exercită indirect asupra societății însăși prin pătrunderea principiilor creștine în opera legislativă a unui stat. Biserica creștină nu poate exclude din programul ei încreștinarea raporturilor sociale dintre indivizi, dintre neamuri și popoare, după cum nici statului nu-i poate fi indiferentă viața morală a individului. Orice reformă socială pentru a fi valabilă și durabilă trebuie să se bazeze în primul rând pe o reformă morală atât a individului, cât și a societății. Problema socială în esența ei este și rămâne o problemă morală. Fără acest element moral nu există reformă a vieții sociale în orice dome-

niu am căuta să o realizăm. Iată, dece creștinismul, reformând viața morală a individului, a introdus un element revoluționar în însăși viața organismului social! Acest organism social se resimte în structura lui prin moralizarea însăși a operei lui legislative, care se extinde asupra organizării sale : politice, sociale și economice, făcute la lumina principiilor evanghelice și în duh cu adevărat creștin. Criza socială prin urmare nu se poate soluționa decât prin o reformă morală. Această reformă trebuie îndreptată atât asupra individului, cât și asupra societății. La aceasta conlucrează deopotrivă și Biserica prin moralizarea credinciosului, dar și Statul prin opera lui legislativă concepută în spirit creștin.

* *

*

Acțiunea începută de biserică de a duce un pas mai departe principiile evanghelice și a le trece din sfera vieții individuale în însăși structura organismului social, a dat naștere unei mișcări în lumea creștină, cunoscută sub denumirea de **mișcarea creștinismului social**.

Creștinismul social este o doctrină de dată mai recentă. Nimeni nu poate totuși tăgădui acțiunea socială, pe care biserica a exercitat-o dealungul vremii. E destul să ne gândim la activitatea profeților Vechiului Testament, la parabolele Mântuitorului cu conținut social, la epistolele apostolice, și în deosebi a apostolului Iacov, la învățăturile sociale ale părinților bisericești, care în zelul lor pentru binele public depășesc adesea limbajul socialiștilor extremiști din zilele noastre. Creștinismul social însă ca doctrină încheșată într'un sistem nu apare decât mult mai târziu. Inceputurile lui le desprindem după marea revoluție franceză. Față cu activitatea de până aici a bisericii, care se mărginea mai mult la ameliorarea efectelor dezastroase ale unor defecțiuni de organizare a societăților omenești prin mijlocul predicii și al milei creștine, fără a se ridica până la cauzele inițiale ale acestor efecte, intervine acum o nouă atitudine. Deja în secolul trecut s'au formulat puter-

nice obiecțiuni atât contra catolicismului, cât și a protestantismului și chiar a ortodoxismului, că se complac în situațiile sociale existente, fără a reacționa contra relelor din afară și a căuta să realizeze în păturile adânci ale vieții sociale : principiile iubirii și dreptății creștine ¹⁾.

Ceeace a mai determinat Biserica la luarea unei atitudini cu caracter practic-social, a fost și ivirea unor curente sociale, cum este : socialismul, comunismul, bolșevismul, anarhismul, etc. care având un fundament : materialist, antireligios și revoluționar, nesocoteau cu totul valorile morale și religioase în reforma vieții sociale.

În conflictele ivite între diferitele asociațiuni, care nu urmăreau altceva decât interesele lor pur egoiste și materialiste, cum și față de libertatea nesăbuită a „concrenței”, care ducea la specula tiranică a lucrătorului de către marele capitalist, transformându-l într'o unealtă de câștig și îmbogățire pentru alții, la care mai adăugăm și încetineala statului de a introduce o ordine în chaosul vieții economice, biserica a trebuit în cele din urmă să iasă din dogmatismul ei contemplativ și mistic și să lupte fățiș pentru restabilirea ideilor : de autoritate, de dreptate, de iubire a aproapelui și de pace creștină în mijlocul societăților omenești.

Natural, că unii reprezentanți ai bisericii și chiar reformatori sociali, stăpâniți de ideile și principiile creștine, au încheat adevărate reforme și sisteme sociale, mergând unii din tre ei, până la construirea unor grandioase utopii sociale.

Ceeace trebuie să reținem deocamdată, este faptul că marile porunci și virtuți, care stau la baza creștinismului, au inspirat aceste sisteme și programe sociale. Fondul moral și religios creștin pătrunzând în structura organismului social, a refăcut societatea și i-a dat un nou impuls spre progres și civilizație. Valoarea principiilor creștine se verifică nu numai în viața religioasă a omului, ci în toate domeniile de activitate socială. Și fondul acesta ideologic creștin, format din : renaș-

1) Comp. Saint-Simon: Le nouveau Christianisme, Paris, 1825.

terea spirituală a credinciosului, din ideia de personalitate, din universalismul ideii de „societate creștină“, din principiul „iubirii aproapelui“, din ideia de dreptate și pace creștină, este acel fond aprioric moral și religios al creștinismului, după care avem datoria de a converge ori și ce activitate în domeniul politico-social-economic al vieții noastre de stat. Deci, fără a considera creștinismul drept un sistem social ori a-l constrânge să-l turnăm în anumite tipare economice ș'apoi să-l interpretăm sub aceste aspecte în însăși esența lui, noi menținem caracterul său moral-religios și transcendent, intensificând aplicarea principiilor lui și în domeniul vieții sociale și mai ales în legislația și organizarea statului însuș. Creștinismul rămâne prin urmare aceia ce este: o religiune cu caracter spiritual. Virtuțile și poruncile lui însă devin normative și creatoare atât în domeniul politic, cât și în cel economic, juridic, cultural și chiar artistico-literar. Creațiunile creștine în aceste sfere de activitate, sunt uriașe și epocale. Dar, fără a-i altera senzul sau misiunea sa, noi pătrundem cu fondul său moral și religios și în procupările de ordin practic și încă ceva mai mult, chiar în legislația unui stat sau a unei societăți. Evident, că ceea ce noi obținem și construim în spirit creștin, nu trebuie să ascriem în mod aprioric creștinismului și să-i denaturăm chemarea sa dumnezeiască în lume.

În cele următoare, vom urmări transformările pe care le-a realizat principiile creștine prin aplicarea lor și în problemele politico-social-economice. În virtutea „forței“, pe care o închid în sine aceste idei, este natural să ajungem la unele construcții și programe de reforme sociale. Ele sunt necesare pentru afirmarea progresului social și a unei democrații în spirit creștin. Și în măsura în care aceste principii vor fi intensificate și mai mult în viața organismului social, în aceeași măsură vom putea realiza acea „cultură“ și „civilizație“ binefăcătoare, care fără spiritul creștin nu poate fi concepută, necum posibilă și mai ales creatoare.

Résumé

LE CHRISTIANISME ET LES PROBLÈMES SOCIAUX-ÉCONOMIQUES

Le Christianisme n'ignore pas les problèmes sociaux et économiques du temps. Il ne donne pas des solutions directes, mais indirectes. Leur résolution prend naissance de ce fonds d'idéalisme moral-religieux, qui appartient à la doctrine chrétienne. C'est pourquoi le problème social reste avant tout un problème moral, et la crise actuelle, est au fond, une crise morale.

Le principe fondamental chrétien, par lequel nous pouvons réaliser différentes réformes d'ordre social, économique, politique ou juridique, est le principe de la régénération morale de l'individu. Ce principe consiste dans l'affirmation de tous les biens spirituels apportés par le Christianisme, tant dans la sphère d'activité de l'individu, que dans la vie sociale. Il est résumé aussi dans le principe de l'amour du prochain, de la juste et de l'égalité, sous l'aspect religieux. Entrés dans le milieu de la vie sociale, ces principes ont bouleversé et transformé toute la structure de l'ancienne société. L'amour du prochain a élevé la valeur de l'individu, attendu que tout homme, sans distinction de nationalité, de rang ou d'état social, était considéré comme „notre prochain“. L'égalité religieuse rendit les hommes homogènes, suivant leur valeur morale, tandis que la justice les reconcilia par l'apport de la bonté, en les fraternisant. Par ces principes, le Christianisme réalisa une véritable révolution sociale, — la plus grandiose peut-être que l'humanité a jamais connue !

L'Église orthodoxe ne possède pas un programme définitivement établi, dans le traitement de ces problèmes sociaux-économiques sous l'aspect chrétien. Pourtant, elle exerça une action sociale très intense, même dès ses débuts. Elle tend aujourd'hui à étudier les causes de cette crise sociale et à préciser une attitude vis-à-vis de celles-ci. L'Église est prête à

developper tout un programme de législation social-chrétienne, quant au : problème du travail, problème du chômage, problème des rapports entre patrons et ouvriers, problème du capital, des intérêts, du repos, de la protection de la mère et de l'enfant, du problème des habitations, du problème de la paix et de la guerre, etc. etc.

Mais toutes ces réformes impliquent en première ligne une réforme de l'individu sous l'aspect moral et religieux. Sans cette transformation, pas de réforme possible, — et même si elle venait à prendre une forme quelconque, elle ne saurait durer. Voici pourquoi le Christianisme reste la pierre de base de toute la culture et de la civilisation de nos jours.

LITERATURA :

Sergiu Bulgakoff : **Ortodoxia**, tr. în rom. de N. Grossu, Sibiu 1933 ; N. Buzea : **Socialismul și Creștinismul social**, Chișinău, 1926 ; Arh. Vartolomeiu Stănescu : **Scurte încercări de creștinism social**, Buc. 1913 ; Pr. Gh. Ghia : **Creștinismul și problemele sociale**, Craiova, 1923 ; Gh. Săndulescu : **Concepția creștină despre proprietate și dușmanii ei**, M-rea Neamțu, 1932 ; Domițian Spănu : **Suferințele sociale și Hristos**, Cernăuți, 1925 ; G. S. Petrov : **Evanghelia ca bază a vieții**, tr. de Păcățeanu, Sibiu, 1915 ; I. Mihălcescu : **Creștinismul social**, art. în Bis. Ort. Rom. No. 8/1925 ; Pr. Dr. Marin Ionescu : **Preotul și armonizarea claselor sociale**, Buc., 1925 ; G. Tașcă : **Probleme economice și financiare**, Buc. 1927 ; Gr. Cristescu : **Sinteze etico-sociale**, Sibiu, 1923 ; Șerban Ionescu : **Atitudini etico-sociale din viața sf. Ioan Hrisostom**, Buc., 1920 ; Pr. C. Dron : **Curenți sociale și dizolvante**, art. în Bis. Ort. Rom. No. 114/1923 ; **Biserica și Problemele Sociale** — Conferințe — Cons. Centr. Biser., Buc., 1933 ; Șerban Ionescu : **Considerațiuni critice asupra eticei materialismului economic**, Buc., 1930 ; Dr. Nicu Cotlarciuc : **Ocotirea socială și Biserica**, Cernăuți, 1921 ; Nicolae Petrescu : **Doctrina Anarhismului**, Buc., 1923 ; I. N. Angelescu : **Solidarismul social-economic**, Buc., 1922 ; N. Berdiaeff : **Le Christianisme et la Lutte des classes**, Paris, Ed. Demain ; *Ibid.* : **Le Marxisme et la Religion**, Paris, 1930 ; Fr. W. Förster : **Christus und das menschliche Leben**, Zürich, 1922 ; *ibid.* **Christentum und Klassenkampf**, Zürich, 1919 ; G. Traub : **der Pfarrer und die soziale Frage**, Göttingen, 1907 ; R. P. Coulet : **L'Église et le problème social**, Paris, 1928, Ed. Spes ; Martin von Nathusius : **Die Mitarbeit der Kirche an der Lösung der**

sozialen Frage, Leipz. 1904; Rudolf Todt: **Der radikale deutsche Sozialismus, und die christliche Gesellschaft**, Leipz., 1878; Uhlhorn: **Geschichte der christlichen Liebestätigkeit in der alten Kirche**, Leipz., 1882; Fr. Paulsen: **System der Ethik**, 2 vol. Berlin 1889; Gustave B elot: ** tudes de morale positive**, Paris, 1907; A. Fouill e: **La science sociale contemporaine**, V ed., Paris, 1910; Ibid.: ** l ments sociologiques de la Morale**, Alcan, 1912, Paris; Jacques Chardonne: **L'Amour du prochain**, Paris, 1932; K. Th. Reinhold: **Die bewegenden Kr fte der Volkswirtschaft**, Leipz., 1898; Peabody: **Jesus Christus und die soziale Fragen** Giessen, 1903; Otto Schilling: **Katholische Sozialethik**, München, 1929; Bern. Gaudeau: **L' glise et l' tat laique**, Paris, 1907; Arist. Andronicu: **Τι  στι Μπολσεβικισμ ς?** Atena, 1925; Ernst Troeltsch: **die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen**, Tübingen, 1925; Revista social-creștină: **Solidaritarea**, București, 1920—1930; Arhiva p. Știința și Reforma socială, 1925, București.

BIBLIOGRAFIA TRADUCERILOR ÎN ROMÂNEȘTE DIN LITERATURA PATRISTICĂ

de D. FECIORU

Cuvânt înainte

Gândul publicării unei bibliografii a traducerilor în românește a scrierilor din literatura patristică îl aveam încă dela întoarcerea mea din Grecia. De atunci până acum, cu întreruperi de un an, am adunat neconținut material pentru această bibliografie. Și am găsit material foarte mult, în mare măsură necunoscut. Fructul cercetărilor din 1933 până astăzi este lucrarea a cărei publicare o încep acum.

Dar își poate pune cineva întrebarea: Care este folosul unei asemenea bibliografii?

Răspund: În general, folosul oricărui gen de bibliografie. În speță, aplicat la tălmăcirile din literatura patristică, folosul este nespus de mare. O asemenea bibliografie va fi, în primul loc, o oglindă a strădaniei cărturărești a înaintașilor noștri întru cele ale teologiei. Ea ne va arăta, apoi, cât de mult au prețuit părinții noștri scrisul creștin și ce iscusiți au fost în alegerea tălmăcirilor pe care le-au făcut, dar, mai cu seamă, cât de mult au tălmăcit. Și pot să afirm, în cunoștință, că avem tradus aproape jumătate din literatura patristică — și aici mă refer la scriitorii de limbă greacă. Dintr'o bibliografie ca aceasta se va vedea nu numai numărul mare de tălmăciri, dar și calitatea lor: s'a tradus ce-a fost mai reprezentativ în scrisul creștin, ce-a fost mai bun, ce-a fost mai frumos, chiar dacă acest frumos a fost de multe ori apocrif. O bibliografie a traducerilor în românește din literatura patristică — cât mai completă omeneste posibil — va pune capăt afirmațiilor necontrolate, că la noi s'a tradus puțin și la întâmplare¹⁾.

---

1) „Și tocmai din acest imens tezaur, spune Părintele D. M. Acsinte, noi, Români am tradus așa de puțin, încât pentru ca să nu-

Primul care a făcut dovada bogăției de traduceri în românește din părinți a fost părintele Dr. Spiru Apostol²⁾. Lucrarea părintelui Apostol este laudabilă ca început; dar P. C. S. a făcut ceva mai mult și ceva mai puțin decât o bibliografie. Ceva mai mult, pentru că ne-a dat și un mic manual de patrologie, lucru străin unei bibliografii; și ceva mai puțin, căci nu dă o descriere amănunțită, exactă și completă a tuturor traducerilor pe care le avem în românește, lucru esențial într-o bibliografie. Pe lângă acestea se mai găsesc în lucrarea părintelui Apostol și câteva erori de informație, pe care nu găsesc cu cale și nici potrivit să le menționez aici.

Mi-am intitulat lucrarea de față: **Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică**. Ce înțeleg prin aceasta? Înțeleg înregistrarea, în ordinea cronologică de apariție, descrierea bibliografică și identificarea tuturor traducerilor din scriitorii și părinții bisericești ai celor opt secole primare creștine, exact, până la 749, moartea sfântului Ioan Damaschin, pentru scriitorii de limbă greacă și 636, moartea lui Isidor al Sevillei, pentru scriitorii de limbă latină.

În paginile ce urmează prezint prima fascicolă a bibliografiei: epoca dela 1691 până la 1833, cu alte cuvinte, lucrările apărute în această perioadă. Dacă termenul a quo n'are nevoie să fie justificat, ca dela sine înțeles, termenul ad quem, da. Pentru ce n'am luat anul 1830, dată care termină Bibliografia Românească Veche a lui Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu³⁾, sau de ce nu altă dată? Pentru următorul motiv: anul 1833 este data ultimelor tipărituri ale unuia dintre cei mai rodnici și mai buni traducători pe care i-a avut Biserica Română, Grigorie Dascălul.

Fascicola a doua va cuprinde epoca de 1834 până la

---

mărăm — e vorba de însemnatele opere — aproape n'ai nevoie de degetele ambelor mâni" (Viitorul, Nr. 17, 1932, p. 7).

2) Traduceri în românește din literatura veche creștină, Huși, 1935.

3) Tom. I, București 1903; Tom. II, București, 1910 de **Ioan Bianu și Nerva Hodoș**; Tom. III, București, 1912—1936, de **Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu**.

1874, data apariției revistei oficiale a sfântului Sinod „Biserica Ortodoxă Română“.

Fascicola a treia va cuprinde epoca dela 1874 până azi, când Institutul Biblic al Patriarhiei Române intenționează o traducere completă a literaturii patristice.

Aceste trei fascicule vor forma primul volum.

Al doilea volum va cuprinde traducerile în românește din literatura patristică păstrate în manuscris. Și cine a avut curiozitatea să deschidă catalogul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, ca să nu pretind să se fi uitat, dacă prilejul i s'a oferit, în bibliotecile Mănăstirii Neamțul, Internatului Teologic, Seminarului Veniamin sau altele, a văzut utilitatea bibliografiei traducerilor păstrate în manuscris și perspectiva sub care apare literatura teologică românească din trecut.

Fiecare volum, apoi, va avea indice de autorii traduși, de tălmăcitori și un indice a ceea ce s'a tradus, cu indicația volumelor din Patrologia lui Migne.

Acesta este planul, pe baza căruia am alcătuit bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică.

Găsesc potrivit, însă, ca înainte de a trece să expun metoda după care înțeleg să întocmesc bibliografia de față să înlătur o obiecție ce mi s'ar pune și anume: Pentru ce am început bibliografia aceasta cu 1691, când pentru lucrările traduse până în 1830 avem Bibliografia Românească Veche?

În primul loc, Bibliografia Românească Veche este o bibliografie generală a tipăriturii românești până la 1830 și nu o bibliografie a tipăriturilor bisericești și în special a tălmăcirilor românești din scriitorii creștini. Bibliografia de față, însă, este o bibliografie specială.

În al doilea loc, Bibliografia Românească Veche nu dă decât titlurile lucrărilor, nu și cuprinsul lor. Cel care s'ar mulțumi să consulte numai această monumentală lucrare și nu-și va da osteneala să deschidă tălmăcirile menționate în ea nu va ști ce avem tradus în Mărgăritarele sfântului Ioan Hrisostom, în Cuvintele sfinților Vasile cel Mare, Grigore Teologul sau Ioan Gură de Aur, ca să nu menționez decât tălmăcirile cele mai cunoscute. Știe cel care îmi va face obiecția de

mai sus, numai după Bibliografia Românească Veche, că avem traduse cuvântările la cele șase zile ale facerii lumii ale sfântului Vasile cel Mare sau o parte din scrisorile și poemele sfântului Grigore din Nazianz, dacă nu va fi văzut cărțile chiar ? Bibliografia de față, însă, va spune ce a lăsat nespus Bibliografia Românească Veche, deși aceasta a descris cartea.

În al treilea loc, sânt în lucrările tipărite până la 1830, în cărțile de ritual, dar mai cu seamă în Viețile sfinților dela Neamț, traduceri din părinți, despre care Bibliografia Românească Veche nu ne spune nimic, și în chipul acesta sânt ca și inexistente pentru noi. Bibliografia, pe care o public, supli-nește tocmai această lipsă.

Iată dar, atâtea motive, care m'au silit să încep lucrarea cu prima traducere în românește din părinți, anume cu Mărgăritarele sfântului Ioan Hrisostom.

Și acum să vorbesc despre metoda întrebuițată.

Traducerile pe care le avem în românește se prezintă sub următoarele forme: **lucrări sau cuvântări traduse în întregime, mici extrase**, de cel mult două pagini, și **prescurtări** din lucrările scriitorilor și părinților bisericești.

Lucrările sau cuvântările traduse în întregime le notez cu indicația paginilor, transcriind titlul pe care îl au în lucrările bibliografiate. La sfârșitul fiecărei cuvântări dau locul unde se găsește originalul traducerii. Aceasta este opera de identificare. Pentru identificare am folosit Patrologia lui Migne (Patrologia graeca citată : MG, Patrologia latina : ML), ca fiind colecția cea mai completă și cea mai cunoscută a scriitorilor și părinților bisericești. Pentru lucrările needitate în patrologia lui Migne am folosit edițiile speciale ale acestor lucrări.

Pentru **extrase** am făcut mențiune la sfârșitul fiecărei lucrări, fără a face identificarea.

Prescurtările le-am omis. Am omis de asemeni liturghiile, rugăciunile cu caracter liturgic și canoanele sinoadelor ecumenice, ca și diferite scrisori sau canoane ale sfinților părinți, cu autoritate canonică, cuprinse în colecțiile de canoane.

După cum aminteam mai sus, traducerile bibliografiate în lucrarea de față sânt clasate în ordinea cronologică de apariție. Când într'un an au apărut mai multe traduceri, le-am clasificat în ordinea alfabetică a autorilor tălmăciți. După enunțarea titlului traducerii — titlu propus de mine, în care am condensat: autor, titlul cărții, traducător, loc și an de apariție, ediție — urmează descrierea bibliografică cu reproducerea foii de titlu. Pentru lucrările bibliografiate de Bibliografia Românească Veche am făcut trimitere pentru descrierea bibliografică și titlu la volumul și paginile acestei lucrări (citată, BRV). După reproducerea foii de titlu și descrierea bibliografică urmează înregistrarea cuvântărilor cuprinse în lucrare. În stânga paginii, am notat paginile în care se află fiecare cuvântare, apoi titlul cuvântării, așa cum este în lucrare. În urma titlului, identificarea, adică locul unde se găsește editată cuvântarea. Pentru cuvântările neidentificate, am dat începutul. În dreapta paginii, numărul de ordine al cuvântărilor sau bucăților traduse. La sfârșitul fiecărei lucrări am indicat extrasele din părinți.

Pentru lucrările după 1830, în care se găsesc numai extrase din literatura patristică, n'am mai făcut descrierea bibliografică, ci am dat autor, titlu, loc și an de apariție.

Lucrările neautentice le-am însemnat cu +, iar cele îndoielnice cu *.

În privința transcrierii titlurilor și a chirilicelor trebuie să dau o lămurire. În general fiecare cuvântare începe cu: „Acelui întru sfinți părintelui nostru“... Am înlăturat toate aceste cuvinte și am indicat numai autorul. Prescurtările obișnuite: Dumnezeu, Iisus, Hristos, sfânt, etc. le-am transcris în întregime, fără să mai pun în paranteze lipsurile⁴). Pentru transcrierea chirilicelor am evitat să folosesc ċ pentru ч sau é pentru ѣ și altele.

Pentru edițiile noi ale lucrărilor bibliografiate n'am dat titlul cuvântărilor din lucrare, nici identificarea, ci numai în-

---

4) Pentru justificarea acestora să se vadă: D. Russo, *Studii critice*, București, 1910, p. 80, 82-83.

dicația paginilor cu trimitere prin = la numărul de ordine al cuvântărilor menționate odată.

Aceasta este metoda pe care am socotit să o aplic în bibliografia traducerilor în românește a scriitorilor și părinților bisericești. Cred că este cea mai practică și cea mai folositoare tuturor aceluia care vor voi să se edifice cu privire la vistieria scrisului patristic în românește.

Nădăjduiesc că lucrarea de față va face cunoscută, după cum merită, munca și râvna de cărturărie creștină a înaintașilor noștri. Și dacă am reușit să fac numai aceasta, apoi mulțumirea mea este deplină.

EPOCA DELA 1691 PÂNĂ LA 1833

I. — **Sf. Ioan Hristostom și alții.** Mărgăritare, Traducere de Ștefan și Radu Greceanu, București, 1691.

Descrierea bibliografică, BRV, I, p. 315-321.

f 1r—6r. Sf. Ioan Hrisostom , Pentru a fiilor creștere.	
Cuvânt întâiu=MG, LXIII, 763-772	1
f 6r—8r. Același , Cuvânt al doilea, Pentru frumusețea muerilor=MG, LXIII, 657-666	2
f 8v—12v. Același , Cuvânt al treilea, Pentru să nu necinstească nimeni Besearca lui Hristos și sfintele taine dela cuvântul sfântului pentru și al lui Ilie=MG, LXIII, 623-632	3
f 12v—20v. Același , Cuvânt al patrulea, La cuvântul lui David carele zice: Nu te teame când să va îmbogăți omul=MG, LV, 499-512	4
f 20v—22v. Același , Cuvânt al cincilea, Pentru lăcomie =MG, LXIII, 665-672	5
f 23r—24v. Același , Cuvânt al șaselea, Pentru necurata mândrie și îndeșarta mărire = MG, LXIII, 671-678	6
f 25r—27v. + Același , Cuvânt al șaptea, La prorocescul cuvânt ce zice: Inșă în deșărt să clătește tot omul viu și pentru milostenie=MG, LV, 559-564	7
f 27v—33r. Același , Cuvânt al optulea, Pentru judecata	

cea viitoare și pentru muncă cum iaste nesfârșită celor ce nu cred că iaste muncă=MG, LXIII, 743- 754	8
f 33r—38r. Același , Cuvânt al noaă, Pentru pocăință și is- povedanie=MG, LXIII, 731-744	9
f 38r—40r. Același , Cuvânt al zecea, Pentru zavistiia și urăciunea=MG, LXIII, 677-682	10
f 40r—42r. Același , Cuvânt al 11, Pentru ținearea mâ- niei și a vrajmășiei=MG, LXIII, 681-686	11
f 42r—44r. Același , Cuvânt al 12, Pentru ținearea de mănie și pentru nemăniia=MG, LXIII, 777-788	12
f 44r—47v. Același , Cuvânt al 13, Pentru dragostea și iubirea frăției=MG, LXIII, 567-580	13
f 47v—58r. Același , Cuvânt al 14, Pentru milosteniia= MG, LXIII, 715-732	14
f 58r—63r. Același , Cuvânt al 15, La Sfânta Bogoiavle- nie, adecă la Bobotează și pentru ceia ce lasă sfânta slujbă nesfârșită și es afară și pentru carii să cu- minecă cu sfintele taine nefiind vreadnici și ur- mează Iudei=MG, XLIX, 363-372	15
f 63r—68r. * Același , Cuvânt al 16, Pentru rugăciune= MG, L, 779-786	16
f 68r—73r. Același , Cuvânt al 17, Pentru bunătatea și răutatea=MG, LXIII, 753-764	17
f 73r—75v. Același , Cuvânt al 18, Pentru jurământ = MG, LXIII, 771-778	18
f 75v—77r. Același , Cuvânt al 19, Pentru pocanie și pentru cei ce rămân de săboară și pentru sfântul preastol și pentru judecată=MG, XLIX, 343-350	19
f 77r—82r. Același , Cuvânt al 20, Pentru învățatura cea nedescoperită=MG, LXIII, 605-616	20
f 82r—85v. Același , Cuvânt al 21, Pentru moarte și pen- tru sfârșitul lumii=MG, LXIII, 801-812	21
f 85v—88r. Același , Cuvânt al 22, Pentru smerirea și di- reptatea	22
Inc.: Omul cel mareț, fraților, iaste nebun și mai vartos fără Dumnezeu.	

f 88r—89v. Același , Cuvânt al 23, Pentru suflet și pentru nădeajde=MG, LXIII, 621-624	23
f 89v—91v. + Același , Cuvânt al 24, Pentru veacunica și fără sfârșit muncă și pentru înfricoșata și direapta judecată=MG, LX, 735-738	24
f 91v—95r. Același , Cuvânt al 25, Pentru bogăția și sărăcia=MG, LXIII, 637-646	25
f 95r—98r. Același , Cuvânt al 26, Pentru pronia și promidiia lui Dumnezeu. (Adecă pentru mai nainte socotința lui Dumnezeu)=MG, LXIII, 631-638	26
f 98r—100v. + Același , Cuvânt al 27, Pentru pocăință și pentru împăratul David și pentru a lui Urie (muiare)=MG, LXIV, 11-16	27
f 100v—104v. Același , Cuvânt al 28, Pentru pocăința și postul și pentru prorocul Iona și Daniil și cei trei coconi=MG, XLIX, 305-314	33
f 104v—108r. Același , Cuvânt al 29, Pentru pocăință=MG, XLIX, 283-292	29
f 108r—112v. Același , Cuvânt al 30, Invățatură pentru făgăduială și rugăciunea, care sânt tot dentr'ale acestuiaș sfânt cuvinte, ce l-au numit el andriiande, cum s'ar zice stâlpi=MG, LXIII, 579-590	30
f 112v—117r. + Același , Cuvânt al 31, Pentru pocăință și pentru milostenie, ce s'au zis la dumineca brânzii=MG, LX, 699-706	31
f 117r—119r. Același , Cuvânt al 32, Pentru boala și dofortiia=MG, LXIII, 651-656	32
f 119r—122r. + Același , Cuvânt al 33, In sfânta și marea zi Marți, Pentru ceale zece fecioare = MG, LIX, 527-532	33
f 122r—126r. Sf. Anastasie Sinaitul , Cuvânt al 34, Cuvânt la cei adormiți în Hristos frați, care să citeaște în sâmbăta sufletelor=MG, LXXXIX, 1192-1201	34
f 126v—133r. + Sf. Ioan Hrisostom , Cuvânt al 35, Pentru mincinoșii proroci și cei fără Dumnezeu eretici	

și de seamnele sfârșitului veacului acestuia=MG, LIX, 553-568	35
f 133v—138r. Sf. Efrem Sirul , Cuvânt 1, prea mare și foarte folositoare sufletului=S. P. N. Ephraem Syri, Opera omnia quae exstant graece, latine, sy- riace in sex tomos distributa.... nunc primum.... e Bibliotheca Vaticana prodeunt, Tomus I, Romae, 1732, 28-40	36
f 138r—142r. Același , Cuvânt al 2, La cruce și pentru pocăința și pentru dooa venire = Ibidem, II, 247-258	37
f 156r—160v. Sf. Anastasie Sinaitul , Cuvânt al 7, Pentru sfânta adunare adecă slujba besoarecii și pentru să nu osândim și să ținem pizmă=MG, LXXXIX, 825-849	38
f 176v—178v. +< Sf. Ioan Hrisostom >, Cuvânt al 7 la pilda celuia ce au căzut în tâlhari=MG, LXII, 755-758	39

Extrase din: sf. **Vasile cel Mare** (f. 171v); sf. **Ioan Hrisostom** (f. 175r—175v); din sf. **Anastasie Sinaitul** (f. 176r—176v); din sf. **Maxim Mărturisitorul** (f. 171r—171v). O cuvântare anonimă la parabola „Omul stăpân de case“ (f. 160v—163r).

II. — **Sf. Ioan Hrisostom și alții**, Mărgăritare, Traducere de Ștefan și Radu Greceanu, București, 1746. Ediția II.

Descrierea bibliografică, BRV, II, 93.

f 1r— 7v = 1	40
f 3r— 10v = 2	41
f 10v— 16v = 3	42
f 17r— 27v = 4	43
f 28r— 30v = 5	44
f 31r— 33v = 6	45
f 33v— 37v = 7	46
f 37v— 45r = 8	47
f 45v— 52v = 9	48
f 52v— 55r = 10	49
f 55v— 58r = 11	50

D. Fecioru

f 58v— 61r = 12	. . . . .	51
f 61v— 66v = 13	. . . . .	52
f 66v— 81v = 14	. . . . .	53
f 82r— 89r = 15	. . . . .	54
f 89r— 96r = 16	. . . . .	55
f 96r—103v = 17	. . . . .	56
f 104r—107r = 18	. . . . .	57
f 107v—109v = 19	. . . . .	58
f 109v—117r = 20	. . . . .	59
f 117r—122r = 21	. . . . .	60
f 122r—125v = 22	. . . . .	61
f 126r—128r = 23	. . . . .	62
f 128v—131v = 24	. . . . .	63
f 131v—136v = 25	. . . . .	64
f 136v—140v = 26	. . . . .	65
f 141r—144r = 27	. . . . .	66
f 144v—150r = 28	. . . . .	67
f 150r—155r = 29	. . . . .	68
f 155r—161v = 30	. . . . .	69
f 162r—168v = 31	. . . . .	70
f 168v—171r = 32	. . . . .	71
f 171v—175v = 33	. . . . .	72
f 175v—181v = 34	. . . . .	73
f 182r—191v = 35	. . . . .	74
f 192r—199r = 36	. . . . .	75
f 199r—204v = 37	. . . . .	76
f 225r—231v = 38	. . . . .	77
f 255r—257v = 39	. . . . .	78

Aceleași extrase ca și la ediția I.

III. — Bucuavună, Râmnic, 1749.

Descrierea bibliografică BRV, II, 107-108.

+ <Simbolul sfântului **Atanasie cel Mare**> 79

Insemnarea aceasta o fac numai după cele spuse în BRV, căci n'am putut vedea cartea. Pentru aceasta n'am dat nici paginile unde se află „Simbolul“, nici titlul exact și nici identificarea. Sub numele sfântului Atanasie cel Mare circulă patru formule de simboale, MG, XXVIII, 1581—1592.

IV. — Paladie episcopul Elenupolei, Lavsaicon, Traducere de Teofilact Biv Vel Clucer, București, 1760.

Descrierea bibliografică, BRV, II, 150-152. Cartea complet nepaginată.

- f 4v—8r. Predoslovie a vieții cuvioșilor părinți ce să cuprind în Lavsaicon=MG, XXXIV, 995-996. 80
- f 8r—12r. Scrisoarea ce s'au scris cătră Lavs, prepositul, de Iraclid, episcopul Cappadochiei=MG, XXXIV, 1001-1102 81
- f 13v—132v. <Textul>=MG, XXXIV, 1009-1260 82

V. — Macarie Egipteanul, Omilii, Traducere de Macarie Ieromonahul, București, 1775.

Descrierea bibliografică BRV, II, 212-213.

Cuvinte duhovnicești pline foarte de mult folos : Pentru săvârșirea cea cu datorie și de sărguință creștinilor.

- p. 1—8. Cuvânt 1. Duhovniciască tâlcuire a vedeniei ceii scrise la prorocul Iezechiil=MG, XXXIV, 449-464 83
- p. 8—11. Cuvânt 2. Pentru împărăția întunearecului, adecă pentru păcat și cum că numai Dumnezeu poate a-l lua dela noi păcatul și a ne izbăvi pre noi din robiiia stăpânitoriului celui viclean=MG, XXXIV, 464-468 84
- p. 11—14. Cuvânt 3. Cum că frații întru adeverință, întru nerăutate, în dragoste și în pace unul cu altul împreună a petrece și întru gândurile ceale din lăuntru luptă și războiu a face datori sânt = MG, XXXIV, 468-472 85
- p. 14—27. Cuvânt 4. Drumul stadii lumii aceștiei cu luare aminte și prea cu cercetare a-l treace li să cuvine creștinilor, pentru ca laudele ceale cerești să le dobândească dela Dumnezeu și dela îngeri=MG, XXXIV, 472-493 86
- p. 27—33. Cuvânt 5. Multă despărțire e între creștini și între oamenii lumii aceștia. Pentrucă aceștea duhul lumii avându-l cu inima și cu mintea întru

legăturile ceaste pământești sânt legați; iară aceia dragostea părintelui celui ceresc o doresc, pre acesta singur înaintea ochilor întru multă poftă avându-l=MG, XXXIV, 493-517	87
p. 34—37. Cuvânt 6. Ceia ce voesc bine a plăcea lui Dumnezeu, rugăciunile în pace și întru liniște și întru blândețe și întru înțelepciune datori sânt a le face, ca nu strigări uneltind la toți să fie spre soblază. Și cuprinde cuvântul doăă căutări: deaca scaunele și cununile zidirii sânt și pentru ceale doăăsprezeace scaune ale lui Israil=MG, XXXIV, 517-524	88
p. 37—40. Cuvânt 7. Pentru bunătatea lui Hristos cătră om. Cuprinde cuvântul căutări și răspunderi oareșicare=MG, XXXIV, 524-528	89
p. 40—42. Cuvânt 8. Pentru ceale ce să întâmplează creștinilor între facerea rugăciunii și pentru măsurile săvârșirii adecă de pot creștinii a veni întru desăvârșita măsură=MG, XXXIV, 528-532	90
p. 43—47. Cuvânt 9. Făgăduințele și prorociile lui Dumnezeu prin prea de tot fealiul de cercare și de ispitire a să implini și unuia Dumnezeului dvoirind a ne izbăvi noi de ispitirile vicleanului=MG, XXXIV, 532-540	91
p. 48—50. Cuvânt 10. Prin cugetarea cea smerită și prin osârdie să păzesc și cresc dăruirile darului celui dumnezeesc, iar prin înălțare și prin trândăvie pier=MG, XXXIV, 540-544	92
p. 50—56. Cuvânt 11. Putearea Duhului Sfânt întru inima omului a fi ca folosul. Și de care avem trebuință spre a le osebi gândurile ceale ce izvorăsc în inimă. Și pentru șarpele cel mort pentru cel înfipt dela Moysi în vârful lemnului carele închipuire fuse a lui Hristos. Cuprinde și cuvântul cuvântări doăă: una adecă a lui Hristos cu vicleanul Satana, iară ceaialaltă a păcătoșilor împreună cu aceșai=MG, XXXIV, 544-556	93

- p. 56—63. Cuvânt 12. Pentru starea lui Adam mai înainte până a nu o călca el porunca lui Dumnezeu și după ce își pierde el și pre chipul său și pre cel ceresc. Cuprinde și cuvântul căutării oareșicare foarte folosite=MG, XXXIV, 557-569 94
- p. 64. Cuvânt 13. Pre carea roadă o ceare Dumnezeu dela creștini=MG, XXXIV, 569 95
- p. 64—67. Cuvânt 14. Ceia ce gândurile și mintea o dau lui Dumnezeu, aciasta întru nădăjduirea luminării ochilor inimei o fac. Și Dumnezeu pre unii ca aceștea întru sfințenie și întru curățenie prea mare tainelor îi învredniceaște și-i împărtășeaște pre dânșii din darul său. Și bunătățile ceale cerești vrând a le dobândi ce sântem datori a face? Apostolii dară și prorocii să asemenează razelor soarelui celora ce prin fereastră întră înlăuntru. Invață și cuvântul care e pământul satanei și care e al îngerilor? Și cum că și unul și altul este nepipăit și nevăzut=MG, XXXIV, 569-575 96
- p. 67—89. Cuvânt 15. Invață cuvântul acesta prin multe cum sufletul întru sfințenie și întru neîntinăciune și curățenie spre mirele său spre Hristos Iisus Mântuitorul lumii i să cuvine a să afla. Și cuprinde oareșicare căutări de multă învățătură pline, adeca de înviază toate mădularile la înviiare? Și alte mii pentru răutate și pentru dar și pentru singura volnicia și pentru vrednicia neamului oamenilor = MG, XXXIV, 576-613 97
- p. 89—95. Cuvânt 16. Oamenii cei duhovnicești a zăcea supt ispitele și supt scârbele ceale ce izvorăsc dintru întâiul păcat=MG, XXXIV, 613-624 98
- p. 95—101. Cuvânt 17. Pentru duhovniceasca ungerea și slava creștinilor și cum că fără de Hristos a să mântui sau vieții cei veacnice părtaș a să face este cu neputință=MG, XXXIV, 624-633 99
- p. 101—106. Cuvânt 18. Pentru comoara creștinilor adeca pentru Hristos și pentru Duhul cel Sfânt, carele

- prin fealiuri de chipuri îi iscuseaște pre dânșii pentru ca să ajungă întru desăvârșenie=MG, XXXIV, 633-641 100
- p. 106—110. Cuvânt 19. Creștinii a spori înnaainte voidind și a creaste datori sânt a sili pre sineși spre toată bunătatea, pentru ca să să izbăvească ei de păcatul carele lăcuiaste înlăuntru și să să umple=MG, XXXIV, 641-649 101
- p. 110—113. Cuvânt 20. Singur Hristos adevăratul doctorul omului celui dinlăuntru sufletul îl poate a-l vindeca și pre acesta cu îmbrăcămintea darului a-l împodobi=MG, XXXIV, 649-656 102
- p. 113—116. Cuvânt 21. Creștinului omului îndoit războiu îi zace înnaainte adecă dinlăuntru și dinnafară. Unul adecă când să depărtează el despre grijile ceaste pământești, iară celalalt întru inimă cătră gândurile duhurilor vicleșugului=MG, XXXIV, 656-660 103
- p. 116. Cuvânt 22. Pentru îndoita starea celor ce es dintru viața aciasta=MG, XXXIV, 660 104
- p. 116—117. Cuvânt 23. Precum pre mărgăritariul cel împărătesc și mult scump cei născuți din sămânța împăratului pot numai a-l purta întru aceștiași chip pre mărgăritariul cel ceresc numai fiilor lui Dumnezeu a-l purta e cu puțință=MG, XXXIV, 660-661 105
- p. 118—120. Cuvânt 24. Starea creștinilor să asămănă neguțătoriei și frământăturii. Că precum neguțătorii dobânzile ceaste pământești le adună, așa și aceia gândurile ceale răsipite întru veacul acesta. Și precum aluatul păcatului tot neamul lui Adam îl străbate. Insă Hristos aluat ceresc al bunățății pune în sufletele ceale credincioase=MG, XXXIV, 661-665 106
- p. 121—125. Cuvânt 25. Invață cuvântul acesta cum că niciunul din oameni de nu se va'mputernici dela Hristos smintealele vicleanului nu le poate a le birui. Și ce li să cade a face celora ce o poftesc slava cea dumnezeiască. Invață și cum că prin neascultarea

- lui Adam ne-am pogorît întru robii patimilor trupului, dintru carea prin taina cea întru cruce ne izbăvim. Ne învață deaciași pre noi cum că mare iaste putearea lacrărilor și a focului celui dumnezeesc=MG, XXXIV, 668-673 107
- p. 125—136. Cuvânt 26. Pentru vrednicia și cinstirea și putearea și lucrarea sufletului celui fără de moarte și cum acesta să ispitească dela satana și slobozirea dintru ispite o dobândească. Cuprinde și căutări oareșcare pline foarte de multă învățătură =MG, XXXIV, 676-693 108
- p. 136—145. Cuvânt 27. Pentru vrednicia și starea creștinului omului prin multe iaste povestirea făcând-o cuvântul acesta precum și cel mai din sus. Apoi pentru singura stăpânirea multe prea folositoare învață, amestecând oareșcare căutări pline de înțelepciune dumnezească=MG, XXXIV, 693-709 109
- p. 146—148. Cuvânt 28. O prescrie și o tânguiaște cuvântul acesta primejdiia sufletului cum că pentru păcatul Domnul nu lăcuiaște întru dânsul. Și pentru Ioann Botezătorul, cum că niciunul între nașcuții muerilor iaste mai mare decât dânsul=MG, XXXIV, 709-716 110
- p. 149—152. Cuvânt 29. Dupre îndoit chip orânduialele darului întru neamul omenirii le lucrează Dumnezeu. Vrând rodirile eii întru dreaptă judecată iarăși a le ceare=MG, XXXIV, 716-721 111
- p. 152—156. Cuvânt 30. Dela Duhul Sfânt i să cuvina să naște sufletul carele va intra întru împărăția lui Dumnezeu și prin carele chip aciasta s'ar face =MG, XXXIV, 721-728 112
- p. 156—159. Cuvânt 31. Să cuvina celuia ce crede din mintea sa a să schimba și pre toate gândurile cătră Dumnezeu a le aduna; întru ceale ce cu adevărat iaste toată slujirea lui Dumnezeu=MG, XXXIV, 728-733 113
- p. 159—164. Cuvânt 32. Slava creștinilor de acuma pe-

- treace întru inimile acestora. Vrând a să ivi la vremea învierii și a le proslăvi trupurile după măsura creștinătății lor=MG, XXXIV, 733-741 . . . 114
- p. 164—165. Cuvânt 33. Nelipsit și cu luare aminte să cuvine lui Dumnezeu a ne ruga=MG, XXXIV, 741-744 115
- p. 166—167. Cuvânt 34. Pentru slava creștinilor căriei trupurile lor la înviare să vor învrednici și să vor lumina împreună cu sufletul=MG, XXXIV, 744-748 116
- p. 167—168. Cuvânt 35. Pentru sâmbăta cea veache și pentru cea noaă=MG, XXXIV, 748 117
- p. 169. Cuvânt 36. Pentru îndoita înviarea sufletelor și ale trupurilor și pentru slava cea de multe fealiuri a celora ce vor învia=MG, XXXIV, 749 118
- p. 170—174. Cuvânt 37. Pentru raiu și pentru leagea cea duhovnicească=MG, XXXIV, 749-757 119
- p. 174—176. Cuvânt 38. De multă cu deamărunțime și preceapere iaste trebuință spre a-i ispiti pre creștinii cei adevărați. Și carii ar fi aceia?=MG, XXXIV, 757-761 120
- p. 176. Cuvânt 39. Pentru ce ni s'au dat noao dela Dumnezeu dumnezeiasca Scriptură=MG, XXXIV, 761 121
- p. 177—179. Cuvânt 40. Cum că toate faptele ceale bune și toate răutățile unele de altele sânt legate și ca un lanț una de una sânt atârinate=MG, XXXIV, 761-768 122
- p. 180—191. Cuvânt 41. Adânci sânt foarte cămărilor sufletului carele despre o parte împreună crește cu darul și cu răotățile=MG, XXXIV, 768-769 . . . 123
- p. 181—182. Cuvânt 42. Nu ceale dinnafară, ci ceale dinlăuntru înaintea îl duc sau îl vatămă pre omul adecă duhul darului sau duhul vicleşugului=MG, XXXIV, 769-772 . . . . . , 124
- p. 182—186. Cuvânt 43. Pentru înaintea sporirea bărbatului celui creștin a căriei toată putearea de inimă iaste spânzurată pre cum prin fealiuri de chipuri aicea să preascrie=MG, XXXIV, 772-777 125

- p. 186—190. Cuvânt 44. Prea carea premenire și înnoire o lucrează Hristos întru omul creștin cela ce le-au vindecat patimile și boalele sufletului=MG, XXXIV, 777-785 126
- p. 190—194. Cuvânt 45. Niciun meșteșug, nici bogăția lumii aceștia fără decât numai singura arătarea lui Hristos pre omul a-l vindeca îl poate. A căruia prea mare rudenie către Dumnezeu arată cuvântul acesta=MG, XXXIV, 785-792 127
- p. 194—197. Cuvânt 46. Pentru despărțirea și a Cuvântului lui Dumnezeu și a cuvântului lumii, și a fiilor lui Dumnezeu și a fiilor lumii aceștia=MG, XXXIV, 792-796 128
- p. 197—203. Cuvânt 47. Duhovniciască tâlcuire a celor ce să făcură supt leage=MG, XXXIV, 796-808 . 129
- p. 204—206. Cuvânt 48. Pentru desăvârșita credință spre Dumnezeu; întru carele și pentru boale cum că nu iaste trebuință călugărului de doftori și de leacuri=MG, XXXIV, 808-812 130
- p. 206—209. Cuvânt 49. Nu iaste îndestulat dintru desfătăciunea lumii aceștia a să slobozi deaca nu cinevași pre cea fericită a lumii ceialalte o ar priimi-o =MG, XXXIV, 812-816 131
- p. 209—211. Cuvânt 50. Dumnezeu iaste carele prin sfinții săi le face minunile = MG, XXXIV, 816-822 . 132

VI. — *Sf. Atanasie cel Mare, Sinopsis, Râmnic, 1783.
Descrierea bibliografică BRV, II, 279-280.

Traducerea este făcută după o versiune slavonă a ediției grecești. Numele tălmăcitorului nu este dat. Ierodiaconul Grigore Râmnicianu s'a ocupat cu tipărirea și cu corectura lucrării.

f 1r—123r. Synopsis, adecă spunere pe scurt a dumnezeestii Scripturi ai legii cei vechi și a ceii noao=
MG, XXVIII, 284-437 133

VII. — Dorotei, Cuvinte, Traducere de Filaret, episcopul Râmnicului, Râmnic, 1784.
Descrierea bibliografică BRV, II, 288-289.

- f 1r—6v. Răspuns către fratele ce au scris ca să-i trimită cuvintele sfântului Dorothei, cu viața lui pre scurt. Și povestire de viața lui avva Dosithei=MG, LXXXVIII, 1613-1617 134
- Multe fealiuri de învățături către ucenicii săi. Când s'au usebit de mănăstirea lui avva Seridon, și cu ajutoriul lui Dumnezeu au făcut mănăstirea sa, după săvârșirea lui avva Ioann. Și tăcearea cea deplină a lui avva Varsanufie.
- f 7r—12r. Cuvânt 1. Pentru supunere=MG, LXXXVIII, 1617-1640 135
- f 12r—15v. Cuvânt 2. Pentru smerenie=MG, LXXXVIII, 1640-1652 136
- f 16r—17v. Cuvânt 3. Pentru știință=MG, LXXXVIII, 1652-1657 137
- f 17v—23r. Cuvânt 4. Pentru frica lui Dumnezeu=MG, LXXXVIII, 1657-1676 138
- f 23r—26v. Cuvânt 5. Cum că trebuie să nu nădăjduiască cineva în mintea sa=MG, LXXXVIII, 1676-1685 139
- l 26v—30v. Cuvânt 6. Pentru să nu osândim pre vecin=MG, LXXXVIII, 1685-1696 140
- f 30v—34v. Cuvânt 7. Pentru ca să ne defăimăm pre noi înșine=MG, LXXXVIII, 1696-1708 141
- f 34v—37r. Cuvânt 8. Pentru ținearea de mânie=MG, LXXXVIII, 1708-1716 142
- f 37r—40r. Cuvânt 9. Pentru minciună=MG, LXXXVIII, 1716-1724 143
- f 40r—43v. Cuvânt 10. Pentru ca să umblăm pre calea lui Dumnezeu cu luare aminte=MG, LXXXVIII, 1724-1733 144
- f 43v—47v. Cuvânt 11. Pentru ca să tăem patimile de grabi, până nu ne obicinuim cu iale = MG, LXXXVIII, 1733-1748 145
- f 48r—52r. Cuvânt 12. Pentru frica muncii ceii viitoare și cum că trebuie cela ce va vrea să se mântuiască să nu să lenevească niciodată spre mântuirea lui=MG, LXXXVIII, 1748-1761 146

- f 52r—55v. Cuvânt 13. Pentru ca să suferim ispitele cu
mulțămită și fără de turburare=MG, LXXXVIII,
1761-1772 147
- f 55v—60r. Cuvânt 14. Pentru săvârșirea și alcătuirea
faptelor celor bune ale sufletului=MG, LXXXVIII,
1772-1788 148
- f 60r—62r. Cuvânt 15. Pentru sfântul post cel mare=
MG, LXXXVIII, 1788-1793 149
- f 62r—62v. Cuvinte în multe chipuri pre scurt = MG,
LXXXVIII, 1808-1812. 150
- f 62v—63r. Cartea către fratele ce l-au întrebat pentru
nesimțirea sufletului și pentru răciala dragostei=
MG, LXXXVIII, 1812 151
- f 63r—65r. Cuvânt către niște chelioți, carii l-au între-
bat de să cade să meargă unul către altul=MG,
LXXXVIII, 1793-1800 152
- f 65r—66v. Cuvânt către proestoși și ucenici, cum tre-
buie să învețe pre frați. Și cei veniți de curând
în mănăstire cum să se supue celor ce îi învață=
MG, LXXXVIII, 1800-1804 153
- Extrase sf. Efrem Sirul (f 70r—70v).

VIII. — +Sf. Atanasie al Alexandriei, Intrebări și răs-
punsuri, Traducere de Gherontie și Grigorie Dascălii, Iași,
1803. Ediția I.

Descrierea bibliografică BRV, II, 444.

În 1741 a apărut la București, pentru prima dată, o traducere a
„Intrebărilor și răspunsurilor“, în talmăcirea lui Ianache Biv Vel Pos-
telnic (BRV, II, 54-55). Această traducere n'am menționat-o în bibli-
ografia de față la locul cuvenit, pentru că nu este traducerea textului
din MG, ci o compilație din scrierile mai multor părinți pe baza tex-
tului din MG.

p. 1—43. <Textul>=MG, XXVIII, 773-796 154

IX. — Sf. Ioan Damaschin, Dogmatica, Traducere de
Gherontie și Grigorie Dascălii, Iași, 1806.

Descrierea bibliografică BRV, II, 482-485.

p. 1—433. Descoperire cu deamăruntul a pravoslavniciei
credințe=MG, XCIV, 789-1228 155

X. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților
din luna Noemvrie, Traducere de Ștefan Ierodioconul, Mă-
năstirea Neamțul, 1811.

Descrierea bibliografică BRV, III, 54.

Traducerile adăugate la sfârșitul volumelor Vieților de sfinți dela
Neamț sau în corpul volumelor sânt talmăcitate din greaca veche sau
greaca modernă de alți talmăcitori nemenționați și nu de Ierodiaconul
Ștefan, care, potrivit celor spuse de Dositei, starețul Mănăstirii Nea-
țului și Secului, nu știa bine grecește (Scrisoarea către Mitro-
politul Veniamin Costache, Viețile Sfinților pe luna Septem-
vrie). Când voi publica catalogul Bibliotecii Mănăstirii Neamțului, alcă-
tuit la începutul secolului XIX, se va putea vedea cât au tradus și ce
au tradus ucenicii lui Paisie.

f 160r—161v. +**Sf. Vasile cel Mare**, Cuvânt de laudă la
sfântul mucenic Varlaam=MG, XXXI, 484-489 . 156

f 161v—165v. **Sf. Ioan Hrisoston**, Cuvânt de laudă la
sfântul mucenic Varlaam=MG, L, 675-682 157

XI. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților
din luna Decemvrie, Traducere de Ștefan Ierodiaconul,
Mănăstirea Neamțul, 1811.

Descrierea bibliografică BRV, III, 54-55.

f 29r—35v. **Sf. Ioan Damaschin**, Laudă la sfânta și slă-
vita mărturisitoarea a lui Hristos Varvara=MG,
XCVI, 781-813 158

f 98v—101r. **Proclu al Constantinopolei**, Laudă la prea
sfânta Născătoarea de Dumnezeu Mariia = MG,
LXV, 680-692 159

f 273r—276v. +**Sf. Atanasie cel Mare**, Cuvânt la scie-
rea prea sfintei Născătoarei de Dumnezeu și puru-
rea Fecioarei Mariei și la Iosif=MG, XXVIII, 944-
957 160

f 277r—281r. **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la Nașterea
Mântuitorului nostru Iisus Hristos=MG, LVI,
385-394 161

f 281r—288r. ***Sf. Ioan Damaschin**, Cuvânt la Nașterea Domnului. 162

Inc.: Când primăvara sosește și stihiiile trupurilor cătră înviare iarăși să întorc.

Cuvântarea aceasta nu se află editată în opera sfântului Ioan Damaschin, iar o cuvântare identică editată în MG sub numele altui părinte sau scriitor bisericesc — lucru foarte obișnuit, întâlnit chiar în bibliografia de față, vezi nr. 171 — nu se află. În nota de sub titlul traducerii românești stă scris că a fost tradusă după un manuscris dela Muntele Atos. Cuvântarea a fost editată, prin utilizarea a trei mss., de către Sofronie Evstratiade în *Νέος Ποιμήν*, 1921, p. 23-42 și 165-166. (Referințele acestea le dătoez d-lui doctorand Iustin Moiescu dela Universitatea din Atena, care a avut bunăvoința să-mi comunice începutul și sfârșitul cuvântării după revista mai sus pomenită. Mulțumesc și pe această cale d-lui Moiescu). În indicele începuturilor tuturor cuvântărilor și lucrărilor sfântului Ioan Hrisostom se găsește o cuvântare care are același început cu cea de mai sus: 'Οπόταν τὸ ἔαρ ἐπέλθῃ. Pe aceasta a cunoscut-o editorul operei sf. Ioan Hrisostom, H. Savile, dar socotindu-o neautentică, n'a editat-o. În codicii văzuți de Al-latius cuvântarea era atribuită lui Ioan al Eubeii (MG, LXIV, 1377-1378).

XII. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților din luna Ianuarie, Traducere de Ștefan Ierodiamonul, Mănăstirea Neamțul, 1812.

Descrierea bibliografică BRV, III, 71.

f 66r—67v. + **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la sfânta arătare a lui Dumnezeu=MG, LXI, 761-764 163

f 67v—70v. + **Sf. Grigore Taumaturgul**, Cuvânt la sfânta arătare a lui Dumnezeu=MG, X, 1177-1189 164

f 71r—72v. **Proclu al Constantinoplei**, Cuvânt la sfânta arătare a lui Dumnezeu=MG, LXV, 757-764 165

XIII. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților din luna Fevruarie, Traducere de Ștefan Ierodiamonul, Mănăstirea Neamțul, 1812.

Descrierea bibliografică BRV, III, 71.

f 10v—13r. + **Sf. Chiril al Ierusalimului**, Cuvânt la întâmpinarea Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Hristos și la Symeon de Dumnezeu priimitoriul=MG, XXXIII, 1188-1204 166

- f 13r—16r. †**Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la Intâmpinarea Domnului nostru Iisus Hristos și la Născătoarea de Dumnezeu și la Symeon=MG, L, 807-812 . 167
- f 88r—91v. **Sf. Grigore al Nisei**, Cuvânt deasupra mormântului la sfântul și marele Meletie Arhiepiscopului Antiohiei ceii mari=MG, XLVI, 852-864 . . 168
- f 178r—182v. **Sf. Vasile cel Mare**, Cuvânt pentru post=MG, XXXI, 164-184 169
- f 182v—186r. **Același**, Iarăși pentru post, Cuvânt 2=MG, XXXI, 185-197 170
- f 186r—191v. †**Sf. Grigore al Nisei**, Cuvânt la începutul postului=MG, XL, 369-389 171
- Cuvântarea aceasta este a lui **Asterie al Amasiei** și este editată printre operele acestuia.

XIV. — Ușa pocăinței, Traducere de Rafail din Mănăstirea Neamțul, Brașov, 1812.

Descrierea bibliografică BRV, III, 64-70.

- f 332—356. **Sf. Chiril al Ierusalimului**, Cuvânt pentru eșierea sufletului și pentru a doao venire 172
- Inc. Mă înfricoșez de moarte că amară iaste.

XV. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților din luna Martie, Traducere de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamțul, 1813.

Descrierea bibliografică BRV, III, 87-92.

- f 71v—75v. **Sf. Vasile cel Mare**, Cuvânt de laudă la sfinții patruzeci de mucenici = MG, XXXI, 508-525 . 173
- f 169v—171v. †**Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la Buna Vestire a prea sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și deapurarea Fecioarei Mariei=MG, L, 791-796 174
- f 171v—180r. **Sf. Gherman al Constantinopolei**, Cuvânt la Buna Vestire a prea sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și deapurarea Fecioarei Mariei. In chip de voroavă=MG, XCVIII, 320-340 175

- f 231r—233v. **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la Lazăr cel de a patra zi înviiat=MG, XLVIII, 779-784 176
- f 233v—237r. + **Același**, La sfântul praznic al Stâlpărilor=MG, LIX, 703-708 177
- f 237v—243v. **Sf. Chiril al Alexandriei**, Cuvânt la sfântul praznic al Stâlpărilor=MG, LXXVII, 1049-1072 178
- f 243v—246r. +**Sf. Epifanie**, Cuvânt la Dumineca Stâlpărilor=MG, XLIII, 428-437 179
- f 260r—265v. **Sf. Ioan Hristostom**, Cuvânt la vânzarea Iudei și la Pashă și la predania tainelor și pentru a nu ținea minte răul. In sfânta și marea Joi=MG, XLIX, 373-382 180
- f 265v—269r. +**Același**, Cuvânt la: Părinte de iaste cu puțință, treacă dela mine paharul acesta. In sfânta și marea Vineri=MG, LXI, 751-756 181
Cuvântul acesta este al sfântului Amfilohie al Iconiei.
- f 272r—279v. +**Sf. Epifanie**, Cuvânt la îngroparea dumnezeescului trup al Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Hristos și la Iosif cel din Arimathea și la pogorirea în iad a Domnului, carea după mântuitoarea patimă cu prea salvire s'au făcut. In sfânta și marea Sâmbătă = MG, XLIII, 440—464 182
- f 279v—283r. ***Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la sfânta și prea luminata înviare a Domnului nostru Iisus Hristos=MG, LII, 765-772 183
- f 283r—284r. **Sf. Grigore al Nisei**, Cuvânt la sfânta și cea de mântuire înviare a Domnului nostru Iisus Hristos=MG, XLVI, 681-684 184
- f 284r—285v. **Același**, La prea luminatul praznic al Invierii Domnului nostru Iisus Hristos=MG, XLVI, 684-689 185
- f 285v—290v. **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt ce s'au zis în sfânta și marea Duminecă a Paștelor asupra celor ce să îmbată și la înviare=MG, L, 433-442 186

XVI. — **Sf. Dimitrie al Rostovului**, Viețile sfinților din luna Aprilie, Traducere de Ștefan Ierodiaconul, Mă-năstirea Neamțul, 1813.

Descrierea bibliografică BRV, III, 92

f 1r—10v. **Sf. Sofronie al Ierusalimului**. Viața cuvioasei maicii noastre Mariei Egipteancii=MG, LXXXVII, 3697—3725 187

XVII. — Sf. Dimitrie al Rostovului, Viețile sfinților din luna Mai, Traducere de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamțul, 1813.

Descrierea bibliografică BRV, III, 92.

f 76r—79v. +**Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt de laudă la sfântul Ioann Cuvântătoriul de Dumnezeu = MG, LIX, 609-614 188

f 234r—236r. **Vasile al Seleuciei**, Cuvânt 31. Tu ești acela ce va să vie sau pre altul să așteptăm?=MG, LXXXV, 365-373 189

f 254r—255v. **Sf. Atanasie cel Mare**, Cuvânt la Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos. 190

Inc.: Nu știu ce limbă voi unelti spre lauda praznicului.

f 255v—257v. +**Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos=MG, LII, 793-796 191

f 272r—278v. **Același**, Cuvânt la sfântul praznic al Pentecostiei și pentru ce seamne acum nu să fac și cum că ceale ce să lucrează și să grăesc de noi să scriu sus=MG, L, 453-463 192

f 279r—282r. **Același**, Iarăși la sfântul praznic al Pentecostiei=MG, L, 463-470 193

f 282r—292v. +**Același**, Pentru Sfântul Duh=MG, LII, 813-826 194

f 292v—295v. **Același**, Laudă la Dumineca tuturor sfinților, carii în toată lumea au mărturisit=MG, L, 705-712 195

XVIII. — Sf. Dimitrie al Rostovului, Viețile sfinților din luna Iunie, Traducere de Ștefan Ierodiaconul, Măstirea Neamțul, 1813.

Descrierea bibliografică BRV, III, 92.

f 212r—216v. +**Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la nașterea

- sfântului proroc și Înainte Mergătorului și Botezătorului Ioann=MG, LXI, 757-762 196
 f 274v—277r. + **Același**, Cuvânt de laudă la sfinții verhovnici apostolilor Petru și Pavel și la prea slăvita mărturisirea lor=MG, LIX, 491-496 197

XIX. — Fericitul Augustin, Checragarion, Traducere din grecește de Gherontie și Grigorie Dascălii, Mănăstirea Neamțul, 1814.

Descrierea bibliografică BRV, III, 96-97

Traducerea s'a făcut după tălmăcirea lui Evghenie Vulgaris, tipărită la Leipzig, 1804.

- p. 1—173. + **Cugetările**=ML, XL, 901-942. 198
 p. 174—319. + **Singuratece cuvinte, adecă rugăciuni ale sfântului, celui ce singur cu singur Dumnezeu vorbește**=ML, XL, 863-898 199
 p. 321—405. + **Enhiridion (sau cărticică) pentru privirea lui Hristos. Adecă pentru dumnezeescul Cuvânt, prin carele cătră dorința cea cerească să rădică pomenirea ceaia ce întru dormitarea lenevirii doarme**=ML, XL, 967-984 200
 p. 406—440. + **Cea pentru zdrobirea inimii**=ML, XL, 943-950 201
 p. 441—450. + **Psaltirea cea de sfințitul Augustin maicii sale scurtată**=ML, XL, 1135-1138 202

XX. — Sf. Dimitrie al Rostovului, Viețile sfinților din luna Iulie, Traducere de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamțul, 1814.

Descrierea bibliografică BRV, III, 111.

- f 181r—191v. **Sf. Grigore al Nisei, Viața și petreacerea cuvioasei maicii noastre Macrinii, surorii Marelui Vasilie, scrisă de Grigorie Nysis, fratele eii și trimisă către Olympie monahul**=MG, XLVI, 960-1000 203
 f 202v—205r. + **Sf. Ioan Hrisestom, Cuvânt la sfântul slăvitul proroc Ilie Tesviteanul**=MG, LVI, 583-586 204

XXI. — Sf. Ioan Scărarul, Scara, Traducerea de Veniamin Costache, Mănăstirea Neamțul, 1814.

Descrierea bibliografică BRV, III, 106-109.

- f (nepag.) 8r—10v. Viața în scurt a avvei lui Ioann, Igu-
menului sfântului munte al Sinaiului, celui numit
Sholastic, a celui întru sfinți cu adevărat, scrisă de
Daniil monahul Raitheanul, bărbat cinstit și îmbu-
nătățit=MG, LXXXVIII, 596-608 205
- f (nepag.) 11r—12v. Sholii la viața sfântului .
- f (nepag.) 12v—13r. Pentru avva Ioann igumenul munte-
lui Sinaiului adecă Scărariul=MG, LXXXVIII, 608 206
- f (nepag.) 13r—14r. Epistolie a sfântului **Ioann igumenu-
lui Raithului** către Ioann prea vreadnicul de mi-
nune igumenul muntelui Sinaiului = MG,
LXXXVIII, 624-625 207
- f (nepag.) 14r—15r. Trimitere răspunzătoare a sfântului
Ioann al scării=MG, LXXXVIII, 625-628 208
- f (nepag.) 15r. Cuvânt înainte=MG, LXXXVIII, 628 209
- f (nepag.) 15v. Innainte privire a sfintei scări=MG,
LXXXVIII, 629 210
- Cuvânt înainte al cuvântului a căruia numire îi iaste
table duhovnicești. Cuvânt pustnicesc al avvei Ioann igumenu-
lui monahilor celor din muntele Sinaiului, pre care l'au trimis
lui avva Ioann igumenului Raithului, îndemnat fiind de dân-
sul să-l alcătuiască.
- f 1r—5v. Cuvânt 1. Pentru lepădarea de viață=MG,
LXXXVIII, 632-644 211
- f 5v—8r. Sholii la întâiul cuvânt cel pentru lepădarea de
lume=MG, LXXXVIII, 644-653.
- f 8r—10r. Cuvântul al doilea. Pentru neîmpătımirea,
adecă nemăhnciunea=MG, LXXXVIII, 653-657 212
- f 10r—11r. Sholii la cuvântul al doilea, cel pentru neîm-
pătımirea=MG, LXXXVIII, 657-664.
- f 11r—14r. Cuvântul al treilea. Pentru streinătatea=MG,
LXXXVIII, 664-672 213
- f 14r—15v. Sholii la cuvântul al treilea, cel pentru strei-
nătate = MG, LXXXVIII, 672-677.

- f 16r—35r. Cuvântul al patrulea. Pentru fericita și deap
pururea pomenita ascultare=MG, LXXXVIII, 677-
728 214
- f 35v—46r. Sholii la cuvântul al patrulea, cel pentru
sfânta ascultare=MG, LXXXVIII, 728-764.
- f 46v—53v. Cuvântul al cincilea. Pentru pocăința cea cu
denadinsul și luminată, întru carea și vieți ale sfin-
ților osândiți și pentru temniță=MG, LXXXVIII,
764-782 215
- f 53v—56r. Sholii la cuvântul al cincilea, cel pentru po-
căință = MG, LXXXVIII, 782-793.
- f 56v—58v. Cuvântul al șaselea. Pentru pomenirea mor-
ții=MG, LXXXVIII, 793—800. 216
- f 58v—59r. Sholii la cuvântul al șaselea, pentru pome-
nirea morții=MG, LXXXVIII, 800—801.
- f 59v—65v. Cuvântul al șaptelea. Pentru plânsul cel de
bucurie făcătoriu=MG, LXXXVIII, 801-817 . . . 217
- f 65v—68r. Sholii la cuvântul al șaptelea, cel pentru
plânsul cel de bucurie făcătoriu=MG, LXXXVIII,
817-828.
- f 68r—71r. Cuvântul al optulea. Pentru nemâniarea și
blândețea=MG, LXXXVIII, 828-836 218
- f 71v—73r. Sholii la cuvântul al optulea, cel pentru ne-
mâniarea=MG, LXXXVIII, 836-840.
- f 73v—74v. Cuvântul al noalea. Cel pentru pomenirea
de rău=MG, LXXXVIII, 840-844. 219
- f 74v—75r. Sholii la cuvântul al noalea, cel pentru po-
menirea de rău=MG, LXXXVIII, 844-845.
- f 75r—76v. Cuvântul al zecelea. Cel pentru grăirea de
rău=MG, LXXXVIII, 845-849. 220
- f 76v—77r. Sholii la cuvântul al zecelea, cel pentru grăi-
rea de rău=MG, LXXXVIII, 849-852.
- f 77r—78r. Cuvântul al unsprezecelea. Cel pentru multa
cuvântare și tăcere=MG, LXXXVIII, 852-853 . . 221
- f 78r—78v. Sholii la cuvântul al unsprezecelea, cel pentru
multa cuvântare și tăcere=MG, LXXXVIII, 853.

- f 78v—79r. Cuvântul al doisprezecelea. Pentru minciună
=MG, LXXXVIII, 853-856 222
- f 79v. Sholii la cuvântul al doisprezecelea, cel pentru
minciună=MG, LXXXVIII, 857.
- f 80r—81r. Cuvântul al treisprezecelea. Cel pentru trân-
dăvie=MG, LXXXVIII, 857-861 223
- f 81r—81v. Sholii la cuvântul al treisprezecelea, cel pen-
tru trândăvire=MG, LXXXVIII, 861-864.
- f 82r—85r. Cuvântul al patrusprezecelea. Pentru prea
vestitul și răul stăpân pânțece=MG, LXXXVIII,
864-872 224
- f 85r—87v. Sholii la cuvântul al patrusprezecelea, cel
pentru prea vestitul și răul stăpân pânțece=MG,
LXXXVIII, 872-880.
- f 87v. Cuvânt înaintea al cuvântului celui pentru trupuri
și pentru oamenii cei fără de trupuri=MG,
LXXXVIII, 880 225
- f 87v—97r. Cuvântul al cincisprezecelea. Pentru nestrică-
cioasa curățenie și întreaga înțelepciune carea întru
cei stricăcioși din osteneli și din sudori să agoni-
seaste=MG, LXXXVIII, 880-904 226
- f 97r—102v. Sholii la cuvântul al cincisprezecelea, cel
pentru curăție=MG, LXXXVIII, 904-924.
- f 102v—193r. Cuvântul al șasesprezecelea. Pentru iubi-
rea de argint=MG, LXXXVIII, 924-925 227
- f 103r—103v. Sholii la cuvântul al șasesprezecelea, cel
pentru iubirea de argint=MG, LXXXVIII, 925-928.
- f 104r—104v. Cuvântul al șaptesprezecelea. Pentru aler-
gătoarea cătră ceriu neagoniseală=MG, LXXXVIII,
928-929 228
- f 105r. Sholii la cuvântul al șaptesprezecelea, cel pentru
neagoniseală=MG, LXXXVIII, 929-932.
- f 105r—106v. Cuvântul al optsprezecelea. Pentru nesim-
țirea adecă murirea sufletului și pentru moartea
minții cea mai nainte de moartea trupului=MG,
LXXXVIII, 932-933 229

- f 106v—107r. Sholii la cuvântul al optsprezecelea, cel pentru nesimțire=MG, LXXXVIII, 933-937.
- f 107r—108r. Cuvântul al noasprezecelea. Pentru somn și pentru rugăciune și pentru cântarea de psalmi cea întru adunare=MG, LXXXVIII, 937-940 . . . 230
- f 108r. Sholii la cuvântul al noasprezecelea, cel pentru somn=MG, LXXXVIII, 940.
- f 108v—109v. Cuvântul al doaăzecilea. Pentru priveghierea trupească cum prin aciasta să face cea duhovnicească și cum să cade a o unelti pre aciasta=MG, LXXXVIII, 940-941 231
- f 109v—110v. Sholii la cuvântul al doaăzecilea, cel pentru priveghiere=MG, LXXXVIII, 941-945.
- f 110v—111r. Cuvântul al doaăzecilea și unul. Pentru teamerea cea fără de bărbăție=MG, LXXXVIII, 945-948 232
- f 111r—111v. Sholii la cuvântul al doaăzecilea și unul, cel pentru teamere=MG, LXXXVIII, 948.
- f 111v—115r. Cuvântul al doaăzecilea și doaă. Pentru slava deșartă cea întru multe chipuri =MG, LXXXVIII, 948—957. 233
- f 115r—118r. Sholii la cuvântul al doaăzeci și doaă, cel pentru slava deșartă=MG, LXXXVIII, 957-965.
- f 118r—120v. Cuvântul al doaăzeci și trei. Pentru mândria cea fără de cap, întru care și pentru gândurile ceale necurate ale hulii=MG, LXXXVIII, 965-972 234
- f 120v—122v. Sholii la cuvântul al doaăzeci și trei, cel pentru mândrie=MG, LXXXVIII, 972-976.
- f 122v—124v. Pentru netâlcuitele gânduri ale hulii=MG, LXXXVIII, 976-980 235
- f 124v. Sholii la cuvântul al doaăzeci și trei, cel pentru hulă=MG, LXXXVIII, 980.
- f 124v—126v. Cuvântul al doaăzeci și patru. Pentru blândețe și pentru prostimea și nerăutatea și pentru răutate ceale din sârguință câștigate și nu firești=MG, LXXXVIII, 980-985 236
- f 126v—127v. Sholii la cuvântul al doaăzeci și patru, cel pentru blândețe=MG, LXXXVIII, 985-988.

- f 127v—134r. Cuvântul al doaăzeci și cinci. Pentru prea innalta smerita cugetare pierzătoarea patimilor, carea prin nevăzută simțire înlăuntru să face=MG, LXXXVIII, 988-1004 237
- f 134r—136v. Sholii la cuvântul al doaăzeci și cinci, cel pentru smerita cugetare=MG, LXXXVIII, 1004-1012.
- f 136v—146r. Cuvântul al doaăzeci și șase. Pentru deslușirea gândurilor și a patimilor și a faptelor bune=MG, LXXXVIII, 1012-1036 238
- f 146r—154r. Sholii la cuvântul al doaăzeci și șase, cel pentru deslușirea gândurilor=MG, LXXXVIII, 1036-1056.
- f 154r—161v. Cuvântul al doilea. Pentru deslușirea cea bine deslușită=MG, LXXXVIII, 1056-1076 239
- f 161v—165v. Sholie la cuvântul al doilea, cel pentru deslușirea gândurilor cea bine deslușită=MG, LXXXVIII, 1076-1084.
- f 165v—168v. Cuprindere în scurt a cuvintelor lui celor mai nainte zise=MG, LXXXVIII, 1084-1092 240
- f 168v—170r. Sholie la cuprinderea în scurt a cuvintelor celor mai sus zise=MG, LXXXVIII, 1092-1096.
- f 170r—172r. Cuvântul 27. Pentru sfințita liniște a trupului și a sufletului=MG, LXXXVIII, 1096-1101 241
- f 172v—174r. Sholie la cuvântul al doaăzeci și șapte, cel pentru sfințita liniște=MG, LXXXVIII, 1101-1104.
- f 174r—179r. Cuvântul 27. Pentru deosebirea și deslușirea liniștilor=MG, LXXXVIII, 1105-1117 242
- f 179r—183r. Sholii la cuvântul doaăzeci și șapte, cel pentru deosebirea liniștii=MG, LXXXVIII, 1117-1129.
- f 183r—187v. Cuvântul 28. Pentru sfințita și maica faptelor bune fericita rugăciune și pentru gândita și simțita stare înaintea întru dânsa=MG, LXXXVIII, 1129-1140 243
- f 187v—189v. Sholii la cuvântul 28, cel pentru rugăciune=MG, LXXXVIII, 1140-1148.

- f 190r—191v. Cuvântul 29. Pentru ceriul cel pământesc
 adecă nepătimirea cea de Dumnezeu următoare și
 pentru săvârșirea și pentru înviarea sufletului cea
 mai nainte de înviarea cea de obște = MG,
 LXXXVIII, 1148-1152 244
- f 192r—192v. Sholii la cuvântul 29, cel pentru nepăti-
 mire=MG, LXXXVIII, 1152-1153.
- f 192v—195r. Cuvântul 30. Pentru legătura celor trei
 fapte bune: credința, adecă, nădejdea și dragostea
 =MG, LXXXVIII, 1153-1160 245
- f 195r—195v. Indemnare în scurt și întocma putearnică
 cu lățimea celor zise=MG, LXXXVIII, 1160-1161 246
- f 195v—196v. Sholii la cuvântul 30, cel pentru credință,
 nădejde și dragoste=MG, LXXXVIII, 1161-1164.
- f 197r—207r. Cuvânt cătră păstoriul=MG, LXXXVIII,
 1165-1209 247
- f 207v—212r. Sholii la cuvântul cel cătră păstoriul.

In MG, sholiile sânt așezate la sfârșitul fiecărui capitol al acestei
 scrieri.

Sholiile la Scara sfântului Ioan Scărarul sânt luate din: **Sf. Anto-
 nie cel Mare, sf. Atanasie cel Mare, sf. Vasile cel Mare, sf. Grigore
 Teologul, sf. Ioan Hrisostom, sf. Grigore al Nisei, Clement Alexandri-
 nul, Aristotel, împăratul Leon cel înțelept, Ioan Carpatul, Versanufie
 cel Mare, sf. Isaac Sirul, Isaia Pustnicul, Isidor Pilusiotul, sf. Maxim
 Mărturisitorul, Marcu Pustnicul, Diadoh, Dorotei, sf. Efreim Sirul, Ta-
 lasie, Evagrie, Teodoret al Cirului, Gavriil Sihastrul, Tedor al Edesei,
 avva Iosif, sf. Ioan Damaschin și alți autori anonimi. (După Prefața
 lui Veniamin Costache)**

**XXII. — Sf. Dimitrie al Rostovului, Viețile sfinți-
 lor din luna August, Traducere de Ștefan Ierodiaconul,
 Mănăstirea Neamțul, 1815.**

Descrierea bibliografică BRV, III, 131-135.

- f 7v—12v. **Sf. Grigore din Nazianz**, Cuvânt la sfinții mu-
 cenicii Maccavei=MG, XXXV, 912-933 248
- f 37r—40v. **Sf. Efreim Sirul**, Cuvânt la Schimbarea la
 față a Domnului Dumnezeu și Mântuitoriului no-
 stru Iisus Hristos=S. P. N. Ephraem Syri, Op.
 cit., II, Romae, 1743, 41-49 249

f 125r—127r. **Sf. Gherman al Constantinopolei**, Cuvânt de laudă la prea sfânta de Dumnezeu Născătoarea, care s'au grăit la adormirea eii=MG, XCVIII, 348-357 250

XXIII. — Atanasie dela Paros, Arătare sau adunare pe scurt a dumnezeștilor dogme, Traducere de Iosif al Argeșului, Mănăstirea Neamțul, 1816.

Descrierea bibliografică BRV, III, 137-139.

p. 328—329. Căutând sfântul **Grigorie al Neochesariei** să se învețe cu deadinsul dogma dreptei credințe, i s'au arătat prea sfânta Născătoarea de Dumnezeu și Theologul Ioann, carele cu porunca Maicii lui Dumnezeu i-au descoperit lui taina theologhiei, carea iaste întru acest fealiu precum ellipsește la sfântul Grigorie Nyssis să află, și aicea românește cuvânt din cuvânt s'au pus=MG, XLVI, 912-913 . . . 251

p. 329—344. +**Sf. Atanasie cel Mare**, Intrebări oarecare, Traducere de Gherontie și Grigorie Dascălii. Ediția II=154 252

XXIV. — Sf. Efrem Sirul, Cuvinte și învățături, Traducere de Isaac Shimonahul și Iosif Ieromonahul, Mănăstirea Neamțul, Vol. I, 1818.

Descrierea bibliografică BRV, III, 243-246.

p. 1—24 (paginație arabă), ***Sf. Grigore al Nisei**, Cuvânt de laudă la cuviosul părintele nostru Efrem Syrul =MG, XLVI, 819-850 253

p. 1—21. Pentru faptele bune și ceale reale=S. P. N. Ephraem Syri, Op. cit., I, 1-18 254

p. 22—27. Mustrare luiși și mărturisire=Op. cit., I, 18-23 . . . 255

p. 27—34. Spre supunerea mândriei=Op. cit., I, 23-28 . . . 256

p. 34—49. Cuvânt umilicios=Op. cit., I, 28-40 257

p. 49—87. Cuvânt pustnicesc=Op. cit., I, 40-70 258

p. 88—89. Despre asemănarea parimiilor=Op. cit., I, 70-71 259

- p. 90—114. Pentru frica lui Dumnezeu=Op. cit., I, 71-111 260
- p. 145—154. Cătră îndreptarea celor ce cu împătımire petrec și cinste cer=Op. cit., I, 111-118 261
- p. 155—187. Mustrare luiși și mărturisire=Op. cit., I, 119—144 262
- p. 188—192. Pentru patimi=Op. cit., I, 144-147 263
- p. 193—200. Pentru pocăință=Op. cit., I, 148-153 264
- p. 200—206. Pentru umilință=Op. cit., I, 154-158 265
- p. 206—210. Cuvânt umilicios=Op. cit., I, 158-161 266
- p. 210—216. Alt cuvânt umilicios=Op. cit., I, 161-165 267
- p. 216—218. Cuvânt sfătuitoriu=Op. cit., I, 166-167 268
- p. 218—223. La a doa venire a Dumnezeului nostru Iisus Hristos=Op. cit., I, 167-171 269
- p. 224—228. Cuvânt la părinții cei ce s'au săvârșit=Op. cit., I, 172-175 270
- p. 228—234. Alt cuvânt către părinții cei ce s'au săvârșit=Op. cit., I, 175-180 271
- p. 235—236. Cuvânt de patru syllave=Op. cit., I, 181-182 272
- p. 236—237. Cuvânt de șapte syllave=Op. cit., I, 182 273
- p. 237—242. Pentru frica sufletelor=Op. cit., I, 183-187 274
- p. 242—243. Rugăciune=Op. cit., I, 187 275
- p. 243—250. Aducere aminte sau epistolie=Op. cit., I, 188-193 276
- p. 251—257. Pentru suflet când să ispiteaște de vrăjmașul, cum iaste datoriu cu lacrimi a să ruga lui Dumnezeu=Op. cit., I, 193-198 277
- p. 257—260. Mărturisire adecă rugăciune către Dumnezeu=Op. cit., I, 199-201 278
- p. 260—279. Pentru fapta bună. Cătră un pustnic tânăr, capete 4=Op. cit., I, 201-216 279
- p. 279—295. Pentru fapta bună. Capete zece=Op. cit., I, 216-229 280
- p. 296—325. Pentru ia aminte de sineți, capete 12=Op. cit., I, 230—254 . . . . . 280a
- p. 326—331. Că nu să cade a râde și a ne răspândi cu

- mintea, ci mai vârtos a plânge și a ne tângui pre
înșine=Op. cit., I, 254-258 281
- p. 331—356. Sfătuirii pentru viața cea duhovnicească că-
tră Neofyt monahul. Capete 96=Op. cit., I, 258-282 282
- p. 356—366. Fericiri. Capete 55=Op. cit., I, 282-292 . . . 283
- p. 366—373. Alte fericiri. Capete 20=Op. cit., I, 292-299 284
- p. 374—414. Capete o sută. Cum câștigă cineva smerita
cugetare=Op. cit., I, 299-335 285

Extrase din: **Paladie al Elenupolei** (p. 49-50), **Sozomen** (p. 50-54),
Teodorit al Cirului (p. 55, 58), **sf. Vasile cel Mare** (p. 57), **sf. Ioan Hri-
sostom** (p. 57), **sf. Ioan Damaschin** (p. 59), texte referitoare la sf. Efrem
Sirul. (Paginile acestea sânt din paginația arabă). Din lipsă de literatură
n'am putut indica lucrările neautentice sau îndoelnice ale lui Efrem
Sirul.

XXV. — Psaltire, Chișinău, 1818.

Descrierea bibliografică BRV, III, 239-240.

- f 1r—3r. +**Sf. Atanasie cel Mare**, Symvolul adică măr-
turisirea credinții=MG, XXVIII, 1585-1588 . . . 286
- f 4v—7r. **Sf. Maxim Mărturisorul**, Arătare pentru cre-
dință spre a întreba în scurt și a răspunde fiește
care pravoslavnic creștin 287

Inc.: Intrebare: Câte firi mărturisești în sfânta și deoființa
Treime?

Extrase din: **Sf. Vasile cel Mare** și **sf. Ioan Hrisostom** (f. 20v—
22r); **Augustin** (f. 22r—23r); **Teodorit al Cirului** (f. 23v). O compilație
din sf. **Anastasia al Antiochiei** și **Chiril al Alexandriei** în întrebări și
răspunsuri despre credința creștină (f. 3r—4r).

XXVI. — Apologia, Traducere de Gherontie Dască-
lul, București, 1819.

Descrierea bibliografică BRV, III, 288-289.

- p. 175—262. **Sf. Ioan Hrisostom**, Dovedire împotriva Iu-
deilor și a Ellinilor cum că Hristos iaste Dumnezeu
din ceale ce în multe locuri pentru el s'au zis de
proroci=MG, XLVIII, 813-838 288

XXVII. — Sf. Efrem Sirul, Cuvinte și învățături,
Traducere de Isaac Shimonahul și Iosif Ieromonahul, Mănăstirea Neamțul, Vol. II, 1819.

Descrierea bibliografică BRV, III, 243-246.

- p. 1—25. La viața fericitului Avraamie și a nepoatei sale Mariei=S. P. N. Ephraem Syri, Op. cit., Romae, 1743, II, 1-20 289
- p. 25—49. Cuvânt la prea frumosul Iosif=Op. cit., II, 21-41 290
- p. 49—59. Cuvânt la Schimbarea la față a Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos=Op. cit., II, 41-49 291
- p. 60—68. Pentru judecată <și> umilință=Op. cit., II, 50-56 292
- p. 68—83. Pentru viața cea dreaptă. Capete 90=Op. cit., II, 56-72 293
- p. 84—222. Cuvinte sfătuitoare către monahii cei din Egipt=Op. cit., II, 72-186 294
- p. 223—229. Trimitere către Ioann monahul pentru răbdare și pentru a nu să amăgi de gânduri cu pricină de îndreptări și a zice: Că ca un păstoriu petrec. Și pentru întreaga înțelepciune=Op. cit., II, 186-191. 295
- p. 230—251. Cuvânt la a doao venire a Domnului nostru Iisus Hristos=Op. cit., II, 192-209 296
- p. 251—264. Cuvânt la venirea Domnului și pentru sfârșitul lumii și la venirea lui antihrist=Op. cit., II, 222-230 297
- p. 264—285. Diiată=Op. cit., II, 230-247 298
- p. 286—300. Cuvânt la cinstita și de viață făcătoarea cruce și la a dooa venire și pentru dragoste și milostenie=Op. cit., II, 247-258 299
- p. 301—325. Cuvânt împotriva ereticilor, întru care iaste și dovadă carea din arătate asemănări a mărgăritariului și a altora adună pre încredințare: cum că afară de legile ceale firești sfânta Născătoarea de Dumnezeu pre Domnul și Dumnezeuul nostru spre

mântuirea lumii și l-au zămislit și l-au născut=Op. cit., II, 259-279	300
p. 326—338. Pentru limbuție și patimi=Op. cit., II, 279-289	301
p. 339—348. Cuvânt de laudă la marele Vasilie=Op. cit., II, 289-296	302
p. 348—360. Cuvânt la femeia cea păcătoasă, carea au uns pre Domnul cu myr=Op. cit., II, 297-306	303
p. 361—368. Cuvânt de laudă la sfinții slăviții mucenici cei ce în toată lumea au mărturisit=Op. cit., II, 306-312	304
p. 368—376. Cuvânt la Avraam și Isaac=Op. cit., II, 312-319	305
Se găsește editat și printre operele +Sf. Ioan Hrisostom=MG, LVI, 537—542.	
p. 376—379. Cuvânt la prorocul Daniil și la sfinții trei coconi și către cel ce zice: Vreamea rea iaste, nu pociu a mă mântui=Op. cit., II, 319-321	306
p. 379—380. Pentru ceale opt gânduri=Op. cit., II, 321-322	307
p. 381. Pentru a fi desăvârșit monahul=Op. cit., II, 322-323	308
p. 382—385. Pentru însuflare=Op. cit., II, 323-326	309
p. 385—394. Pentru răbdare=Op. cit., II, 326-334	310
p. 394—396. Pentru fericiri și ticăloșiri=Op. cit., II, 334-335	311
p. 397—402. Pentru credință=Op. cit., II, 336-340	312
p. 403—421. Cuvânt de laudă la sfinții patruzeci de mucenici=Op. cit., II, 341-356	313
p. 421—432. Sfătuire pustnicească dupre alfa vita=Op. cit., II, 356-364	314
p. 432—433. Sfătuire=Op. cit., II, 364-365	315
p. 433—435. Pentru oarecare întrebări=Op. cit., II, 365-366	316
p. 435—437. Sfătuire pentru răbdare și pentru umilința sufletului=Op. cit., II, 366-368	317
p. 437—446. Cuvânt pentru înviarea cea de obște și	

- pentru pocăință și dragoste și la a doaoa venire a
 Domnului nostru Iisus Hristos 318
 Inc.: Iubiților, nimic să nu cinstim mai mult decât dragostea cea
 nefățarnică.
- p. 446—465. Rugăciune a iubitorilor de Hristos ascultă-
 tori către sfântul Efrem. Intrebări și răspunsuri cre-
 știnești=Op. cit., II, 377-393 319
- p. 466—467. Povestire pentru doamna nebuna=Op. cit.,
 II, 393-394 320
- p. 468—485. Pentru ca desăvârșit să fie monahul=Op.
 cit., II, 411-423 321
- p. 485—486. Tâlcuiri scoase din lanțul Părinților cel gre-
 cesc la Scriptură=Op. cit., II, 424-425 322
- p. 487—489. La Schimbarea la față a Domnului nostru
 Iisus Hristos=Op. cit., II, 425-427 . . . . . 322a
- p. 490. Pentru nașterea Domnului=Op. cit., II, 427-428 323
- p. 490. Pentru așezarea cea duhovnicească=Op. cit., II,
 432 324

XXVIII. — Isaac Sirul, Cuvinte și învățături, Tra-
 ducere de Macarie Ieromonahul, Isaac Shimonahul și Iosif
 Ieromonahul, Mănăstirea Neamțul, 1819.

Descrierea bibliografică BRV, III, 295-298.

Cuvinte pustnicești scrise adecă de dânsul pre limba sa,
 dar tâlmăcite pre limba cea ellinească de cuvioșii părinții noștri,
 de avva Patrachie și de avva Avramie, filosofii și syhaștrii carii
 au pustnicit în lavra celui întru sfinți părintelui nostru Savvei.

- p. 23—31. Cuvântul 1. Pentru lepădare și pentru viața
 monahicească= Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰσαάκ, ἐπι-
 σκόπου Νινευῆ, τοῦ Σύρου τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά . . .
 ἐπιμελεία Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Θεοδόκου, ἤδη πρῶτον
 τύποις ἐκδοθέντα, Leipzig, 1770, 1—11. 325
- p. 31—34. Cuvânt 2. Pentru lepădarea de lume și pentru
 depărtarea de îndrăzneala cea către oameni=Op.
 cit., 12-16 326
- p. 34—37. Cuvânt al 3. Pentru depărtare și cum că nu
 ni să cade a ne spăimânta și a ne teame, ci a ne

- întări inima cu nădăjduirea spre Dumnezeu și a cu-
teza cu neîndoită credință ca unii ce avem străjui-
toriu și păzitoriu pre Dumnezeu=Op. cit., 16-20 . 327
- p. 37—41. Cuvânt al 4. Pentru dorirea lumii=Op. cit.,
21-25 328
- p. 41—56. Cuvânt al 5. Pentru a ne depărta de lume și
de toate ceale ce turbură pre minte=Op. cit., 25-45 329
- p. 56—57. Cuvânt al 6. Pentru folosul cel din fugirea de
lume. Cum că întru cercare și întru luarea aminte
a înțelepciunii au biruit părinții chipul acesta=Op.
cit., 45-46 330
- p. 57—61. Cuvânt al 7. Pentru rânduiala noilor începă-
tori și așezarea și pentru ceale ce sânt cuviincioase
lor=Op. cit., 46-51 331
- p. 61—67. Cuvânt al 8. Pentru rânduiala suptire a soco-
tealii=Op. cit., 51-58 332
- p. 67—69. Cuvânt al 9. Pentru rânduiala vieții monahi-
cești și pentru scurtime și osebire și cum și prin
care chip să nasc faptele bune unele din altele=
Op. cit., 59-62 333
- p. 69—71. Cuvânt al 10. Pentru în ce să păzească frum-
sețea vieții ceii monahicești și care iaste chipul sla-
vosloviei lui Dumnezeu=Op. cit., 62-64 334
- p. 71—73. Cuvânt al 11. Pentru că nu să cuvine robul
lui Dumnezeu cela ce s'au făcut sărac despre ceale
lumești și au ieșit spre căutarea lui, pentrucă nu
au ajuns cuprinderea adevărului pentru frica aces-
tui lucru a înceta despre căutare și a i să răci fier-
bințeala ceaia ce să naște din dorirea celor dumne-
zeești și din cercarea tainelor lor. Prin care chipuri
să obicinuiască mințea a să amesteca întru pome-
nirea patimilor=Op. cit., 64-67 335
- p. 73—76. Cuvânt al 12. Pentru cum iaste datoriu soco-
titoriul a ședeia în liniște=Op. cit., 67-72 . . . 336
- p. 77—79. Cuvânt al 13. Pentru cum că de folos iaste
liniștitorilor a fi deșerți despre griji și de pagubă

- pricinuitoare iaste intrarea și ieșirea și grija=Op. cit., 72-75 337
- p. 79—80. Cuvânt al 14. Pentru schimbarea și prefacerea ceaia ce să face celor ce călătoresc în calea liniștii cea de Dumnezeu rânduită. Cum că li să întâmplă mahniciune și sugrumare sufletească și de năprasună bucurie și neobicinuită fierbințeală. Slavă celui ce bine îndreptează căile noastre! Amin=Op. cit., 76-77 338
- p. 80—82. Cuvânt al 15. Pentru cei ce să liniștesc când încep a priceape unde au ajuns întru lucrurile lor în marea cea netrecută, adecă întru petreacerea liniștii și când pot a nădăjdui puțin că au început a le da lor ostenealele lor roduri=Op. cit., 77-80 339
- p. 82—85. Cuvânt al 16. Pentru chipurile faptelor bune =Op. cit., 81-84 340
- p. 85—90. Cuvânt al 17. Pentru tâlcuirea chipurilor faptei bune. Și carea iaste tăria fiește căria dintru dânsule și carea iaste osebirea fiește căria dintru iale=Op. cit., 84-91 341
- p. 90—93. Cuvânt al 18. Pentru câtă să face măsura cunoștinței și măsurile ceale pentru credință=Op. cit., 92-96 342
- p. 93—103. Cuvânt al 19. Pentru credință și pentru smerita cugetare și pentru alt folos mult=Op. cit., 96-109 343
- p. 103—109. Cuvânt al 20. Pentru de câtă cinste iaste vreadnică smerita cugetare și cu cât mai înaltă iaste treapta eii=Op. cit., 110-118 344
- p. 109—114. Cuvânt al 21. Pentru din ce să foloseaște omul spre a să apropiia de Dumnezeu întru inima sa. Si carea iaste pricina cea adevărată carea apropie de dânsul întru ascuns ajutoriul. Si carea iarăș iaste pricina ceaia ce aduce pre om întru smerenie =Op. cit., 119-125 345
- p. 114—118. Cuvânt al 22. Pentru chipurile nădejzii ceii spre Dumnezeu. Si cum i să cuvine a nădăjdui

- spre Dumnezeu. Si cine iaste cela ce cu nebulie și cu nepriceapere are nădeajde=Op. cit., 126-130 . 346
- p. 118—133. Cuvânt al 23. Pentru dragostea lui Dumnezeu și pentru odihna cea întru dânsul și pentru lepădarea de lume=Op. cit., 131-151 347
- p. 133—134. Cuvânt al 24. Pentru seamnele și lucrările dragostei lui Dumnezeu=Op. cit., 152-153 348
- p. 134—137. Cuvânt al 25. Pentru răbdarea cea pentru dragostea lui Dumnezeu. Si cum sprijineală să află întru dânsa=Op. cit., 154-158 349
- p. 137—146. Cuvânt al 26. Pentru cea deapaurarea postire și pentru a să aduna pre sineși întru un loc. Și ce sânt ceale ce să nasc dintru aciasta. Și cum că prin cunoștința socotealelor învățat au fost adevărînța uneltirii unora ca acestora=Op. cit., 159-171 350
- p. 147—149. Cuvânt al 27. Pentru pornirea trupului=Op. cit., 172-175 351
- p. 149—152. Cuvânt al 28. Pentru priveghiiarea nopților și pentru chipurile ceale de multe fealiuri ale lucrării eii=Op. cit., 176-179 352
- p. 152—157. Cuvânt al 29. Pentru căile ceale ce ne fac a ne apropiia de Dumnezeu și care să arată omului din lucrurile ceale dulci ale priveghierii ceii de noapte. Și cum că cei ce întru petreacerea aciasta lucrează cu miiare să hrănesc în toate zilele vieții lor=Op. cit., 180-185 353
- p. 157—164. Cuvânt al 30. Pentru mulțemirea lui Dumnezeu, întru carea și învățături prin capete=Op. cit., 186-196 354
- p. 164—165. Cuvânt al 31. Pentru osebirea socotealii ceii întru liniște și pentru stăpânirea minții și până unde are aciastă stăpânire de a-și porni mișcările sale întru osebirea chipurilor rugăciunii. Si carea iaste hotarul rugăciunii cel ce iaste dat firii și până unde ai stăpânire întru dânsa a te ruga. Și cum că pre care hotar de îl treace nu iaste aciasta rugă-

- ciune, deși cu numire de rugăciune să zice ceaia ce să săvârșăște=Op. cit., 196-198 355
- p. 166—172. Cuvânt al 32. Pentru rugăciunea cea curată=Op. cit., 198-207 356
- p. 173—178. Cuvânt al 33. Pentru chipul rugăciunii și pentru cealelalte care de nevoie să caută pentru cea deapururea pomenire și care prin multe părți folosesc deaca cineva cu socoteală citindu-le le-ar păzi pre dânsule=Op. cit., 207-214 357
- p. 178—187. Cuvânt al 34. Pentru rugăciune și pentru metanii și pentru lacrimi și pentru citire și pentru tăcere și pentru cântarea de psalmi=Op. cit., 215-226 358
- p. 187—190. Cuvânt al 35. Pentru de ce oamenii cei sufletești întru cunoștință privesc la oarecare duhovnicești dupre grosimea trupurilor. Și cum poate a să înălța mintea dintru aciasta. Și carea iaste pricina a nu fi slobozită dintru aciasta. Si când și întru carea iaste cu puțință înlăuntru a rămânea mintea afară de nălucire în ciasul litaniei=Op. cit., 226-230 359
- p. 190—193. Cuvânt al 36. Pentru că nu să cuvine fără de nevoie a pofti sau a căuta oarecare seamne arătate a avea în mâinile noastre=Op. cit., 231-235 . 360
- p. 193—196. Cuvânt al 37. Pentru cei ce viețuesc lângă Dumnezeu și întru viața cunoștinții zilele sale își petrec=Op. cit., 235-239 361
- p. 196—201. Cuvânt al 38. Pentru a priceape cineva din gândurile ceale ce să mișcă întru dânsul, în carea măsură stă=Op. cit., 239-246 362
- p. 201—203. Cuvânt al 39. Pentru mișcarea cea îngerească ceaia ce spre sporirea sufletului întru ceale duhovnicești, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu deșteptare face întru noi=Op. cit., 247-249 . . . 363
- p. 203—204. Cuvânt al 40. Pentru a doa lucrare cea întru om=Op. cit., 249-251 364
- p. 204—208. Cuvânt al 41. Pentru păcate de voe și fără

- de voe și pentru ceale ce din oare carea întâmplare
să fac=Op. cit., 251-256 365
- p. 208—210. Cuvânt al 42. Pentru putearea și lucrarea
răutăților păcatului, din care să alcătuesc și din care
să încetează=Op. cit., 256-259 366
- p. 210—218. Cuvânt al 43. Pentru păzirea și ferirea de-
spre cei leaneși și trândavi. Și cum că din apropiia-
rea de dânșii împărățește preste om lenevirea și
trândăvirea și să umple de toată patima necurată.
Si pentru a să păzi pre sineși despre apropierea ce-
lor mai tineri și fără de barbe, ca să nu să spurce
mintea întru gânduri desfrânate=Op. cit., 259-269 367
- p. 218—223. Cuvânt al 44. Pentru simțiri. Intru care și
pentru ispite=Op. cit., 270-276 368
- p. 223—226. Cuvânt al 45. Pentru milostivirea Stăpănu-
lui, prin carea dintru innălțimea mărimii sale spre
neputința oamenilor s'au pogorît. Si pentru ispite
=Op. cit., 277-280 369
- p. 226—232. Cuvânt al 46. Pentru chipurile ispitelor ce-
lor de multe fealiuri. Si câtă dulceață au ispitele
ceale ce pentru adevăr să fac și sânt suferite. Si
treapte și rândueli întru care omul cel înțelept că-
lătorește=Op. cit., 280-288 370
- p. 232—233. Cuvânt al 47. Pentru cum că trupul temân-
du-să de ispite să face priiaten al păcatului=Op.
cit., 289-290 371
- p. 234—235. Cuvânt al 48. Pentru de ce pricini lasă
Dumnezeu ispitele preste cei ce îl iubesc pre el=
Op. cit., 291-293 372
- p. 236—242. Cuvânt al 49. Pentru adevărata cunoștință
și pentru ispite, și pentru a cunoaște cu deadinsul
cum că nu mai oarecarii prea mici și neputincioși și
neiscusiți, ci și cei ce s'au învrednicit nepățimirii
după multă vreamă și au ajuns la săvârșirea în-
țeleagerii și din parte aproape s'au făcut de curățe-
niia cea înjugată cu omorîrea să face cătră dânșii

- slobozire prin milă, pentru cădearea mândriei=Op. cit., 294-302 373
- p. 242—246. Cuvânt al 50. Pentru aceiași minte a capului acestuia și pentru rugăciune=Op. cit., 303-308 374
- p. 246—248. Cuvânt al 51. Pentru fealiuri de chipuri ale războiului celui dela diavolul cătră cei ce călătoresc în calea cea strâmtă ceaia ce iaste mai pre sus de lume=Op. cit., 309-311 375
- p. 248—251. Cuvânt al 52. Pentru chipul al doilea al războaelor diavolului=Op. cit., 312-315 376
- p. 251—252. Cuvânt al 53. Pentru al treilea chip al războiului vrăjmașului cătră cei putearnici și viteji=Op. cit., 316-317 377
- p. 253—256. Cuvânt al 54. Pentru împotivă grăitoriul, al patrulea chip al războiului vrăjmașului=Op. cit., 317-322 378
- p. 256—260. Cuvânt al 55. Pentru patimi=Op. cit., 322-327 379
- p. 260—272. Cuvânt al 56. Pentru cum că de folos au slobozit Dumnezeu a fi sufletul priimitoriu de patimi. Intru care și pentru lucrări sihăstrești=Op. cit., 327-343 380
- p. 272—274. Cuvânt al 57. Pentru schimbarea ceaia ce să face în suflet în toată vremea a luminii și a întunecarecului. Si pentru eșirea ceaia ce întru ceale de-a dreapta și întru ceale de-a stânga să face=Op. cit., 344-346 381
- p. 274—282. Cuvânt al 58. Pentru vătămarea răvnii ceii nebune ceii ca în fața ceii dumnezești. Si pentru ajutoriul cel din blândește. Si pentru alte chipuri =Op. cit., 346-357 382
- p. 282—284. Cuvânt al 59. Pentru schimbările ceale multe care urmează minții și prin rugăciune să lămuresc. Si pentru cunoștința voii lui Dumnezeu=Op. cit., 357-359 383
- p. 284—289. Cuvânt al 60. Pentru gânduri viclane care

- fără de voe sânt făcute din deslegarea lenevirii cea mai înainte de dânsule=Op. cit., 359-365 384
- p. 289—291. Cuvânt al 61. Pentru de unde să păzească trezvia cea ascunsă carea înlăuntru în suflet să face. Și de unde întră somnul și răceala în minte și stinge sfânta fierbințeală din suflet și omoară dorirea cea spre Dumnezeu din fierbințeala celor duhovnicești și cerești=Op. cit., 366-369 385
- p. 291—298. Cuvânt al 62. Pentru ceale trei chipuri ale cunoștinții și pentru osebirea lucrării lor și a înțelegerilor lor. Și pentru credința sufletului și pentru bogăția cea tainică, carea iaste ascunsă întru dânsa. Și câtă osebire are cunoștința lumii aceștia întru chipurile ei de prostimea credinții=Op. cit., 370-378 386
- p. 298—301. Cuvânt al 63. Pentru întâia rânduială a cunoștinții, adecă ceii trupești=Op. cit., 379-382 387
- p. 301—302. Cuvânt al 64. Pentru a doao rânduială a cunoștinții=Op. cit., 382-383 388
- p. 302—305. Cuvânt al 65. Pentru a treia rânduială a cunoștinții, carea iaste rânduiala săvârșirii=Op. cit., 383-388 389
- p. 305—307. Cuvânt al 66. Pentru alte chipuri și înțelegeri ale osebirii cunoștinții=Op. cit., 388-390 390
- p. 307—312. Cuvânt al 67. Pentru pricina sufletului celui ce caută videnia cea adâncă ca să se cufunde întru dânsa despre gândurile ceale trupești, care sânt din pomenirea lucrurilor=Op. cit., 390-396 391
- p. 312—314. Cuvânt al 68. Pentru păzirea inimii și pentru vederea mai suptire=Op. cit., 397-398 392
- p. 314—318. Cuvânt al 69. Pentru fealiuri de pricini. Și carea iaste trebuința a fiește căriia dintru acestea =Op. cit., 399-405 393
- p. 318—321. Cuvânt al 70. Pentru cuvintele dumnezeii Scripturi ceale ce îndeamnă cătră pocăință. Cum că spre neputința oamenilor s'au grăit ca să nu piară

- dela Dumnezeu cel viu. Și cum că nu să cuvine spre pricină de a păcătui a le lua pre dânsle=Op. cit., 405-408 394
- p. 321—326. Cuvânt al 71. Pentru acealea prin care poate cineva a câștiga schimbarea înțelegerilor celor ascunse împreună cu schimbarea petreacerii ceii din nafară. Și pentru necăștigare=Op. cit., 409-415 . 395
- p. 326—328. Cuvânt al 72. Care cuprinde pricini folositoare pline de înțelepciunea Duhului=Op. cit., 415-418 396
- p. 328—337. Cuvânt al 73. Care cuprinde sfătuiri pline de folos, pre care întru dragoste le-au grăit celor ce cu smerenie îl ascultă pre el=Op. cit., 419-430 . 397
- p. 337—339. Cuvânt al 74. Pentru asemănarea și pilda vederii duminicii și a sâmbetii=Op. cit., 431-434 . 398
- p. 339—341. Cuvânt al 75. Pentru povestirea sfinților bărbați și a întru tot cuvioaselor lor cuvinte. Și pentru minunata lor viețuire=Op. cit., 434-436 . 399
- p. 341—343. Cuvânt al 76. Pentru bătrânul cel vechiu=Op. cit., 436-438 400
- p. 343—344. Cuvânt al 77. Pentru alt bătrân=Op. cit., 439-440 401
- p. 344—346. Cuvânt al 78. Pentru întrebarea oarecărui frate=Op. cit., 441—443 402
- p. 346—350. Cuvânt al 79. Pentru prihănirea oarecărui frate=Op. cit., 443-449 403
- p. 351—352. Cuvânt al 80. Care cuprinde de zi aducere aminte prea de nevoe și foarte folositoare celui ce șade în chiliia sa și singur de sineși a lua aminte voiaste=Op. cit., 449-451 404
- p. 352—360. Cuvânt al 81. Pentru osebirea faptelor bune și pentru săvârșirea a toată alergarea. Și pentru mărimia milosteniei și a dragostei oamenilor, dupe chip duhovnicesc care săvârșăște pre toți sfinții. Prin care s'au adus întru dânsii dumnezeiasca asemănare prin dragostea lui cea bogată, pre carea o au vărsat preste toți fiii oamenilor=Op. cit., 451-461 405

- p. 361—363. Cuvânt al 82. Pentru cum că fără de oste-
neală intră sufletul spre înțeleagerea înțelepciunii
lui Dumnezeu și a zidirilor lui, de să va liniști și
despre lume și despre grijile ceale lumești. Că atun-
cea poate a cunoaște firea sa și vistieriile pre care
le are înlăuntrul său ascunse=Op. cit., 462-465 . 406
- p. 363—369. Cuvânt al 83. Pentru suflet și pentru pati-
mi și pentru curățeniia minții duple întrebare și
răspundere=Op. cit., 465-472 407
- p. 369—376. Cuvânt al 84. Pentru vederea firii celor
fără de trupuri, duple întrebare și răspundere=Op.
cit., 472-482 408
- p. 376—403. Cuvânt al 85. Pentru fealiuri de pricini,
duple întrebare și răspundere=Op. cit., 482-518 . 409
- p. 403—406. Cuvânt al 86. Pentru fealiuri de pricini, du-
pre întrebare și răspundere=Op. cit., 518-524 . . 410
- p. 406—410. Trimitere întâiu. Scrisă către oarecarele
frate ce iubea liniștea=Op. cit., 525-530 411
- p. 410—412. Trimitere a doa. Către oarecarele frate fi-
resc și duhovnicesc, carele îl demna și îl ruga prin
scrisori ca să meargă la dânsul, carele lăcuia în
lume și înseta să îl vază pre dânsul=Op. cit., 531-
532 412
- p. 412—417. Trimitere a treia. Trimisă către oarecarele
iubit al său. Și îl învață întru aciasta ceale pentru
tainele liniștii. Și cum mulți pentrucă nu le cunosc
pre iale să lenevesc spre minunata lucrarea aciasta.
Și cum că cei prea mulți au ținut ședeaerea chiliilor
din moștenirea ceaia ce călătorește întru monahi,
cu scurtă adunarea cea cuviincioasă povestirii lini-
știi=Op. cit., 533-540 413
- p. 417—450. Trimitere a patra. Cătră cuviosul părintele
Simeon făcătoriu de minuni=Op. cit., 540—584 . 414

XXIX. — + **Fericitul Augustin**, Psaltirea prescur-
tată, Traducere de Gherontie și Grigorie Dascăli, București,
1820. Ediția II.

Descrierea bibliografică BRV, III, 339.

p. 5—21. Psaltirea lui David cea de sfântul Avgustin
maicii sale scurtată = 202. 415

XXX. — + **Sf. Ioan Hrisostom.** Cuvânt la tăierea
capului sfântului Ioan Botezătorul. Traducere de Gri-
gorie Dascălul, București, 1820.

Descrierea bibliografică BRV, III, 330.

p. 3—24. <Textul cuvântării> = Mg, LIX, 485—490 . 416
Extras din **Pateric** (p. 25—34).

XXXI. — **Sf. Ioan Hrisostom.** Despre preoție, Tra-
ducere de Iosif al Argeșului, București, 1820.

Descrierea bibliografică BRV, III, 330—331.

p. 1—132. **Sf. Ioan Hrisostom.** Pentru preoție cuvinte șase
= MG, XLVIII, 623—692 417

p. 133—135. **Sf. Vasile cel Mare.** Epistolie canonicască
cătră episcopii cei de supt dânsul ca să nu hirotoni-
sească cu bani=MG, XXXII, 392-400 418

p. 136—141. **Ghenadie patriarhul Constantinopolei,** Enchi-
clie epistolie... cătră toți prea cuvioșii mitropoliți și
cătră papa Romei = MG, LXXXV, 1613-1621 . . . 419

XXXII. — + **Sf. Atanasie al Alexandriei,** Intrebări
și răspunsuri. Traducere de Gherontie și Grigorie Dascălii,
București, 1821. Ediția III.

Descrierea bibliografică BRV, III, 369.

p. 3—32. Intrebări oarecare = 154. 420

XXXIII. — **Sf. Grigore din Nazinaz,** Cuvânt pentru
preoție, Traducere de Iosif al Argeșului, București, 1821.

Descrierea bibliografică, BRV, III, 380—381.

p. 3—72. Cuvânt de îndreptare pentru fugirea în Pont,
după ce s'au hirotonit presvyter și întoarcerea iarăși
de acolo, întru carele învață ce iaste dregătoria
preoției și ce fealiu să cuvine a fi episcopul = MG,
XXXV, 408-513. 421

XXXIV. — Carte de pravilă, Mănăstirea Neamțul, 1823.

Descrierea bibliografică, BRV, III, 407—410.

- f 166r—173v. + **Fericitul Augustin**, Psaltirea cea de sfințitul Avgustin maicii sale scurtată, <Traducere de Gherontie și Grigorie Dascălii>. Ed. III = 202. 422
- f 248r—254v. **Sf. Vasile cel Mare**, Cuvânt ce iaste chipul monahicesc și cu ce să aseamănă și care trebuie să le păzească monahul deaca voiaste să se aseamene chipul lui cu chipul anghelicesc 423
- Inc. : Ce să zic ? Și ce să grăesc ?

XXXV. — **Sf. Efrem Sirul**, Cuvinte și învățături, Traducere de Isaac Shimonahul și Iosif Ieromonahul, Mănăstirea Neamțul, Vol. III, 1823.

Descrierea bibliografică BRV, III, 243—246.

- p. 1—11. Povestire cătră monahi pentru petreacerea sa = S.P.N. Ephraem Syri, Op. cit., Romae, 1746, III, XXIII—XXXI. 424
- p. 17—23. Cuvânt pentru preoție = Op. cit., III, 1—6. 425
- Se găsește editat și printre operele † **Sfântului Ioan Hrisostom** = MG, XLVIII, 1067—1070.
- p. 23—29. Răspuns cătră un frate pentru Ili preotul = Op. cit., III, 6—11. 426
- p. 29—31. Pentru praznice = Op. cit., III, 11—12. 427
- p. 31—37. Pentru dragoste = Op. cit., III, 13—17 428
- Se găsește editat și printre operele † **Sfântului Ioan Hrisostom** = MG, XLII, 769—792.
- p. 37—39. Pentru psalm = Op. cit., III, 17—19. 429
- p. 39—41. Pentru rugăciune = Op. cit., III, 19—21. 430
- p. 41—43. Pentru iubirea de săraci = Op. cit., III, 21—22. 431
- p. 43—44. Pentru post = Op. cit., III, 22—23. 432
- p. 44—45. La aceaia: Doi vor fi în țarină = Op. cit., III, 23—24. 433
- p. 45—46. Pentru acealea care are viața aciasta = Op. cit., III, 24—25. 434

- p. 46—48. Pentru fericitele lăcașuri = Op. cit., III, 25-26. 435
- p. 48—51. Pentru fericitele locuri = Op. cit., III, 26-28. 436
- p. 51—53. Pentru ca să nu ne minunăm de ceale vremealnice nici să ne amăgim cu ceale veselitoare ale vieții și la psalmul al 72=Op. cit., III, 29—31 . . . 437
- p. 53—56. Cântare bine tocmită cătră cei ce în fieștecare zi păcătuiesc și în fieștecare zi să pocăiesc=Op. cit., III, 31—33. 438
- p. 56—60. Sfătuire pentruca să nu smintim pre aproapele și pentru viața cea dreaptă=Op. cit., III, 33-36. 439
- p. 60—62. Cuvânt pentru adevărata lepădare de lume și în ce chip va afla sufletul pre Dumnezeu pentru care au și venit Domnul = Op. cit., III, 36—38. . 440
- p. 62—68. Cuvânt pustnicesc folositoriu = Op. cit., III, 38—42. 441
- p. 68—74. Pentru dumnezescu daru=Op. cit., III, 42-47. 442
- p. 74—76. Cuvânt cătră cei ce zic cum că din aburul pământului să fac cutremurile = Op. cit., III, 47-48. 443
- p. 76—79. Cuvânt pentru ca să nu ne amăgim de înțeleagerea cea ellinească = Op. cit., III, 48-51. . . 444
- p. 79—86. Cum că nu să cade creștinii a să juca. Și pentru iubirea de săraci. = Op. cit., III, 51-56. . . . 445
- p. 86—95. Pentru cei ce amătesc suflete spre învierșunare, zicând cum că nu iaste nimic lucrul acesta = Op. cit., III, 56—64. 446
- p. 95—99. Pentru ca să ne depărtăm de poftetele ceale trupești. Și pentru nevoință și multă întemeiare și păzire. Cătră un frate ce au căzut=Op. cit., III, 64-67. 447
- p. 99—104. Pentru ca să ne depărtăm de toată întâlnirea vătămătoare. Și pentru înfrânare. = Op. cit., III, 67—70. 448
- p. 104—108. Asupra femeilor celor reale = Op. cit., III, 70—74. . . . . , , , 449
- p. 109—115. Cuvânt pentru feciorie=Op. cit., III, 74-79 449a
- p. 115—118. Pentru pocăință=Op. cit., III, 79-81 . . . 449b
- p. 118—120. Cuvânt pentru pocăință=Op. cit., III, 81-83. 449c

- p. 120—124. Pentru pocăință și pentru răbdare=Op. cit., III, 83-86 . . . . . 449d
- p. 124—132. Pentru răbdare și umilință, cuvânt îndemnătoriu=Op. cit., III, 86-92 . . . . . 449e
- p. 132—146. Pentru răbdare și pentru sfârșitul lumii și pentru a doă venire. Și pentru cugetarea dumnezeeștilor Scripturi. Și ce iaste folosul liniștii=Op. cit., III, 93—104. 450
- Se găsește editată și prin operele + **Sfântului Ioan Hrisostom** = MG, LXIII, 937—942.
- p. 146—157. Cuvânt duple întrebare și răspuns = Op. cit., III, 104—113. 451
- p. 157—163. Pentru pomenirea morții și pentru fapta bună și pentru bogăție = Op. cit., III, 114—119. 452
- p. 163—173. Cuvânt pentru învierea morților = Op. cit., III, 119—127. 453
- p. 174—182. Pentru cei ce zic cum că nu iaste înviare = Op. cit., III, 127—134. 454
- p. 182—185. Cuvânt pentru judecată și pentru înviare = Op. cit., III, 148—150. 455
- p. 185—187. Cuvânt pentru monahi=Op. cit., III, 150-152. 456
- p. 187—196. Cuvânt sfătuitoriu. Pentru a doă venire a Domnului și pentru pocăință=Op. cit., III, 152-159. 457
- p. 196—254. Pentru pocăință = Op. cit., III, 160—205. 458
- p. 254—265. Sfătuire cătră frați=Op. cit., III, 205-215 . 459
- p. 266—284. Pentru a toată întrarmarea cătră monahi . 460
- Inc.: Cela ce voiaște să se nevoiască pentru Hristos.
- p. 284—287. Sfătuire pentru liniște=Op. cit., III, 234—236. . . . . , 461
- p. 287. Pentru înfrânare și pentru ca să nu răvnim pre păcătoși, vreama puindu-o pricină și pentru Noe = Op. cit., III, 236—237 462
- p. 287—291. Pentru Lot și pentru păzirea cu întemeiare = Op. cit., III, 237—239. 463
- p. 291—295. Cuvânt la sfântul Ilie prorocul = Op. cit., III, 240—243. 464

- p. 295—301. Cuvânt pentru patima Mântuitorului = Op. cit., III, 244—248. 465
- p. 301—308. Cuvânt de laudă la mucenici = Op. cit., III, 248—254. 466
- p. 308—316. Pentru Iulian Postnicul = Op. cit., III, 254—260 467
- p. 316—332. Cuvânt la cei întru Hristos adormiți = Op. cit. III, 260—273. 468
- p. 332—338. Cuvânt pentru a doao venire și pentru judecată = Op. cit., III, 273—278. 469
- p. 338—375. La cuvântul care l'au zis Domnul, cum că în lumea aciasta scârbă veți avea. Și pentru ca să fie omul desăvârșit = Op. cit., III, 278—308. 470
- p. 375—382. Cuvânt pentru viața cea deșartă și pentru pocăință = Op. cit., III, 308—314. 471
- p. 382—386. Pentru ca să petreacă frații întru unire la un gând și întru dragoste unii cu alții = Op. cit., III, 314—316. 472
- p. 386—395. Cuvânt cătră cei ce să leapădă de lume = Op. cit., III, 316—324. 473
- p. 395—436. Invățătura cătră monahi = Op. cit., III, 324—356. 474
- p. 436—438. Cuvânt pentru ca deapururea să avem în minte zioa eșirii din viață = Op. cit., III, 356—357. 475
- p. 438—439. <Text fără titlu> = Op. cit., III, 358 . . . 476
- p. 439. <La fel> = Op. cit., III, 358—359. 477
- p. 440—442. <La fel> = Op. cit., III, 359—361. . . . 478
- p. 442—445. Cuvânt pentru lucrarea urătorului de bine drac = Op. cit., III, 362—365. 479
- p. 446—449. Cuvânt de suflet folositoriu = Op. cit., III, 365—368. 480
- p. 450—451. Cuvânt pentru pocăință și umilință = Op. cit., III, 369—370 481
- p. 452—457. Cuvânt pentru pocăință și judecată și pentru despărțirea sufletului de trup = Op. cit., III, 376—380. 482
- p. 453—463. Pentru cum să întoarce cineva la ceale din-
napoi. Și cum că nu să cuvine creștinului să joace.

	Și cum că cel ce cântă în fluer și în alăută cu slujitorii de idoli își are partea. Dupre cum zice și dumnezeescul apostol = Op. cit., III, 381—385	483
p.	463—464. Invățătură pentru lucrarea faptelor bune și pentru suferirea lui Dumnezeu = Op. cit., III, 396.	484
p.	464—465. Pentru isprăvirea faptei bune = Op. cit. III, 397.	485
p.	465—467. Invățătură pentru pocăință și pentru viața cea desfătată = Op. cit., III, 398—401.	486
p.	468—472. Cum că șapte sânt lucrările monahului = Op. cit., III, 403—406.	487
p.	472—485 Cătră Ioann monahul ca să se depărteze de nebunia și hula lui Nestorie=Op. cit., III, 407-417 .	488
p.	485—493. Pentru aceia carii iscodesc firea Fiului = Op. cit., III, 418—424.	489
p.	493—507. Pentru faptele bune și patimile ceale sufletești. Cuvântul acesta iaste foarte folositoriu și de toată înțelepciunea plin = Op. cit., III, 425-435. .	490
p.	507—510. Cuvânt la un frate ce au adormit și pentru alți adormiți = Op. cit., III, 436—438.	491
p.	510—529. Mustrare luiși și mărturisire=Op. cit., III, 439—454.	492
p.	529—534. Cuvânt pentru rugăciune = Op. cit., III, 455—458.	493
p.	534—536. Cătră suflet ce să trândăveaște=Op. cit., III, 459—461.	494
p.	536—537. Pentru lupta cea duhovnicească = Op. cit., III, 461—462.	495
p.	537—547. Cuvânt de laudă la sfinții apostoli Petru și Pavel și Andreiu și Thoma și Luca și Ioann. Și la ceteria Evangheliei lui Ioann pentru Thoma = Op. cit., III, 462—470.	496
p.	547—554. Cuvânt la sfânta și marea Vineri și la tâlhariul și la cruce = Op. cit., III, 471—476.	497
p.	554—556. Intrebări și răspunsuri=Op. cit., III, 476-478.	498
p.	556—557. Pentru ca să nu petreacem împreună cu mueri = Op. cit., III, 481—482.	499

p. 557—558. Rugăciune = Op. cit., III, 482—483 . . .	500
p. 558—559. Rugăciune = Op. cit., III, 483—484. . .	501
p. 559—560. Rugăciune = Op. cit., III, 484—485. . .	502
p. 560—561. Rugăciune = Op. cit., III, 485.	503
p. 561—562. Rugăciune = Op. cit., III, 486.	504
p. 562—565. Rugăciune = Op. cit., III, 487—489. . . .	505
p. 565. Rugăciune = Op. cit., III, 489.	506
p. 565—566. Alta = Op. cit., III, 489—490.	507
p. 566. Alta = Op. cit., III, 490.	508
p. 566—568. Cuvânt = Op. cit., III, 490—491.	509

Rugăciuni adunate din dumnezeiasca Scriptură. Iară ceale mai multe dela sfântul Efrem. Celor ce voiesc să silească pre a loruși voire ceale ce iaste plecată cătră patimi și cătră dez-mierdări.

p. 568—574. Plânsul de Luni seara = Op. cit., III, 492-494. . .	510
p. 574—580. Plânsul de Marți seara = Op. cit., III, 497—502.	511
p. 580—586. Plânsul de Miercuri seara = Op. cit., III, 502—507.	512
p. 586—592. Plânsul de Joi seara = Op. cit., III, 507-512. . .	513
p. 592—597. Plânsul de Vineri seara = Op. cit., III, 512—516.	514
p. 597—601. Plânsul de Sâmbătă seara = Op. cit., III, 516—519.	515
p. 601—602. Altă rugăciune = Op. cit., III, 520.	516
p. 602—605. Plânsul de Duminecă seara = Op. cit., III, 521—523.	517
p. 605. Rugăciune = Op. cit., III, 523.	518
p. 606—607. Rugăciune 1 cătră prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 524.	519
p. 607—609. Rugăciune 2 cătră prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 524—526.	520
p. 609—611. Rugăciune 3 cătră prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 526—528.	521
p. 611—616. Rugăciune 4 cătră prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 528—532.	522

- p. 616—621. Rugăciune 5 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 532—536. . . . 523
- p. 621—625. Rugăciune 6 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 536—539. . . . 524
- p. 625—630. Rugăciune 7 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 539—543. . . . 525
- p. 630—633. Rugăciune 8 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 543—545. . . . 526
- p. 633—636. Rugăciune 9 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 545—548. . . . 527
- p. 636—639. Rugăciune 10 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 548—550. . . . 528
- p. 640—642. Rugăciune 11 către prea sfânta Născătoare de Dumnezeu = Op. cit., III, 551—552. . . . 529

XXXVI. — *Psaltire*, Mănăstirea Neamțul, 1824.
 Descrierea bibliografică BRV, III, 443—444.

- f. 198r—198v. **Sf. Efrem Sirul**, Cuvânt pentru psalmi = 429. 530
 Extras din **Pateric** (f. 201r).

XXXVII. — **Ioan Casian**, Două cuvinte, Traducere de Grigorie Dascălul, București, 1825.

Descrierea bibliografică, III, 459.
 Traducerea este făcută din grecește.

- f. 1r—15r. Cătră Castor episcopul, pentru ceale opt gânduri ale răotății Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν, Venetia, 1872, 61—76 531
- f. 15r—24v. Cătră Leontie igumenul, pentru sfinții părinți din schit și pentru dreapta socoteală cuvânt plin de mult folos = Op. cit., 77—87 532
 Extrase din: **Pateric** și **Ioan Casian** (f. 1v nepag. 25r—26v).

XXXVIII. — **Sf. Ioan Damaschin**, *Logica*, Traducere de Grigorie al Argeșului, București, 1826.

Descrierea bibliografică, BRV, III, 503—507.

- p. 18—24. Prea cuviosului și de Dumnezeu cinstitului Părinte Cosma Preasfințitului episcop al Maiumei, prea umilul monah și presviter <Ioan> = MG, XCIV, 521—525. 533
- p. 25—292. <Textul logicii> = MG, XCIV, 525—676. 534

XXXIX. — Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigore Teologul, Cuvinte, Traducere de Grigorie Dascălul, București, 1926.
 Descrierea bibliografică BRV, III, 523—524.

Traducerea exaimeronului a fost făcută de Ilarion Dascălul și revizuită de Grigorie Dascălul.

- f. 1r—46v. **Sf. Vasile cel Mare, Voroave 9, la ceale șase zile** = MG, XXIX, 3—208. 535
- f. 47r—53v. + **Același, Pentru facerea omului. Cuvânt 1.** = MG, XXX, 9—37. 536
- f. 54r—59v. + **Același, Pentru facerea omului. Cuvânt 2.** = MG, XXX, 37—61. 537
- f. 59v—62r. + **Același, Cuvânt pentru raiu** = MG, XXX, 61—72. 538
- f. 62r—65r. ***Același, Voroavă la sfânta Naștere a lui Hristos** = MG, XXXI, 1457—1476 639
- f. 65v—68r. **Același, Voroavă la cei patruzeci de mucenici** = MG, XXXI, 508—525. 540
- f. 68v—71v. **Același, Voroavă la cuvântul Evangheliei cel dela Luca : „Strica-voi jitnițile mele și mai mari le voi zidi“. Și pentru lăcomie** = MG, XXXI, 261-277. 541
- f. 71v—74v. **Același, Voroavă la o parte a psalmului al patrusprezecelea și împotriva celor ce iau dobândă** =MG, XXIX, 264—280 542
- f. 74v—79r. **Același, Voroavă către cei bogați** = MG, XXXI, 277—304. 543
- f. 79r—82v. **Același, Voroavă asupra celor ce să îmbată** = MG, XXXI, 444—464. 544
- f. 82v—86r. **Același, Voroavă 1 pentru post** = MG, XXXI, 164—184. 545
- f. 86v—89r. **Același, Voroavă a 2 pentru post** = MG, XXXI, 185—197. 546

- f. 89r—89v. †**Același**, Voroavă a 3 pentru post, = MG, XXXI, 1508—1509. 547
- f. 89v—110r. **Același**, Așezământuri călugărești către cei ce să nevoesc în viața de obște și de osebi = MG, XXXI, 1321—1428 548
- f. 110r—112r. **Același**, Epistolie către Hilon, ucenicul său = MG, XXXII, 348—360. 549
- f. 112v—117r. **Același**, Voroabă cum că nu iaste Dumnezeu pricinuatoriu realelor = MG, XXXI, 329—353. 550
- f. 117r—120r. **Același**, Voroavă pentru zavistie = MG, XXXI, 372—385. 551
- f. 120r—123v. **Același**, Voroavă pentru mulțămire = MG, XXXI, 217—237. 552
- f. 123v—128r. **Același**, Voroavă la mucenița Iulitta și la ceale ce lipsesc din voroava ce s'au zis mai înainte pentru mulțămire = MG, XXXI, 237—261 553
- f. 128r—131r. **Același**, Voroavă pentru smerita cugetare = MG, XXXI, 525—540. 554
- f. 131r—134v. **Același**, Voroavă împotriva celor ce să mânia = MG, XXXI, 353—372. 555
- f. 134v—139r. **Același**, Voroavă pentru a nu ne pironi la lucrurile vieții aceștia și pentru arderea ce s'au făcut afară de bisearecă = MG, XXXI, 540—564 . 556
- f. 139r—143r. **Același**, Voroavă la cuvântul ce zice: Ia aminte de sine = MG, XXXI, 197—217. 557
- f. 143r—147v. **Același**, Voroavă carea s'au grăit în vremea foametei și a secetii = MG, XXXI, 304—328. . 558
- f. 148r—152v. **Sf. Grigore din Nazinaz**, Cuvânt la arătarea lui Dumnezeu adecă la Nașterea Mântuitorului = MG, XXXVI, 312—333. 559
- f. 152v—157r. **Același**, Cuvânt la sfintele lumini = MG, XXXVI, 336—360. , , , ... 560
- f. 157r—167r. **Același**, Cuvânt pentru iubirea de săraci = MG, XXXV, 857—909. 561
- f. 167r—168r. **Același**, Cuvânt la zăbovire = MG, XXXV, 396—401. , , , ... 562

- f. 168v—177v. **Același**, Cuvânt la sfintele Paști = MG, XXXVI, 624—664. 563
- f. 177v—180v. **Același**. Cuvânt la Duminica cea noao și la primăvară și la mucenicul Mamant = MG, XXXVI, 608—621. 564
- Același**, Câteva epistologii către marele Vasilie și către alții.
- f. 180v. Cătră marele Vasilie = MG, XXXVII, 29—32. 565
- f. 180v—181r. Cătră Evsevie, episcopul Chesariii = MG, XXXVII, 49—52. 566
- f. 181r—181v. Cătră episcopi ca despre fața tatălui său = MG, XXXVII, 89—92. 567
- f. 182r. Cătră acestaș <Vasile cel Mare> = MG, XXXVII, 93. 568
- f. 182r. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 21—24. 569
- f. 182r. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 120—121. 570
- f. 182r—182v. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 96. 571
- f. 182v. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 96—97. 572
- f. 182v. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 33—36. 573
- f. 182v—183r. Cătră acestaș = MG, XXXVII, 81—84. 574
- f. 183r. Cătră Amfilohie = MG, XXXVII, 60—61. 575
- f. 183r—183v. Cătră Grigorie, episcopul Nyssis, fratele marelui Vasilie = MG, XXXVII, 140—141. 576
- f. 183v. Cătră Evdoxie ritoritul = MG, XXXVII, 152. 577
- f. 183v. Cătră Timothei episcopul = MG, XXXVII, 272—273. , , , , , ... 578
- f. 183v—184r. Cătră Thecla de mângâiare = MG, XXXVII, 361—364. 579
- f. 184r. Cătră Verrian = MG, XXXVII, 248. 580
- f. 184r. Cătră Olymbie = MG, XXXVII, 245—248. 581
- Același**, Stihuri care care prea puține din ceale multe, care în limba elligencească sânt făcute cu mare meșteșug, la fealiuri de pricini.
- f. 184v. Stihuri făcute în limba elligencească duple alfa vita din care fieștecarele are sfârșitul sfătuirii sale = MG, XXXVII, 908—910 582
- f. 184v—185v. Fericii a fealiuri de vieți = MG, XXXVII 781—786. 583

- f. 185v—186r. Stihuri pre mormântul sfântului Vasilie =
 MG, XXXVIII, 72—75 584
- f. 186r—186v. Pentru căile vieții = MG, XXXVII, 778-781. 585
- f. 186v—187r. Pentru dorul cel cătră Dumnezeu = MG,
 XXXVII, 1433—1435. 586
- f. 187r. Izgonire a vicleanului și chemare a lui Hristos
 = MG, XXXVII, 1399—1401. 587
- f. 187r—188v. Cătră al său suflet, stihuri pre jumătate
 iambicești = MG, XXXVII, 1435—1442. 588
- f. 188v—189v. Cântec cătră Hristos 589

XL. — Invățătură pentru nunți, Traducere de Grigorie Dascălul, București, 1827, Ediția I.

Descrierea bibliografică BRV, III, 535.

- p. 209—212. Epistolie a **Marelui Vasilie** cătră un Diodor
 oarecarele = MG, XXXII, 621—628. 590

XLI. — **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvinte, Traducere de Grigorie Dascălul, București, 1827.

Descrierea bibliografică BRV, III, 536.

- f. 1r—6r. Cuvânt pentru milostenie și la cuvântul apostolului ce zice: Iar pentru strânsoarea, carea iaste pentru sfinți, aciasta să faceți. Carele s'au grăit când au trecut el iarna și au văzut pre cei săraci și lipsiți fără de nicio purtare de grijă aruncați în târg = MG, LI, 261—272. 591
- f. 6r—10r. Cuvânt la cuvântul apostolului ce zice: Iar având acelaș duh al credinții, precum iaste scris. Și la cuvântul acela: Crezut-am, pentru aceaia am și grăit. Și pentru milostenie = MG, LI, 271—282. 592
- f. 10r—14r. Cuvânt la cuvântul apostolului ce zice: Iar având acelaș duh al credinții, precum iaste scris. Și împrotiva Maniheilor și a tuturor celor ce prihănesc Scriptura cea veache și o despărțesc pre ia de cea noa. Și pentru milostenie = MG, LI, 281—290. . 593

- f. 14r—19r. Cuvânt iarăși la acelaș cuvânt : Iar având acelaș duh al credinții, precum iaste scris. Și pentru ce toți de obște iau ceale bune. Și pentru milostenie = MG, LI, 289—302. 594
- f. 19r—23r. Cuvânt la cuvântul apostolului: O de m-ați fi suferit puțin pentru neînțelepția = MG, LI, 301-310. 595
- f. 23r—27v. Cuvânt cătră cei ce rău întrebunțează cuvântul apostolului ce zice : Ori prin pricină, ori prin adevăr Hristos să propoveduiască. Și pentru smerita cugetare = MG, LI, 311—320. 596
- f. 27v—35r. Cuvânt. Laudă lui Maxim. Și ce fealiu de muiari trebuie să se ia întru însoțire = MG, LI, 225—242. 597
- f. 35r—39r. Cuvânt la cuvântul apostolului : Iar pentru curvii fieștecarele să-și aibă muiarea sa = MG, LI, 207—218. 598
- f. 39v—43v. Cuvânt la cuvântul apostolului: Iar nu voi să nu știți voi, fraților, pentru cei ce au adormit, ca să nu vă întristați. Și la Iov și Avraam = MG, XLVIII, 1017—1026 599
- f. 43v—50v Cuvânt la cuvântul acela: Văduva să se aleagă și mai puțin de șesezeci de ani. Și pentru creșterea copiilor. Și pentru milostenie = MG, LI, 321—338. 600
- f. 50v—53v. Cuvânt la acea parte de cuvânt : Muiarea legată iaste de leage în câtă vreme trăiaște bărbatul eii ; iar deacă va adormi bărbatul eii, slobodă iaste după carele va vrea să se mărite, numai întru Domnul. Dar mai fericită iaste de va rămânea așa=MG, LI, 217—226. 601
- f. 54r—58v. Cuvânt al acestuiaș la cuvântul apostolului: Nu voesc ca să nu știți voi, fraților, că părinții noștri toți supt nor au fost și toți prin mare au trecut = MG, LI, 241—252. 602
- f. 58v—62r. Cuvânt al aceluiaș la cuvântul apostolesc ce zice : Trebuie să fie și eresuri între voi, ca cei lămuriti să se facă arătați = MG, LI, 251—260. 603

- f. 62v—69v. Cuvânt. Pentru învierea morților = MG, L, 417—432. 604
- f. 69v—74v. Cuvânt. Cum că nu iaste de ajuns postul celor patruzeci de zile spre a putea a să împărtăși, ci mai întâi prin fapta bună a sufletului. Și cum să poate a nu pomeni răul. Și cum că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru leagea aciasta. Și cum că mai nainte de gheenna pomenirea de rău muncește pre cei stăpâniți de ia. Și pentru depărtarea de jurământuri și pentru cei ce nu au îndepărtat a nu să jura = MG, XLIX, 197—212. 605
- f. 74v—79r. Cuvânt. Tot norodul (cel din Antiohiia) izbăvindu-să de nevoe și îndrăznind oarecarii, iarăș au turburat cetatea, plăsmuind vești fricoase și s'au dovedit. Deci pentru aciasta s'au grăit cuvântul, și pentru sfătuirea jurământurilor. Drept aceaia s'au adus la mijloc și istoriia cea pentru Ionathan și Saul și Iefthae. Și s'au arătat câte jurământuri mincinoase să fac dintru un jurământ = MG, XLIX, 143—154. 606
- f. 79v—83r. Cuvânt. La nevoia cetății Antiohiei și cum că de folos iaste în tot locul frica și cum că decât răsul mai de folos iaste plânsul. Și la cuvântul ce zice: Cunoaște că prin mijlocul curselor treci. Și cum că decât a omori mai rău iaste a pune să jure = MG, XLIX, 153—162 607
- f. 83v—87v. Cuvânt. Cătră cei dela țară și pentru a nu jura = MG, XLIX, 187—198. 608
- f. 87v—91r. Cuvânt pentru pocăință, când s'au întors el dela țarină = MG, XLIX, 277—284. 609
- f. 91r—94r. Cuvânt pentru pocăință și la mânăirea împăratului Ahaav și la prorocul Iona = MG, XLIX, 283-292 610
- f. 94r—97v. Cuvânt pentru milostenie și la ceale zece fecioare = MG, XLIX, 291—300. 611
- f. 97v—100v. Cuvânt pentru pocăință și rugăciune = MG, XLIX, 299—305. 612

- f. 101r—107r. Cuvânt pentru pocăință și umilință. Și cum
că grabnic iaste Dumnezeu spre mântuire și zăbav-
nic spre pedeapsă, întru carele pentru Raav minu-
nată istorie = MG, XLIX, 323—336. 613
- f. 107v—110v. Cuvânt pentru pocăință = MG, XLIX,
335—344. 614
- f. 111r—112r. Cuvânt pentru pocăință și pentru cei ce
lipsesc dela slujbele bisearicești, încă și pentru
sfânta Masă și pentru judecată = MG, XLIX, 343-
350 615
- f. 112r—117v. +Cuvânt la titlul psalmului al cincizecilea
și pentru pocăință, la împăratul David și pentru
muiarea lui Urie = MG, LV, 565—575 616
- f. 117v—125r. +Cuvânt la cealelalte ale psalmului al cin-
cizecilea și pentru pocăință = MG, LV, 575—588 617
- f. 125r—128r. Cuvânt cătră cei ce vinuesc și zic, pentru
carea pricină nu s'au rădicat din mijloc diavolul, și
cum că nimic pre noi nu ne vatămă răotatea aces-
tua de vom lua aminte. Și pentru pocăință = MG,
XLIX, 257—264 618
- f. 128r—131v. Cuvânt cătră cei ce lipsesc dela dumneze-
eștile slujbe și la sfântul și mântuitoriul Botez al
Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și pentru cei ce
să împărtășesc cu nevreadnicie și cum că cei ce lasă
dumnezeiasca Liturghie nesăvârșită și mai nainte de
rugăciunea cea după urmă es afară, să aseamănă
cu Iuda = MG, XLIX, 363—372 619
- f. 131v—135v. Cuvânt la Ilie și la văduvă. Și pentru mi-
lostenie = MG, LI, 337—348 620
- f. 135v—138v. Cuvânt pentru a nu să deznădăjdui cineva
pre sine, nici a blestema pre vrăjmași, nici a slăbi
când vor ceare și nu vor lua. Și cătră bărbați, pen-
tru pacea cea cătră mueri = MG, LI, 363-372. 621
- f. 138v—147v. Cuvânt împotriva Iudeilor = MG, XLVIII,
883—904. 622
- f. 148r—153r. In zioa cea trecută îndelung cuvânt grăind
asupra Iudeilor și de răgușală cuprinzându-să din

- pricina lungimii celor ce s'au grăit, au zis pre acesta cuvânt iarăș împotriva Iudeilor = MG, XLVIII, 903—916. 623
- f. 153r—158r. Cuvânt iarăși împotriva Iudeilor = MG, XLVIII, 915—928. 624
- f. 158v—169v. Dovedire împotriva Iudeilor și a Ellinilor cum că Hristos iaste Dumnezeu din ceale ce în multe locuri pentru el s'au zis de proroci = MG, XLVIII, 813—838. 625
- f. 170r—173v. +Cuvânt la a dooă venire a Domnului nostru Iisus Hristos și la cuvântul ce zice: Toți vom sta înaintea judecării lui Hristos și fieștecarele de sineși va da seama lui Dumnezeu = MG, LIX, 619—628. 626
- f. 174r—178r. Cuvânt la Calande (adecă la zilele ceale întâi ale lunilor) când nu venise în zioa aceeaia la adunare Flavian, episcopul Antiohiei. Și s'au zis asupra celor ce iau seama la zilele ceale întâi ale lunilor și asupra celor ce fac jocuri prin cetate. Și la cuvântul apostolului ce zice: Toate spre slava lui Dumnezeu faceți = MG, XLVIII, 953—962. 627
- f. 178r—182v. Catihisis adecă învățatură cătră cei ce vor să se lumineaze. Și pentru muerile care să împodobesc pre sine cu împletituri și cu aur. Și pentru cei ce întrebunțează vrăjituri sau baiare sau descântice, care toate sânt streine de creștinătate = MG, XLIX, 231—240 628
- f. 182v—184v. *Cuvânt pentru rugăciune = MG, L, 775—780. 629
- f. 185r—187r. Cuvânt sfătuitoriu la intrarea sfintelor patruzeci de zile = MG, LIII, 21—26. 630
- f. 187r—190v. Cuvânt împotriva celor ce să îmbată și la înviare, carele s'au zis în sfânta și marea Duminică a Paștilor = MG, L, 433—442 631
- f. 190v—192v. +Cuvânt la tăierea cinstului cap al cinstului slăvitului proroc Innainte Mergătoriului și Botezătoriului Ioann. Pentru muerile ceale reale și

- bune = MG, LIX, 485—490 632
 f. 193r—193v. **Proclu al Constantinoplei**, Cuvânt la sfin-
 tele Paști = MG, LXV, 789—796. 633

XLII. — **Sf. Ioan Hrisostom**, Cuvânt la tăierea capu-
 lui sfântului Ioan Botezătorul, Traducere de Grigorie Das-
 călul, București, 1827. Ediția II.

Descrierea bibliografică BRV, III, 535.

La tipărirea acestui cuvânt s'a întrebuițat chiar zațul cuvân-
 tului tipărit la f. 190v—192v din lucrarea de mai sus.

- p. 3—19. +Cuvânt la tăierea cinstului cap al cinstului
 slăvitului proroc Innainte Mergătoriului și Boteză-
 toriului Ioann. Pentru muerile ceale reale și bune
 = 632 634

Extras din **Pateric** (p. 20—27).

XLIII. — **Catihisis**, Iași, 1828.

Descrierea bibliografică BRV, III, 572—573.

Extrase din opera sfântului **Vasile cel Mare** și a sfântului **Maxim**
Mărturisitorul despre datoriile preoților și vrednicia preoțească (p.
 118—123).

XLIV. — **Pateric**, Traducere de Pafnutie Dascălul,
 Grigorie Dascălul și alții, București, 1828.

Descrierea bibliografică BRV, III, 595—598.

- f. 1r—79v. Cuvinte folositoare ale sfinților bătrâni =
 MG, LXV, 72—440 635

- f. 80r—163v. Cuvinte folositoare ale sfinților bătrâni ce-
 lor fără de nume așazate în capete 635a

Originalul acestei scrieri s'a pierdut (Cf. **O. Bardenhewer**, *Ge-
 schichte der altkirchlichen Literatur*, IV Bd., Freiburg i. Br.,
 1924, p. 107). Printre aceste „cuvinte“ se află și bucăți traduse din **Ioan**
Moshu (f. 105r—105v; 163r—163v); din **Anastasio Sinaitul** (f. 111r—113r).

Extras din **Paladie** (f. 80r—80v).

XLV. — **Teodorit al Cirului**, Zece cuvinte despre
 pronie. Traducere de Grigorie Dascălul, București, 1828.

Descrierea bibliografică BRV, III, 603—604.

Cuvinte pentru pronie (adecă pentru purtarea de grijă a lui Dumnezeu).

- p. 1—24. Dovedire dela ceriu și dela soare și dela lună și dela cealelalte steale. Cuvânt 1 = MG, LXXXIII, 556—573. 636
- p. 24—40. Dovedire dela aer și dela pământ și dela mare și dela râuri și dela izvoară. Cuvânt 2 = MG, LXXXIII, 576—588. 637
- p. 40—63. Dovedire dela alcătuirea trupului omenesc. Cuvânt 3 = MG, LXXXIII, 588—605. 638
- p. 64—84. Dovedire dela mâinile ceale omenești și dela meșteșugurile ceale aflate. Cuvânt 4 = MG, LXXXIII, 605—624 639
- p. 85—109. Dovedire dela supunerea dobitoacelor celor necuvântătoare. Cuvânt 5 = MG, LXXXIII, 624-644. 640
- p. 110—134. Cum că slugi a fi și stăpâni de folos iaste vieții omenești. Cuvânt 6 = MG, LXXXIII, 665-685. 641
- p. 134—162. Cum că și bogăția și sărăcia sânt de folos în viața aciasta. Cuvânt 7 = MG, LXXXIII, 644-665. 642
- p. 163—199. Cum că pre cei ce au bună socoteală nici a sluji ei la răi stăpâni nu-i vatămă. Cuvânt 8 = MG, LXXXIII, 685—716. 643
- p. 199—228. Cum că nu iaste fără de roadă osteneala dreptății, măcar deși în viața aciasta nu să arată. Și pentru înviiare, din socoteale firești. Cuvânt 9 = MG, LXXXIII, 716—740. 644
- p. 228—268. Cum că dintru început Dumnezeu nu numai de Iudei, ci și de toți oamenii au purtat grijă. Și pentru înomenirea Mântuitoriului. Cuvânt 10 = MG, LXXXIII, 740—773. 645

XLVI. — †Sf. Atanasie al Alexandriei, Intrebări și răspunsuri. Traducere de Gherontie și Grigorie Dascalii, București, 1829. Ediția IV.

Descrierea bibliografică BRV, III, 630.

- p. 3—29. Intrebări oarecare = 154. 646

XLVII. — Calendar pe anul 1829, Buda.

Descrierea bibliografică BRV, III, 622.

Extras din Istoria Bisericească a lui **Eusebie al Cesariei** (Edesiei în text): Corespondența lui Avgar cu Mântuitorul Hristos (f. nepag. 32r—33r).

XLVIII. — Acatistiar, București, 1830.

Descrierea bibliografică BRV, III, 673.

p. 342—351. **Sf. Vasile cel Mare**, Cuvânt ce iaste chipul monahicesc și cu ce să aseamănă. Și ce trebuie să păziască monahul deaca voiaște să se aseamene chipul lui cu cel îngeresc = 423. 647

Sf. Efrem Sirul, Rugăciuni umilicioase.

p. 359—361. Rugăciune = 500. 648

p. 361—364. Rugăciune = 501. 649

p. 364—366. Rugăciune = 504. 650

p. 366—371. Rugăciune = 505. 651

p. 371—372. Rugăciune = 506. 652

p. 372—373. Alta = 507. 653

p. 373. Alta = 508. 654

XLIX. — Ceaslov mare, București, 1830.

Descrierea bibliografică BRV, III, 685—687.

p. 3—4 (nepag) + **Symvolul sfântului Athanasie patriarhul Alexandriei** = MG, XXVIII, 1585—1588. . . . 655

Extras din Istoria Bisericească a lui **Eusebie al Cesariei** (Edesiei în text): Corespondența lui Avgar cu Mântuitorul Hristos (pag. 576—577).

L. — Serghie Macreu, Iubitorul de înțelepciune, Traducere de Veniamin Costachi, Iași, 1831.

Iubitoriul de / înțelepciune. / Povățuit de dumnezeștile Scripturi. / Adecă / Invățătură dogmaticiască. / Alcătuită de preaînțeleptul învățătoriu / Domnul Serghie Macreul. / Acum întâi scoasă din Elinească în limba / Românească, și dată în typar de / Smeritul V<eniamin> C<ostachi> M<itropoli-

tul> M<oldovei> / spre folosul neamului Românesc. / S'au tipărit în Typ<ografia> S<fintei> Mit<ropolii> în Iași. / In Anul dela Zidirea Lumii: 7339. / Iar dela Hristos, 1831. / Grigorie Iconom Ostenitoriu. /

Format 128×88, 6 foi nepaginate + 338 p. + 1 f. pentru erată.

Verso titlului un text din înțelepciunea lui Sirah; foaia 2r—2v; prefață nesemnată; foaia 3r—4v: scrisoarea lui Petrache Balș Spătarul către Mitropolitul Veniamin Costache; foaia 5r—6r: prefața Mitropolitului Veniamin Costache; p. 1—326: text; p. 327—338: tabla de materii.

p. 314— 326. + **Sf. Ioan Hrisostom**. Rugăciune către Domnul nostru Iisus Hristos foarte umilitoare = MG, LXIII, 923—927. 656

LI. — **Invățătură pentru nunți**. Traducere de Grigorie Dascălul, Iași, 1832. Ediția II.

Invățătură pre scurt / pentru nunți. / Tălmăcită și întru acest chip aşazăată de Prea sfinție sa / Părintele Mitropolitul Ungrovlahiei / Chyr Grigorie. / Și dată în tiparu în aceiaș Tipografie A Sfintei Mitropolii din / București. / Iară acumu în zilele prea înălțatului și prea Blagocestivului și de / Hristos iubitorului singurului stăpânitorului marelui Domn și Impărat / A toată Rossiia / Nicolai Pavlovici / întocma tipărită cu Blagoslovenia și toată Cheltuiala prea Sfin- / țitului Mitropolit Sucevii și Moldavviei. / Chyriu Chyr Veniamin Costachi. / In tipografia Sfintei Mitropolii în Iaș 1932. / Grigorie Iconom Ostenitoriu. /

Format 130 × 135. 1 foaie de titlu + 46 pagini.

p. 43—46. Epistolie a **Marelui Vasilie** către un Diodor oarecarele = 590. 657

LII. — **Ciaslov**, Mănăstirea Neamțul, 1833.

Extras din Istoria Bisericească a lui **Eusebie al Cesariei** (în text „Edesiei“): Corespondența între Avgar și Mântuitorul Hristos (f. 330v—331r).

LIII. — **Sf. Ioan Hrisostom**, Puțu, Traducere de Grigorie Dascălul, Buzeu, 1833.

Carte ce să numeaște / Puțul / Sfântului Ioann gură de aur. / Cuprinzătoare de cuvinte ale Sfân- / tului. / Care s'au tâlmăcit din limba El- / linească de cel de acum Arhiepiscop și / Mitropolit a toată Ungrovlahiia / Chyriu Grigorie / Spre folosul neamului nostru. Pen- / tru carele s'au și typărit în Eparhiia / Sfintei Episcopii / Buzeul. / Și să dau în Daru. / La anul 1833. Iulie. / De Gherontie Ieroshimonahul Typograful din / Sfânta monastire Neamțul. /

Format 258×163. 3 foi nepaginate + 430 pagini.

Titlul încadrat; același cadru ca la Octoiul dela Buzeu din 1700, reprodus în BRV, I, 397; verso titlului stema Munteniei; foaia 2r—2v; Prefața lui Grigorie Dascălu pe două coloane; foaia 3r: albă; foaia 3v: o gravură care reprezintă: „Puțul sfântului Ioan gură de aur“; p. 1—427: textul traducerii; p. 427—430: Tabla de materii.

Reproduc din prefața lui Grigorie Dascălu următoarele :

„Aciasta iaste una din ceale trei cărți care s'au tâlmăcit în Basarabiia, de să va număra și a lui Vryennie pentru purceaderea Prea-sfântului Duh; iar de nu, cea a doao din ceale ale sfântului Ioann Gură de Aur, care cuprinde întru sine cuvinte precum le-au alcătuit sfântul și să laudă cu numirea **Puțul** sfântului **Ioan**, precum ceialată cu numirea **Impărtire de grău** a sfântului Ioann. Deci precum noi atât în Basarabiia în surgunie aflându-ne, cât și în sfânta Episcopie a Buzeului și aicea în Sfânta Monastire a Căldărușanilor fiind opriți nu am slăbit de a îngriji pentru folosul cel sufletesc al dragostei voastre“.

- p. 1—11. Cuvânt la zioa Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carea încă până atuncea era nearătată iară cu puțini ani mai nainte să făcuse cunoscută de oarecarii ce venise dela apus și vestise = MG, XLIX, 351—362 658
- p. 11—18. La cruce și la tâlhariul și pentru a dooa venire a lui Hristos și pentru a ne ruga adeaseori pentru vrăjmași = MG, XLIX, 399—408. 659
- p. 19—28. La sfântul praznic cel al cincizeci de zile și pentru ce nu să fac acum seamne și cum că ceale ce să lucrează și să grăesc de noi să scriu. Voroava 1 = MG, L, 453—464. 660
- p. 29—33. La sfântul praznic cel al cincizeci de zile. Voroava 2 = MG, L, 463—470 661

- p. 34—42. Cum că din lenevire să face răutatea și din oserdie fapta bună și nimic nici oamenii cei răi, nici însuș diavolul nu poate să vatăme pre cel ce să trezveaște. Și dovedirea și din altele multe locuri și din ceale ce s'au făcut la Adam și la Iov = MG, XLIX, 263—276. 662
- p. 43—49. Voroavă la prorocul Iona și la Daniil și la cei trei coconi și pentru pocăință. S'au zis la intrarea sfântului post = MG, XLIX, 305—314. 663
- p. 49—58. Voroavă carea s'au zis pentru post în săptămâna a șasea a sfintelor patruzeci de zile = MG, XLIX, 314—324. 664
- p. 58—66. Cuvânt la sfântul apostol Pavel = MG, L, 487-496. 665
- p. 66—82. Voroavă carea s'au grăit în Antiohia preot fiind el în bisearica cea veache la cuvântul apostolului: Puțin vin primeaște pentru stomahul tău și pentru ceale dease slăbiciunile tale = MG, XLIX, 15-34. 666
- p. 83—91. Voroavă carea s'au zis în Antiohiia în bisearica ce să zicea cea veache fiind el preot pentru nevoia ce s'au întâmplat în cetate pentru nerânduiala sfărâării andriiandilor a lui Theodosie binecredinciosului împărat celui Mare. Și la cuvânt apostolului: Celor bogați în veacul de acum poruncește să nu să înalță cu gândul. Și împotriva lăcomiei = MG, XLIX, 33—48. 667
- p. 91—100. Voroavă la ducerea episcopului Flavian să facă solire la împăratul pentru cetate. Și carele iaste postul cel adevărat și cum că decât a mânca trup de om iaste mai rău a prihăni. Și pentru cei ce s'au junghiiat pentru zarvă și cătră cei ce tânjăsc că mulți din cei nevinovați s'au prins = MG, XLIX, 47—60. 668
- p. 101—113. Voroavă cătră cei ce zic cum că dracii ocărmuesc ceale omenești și să necăjesc pentru pedeap-sele lui Dumnezeu și să smintesc pentru îndestulările celor răi și ticăloșiile celor drești = MG, XLIX, 241—258. 669

- p. 113—119. Voroavă la Serafim = MG, LVI, 135—142. 670
- p. 119—130. Dovedire cum că de folos iaste că sânt neluminate prociile ceale pentru Hristos și pentru neamuri și pentru căderea Iudeilor = MG, LVI, 163—175. 671
- p. 131—146. Voroavă încă la neluminarea Scripturii ceii vechi și la iubirea de oameni a lui Dumnezeu și cum că nu să cuvine unii pre alții a prihăni = MG, LVI, 175—192. 672
- p. 146—151. Voroavă cătră cei ce au lăsat bisearica și s'au dus la alergările de cai și la teatruri = MG, LVI, 263—270. 673
- p. 152—165. Voroavă cum că iaste cu primejdie a să sui la teatruri și cum că îi face preacurvari desăvârșit și cum că aciasta iaste pricină de mâhnire și de războiu și cum că tot fealiul al suferirii de răutate au covârșit David în ceale ce au făcut cătră Saul și cum că a suferi hrăpirea cu blândeațe întocmai iaste cu a da milostenie = MG, LIV, 695—708. 674
- p. 165—173. Voroavă cătră cei ce lasă slujbele ceale bisericesti și să sue la teatruri și cum că nu numai mai folositoare decât zăbava în teatruri iaste petrecerea în bisearică, ci și mai dulce. Și la a doa zicere a rugăciunii Annii și cum că trebuie adeaseori a ne ruga și în tot locul măcar în târg de vom fi, măcar pre cale, măcar pre pat = MG, LIV, 660-668. 675
- p. 173—183. Voroavă la cuvântul ce zice: Și era tot pământul o gură și o limbă tuturor = MG, LIII, 273—282. 676
- p. 184—194. Cuvânt cum că și în praznicul a cincizeci de zile și totdeauna trebuie să ne aducem aminte de post și cum că nu numai când iaste de față ci și pomenirea postului foloseaște. Și pentru pronia și purtarea de grijă a lui Dumnezeu și cum că împreună cu cealelalte nu mică parte a eii iaste dragostea cea firească a părinților cătră fii. Și cum că nu numai părinților ci și maicilor s'au poruncit să pue la rân-

- duială năravurile copiilor și la sfârșit pentru Anna
= MG, LIV, 631—643. 677
- p. 194—202. Cuvânt pentru credința Annie și pentru filosofia adecă înțelepciunea și pentru blândețea ei și pentru cinstea cea către preoți și cum că și când începem a prânzi și după ce sfârșim trebuie să ne rugăm = MG, LIV, 643—652. 678
- p. 202—209. Cuvânt pentru cei ce să adună numai la sărbători și ce iaste sărbătoarea; și către cei ce vinuesc pre pronia și purtarea de grijă a lui Dumnezeu, pentrucă sânt bogați și săraci în viața aciasta. Și cum că prea de foos iaste sărăciia și cum că decât bogăția mai multă dulciață are pretutindenea și întărire. Și la Anna = MG, LIV, 669—676. 679
- p. 210—215. Cuvânt cum că nu pentru Adam ne muncim, ci cum că mai mari sânt ceale bune decât ceale de întristare ce s'au adus prin acela, de vom lua aminte de noi. Și asupra celor ce trec pre săraci = MG, LIV, 599—604. 680
- p. 215—218. Cuvânt pentru pomul de s'au făcut lui Adam dintrânsul cunoștința binelui și răului, sau și mai nainte de mâncare avea aleagerea aciasta. Intru carele și pentru post și cum că trebuie acasă a cugeta ceale ce se grăesc în biserică = MG, LIV, 604-607. 681
- p. 218—226. Cuvânt pentru ce pom al cunoștinții binelui și răului să numeaște pomul acela. Și ce iaste: Astăzi cu mine vei fi în raiu = MG, LIV, 607-616 682
- p. 226—236. Voroavă pentru dragostea cea desăvârșit și pentru răsplătirea lucrurilor cea duple vreadnicie și pentru umiliță = MG, LVI, 279—290. 683
- p. 237—243. Voroavă la a doao carte a Paralipomenon, unde zice: S'au înălțat inima lui Ozia. Și pentru smerita cugetare. Și cum că nu trebuie cel cu fapte bune să se nădăjduiască. Și cât rău iaste mândriia = MG, LVI, 112—119. 684
- p. 244—252. Voroavă la cuvântul acela al prorocului Isaiei carele zice: Au fost în anul în carele au murit în-

- păratul Ozia. Văzut-am pre Domnul șezând pre scaun înnalt și rădicat. Și laudă a cetății Antiohiei și asupra celor ce opresc nunta. Dumnezeiască dovedire = MG, LVI, 119—129 685
- p. 252—261. Voroavă la lauda acelora carii au venit la bisearică și pentru buna rânduială cea întru slavoslovii și la cuvântul acela: Văzut-am pre Domnul șezând pre scaun înnalt și rădicat = MG, LVI, 97-107. 686
- p. 261—268. Voroavă cum că trebuie multă purtare de grijă să facem pentru fapta bună și să urmăm sfinților carii de aceiași fire cu noi fiind pre aciasta cu deadinsul o au isprăvit. Și cum că de ne vom trândăvi niciun cuvânt de îndreptare nu vom avea = MG, LIII, 90—98 687
- p. 268—276. Voroavă cum că primejdicios lucru iaste și celor ce grăesc și celor ce aud a face cuvânt cătră norod spre har și cum că folositoriu lucru iaste și dreptate prea mare a-și prihăni păcatele sale = MG, L, 653—662 688
- p. 277—287. Voroavă la cuvântul prorocesc ce zice: Eu Domnul Dumnezeu am făcut lumină și întunearec, făcând pace și zidind reale = MG, LVI, 141—152 . 689
- p. 287—295. Voroavă la cuvântul prorocului Ieremia: Doamne nu a omului iaste calea lui nici omul va merge și va isprăvi călătoria sa = MG, LVI, 153-162 690
- p. 295—307. Voroavă la cuvântul prorocului David ce zice: Să nu te temi când să va îmbogăți omul sau când să va înmulți slava casei lui. Și pentru iubirea de streini = MG, LV, 499—512. 691
- p. 307—312. Voroavă a acestuiași, după ce altul mai nainte au vorbit, carea s'au grăit în Constantinupoli în bisearica cea mare puținii fiind adunați la cuvântul acela: Să nu te temi când să va îmbogăți omul. Și pentru milostenie = MG, LV, 511—518. . . 692
- p. 312—320. Voroavă carea s'au zis în săptămâna cea mare întru carea învață pentru carea pricină să numeaște săptămână mare și la cuvântul acela: Laudă

- suflete al meu pre Domnul. Și la temniceariul cel dela Fapte = MG, LV, 519—528. 693
- p. 321—325. + Voroavă pentru blândețe = MG, LXIII, 549—556. 694
- p. 326—333. Voroavă carea s'au grăit în bisearica sfintei Anastasiei = MG, LXIII, 493—500 695
- p. 333—340. Voroava 61 la Mattheiu pentru pomenirea de rău. Atuncea apropiindu-să cătră dânsul Petru au zis : Doamne, de câte ori va greși mie fratele meu și voi erta lui ? Au doară până de șapte ori ? Grăit-au Iisus lui : Nu-ți zic ție până de șapte ori, ci până de saptezeci de ori câte șapte = MG, LVIII, 587—596. 696
- p. 340—357. Cuvânt întâiu carele după Calande a doao zi s'au grăit în Antiohiia împotriva celor ce să îmbată și pentru cei ce întră în cârciumi și fac danțuri prin cetate. Și cum că nu trebuie învățătorul să se desnădăjduiască de ucenici măcar deși nu întru acea dată să vor pleca și la Lazăr cel sărac și la bogatul = MG, XLVIII, 963—982. 697
- p. 357—365. La Lazăr. Cuvânt al doilea. Și cum că sufletele celor ce mor cu moarte silnică nu să fac draci și pentru judecată și milostenie = MG, XLVIII, 981—992. 698
- p. 366—379. Cuvânt al treilea la Lazăr. Și pentru carea pricină nu au zis : ai luat ceale bune ale tale în viața ta, ci ai luat înapoi. Și pentru ce cei drepți cad în primejdii de multe ori, iară cei păcătoși scapă de acestea = MG, XLVIII, 991—1006 699
- p. 379—388. La bogatul și la Lazăr. Cuvânt al patrulea. Și cum că știința gândului obicinuiaste a ne aduce noao aminte de păcate vechi și la Iosif = MG, XLVIII, 1005—1016. 700
- p. 389—400. Voroavă la cuvântul apostolului ce zice : „În cojoace au umblat și în piei de capre ; lipsiți fiind, necăjiți, de rău supărați (cărora nu era lumea vread-

- nică), în pustii rătăcind și în munți și în peșteri și în
crăpăturile pământului“ = MG, LXIII, 191—202. . 701
- p. 400—405. Voroavă la cuvântul apostolului ce zice : De-
acia, fraților, vă poftim pre voi și vă rugăm întru
Domnul Iisus, precum ați luat dela noi, în ce chip
să cuvine voao a umbla și a plăcea lui Dumnezeu ca
să prisosiți mai mult. Că știți ce porunci am dat
voao prin Domnul Iisus. Căci aciasta iaste voia lui
Dumnezeu, sfințirea voastră = MG, LXII, 423—428. 702
- p. 406—412. Voroavă la cuvântul apostolului ce zice : Că
aciasta grăim voao cu cuvântul Domnului, că noi
cei vii, carii vom fi rămași întru venirea Domnului
nu vom întrece pre cei adormiți. Că însuși Domnul
întru poruncă, cu glasul arhanghelului și întru trâm-
bița lui Dumnezeu să va pogori din ceriu și cei
morți întru Hristos vor învia întâiu. După aceia
noi cei vii carii vom fi rămași împreună cu dânșii
ne vom răpi în nori, întru întâmpinarea Domnului
în văzduh și așa pururea cu Domnul vom fi = MG,
LXII, 439—446. 703
- p. 413—421. Voroavă la cuvântul apostolului ce zice: Iară
de ani și de vremi, fraților, nu aveți trebuință să
scriem voao, că înșivă adevărat știți că zioa Domnu-
lui ca un fur noaptea așa va veni—MG, LXII, 445-
454. 704
- p. 421—427. Voroavă la cuvântul apostolului ce zice : Și
vă rugăm pre voi, fraților, să cunoașteți pre cei ce
să ostenesc între voi și pre mai marii voștri întru
Domnul și pre cei ce vă învață pre voi, și să-i aveți
pre dânșii de prisosit întru dragoste pentru lucrul
lor. Pace să aveți între voi = MG, LXII, 455—462. 705

LIV. — Sf. Ioan Hrisostom, Impărțire de grâu,
Traducere de Grigorie Dascălul, Buzeu, 1833.

Cartea ce să numeaște / Impărțirea de Grâu / a Sfântului
Ioann gură de aur. / Cuprinzătoare de învățătură de năra/vuri. /

Carea așa s'au așezat în chip de cu-vinte și s'au tâlmăcit din limba / Ellinească de cel de acum Arhiepiscop și / Mitropolit a toată Ungrovlahiia / Chyriu Grigorie / Spre folosul neamului nostru. Pentru / carele s'au și typărit în Eparhiia Sfin-tei Episcopii / Buzeul. / Și să dau în Daru / La anul 1833. Iulie. / De Gherontie Ieroshimonahul Typograful din / Sfânta monastire Neamțul. /

Format 245 × 165. 3 foi nepaginate + 489 pagini.

Titlul încadrat; același ca și cel descris la „Puțul“ sfântului Ioan Hrisostom; verso titlului stema Munteniei; f. 2r—2v: Prefața lui Grigorie Dascălul, pe două coloane; f. 3r: albă; f. 3v: o gravură care reprezintă „Măsurarea de grâu, adecă de cuvânt a sfântului Ioann Gură de Aur“; p. 1—488: textul traducerii; p. 488—489: Tabla de materii.

Reproduc din prefața lui Grigorie Dascălul următoarele :

- f. 2r. „Că după ce ne-am depărtat din poruncă în Basarabiia, nu am slăbit pentru neamul nostru a lucra ceale de folos. Și întâi am tâlmăcit ceale ale lui Vryennie pentru purceaderea Preasfântului Duh, care și întâi s'au typărit, precum acolo la Predoslovie s'au grăit. Apoi ceale ale sfântului Ioann Gură de Aur, pentru îndreptarea năravurilor și lecuirea boalelor celor sufletești. Și pre aceastea în doao cărți, una carea cuprinde cuvinte, cum le-au alcătuit sfântul, iară alta aciasta, carea cuprinde ithica ale sfântului. Că multe fiind aceastea, eu am adunat din trănsele și câte privea la o pricină le-am așezat în rânduiială de cuvânt, puind trei sau patru ithica la un cuvânt. Iar de era ithica mai multe care privea la o pricină, le-am așezat în doao și în trei cuvinte ca să fie
- f. 2v. mai ușor și mai fără de greutate | la cetit. Și s'au făcut cincizeci și șapte de cuvinte, care să cuprind în cartea aciasta. Și ca să se deosebiască și aceaste doao între dânsele și amândoao de cea dintâi, carea s'au typărit când eram în Mitropolie¹⁾, le-am pus nume acestora, unii: **Puțul** sfântului Ioann, iară altia, carea iaste aciasta, **Impărțirea**²⁾ de Grâu a sfântului Ioann, precum arată și icoanele lor la început. Și aceiia i s'au pus numele Puțul sfântului, dupre cuvântul văduvei, precum scrie în viață; iară aceștiia, măsurare de grâu, pentru toți cuprinde învățături, pentru preoți și pentru mireani, pentru boiari și pentru supuși, pentru bogați și pentru săraci, pentru bărbați și pentru mueri, pentru bătrâni și pentru tineri, pentru copii și pentru copile, pre toți îi sfătuiaste ce să facă și cum să petreacă viața curată, ca să scape de munca cea veacinică. Iară cât iaste de dulce vorba sfântului și cât folos poate să pricinuiască cetitorului, singuri cei ce le vor ceti vor mărturisii. Că eu nu îndrăznesc a zice ceva, ca să nu micșorez cu gângăvia mea ființa lor sau a dulceții adecă sau a folosului. Iară deaca sfântul mai are

1) Este vorba de lucrarea bibliografiată sub numărul XLI.

2) măsurarea (nota lui Grigorie).

multe și cuvinte și ithica eu cum am socoteală așa zic: Deaca Dumnezeu mă va ținea sănătos în surgunie, iarăși ajutând El cu rugăciunile sfântului voiu mai scrie. Că precum nu am încetat mai înainte de a mă sui pre Scaunul Mitropoliei de a mă sili spre folosul neamului, precum mărturisesc cărțile ceale typărite, așa și după ce m'am suit, așa și după ce m'am dus în surgunie, așa cu Dumnezeu să se zică și aicea în sfânta monastire a Căldurășanilor fiind oprit, mă voiu sili ca să se mai dea la lumină acest fealiu de cărți spre slava lui Dumnezeu și folosul fraților, că numai atâta voesc să trăesc cât să ajutorezu Pravoslaviei și neamului și fraților ca să poată cu lesnire prin învățăturile sfinților să dobândească bunătățile ceale veacince“.

- p. 1—6. Cuvânt 1. Pentru judecata ce va să fie = MG, LIX, 161—162; 196—197; 352—354; 256—258. 706
- p. 6—13. Cuvânt al 2. Pentru judecata ce va să fie = MG, LXI, 470—473; 462; 463-466; LX, 673-676. 707
- p. 13—25. Cuvânt al 3. Pentru judecata ce va să fie = MG, LVII, 213-218; 461-463; LXII, 616-618; 314-318. 708
- p. 25—34. Cuvânt al 4. Pentru a dooa venire a Domnului nostru Iisus Hristos și pentru gheenna=MG, LXII, 280—282; 476—480; 583—586. 709
- p. 35—40. Cuvânt al 5. Pentru judecata ce va să fie și pentru gheenna=MG, LXII, 552-554; LX, 633-638. 710
- p. 40—47. Cuvânt al 6. Pentru antihrist = MG, LXII, 481—482; 485—488; LXIII, 151—154. 711
- p. 47—58. Cuvânt al 7. Pentru venirea lui Hristos la judecată = MG, LVIII, 717—720; LVII, 317—320; 409—412. 712
- p. 59—69. Cuvânt al 8. Pentru rugăciune = MG, LX, 201-204; 261-262; LXIII, 189-192; LXII, 396-398; LXI, 433—436. 713
- p. 70—78. Cuvânt al 9. Pentru rugăciune = MG, LXII, 529-531; 368-369; 539-541; 372-374; 531-534 714
- p. 78—89. Cuvânt al 10. Pentru rugăciune = MG, LIV, 406-410; LVII, 312-313; 191-192; 59-62; LVIII, 515—518. 715
- p. 90—101. Cuvânt al 11. Din voroava 19 la Matveiu pentru Rugăciunea Domnească, carea iaste Tatăl Nostru = MG, LVII, 276-286. 716
- p. 101—110. Cuvânt al 12. Pentru pocăință = MG, LXI,

D. Fecioru

	73-74; 425-428; LV, 367-369; LXIII, 215-218 . . .	717
p. 110—120.	Cuvânt 13. Pentru pocăință = MG, LXI, 194-195; XLVII, 284-290; LXIII, 100-102. . . .	718
p. 120—127.	Cuvânt 14. Pentru dobândă = MG, LVIII, 555-558; LVII, 61-62; LIII, 376-377; LXII, 225-228.	719
p. 127—135.	Cuvânt 15. Pentru baere și descântece și vrăji = MG, LXII, 357-360; LXI, 105-106; LXII, 412-416.	720
p. 135—145.	Cuvânt 16. Pentru pofta trupească = MG, LXI, 318-320; 186-188; 449-453; LX, 625-628; LIV, 524-525.	721
p. 146—153.	Voroavă la cuvântul acela al apostolului: „Dar nu știți că trupurile voastre sânt mădulările lui Hristos? Deci dar, pre mădulările lui Hristos le voi face mădulări ale curvei? Să nu fie! Pentru viața cea curată = MG, LXI, 145-152; LIV, 519-520.	722
p. 153—160.	Cuvânt 18. Pentru pocăință și prin câte chipuri să isprăvească pocăința cea adevărată = MG, I.X, 273-274; LXIII, 80-83; 163-166.	723
p. 160—167.	Cuvânt 19. Pentru zavistie = MG, LVII, 441-444; LIX, 210-212; LXI, 262-264; LIX, 305-306.	724
p. 168—179.	Cuvânt 20. Pentru zavistie = MG, LXI, 567-568; 586-590; LX, 447-454.	725
p. 179—187.	Cuvânt 21. Pentru pomenirea de rău = MG, LVIII, 721-725; LIX, 387-390; 227; LXII, 705-708.	726
p. 187—193.	Cuvânt 22. Pentru pomenirea de rău = MG, LIII, 247-251.	727
p. 193—205.	Cuvânt 23. Pentru desfătare și beție = MG, LIII, 262-265; LVIII, 564-566; LXII, 567-571; LVIII, 493-496.	728
p. 205—215.	Cuvânt 24. Pentru desfătare și beție = MG, LX, 520-522; 207-210; LVII, 470-472; LIX, 137-138; LXI, 538-539; LVII, 449-452.	729
p. 215—223.	Cuvânt 25. Pentru desfătare = MG, LXI, 343-348; LX, 256-258; 133-134.	730
p. 223—229.	Cuvânt 26. Pentru slava deșartă = MG, LIX,	

- 170-172; LIII, 53-54; LIX, 166; 43-46; 446-448. 731
- p. 230—239. Cuvânt 27. Pentru slava deșartă = MG, LXII, 673-676; LVIII, 664-668; LX, 568-572. 732
- p. 240—248. Cuvânt 28. Cum că nimic nu ne folosește postul fără de cealelalte isprăvi = MG, LIII, 45-48; 73-75; 38-39; 80-81; 124-125. 733
- p. 248—254. Cuvânt 29. Pentru jurământ = MG, LX, 82-84; 91-92; LVII, 263; LX, 103-106. 734
- p. 255—264. Cuvânt 30. Pentru blândețe și suferirea de reale = MG, LX, 117-120; 279-282; 336-338; LIX, 152. 735
- p. 264—274. Cuvânt 31. Pentru bogăție și sărăcie = MG, LXII, 195-198; LVIII, 790-794. 736
- p. 275—284. Cuvânt 32. Pentru bogăție și sărăcie = MG, LVIII, 605-608; LVII, 206-208; LVIII, 748-752; LVII, 293—294. 737
- p. 284—290. Cuvânt 33. Pentru iubirea de argint și asuprirea = MG, LIX, 234; 363--366; LIII, 348-350; LIX, 413—414. 738
- p. 290—301. Cuvânt 34. Pentru iubirea de argint și asuprirea = MG, LX, 521-524; 490-494; LXIII, 146-148; 26-28; LIV, 435-436. 739
- p. 301—311. Cuvânt 35. Pentru iubirea de argint și asuprirea = MG, LXI, 561-564; 195-198; 120; 127-130; 255—258. 740
- p. 312—320. Cuvânt 36. Pentru iubirea de argint = MG, LIII, 193-196; 182-185; LIV, 449-451; LIII, 173-174. 741
- p. 320—329. Cuvânt 37. Pentru milostenie = MG, LIX, 398-400; 418-420; LIII, 291-292; LIV, 484-485; LIX, 327-328; LXI, 372-374. 742
- p. 329—338. Cuvânt 38. Pentru milostenie = MG, LXIII, 222-224; 93-96; LIII, 173-174; LXIII, 19-20; LX, 592-596. 743
- p. 338—345. Cuvânt 39. Pentru milostenie = MG, LX, 535-540; 547-548; LIX, 263—270. 744
- p. 346—354. Cuvânt 40. Pentru milostenie = MG, LVIII, 474-476; LIX, 332-336; LXI, 534-536; LIII, 384-385. 745
- p. 354—365. Cuvânt 41. Pentru milostenie = MG, LXII, 537-540; 633-636; 180-182; LX, 175-178; 196-198. 746
- p. 365—372. Cuvânt 42. Pentru mânie și iuțime = MG,

- LIX, 272-274; 51-53; 156-158; 50-51; LX, 138-139; LIX, 106-108. 747
- p. 372—380. Cuvânt 43. Pentru cetirea dumnezeștilor Scripturi = MG, LIII, 321-324; LX, 155; LIX, 296; LX, 651-654; LIII, 330-332. 748
- p. 381—390. Cuvânt 44. Pentru creșterea copiilor = MG, XLVII, 350-355; LVIII, 582-584; LXII, 150-156. 749
- p. 391—394. Cuvânt 45. Pentru creșterea copiilor = LXII, 546-548; 389-392; LIII, 359-360. 750
- p. 395—400. Cuvânt 46. Ce fealiu de clironomii trebuie să lăsăm copiilor noștri = MG, LIV, 514-515; 570-571; LX, 452-453; LVIII, 678; LX, 344. 751
- p. 400—407. Cuvânt 47. Pentru podoaba și pohfala muerilor = MG, LVIII, 783-788; LIX, 340-342; LIX, 380-382. 752
- p. 407—417. Cuvânt 48. Pentru purtarea de grijă de mueri și pentru supunerea și cinstea muerii cătră bărbat = MG, LXII, 135-150. 753
- p. 417—421. Cuvânt 49. Că trebuie a suferi bărbații neajunsurile muerilor și a îndrepta cu toată îndelunga răbdare pre ceale fără de socoteală = MG, LXI, 222-224; LVII, 368—370. 754
- p. 422—428. Cuvânt 50. Că nu să cuvine a să iuți stăpânul și a bate pre slujnicele sale și pentru buna-cuviință a lor cătră bărbați = MG, LXII, 107-112; 523-526. 755
- p. 428—435. Cuvânt 51. Pentru preoție = MG, LXII, 322-324; 609-612; 255-256. 756
- p. 436—445. Cuvânt 52. Pentru preoție = MG, LIX, 471-474; LIV, 564-565; LXIII, 232-233; LX, 38-41; LXII, 667—670. 757
- p. 445—452. Cuvânt 53. Pentru sfintele și prea curatele taine = MG, LIX, 259-262; LXIII, 131-133; LXI, 230—232. 758
- p. 453—459. Cuvânt 54. Pentru prea sfintele și prea curatele taine = MG, LVIII, 743-744; LXII, 27-30; 529-530; LVIII, 744-746. 759
- p. 460—465. Cuvânt 55. Pentru prea sfintele și prea curatele taine = MG, LXI, 203-205; LVIII, 507-510. 760
- p. 465—477. Cuvânt 56. Pentru moarte = MG, LXII, 430-434; LVII, 374-376; 403-404; 333—334, LXII, 436-440. 761
- p. 477—488. Cuvânt 57. Pentru moarte = MG, LXI, 360-362; LX, 168-172; LXI, 390-392; LXII, 203-204; LIX, 465-468. 762

CRONICĂ

PRIMUL CONGRES DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

Atena, 29 Noembrie—4 Decembrie 1936.

Câteva mijloace de informație:

Τὸ Α' ἐν Ἀθήναις συνέδριον τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας, in rev. Ἐκκλησία (Atena), an. 14, nr. 49—50, Sâmbătă 12 Decembrie 1936, p. 385—415.

Ziarele dela Atena (Ἐστία, Πρωΐα, Πρωϊνή, Βραδυνή, Ἐλεύθερον Βῆμα, Ἔθνος, Καθημερινή, Le Messenger d'Athènes) din timpul congresului.

Ateniense, Il Congresso ateniense di teologia „ortodossa“, in *L'Observatore Romano* (Roma), Sabato 12 Dicembre 1936, p. 2.

Același, I lavori del Congresso ateniense di teologia „ortodossa“, ibidem, Mercoledì 16 Dicembre 1936, p. 2.

Din ziarul Vaticanului a luat informații **Av. Virgil Damian**, Congresul laic ortodox din Atena, in *Farul Nou* (București), an. IV, no. 5 (123), Duminică 7 Febr. 1937, p. 3, și no. 6 (124), Duminică 14 Febr. 1937, p. 3.

Arhim. Scriban, Congresul profesorilor de teologie in Atena, in *Biserica Ortodoxă Română*, revista sf. Sinod, an. LIV, no. 11—12 (Noembrie—Decembrie 1936, p. 733—751 (cronica externă).

Același, Congresul profesorilor teologi ortodocși la Atena, in ziarul *Epoca* nr. 2354 (8 Dec 1936) p. 2, nr. 2356 (10 Dec. 1936) p. 2, nr. 2357 (11 Dec. 1936) p. 2, nr. 2358 (12 Dec. 1936) p. 2.

Același, Congresul panortodox al teologilor la Atena, in *Misionarul* (Chișinău), an. IX, nr. 1—2 (Ianuarie—Februarie 1937), p. 42—64 (cu urmare).

I. G. Savin, Congresul teologic dela Atena, in rev. *Gândirea*, an. XVI, nr. 3 (Martie 1937) p. 129—132.

Același, Congresul teologic dela Atena, in rev. *Viitorul* (București), an. XXIV, nr. 24 (15 Dec. 1936) p. 1—2 și an. XXV, nr. 2 (15 Ian. 1937) p. 1—3.

Hans Koch, Panorthodoxer Theologenkongress in Athen, in rev. *Die christliche Welt*. Protestantische Halbmonatschrift (Gotha), an. 51, nr. 3 (6 Febr. 1937) col. 129—133 și nr. 4 (20 Febr. 1937) col. 153—160.

Hiéromoine Pierre, Le premier Congrès de théologie orthodoxe à Athènes, in rev. *Irenikon* (Amay-sur-Meuse), t. X, No. 1 (Janvier—Février 1937, p. 21—41.

J. Lacombe, Le congrès de théologie orthodoxe à Athènes, in rev. *L'Unité de l'Eglise* (Paris), an. XV, nr. 82 (Janv.Févr. 1937), p. 5-11.

C. Dumont, Congrès de Théologie orthodoxe, in *Revue des Sciences philosophiques et théologiques* (Paris), an. XXVI, nr. 2 (Avril 1937), p. 412—414.

Șerban Ionescu, Les enseignements du premier congrès des théologiens orthodoxes, in *Service oecuménique de pr. et d'inf.*, 12 Janvier 1937, sér. d'art. nr. 2.

În zilele dela 29 Noembrie până la 4 Decembrie 1936, s'au întrunit într'un congres în Capitala Greciei profesorii Facultății de Teologie din Atena și delegații Facultăților de Teologie din România, Jugoslavia, Bulgaria, Polonia și ai Institutului rus de Teologie ortodoxă din Paris. Acest prim congres teologic realiza o dorință și o necesitate a teologiei ortodoxe, exprimate între ei de unii delegați ortodocși ¹⁾ cu ocazia conferințelor organizațiilor mișcării ecumenice ²⁾, începând cu cea dela Copenhaga 1922.

Se simția în adevăr din ce în ce mai mult, după războiul mondial, nevoia ca profesorii ortodocși, cărora numai inițiative străine le dădeau prilejul să se întâlnească și cunoască, și numai unora dintre ei, să se întrunească și să discute împreună problemele teologice și bisericești ortodoxe, atâtea și așa de importante în timpul din urmă. Precizată la Atena 1930, Cambridge 1932 și Chamby sur Montreux (Elveția) 1935, ideia unui Congres de teologie ortodoxă a luat început de realizare prin conferința teologică dela București (Ianuarie 1936) a delegaților tuturor facultăților ortodoxe. S'a stabilit atunci un larg program de lucru și s'a fixat printr'un statut modalitatea constituirii, organizării și conducerii congreselor. Numeroase chestiuni de principiu și de tehnică a lor au fost puse și discutate în conferința dela București, care are prin aceasta o deosebită importanță pentru înfăptuirea congreselor, asigurându-le un rost și un folos mai mare pentru teologia și pentru Biserica ortodoxă.

După dorința exprimată de delegații străini, s'a admis atunci ca la congrese să ia parte numai profesorii facultăților cu caracter universitar, nu și ai altor școli teologice ³⁾. S'a hotărât ca loc de convocare a primului congres Atena, sediul celei mai vechi facultăți de Teologie ortodoxe (1837), având să urmeze celelalte în ordinea de vechime a facultăților, pe țări.

Deschiderea primului congres s'a fixat pentru Duminică 22 Noembrie 1936. Din cauză că la aceeași dată s'a stabilit mai târziu să se aducă din Italia în Grecia osemintele fostului rege Constantin și ale reginelor Sofia și Olga, deschiderea congresului s'a amânat cu o săptămână.

Pentru organizarea fiecărui congres se formează în țara respectivă un comitet de profesori, care pregătește tot ce este de trebuință pentru ținerea lui, întocmind programul și asigurând mijloacele materiale pentru întreținerea delegaților străini. Acestui comitet se anunță din timp, pe facultăți, delegații cari participă la congres și se trimit referatele

1) În deosebi răposatul profesor Dragomir Demetrescu, profesorii Am. Alivizatos (Atena), Șt. Țancov (Sofia), V. G. Ispir (București).

2) Alianța mondială pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică, Credință și conducere, Viață și muncă.

3) Este neîndreptățită deci supărarea exprimată pentru lipsa dela Congres a Academiiilor noastre teologice de către profesorul unuia din ele în **Revista teologică** (Sibiu), an. XXVI, nr. 11—12 (Nov.—Dec. 1936), p. 444.

ce se vor prezenta. Comitetul face convocările și invitații pentru congres și asigură publicarea lucrărilor lui.

Această sarcină, care era deosebit de grea pentru primul congres de teologie ortodoxă, a fost îndeplinită cu prisosință de grijă, de mijloace și de merite de către comitetul dela Atena, format din profesorii Amilcar Alivizatos, președinte al comitetului și al congresului, Grigore Papamihail, Dim. S. Balanos și V. Vellas, ultimul fiind și secretar general al comitetului și al congresului, asistat de doi secretari speciali. Pe lângă acest comitet a funcționat un birou de informații foarte bine organizat, având ca președinte și secretar general pe cei ai comitetului, ca secretari speciali pe aceiași, tinerii teologi Marios Zafirios și Andreas Fytrakis, ca auxiliari nouă doctori în Teologie, profesori secundari cu studii în străinătate, în frunte cu distincții agregati ai facultății, Leonidas Filippidis, directorul Cultelor în Ministerul Instrucțiunii, și Dimitrie Moraitis. Un număr de zece tineri, studenți greci cunoscători de limbi străine și studenți străini ai Facultății de Teologie din Atena, în frunte cu Românii Iustin Moiescu și Pr. Grigore Cernăianu, doctoranzi în teologie, au făcut congresiștilor foarte prețioase servicii de călăuze și de legătură cu biroul congresului. Comitetul de organizare a avut prevederea să pună la dispoziția doamnelor străine, serviciile unei studente în Teologie, cunoscutoare a limbii franceze, domnișoara Dora Messinezi.

Se poate înțelege din acestea, că primul congres de teologie ortodoxă s'a bucurat de o pregătire exemplară. Organizat cu toată atenția pentru primirea și întreținerea delegaților și pentru bunul mers al lucrărilor, el a constituit o foarte plăcută surpriză pentru teologii străini, cari nu se îndoiu de altfel că Grecii vor face tot posibilul ca să se prezinte cât se poate de bine. Oaspeții au recunoscut că organizarea congresului a întrecut cele mai pretențioase așteptări și s'au întrebat cu îndreptățită grijă, dacă la rândul lor vor putea să asigure congreselor viitoare aceeași bună primire și pregătire, ca cele dela Atena.

Orientându-se după numărul mediu de delegați străini eventuali anunțați pe facultăți, comitetul de organizare a congresului atenian a comunicat din timp că își ia însărcinarea să întrețină pe timpul congresului câte patru delegați de fiecare facultate străină, asigurându-le și călătoria gratuită pe căile ferate din Grecia, la ducere și la înapoere.

Pentru soțiile delegaților și pentru profesorii cari ar mai fi voit să ia parte la congres, s'au asigurat deasemenea importante înlesniri. S'au trimis din timp facultăților străine bilete de tren și cărți de identitate, pentru membrii congresului. La sosirea în Atena, delegații au fost întâmpinați de membri ai biroului congresului și conduși la un marele hotel (Acropole Palace), unde au fost găzduiți pe timpul congresului. Delegația română, sosită cea dintâi, a fost salutată cu cuvinte călduroase, în numele comitetului de organizare, în seara sosirii la hotel, de agregatul Leonidas Filippidis, membru al comitetului.

Fiecare delegat a primit o mapă cu programul congresului (în limba greacă și franceză), cu planul orașului, cu frumoase prospecte și

călăuze ilustrate, în limba franceză, necesare pentru cunoașterea locurilor mai importante de văzut din Grecia, cu invitațiile la mesele oficiale ce aveau să fie date în timpul congresului, cu o cocardă cu numele delegatului, cu hârtie și creion, pentru lucrările congresului. Amintirea acestor lucruri, în aparență secundare, e bine să fie păstrată pentru organizarea congresului dela București. Ele au importanța lor practică netăgăduită, dau dovadă de prevedere și de pricepere în buna organizare a unui congres și fac bună impresie delegaților străini. La Atena n'a lipsit nimic din ceea ce se putea face pentru asigurarea bunului mers al lucrărilor și bunei dispoziții a congresiștilor oaspeți.

Congresul a fost pus sub înaltul patronaj al Maiestății Sale Regelui George II al Greciei, fapt care i-a asigurat o deosebită atenție. El s'a bucurat în același timp de toată sollicitudinea Inalt Prea Sfințitului Arhiepiscop al Atenei și al întregii Grecii, Hrysostomos Papadopoulos, profesor onorific al Facultății de Teologie și membru activ al Academiei grecești, precum și de sprijinul guvernului grec prin ministrul Instrucțiunii și al Cultelor, d-l Georgacopoulos, de al primarului Atenei, d-l Plytas, și de al Universității din Atena, al cărei rector din fericire profesor al Facultății de Teologie, d-l Grigore Papamihail, era și membru al comitetului de organizare a congresului.

În ziua deschiderii, Duminică 29 Noembrie 1936, congresiștii au asistat întâi la slujba din biserica Universității, numită Kapnicarea, biserică din epoca bizantină, una din cele mai vechi din Atena, unde, în fruntea unui sobor de preoți greci și străini, I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos a săvârșit sf. liturghie și o doxologie (tedeam) pentru deschiderea congresului. Slujba a fost foarte frumoasă, mișcătoare chiar. Evanghelia a fost citită în grecește, românește (de Pr. Gr. Cernăianu) și slavonește (de prof. Pr. S. Bulgakov), simbolul credinței și rugăciunea domnească au fost rostite solemn depe amvon de către rectorul Universității, răspunsurile slujbelor au fost date de un cor bărbătesc, care a executat admirabile compoziții vechi pe muzică bizantină, ai căror autori erau arătați de un program pus la dispoziția asistenților.

După slujbă, la ora 11½, s'a făcut deschiderea oficială a congresului într'un cadru sărbătoresc și impozant, în frumoasa sală de festivități a Universității, în prezența M. S. Regelui, a primului ministru și altor reprezentanți ai guvernului, a Arhiepiscopului Atenei, a reprezentanților patriarhiilor ortodoxe, a unor diplomați străini și altor oficiali, a unui număr de profesori universitari și invitați și a unui public în care se găseau numeroși preoți, profesori secundari, teologi, studenți.

După ce I. P. Sf. Arhiepiscop al Atenei a rostit rugăciunea „Tatăl nostru“, președintele comitetului de organizare și al congresului, profesorul **Am. Alivizatos**, a citit cuvântarea de deschidere, în limba greacă, fiind urmărită de congresiștii străini în traducere germană și franceză, pusă la dispoziția lor dela început în sală, ca și cuvântarea I. P. Sf. Arhiepiscop al Atenei și a rectorului Universității, tipărite și în limba franceză pentru uzul delegaților străini.

În lunga sa cuvântare, care enunță și interpretează mare parte din program, președintele congresului și-a exprimat întâi fericirea de a vedea realizat, după lungi și grele eforturi, un proiect conceput de ani de zile și a făcut apoi istoricul pregătirii congresului, arătând necesitatea și importanța lui. A amintit decadența în care a intrat Biserica ortodoxă dela iconoclastism și schismă și mai ales dela căderea Constantinopolului sub Turci și care i-a făcut imposibilă o mișcare spirituală serioasă. A amintit formarea Bisericilor autocefale, cu tendințe naționale, din secolul trecut, tendințe cari au ținut Bisericile ortodoxe în izolare, întinsă și la știința teologică, prin deosebirea limbilor.

Războiul mondial, care, cu toate relele lui, a învățat pe oameni să se cunoască și să colaboreze, în interesul progresului, a dus și la o puternică mișcare de apropiere bisericească. Organizațiuni bisericești și teologice internaționale lucrează pentru dărâmarea „zidurilor chinezesti”, cari despart popoare și Biserici: Sunt cele cari susțin așa numita mișcare ecumenică și cari tind să ajungă, dacă nu la unirea Bisericilor, cel puțin la o înțelegere între ele. Cu toate greutatele ce stau în calea acestei mari opere, un progres s'a făcut. Conferințele acestor organizații au dat prilej să se întâlnească și reprezentanți ai teologiei ortodoxe și să se exprime între ei ideea convocării unui congres de teologie ortodoxă. S'a convenit ca primul congres să se întrunească la Atena. După patrușprezece ani — dela conferința din Copenhaga 1922, când s'a exprimat întâi această idee — iată-ne adunați la primul congres de teologie ortodoxă. „Prilejul de a fi studiat, manifestat și realizat ideea congresului îl datorăm mișcării ecumenice. Este un act de dreptate a o recunoaște în acest moment și a scoate în evidență legătura, în această privință, dintre congresul nostru și această mișcare mondială, care dă de altfel atâtea speranțe, mai ales pentru viitorul omenirii creștine“.

Președintele congresului stăruie apoi asupra importanței și rolului congresului. Deși ortodoxia a fost în primul rând opera elinismului, ea a devenit un mare bun spiritual și pentru celelalte popoare ortodoxe, formând un mijloc de legătură între ele. Dar până la războiul mondial ortodoxia era necunoscută și disprețuită de teologii romano-catolici și protestanți, ca o Biserică moartă. După război însă a început să fie apreciată puterea spirituală a Bisericii ortodoxe și căutată colaborarea ei la mișcarea ecumenică, la care Biserica Romei refuză să ia parte. În lipsa ei, Biserica ortodoxă este prețuită cu atât mai mult pentru valoarea tradiției pe care o reprezintă și pe care alte Biserici au înlăturat-o și o regretă.

„Dar această însemnătate a Ortodoxiei în raporturile ei interne și externe, ca și sentimentul deplin al situației ei ca reprezentantă a Bisericii lui Hristos, organism viu în toate manifestările și direcțiunile vieții ei, impun cunoașterea întregă a obligațiilor ei față de ea însăși și față de ceilalți și formarea unei conștiințe unice a puterii pe care Biserica

o reprezintă înăuntru și în afară. Iată deci în ce constă importanța și sensul adunării de astăzi“.

„In aceste înalte misiuni și obligații, Biserica noastră nu se poate lăsa dusă de simplul instinct, ca până acum, și de tradiția simplă și naivă, ci pe baza unor direcțiuni pozitive, întemeiate pe studiul amănunțit al ei însăși, al naturii ei, al ființei ei, al tendințelor, al scopurilor și al mediului mai apropiat și mai îndepărtat în care se mișcă și lucrează. Conștiința sa asupra tuturor acestor puncte ale existenței sale, Biserica ortodoxă a avut-o și o are totdeauna pusă în știința teologică. Studiul și elaborarea diferitelor mari probleme spirituale, cari în chip firesc preocupă Biserica prin situația ei, are loc mai întâi așa zicând în laboratorul teologic, iar teologia, lucrând astfel pozitiv sau adesea și negativ — de ce nu? Duhul suflă unde voește — și studiind și orânduind sistematic preliminariile dificile și consecințele lor, adaptează lucrurile și găsește și pregătește soluția, oferind material de-a-gata Bisericii, care, călăuzită de sfântul Duh, primește, adoptă și stabilește oficial ceea ce este drept și convenit și potrivit în chip infalibil pentru mântuirea oamenilor. Iată prima și principala misiune a științei teologice, care este propriu vorbind servirea spirituală a Bisericii, care și ea este călăuzită de această servă și duce la o spiritualitate mai înaltă și stabilește toate în duhul lui Hristos. Această poziție și însemnătate a Teologiei ortodoxe este, așa zicând, foarte clar reprezentată în chestiunea sinoadelor ecumenice, deoarece, cum arată și istoria lor, ceea ce pregătia de mai înainte Teologia prin lucrul ei pozitiv și adesea și negativ și aducea la maturitate prin elaborarea sa spirituală, a venit apoi Biserica și condusă de sfântul Duh a stabilit și a hotărât definitiv, cu o înțelepciune în adevăr atât de infalibilă, încât cele decretate de ea fără greș de fiecare dată sunt și rămân în veci neschimbate și neclintite“¹⁾.

Biserica n'ar putea de exemplu să convoace un sinod ecumenic, în cazul când s'ar socoti necesar, dacă el n'ar fi mai întâi studiat și pregătit în toate amănunțele de știința teologică. Situația grea a ortodoxiei a făcut până în secolul XIX ca teologii noștri să-și caute știința în Apus. Aceasta a făcut însă ca teologia romano-catolică și protestantă să influențeze asupra lor. Chiar mărturisirile de credință ortodoxe trădează influența teologiei occidentale. S'a ajuns însă la o conștiință ortodoxă și chiar la convingerea, că teologia ortodoxă își este cu ajutorul sfinților Părinți suficientă și se poate desvolta pe propriile sale baze.

„Dar fericita desvoltare a conștiinței ortodoxe și libere, care respinge influențele străine și dinafară, îi impune (teologiei noi) în chip natural obligația imperioasă a unei munci continui, grele, minuțioase și a unei preocupări strict științifice de a curăți teologia noastră de elementele noi, intrate în ea, cari s'au furișat și introdus în ea pe nesimțite într'o epocă mai veche. Este nevoie să redăm Ortodoxiei noastre puritatea ei dela început, pe cea patristică, și dupăce o vom fi restabilit

1) Ἐκκλησία, nr. cit., p. 390.

pe deplin, vom înțelege atunci, dar numai atunci, că ea își este suficientă și că este în stare, fără un ajutor serios dinafară și fără turburarea propriei ei direcțiuni, să-și urmeze mai departe evoluția sa, întreruptă din cauza împrejurărilor exterioare protivnice. Va dovedi astfel că Biserica ortodoxă, căreia îi slujește, nu este moartă și pietrificată, cum adesea a fost jignită de neortodocși, ci putere vie, care reprezintă în chip autentic și deplin spiritul lui Hristos, în neîntreruptă legătură cu Biserica veche și nedespărțită“.

Sarcina este grea, dar noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, deschidem drumul, începem lucrul. Alții îl vor continua și-l vor duce mai departe, având fericirea să vadă Biserica ortodoxă strălucind iarăși ca în timpurile ei de glorie.

Programul bogat al congresului nu va putea fi epuizat; el va fi continuat în congresele viitoare. Se inaugurează însă sub auspicii fericite o muncă grea, de întoarcere la sfinții Părinți, pentru formarea unei conștiințe pur ortodoxe.

„Prin toate acestea, știința teologică, unită și colaborând de astăzi, nu-și propune și nu urmărește nimic altceva, decât să servească Biserica în deplină conștiință a datorii sale și s'o facă iarăși o putere spirituală și socială nouă, vrednică de numele, de misiunea și de istoria ei“. Societatea actuală însăși are nevoie imperioasă de ajutorul Bisericii, pe care mai întâi munca întemeiată a teologilor o va arăta un factor spiritual și social de prima mărime, pentru a putea ieși — societatea — cât mai curând din atmosfera infectată în care se găsește și pe care a produs-o răul moral, ce o roade de secole, fără ca pedantismul bisericesc și teologic general să-l fi înlăturat până astăzi. „Organizată cum trebuie și înarmată spiritual suficient, Biserica este singura putere, care poate să se opună cu succes principiilor distructive, cari răstoarnă ordinea morală.

Termină rugând pe M. S. Regele să binevoiască a declara deschise lucrările congresului și pe I. P. Sf. Arhiepiscop al Atenei să le binecuvinteze.

M. Sa Regele George II a citit în limba greacă următoarea cuvântare, ascultată de toată asistența în picioare:

DOMNILOR CONGRESIȘTI,

Simt o deosebită bucurie că Mi se oferă prilejul ca să vă salut personal, întruniți în Grecia.

Constituirea și scopul Congresului găsesc chiar dela început în această țară o atmosferă de simpatie și de cordialitate, care vă va și înconjura fără îndoială în tot cursul lui.

Sunt convins că Congresul Domniilor Voastre va contribui mult la propășirea științei teologice ortodoxe și că prin colaborarea și contribuția fiecăruia dintre Domniile Voastre soluția problemelor teologice, cari vă preocupă, va fi satisfăcător promovată. Crezând cu tărie că Bi-

serica ortodoxă, întărită prin teologia sa, constituie un foarte prețios factor de reformare a popoarelor, cărora le slujește. mă bucur că Congresul Domniilor Voastre va fi un mijloc mai mult de întărire și de conlucrare mai strânsă a Bisericilor ortodoxe autocefale.

Domnilor congresiști, sunt fericit că țara Mea a fost aleasă ca loc al primei adunări a Domniilor Voastre. Exprimând din nou siguranța pe care o am despre deplinul succes a operei Domniilor Voastre, declar deschis primul congres de Teologie ortodoxă din Atena.

După Majestatea Sa a vorbit ministrul Instrucțiunii și al Cultelor, d-l **Georgacopulos**, salutând congresul în numele guvernului grec, recunoscând importanța lui și interesul ce i se arată, apreciind lucrul congresului pentru binele Bisericii și urând călduros bun mers lucrărilor și împlinirea scopului congresului.

A urmat cuvântarea în limba greacă a rectorului, profesorul **Grigore Papamihail**, care arată bucuria Universității din Atena de a putea găzdui primul congres de teologie ortodoxă și adresează congresiștilor un cordial salut frățesc. Alegerea Atenei ca prim sediu al unui congres teologic ortodox, era indicată și prin vechimea facultății ei de Teologie, Universitatea din Atena fiind astfel „primul focar pentru renașterea științei teologice ortodoxe“, și prin importanța orașului în istoria creștinismului. Amintește activitatea sfântului apostol Pavel în Atena, rolul vechei universități ateniene în formarea primilor teologi creștini, studiile sfinților Vasile cel Mare și Grigore Teologul și însemnătatea limbii grecești ca limbă a Noului Testament.

Veche de un secol, Universitatea din Atena a înființat dela început și o Facultate de Teologie, a cărei importanță și al cărei rol s'au înțeles totdeauna în Universitate, alături de celelalte științe. Recunoaște din partea Universității contribuția științifică adusă de Facultatea de Teologie și se bucură că toate facultățile de Teologie ortodoxă străine au fost de acord ca să se lase Facultății dela Atena cinstea de a inaugura lucrul congreselor lor. Termină urând succes congresului.

I. P. Sf. Arhiepiscop al Atenei Hrysostomos salută în grecește congresul în numele Bisericii Greciei și-l socotește începutul unei mișcări, care va duce la progresul științei teologice. Un asemenea congres este ceva nou în Biserica ortodoxă, dar nu cu totul străin obiceiului ei. Prin sinoade locale și ecumenice, Biserica veche rezolva probleme bisericesti și-și formula doctrina. Ele exprimau conștiința Bisericii. Alături însă de sinoade, cari erau opera episcopilor, știința teologică lucra prin teologi episcopi și laici. Școlile dela Alexandria și Antiohia au pus bazele științei teologice creștine. În diferite discuții se lămuria de asemenea adevărul creștin și se combăteau eroriile. În timpurile moderne, școlile de Teologie, înființate întâi în Rusia, au fost centrul culturii și al dezvoltării științei teologice. Chiar autoritățile bisericesti le-au încredințat spre studiere diferite chestiuni teologice și bisericesti.

„Dar ceea ce fac Facultățile de Teologie ortodoxe în parte au să

facă profesorii cari le reprezintă în congres: Să cerceteze în conformitate cu învățătura și cu tradițiile ortodoxiei diferite probleme teologice și bisericești, prin comunicări și discuții științifice, iar asupra concluziilor lor singură Biserica este competentă ca să ia hotăriri. În programul congresului sunt înscrise nu numai probleme teoretice, ci și foarte vitale probleme și chestiuni ale vieții actuale și ale trebuințelor spirituale ale ortodoxiei. În acest chip, știința teologică ortodoxă vine întru servirea Bisericii ortodoxe“.

Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop declară că va urmări lucrările congresului „cu deosebită afecțiune“ — ceea ce s'a și văzut tot timpul congresului — și roagă pe Dumnezeu să lumineze și să călăuzească pe membrii primului congres de teologie ortodoxă.

Mitropolitul de Trapezunt Hrysanthos, apocrisiar al Patriarhiei ecumenice, a citit în grecește scrisoarea Patriarhului de Constantinopol Veniamin și pe a celui de Alexandria Nicolae, cari arată bucuria tinerii acestui congres și speranța că el va da bune roade. Ambii patriarhi au binecuvântat lucrările congresului. Apocrisiarul a amintit apoi că multe din chestiunile înscrise în programul congresului au fost puse și de conferința panortodoxă dela Muntele Atos (1930), ca să fie discutate în marele sinod al Bisericii ortodoxe, ce urmează să se țină. Discutarea lor în congres va fi o contribuție prețioasă pentru rezolvarea lor. Va fi deasemenea de folos pentru Biserica ortodoxă, ca teologia ortodoxă să fie curățită de influențele apusene, să fie filtrată și restabilită după învățătura sfinților Părinți și a sinoadelor ecumenice. Exprimă bucuria psalmistului de a vedea pe frați adunați împreună.

Din partea Patriarhului de Ierusalim a vorbit în grecește **Arhimandritul Benedict Papadopoulos**, declarând că salută cu plăcere pe congresiștii adunați din atâtea părți în țara înțelepciunii și culturii, ca să se ocupe în spirit de dragoste creștină, de pace și de fraternitate cu chestiuni de cea mai mare însemnătate pentru știință și pentru societate. Arată interesul cu care Patriarhul de Ierusalim urmărește lucrările congresului și le binecuvintează. Citește scrisoarea în acest sens a Patriarhului de Ierusalim Timotei.

Urmează la cuvânt **profesorul Pr. Petre Vintilescu**, delegat al Facultății de Teologie din București. Prea Cucernicia Sa arată întâi că vorbește în calitate de reprezentant al Inalt Prea Sfințitului Patriarh al României, care urmărește lucrările congresului cu interes, simpatie și nădejdi. Părintele profesor citește apoi în limba franceză scrisoarea patriarhală adresată congresului. Scrisoarea amintește bucuria cu care I. P. S. Patriarh Miron a salutată și a binecuvântat lucrările conferinței teologilor ortodocși ținute în Ianuarie 1936 la București, care a fost un prilej mai mult, ca și congresul, ca să ne gândim la misiunea istorică a Bisericii. Biserica ortodoxă a păstrat cu credință, întreg și neșchimbat, tezaurul dogmelor creștine, pe care l-a scos și mai curat și mai strălucitor din diferitele lupte vechi, și, fără a materializa religia,

a făcut să pătrundă spiritul creștin, plin de mireasma misterului și a supranaturalului, în viața de toate zilele și în istorie. Evoluția istorică și situația actuală pun astăzi Bisericii noi probleme, cari trebuiesc să fie rezolvate temeinic, mai ales că pare sosit momentul ca ortodoxia să îndeplinească o nouă misiune.

Ea trebuie mai întâi să se silească a fi iarăși ceea ce a mai fost, izvorul puterilor creatoare ale culturii. Porunca ceasului de față este ca Biserica ortodoxă să cucerească primul loc în viața sîpirituală și să-și recapete vechea influență asupra popoarelor ei. Este deasemenea necesar ca să precizeze problemele impuse misiunii ei actuale și atitudinea ce are de luat în fața lor. Sunt chestiuni cari au nevoie de studiu și de pregătire, înainte ca Biserica să-și organizeze noua-i misiune. Această însărcinare și-au luat-o, ca cei mai indicați, profesorii Facultăților de Teologie ortodoxă. Biserica apreciază și binecuvîntează lucrul lor. Scrisoarea termină cu salutul și binecuvîntarea înalt Prea Sfințitului Patriarh al României adresate congresului.

Profesorul Pr. Dimitrie Stefanovici, salută în limba germană congresul în numele Facultății de Teologie din Belgrad, al cărei decan este, arătându-și bucuria că Atena a fost aleasă ca primul loc al congresului. Exprimă dorința ca aceste congrese să servească nu numai promovării teologiei ortodoxe, ci să aducă folos și Bisericii.

Profesorul Arhimandrit Ilarion Vasdecas, dela Facultatea de Teologie ortodoxă din Varșovia, citește scrisoarea I. P. Sf. Mitropolit Dionisie al Varșoviei, scrisă artistic pe pergament în limba greacă. Scrisoarea exprimă bucuria cu care Facultatea de Teologie ortodoxă dela Varșovia participă la congresul dela Atena, orașul în care a predicat lângă altarul Dumnezeuului necunoscut sf. apostol Pavel, din care a ieșit Dionisie Areopagitul și în care se adună reprezentanții celor mai înalte școli de știință ortodoxă, pentru ca în unitatea credinței să asigure unitatea cunoștinței. Acest congres este o mare sărbătoare a ortodoxiei, sărbătoare care se adaogă la cea a centenarului Facultății de Teologie dela Atena. Scrisoarea termină cu dorința ca Dumnezeu să înalte știința teologică ortodoxă și vechea ei lumină, care este Facultatea de Teologie dela Atena.

Profesorul Protopop Stefan Tankov, salută în limba franceză congresul în numele sfîntului Sinod al Bisericii bulgare și al Facultății de Teologie dela Sofia. Mărturisește bucuria și emoția ce simte, luând parte la acest prim congres de teologie ortodoxă, care are o mare însemnătate în istoria Bisericii ortodoxe și care va exercita binefăcătoare influență asupra evoluției cugetării teologice din Orient. Accentuiază importanța faptului că primul congres de teologie ortodoxă se ține la Atena, pămînt sacru, centru clasic al cugetării și al dogmei creștine, orașul mării culturi spirituale. Amintește că Bulgarii sunt ucenici în creștinism și în cultură ai Bizanțului elin și declară fericiți pe Bulgari, că pot să ia parte activă la opera de unificare a tinerei cugetări

științifice ortodoxe. Arată spranța cu care lumea ortodoxă așteaptă rezultatele congresului și răspunderea ce are congresul pentru buna îndrumare a lucrului său și exprimă urările sfântului Sinod al Bisericii bulgare și ale Facultății de Teologie dela Sofia pentru succesul congresului și pentru prosperitatea Bisericii ortodoxe.

Vorbește apoi, în limba engleză, **profesorul V. G. Ispir**, care salută congresul în numele celor trei Facultăți de Teologie din România. Arată bucuria de a vedea înfăptuită inițiativa luată la Chamby sur Montreux și programul stabilit în conferința dela București. Amintește că omeniirea este îmbibată azi de materialism și că este nevoie să fie din nou proclamată concepția teologică despre lume.

În luptele de idei duse în Apus după reformă, ortodoxia a părut a fi în inferioritate; ea păstrează credința strămoșilor, sf. tradiție a Bisericii ecumenice a primelor opt secole. Stând pe bază patristică, teologia ortodoxă va trebui să fie pilduitoare pentru celelalte. Ortodoxia este o putere creatoare de viață și trebuie să se ridice în fața tuturor problemelor vieții. Ea va crea astfel o nouă cultură, va inspira adevărata înțelegere a scopurilor statului nou și va promova mai ales acțiunea socială în spirit creștin. Termină urând ca Dumnezeu să binecuvinteze Grecia, țara strălucită a culturii eline, și să dea viață lungă Maiestății Sale Regelui George II, care, luând sub patronajul Său congresul acesta, S'a așezat printre protectorii Ortodoxiei.

Profesorul Pr. Serghie Bulgakov salută congresul în limba germană în numele Institutului de Teologie rus din Paris, dorindu-i desăvârșit succes. Scoate în evidență însemnătatea convocării congresului în metropola Greciei, care amintește pe marii filosofi și artiști greci, predica sfântului apostol Pavel și faptul că limba greacă este limba Noului Testament și a sfinților Părinți ai Bisericii. Teologia rusă s'a inspirat din filosofia și din arta greacă, din învățătura sfinților Părinți și din izvorul înțelepciunii, care este Noul Testament. „Teologia nu trăește fără muncă liberă, creatoare, care este legată de păstrarea cu pietate a tradiției bisericești. Acestea au constituit moștenirea teologiei ruse, a acestui rod prețios al mării culturi rusești, pe care o reprezentăm și o continuăm noi astăzi. Și o asemenea moștenire aducem noi la acest congres: credința în Biserică și în tradiția ei vie“.

Președintele congresului, **profesorul Am. Alivizatos**, a citit apoi scrisorile și telegramele prin care salută congresul Patriarhul de Antiohia Alexandru, Mitropolitul Ciprului, I. P. Sf. Mitropoliți Visarion al Bucovinei, care oferă congresului suma de cincizeci mii lei pentru editarea unei reviste ortodoxe, dar pe care congresiștii și asistența l-au apreciat prin însuflețite aplauze; scrisori sau telegrame dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, dela diferiți episcopi și profesori. Președintele a mulțumit Majestății Sale Regelui George II, ierarhilor și delegaților cari au salutat congresul. Cu aceasta, ședința de deschidere a luat sfârșit, într'o atmosferă înălțătoare.

După amiază, congresiștii au vizitat orfelinatul bisericesc dela Vuliagmeni, localitate așezată pe țărmul mării, 28 km. la Sud de Atena, unde îi aștepta I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos al Atenei, prin grija căruia s'a înființat și se întreține, ca și altele, acest orfelinat foarte bine organizat. S'au vizitat orfelinatul și biserica, unde s'a făcut o scurtă slujbă, s'a oferit congresiștilor și celorlalți invitați o bogată gustare.

Seara congresiștii au luat parte la masa dată în cinstea lor de Facultatea de Teologie din Atena. Au vorbit profesorul Const. Dyovuniotis, decan al Facultății de Teologie din Atena și profesorul Am. Alivizatos; pentru delegații străini, profesorul T. M. Popescu.

* * *

LUCRĂRILE CONGRESULUI au început a doua zi, **Luni 30 Noiembrie** ora 9 dim., în sala festivă a Clubului universitar (Πανεπιστημιακή Λέσχη), impozantă clădire nouă în apropierea Universității.

Facultățile de Teologie ortodoxă erau reprezentate astfel:

Atena: Profesorii: Am. Alivizatos, Grigore Papamihail, Const. Dyovuniotis, Dimitrios Balanos, Arhim. Vasilios Stefanidis, Nic. Luvaris, Gh. Sotiriu, Panagh. Brațiotis, Vas. Vellas, Arhim. Evangh. Antoniadis; agregatii: Leonidas Filippidis, Dim. Moraitis. De notat că lista cuprindea și pe profesorii onorifici: I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos și Ioan Mesoloras.

București: V. G. Ispir, Șerban Ionescu, Pr. P. Vintilescu, Teodor M. Popescu, Pr. Gr. Cristescu.

Chișinău: Arhimandritul Iuliu Scriban, Ioan G. Savin.

Belgrad: Pr. Dim. Stefanovici, Pr. Ștefan Dimitrievici, Pr. Filaret Granici.

Sofia: Protopop Stefan Țankov, Ivan Goșef, Gh. St. Pașev.

Varșovia: Nic. Arseniev, Arhim. Ilarion Vasdecas (grec).

Paris (Institutul de Teologie ortodoxă rus): Arhim. Serghie Bulgakov, A. V. Kartașof, V. Zenkovski, Pr. G. Florovski.

Au asistat regulat la ședințe, pe lângă profesorii congresiști, I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos, Mitropolitul Hrysanthos, reprezentant al Patriarhului de Constantinopol și al celui de Alexandria, Arhimandritul Benedict Papadopulos, reprezentant al Patriarhului de Ierusalim, profesorii Hans Koch¹⁾ dela Universitatea din Königsberg și Fritz Lieb dela Universitatea din Basel, un preot anglican, un cleric romano-catholic, corespondent al ziarului L'Osservatore Romano, un număr de teologi, clerici, profesori secundari, studenți greci.

După ce președintele congresului, profesorul Am. Alivizatos, citește câteva telegrame primite pentru congres, anunță că întru cât numărul congresiștilor nu permite o împărțire în secțiuni, congresul va

1) Care a scris despre congres în *Die christliche Welt*.

Lucra întreg, în ședințe comune; propune apoi ca ședințele să fie prezidate pe rând de câte un delegat al fiecărei țări, în ordinea vechimii facultăților. Prima ședință a fost prezidată de prof. Const. Dyovuniotis, decanul Facultății de Teologie din Atena.

Se începe citirea referatelor, în ordinea din program a temelor.

PRIMA TEMĂ: Poziția științei teologice în Biserica ortodoxă:

- a) Fixarea principiilor fundamentale ale ortodoxiei;
- b) Cercetarea științifică (liberă) în Teologie și autoritatea bisericească;
- c) Precizarea influențelor din afară asupra Teologiei ortodoxe, în special dela căderea Constantinopolului: 1. influențe papale, 2. protestante, 3. filosofice.

Prof. Panaghiotis Bratsiotis (Atena) citește referatul său în limba germană asupra primei chestiuni: **Fixarea principiilor fundamentale ale ortodoxiei.** Formal, Biserica ortodoxă stă la mijloc între romano-catolicism și protestantism. Invederează deosebirile de unul și de altul citând mai mulți tologi ortodocși (Glubokovski, Țankov, Andrutsoș). Biserica ortodoxă stăruie în principiile și tradiția vechii Biserici nedespărțite. Această ținere la tradiție este caracteristică pentru Biserica ortodoxă. Protestanții o socotesc pentru aceasta petrificată. Tradiția este însă în Biserica ortodoxă cuvânt al lui Dumnezeu, viu ca și cel din sf. Scriptură. Biserica stagnează în unele privințe, dar nu este petrificată. Caracteristic pentru Biserica ortodoxă este deasemenea echilibrul pe care-l ține între autoritatea bisericească și libertatea credincioșilor. Pe când alte Biserici au exagerat fie autoritatea fie libertatea, Biserica ortodoxă a evitat și un exces și altul. Alt principiu fundamental al ortodoxiei este, formal, îndumnezeirea omului, obișnuit dela sf. Atanasie cel Mare în teologia ortodoxă. Dumnezeirea lui Iisus Hristos nu este pentru ortodocși nerecunoașterea — monofizită — a umanității Lui, cum cred unii protestanți și romano-catolici. Indumnezeirea omului stă în strânsă legătură cu Dumnezeirea lui Iisus Hristos (Irineu) și este o doctrină de predilecție a sfinților Atanasie cel Mare, Grigore Teologul, Grigore de Nisa, Ioan Damaschin, a lui Nicolae de Metone și altora. Caracteristică este pentru Biserica ortodoxă și tendința ei ascetică și mistică: accentuiază mult caracterul trecător al bunurilor acestei lumi. Poziția laicilor în Biserică deosebește deasemenea ortodoxia de celelalte Biserici. Principiul autorității supreme a sinodului îi este tot astfel propriu. Sinodul ecumenic este recunoscut drept conștiința tuturor Bisericilor. Sistemul sinodal de conducere a Bisericii este un principiu, care vine din Biserica veche sau chiar primară. Nici filetismul (naționalismul) nici ritualismul nu aparțin Bisericii ortodoxe ca ceva fundamental. Filetismul este apreciat ca erezie (Armeni, Sirieni, Abisinieni) și condamnat (Constantinopol 1872). Biserica ortodoxă este o comunitate cultică, așa cum a fost Biserica dintru început, nu însă o comunitate quietistă. Inchee afirmând că Biserica or-

todoxă a păstrat cu credință toate comorile și caracterele Bisericii vechi catolice, apostolice.

În aceeași chestiune referă **prof. Pr. Serghie Bulgakov** (Paris), care spune că părerile sale sunt cuprinse în cartea „L'Orthodoxie“. Dă definiția Bisericii și cercetează sensul ei, cu expresii din Noul Testament. Arată în linii generale natura și scopul Bisericii, accentuând că Biserica nu este doar o instituție văzută, ci are caracter divin și constituie templul sfântului Duh. Referentul expune și ideea (rusă) despre „sobornost“, în legătură cu autoritatea și conștiința bisericească în ortodoxie, accentuând importanța și dreptul credincioșilor, ca element care condiționează acceptarea hotărârilor sinodale și săvârșirea sfințelor taine, voind să spună că pentru hotărârile Bisericii este necesar și consimțământul poporului sub forma acceptării lor. Sinodul nu este prin sine o garanție; aceasta o dă poporul, ca sobornost, comunitate, κοινότητα. Biserica trebuie să țină seamă de credința ortodoxă, așa cum ea se arată în conștiința comunității întregi.

Trecându-se la discuție, ia cuvântul **prof. Arhim. I. Scriban**, care spune (în l. franceză), că dacă vorbim astăzi despre bazele ortodoxiei, nu este pentru că ele s'ar fi schimbat, ci pentru că s'au petrecut fapte cari ne îndreptășesc să le discutăm. Odată Biserica era unitară, deși existau diferite erezii. Biserica forma un trunchi și avea o bază, pe care se simțea sigură. Exista o opinie teologică puternică, chiar printre laici. Azi situația este alta. Sunt laici cari fac parte numai exterior din Biserica; se numesc creștini, dar sunt pătrunși de ideile lumii moderne, deosebite de ale Bisericii. Unii oameni politici, de exemplu, membri ai statului și ai Bisericii, sunt francmasoni. Acest laicism ne îndreptățește să discutăm azi bazele Bisericii ortodoxe. Cu creștini cari nu mai sunt creștini, nu mai există vechea unitate dintre Biserica și creștinii dintre Biserica și teologie. „Sobornicitatea“ de azi — despre care a vorbit prof. Pr. S. Bulgakov nu mai este sobornicitatea de altă dată. Hotărârile sinoadelor („părutu-s'a nouă și Duhului sfânt“!) nu pot fi lăsate la judecata poporului. Ideea de „sobornost“ este o inovație. Cu toate schimbările și înoirile aduse de timp, nu trebuie să uităm vechea bază a Bisericii ortodoxe: conformitatea cu sf. Scriptură și cu sf. Tradițiune.

Prof. Pr. Gr. Cristescu face o declarație prin care caracterizează ortodoxia: Aceasta nu este nici imobilismul romano-catolic, nici automobilismul protestant.

La discuție mai iau parte: **Prof. Dim. Balanos** (Atena), care spune că totdeauna a fost deosebire între Biserica și laici; **prof. Pan. Bratsiotis** (Atena) se întreabă: care este criteriul sobornicității? Cine apreciază conformitatea cu sf. Scriptură și cu sf. Tradiție?; **prof. Am. Alivizatos** (Atena), care deosebește între chestiunile de competența Bisericii și cele particulare, cu cari se pot ocupa și creștinii și congresele; **prof. Pr. St. Tankov** (Sofia), pune chestiunea autorității sinodului ecumenic; având însă de prezentat referat în această chestiune, propune ca problema să

se discute atunci. **Prof. Pr. G. Florovski** (Paris) vorbește despre autoritatea finală și definitivă în Biserică, amintind că pot fi și sinoade false, ca cel tâlhăresc (Efes 449). Cine deosebește între ele? Sinodul dela Florența s'a declarat asistat de sfântul Duh și totuși n'a fost ținut de ortodocși. In sensul concepției despre „sobornost“, spune că laicii sunt membri ai Bisericii, ca și clericii, și au deci și ei răspundere. Explică sobornicitatea ca o idee rusă, care corespunde celei tradiționale despre *Εκκλησία καθολική* ca *σώμα Χριστού*. Cuvântul este criticat, dar cu aceasta nu este atinsă concepția pe care o exprimă.

Prof. V. Zenkovski (Paris), vorbește tot despre sobornicitate ca ceva organic, nu numeric, dând deasemenea exemplul sinodului dela Florența, respins de popor, și afirmând că poporul este criteriu viu, că sf. Duh vorbește și prin el. Deși face rezerve asupra termenului, este de acord cu ideea sobornicității.

Impresia pe care au lăsat-o străinilor asistenți referatul profesorului Arhim. S. Bulkagov și aceste discuții, a fost afirmarea importanței elementului laic în paguba celui ierarhic¹⁾. Trebuie să asigurăm că ea n'a fost o atitudine sau un principiu al congresului, care de altfel a mărturisit continuu respectul său pentru Biserică și ierarhie, ci o părere personală sau de grup, pusă în discuția congresului ca oricare alta. Chestiunea va fi reluată fără îndoială la congresele viitoare. Teologii noștri vor trebui să reflecteze din timp asupra ei și să fie atenți, pentru a nu se lăsa știrbită autoritatea Bisericii tocmai în conștiința credincioșilor, prin idei cari pot da impresia că poporul are ultimul cuvânt în materie de credință. Drepturile lui firești și tradiționale trebuie desigur recunoscute, dar și lămurite și, cu aceasta, circumscrise. La Atena, programul prea încărcat nelăsând timp pentru o discuție largă, s'a trecut la chestiunea următoare: b) **Cercetarea științifică (liberă) în teologie și autoritatea bisericască.**

Prof. V. Vellas (Atena) precizează la începutul referatului său (în l. germană) asupra acestei chestiuni, că problema trebuie cercetată pentru fiecare ramură a științei teologice în parte. Mărginindu-se la cea exegetică — specialitatea sa (V. Test.) — vorbește despre starea textului sfintei Scripturi și despre autoritatea lui, despre critica textului biblic și despre aplicarea la acest text a criticii filologice și istorice actuale, arătând limitele lor față de autoritatea Bisericii. Revelația este normativă pentru ideile dogmatice și morale, nu și pentru cele istorice, geologice sau altele. Critica este necesară în studiul sfintei Scripturi și este posibilă în cadrul tradiției bisericăști.

Prof. Pr. Dim. Stefanovici (Belgrad), spune că era bine să se fi trimis dinainte fiecărei facultăți toate referatele și propune să se discute pe secțiuni.

1) Comp. **Hans Koch**, în rev. cit., nr. 4, col. 153-154. Corespondența ziarului **L'Osservatore Romano** în nr. dela 12 Dec. 1936, p. 2, col. 1.

Prof. Am. Alivizatos lămurește că n'a primit la timp decât câteva referate și că deci nu putea să le trimită. Propune să se accepte toate referatele și să se discute la sfârșit. (Din lipsă de timp, s'a renunțat apoi la discuții, citindu-se doar referatele pentru fiecare temă înscrisă în program).

Prof. Arhim. Ev. Antoniadis (Atena) citește referatul său (în l. germană) asupra aceleiași chestiuni, cu aplicare la studiul Noului Testament. Vorbind despre metodele de interpretare, spune că ele presupun: 1) că revelația divină este cuprinsă în sf. Scriptură și sf. Tradiție; 2) că Biserica este paznicul revelației și criticul ei; 3) că Noul Testament este carte inspirată. Scriptura este lucru dumnezeesc scris de mâini omenești. Metoda de interpretare a părții omenești este cea literal-istorică; a celei dumnezeiești, cea armonică sau analogică, completată cu cea sacro-istorică (ἱεροϊστορικῆ).

Prof. A. Kartasof (Paris) spune (în l. franceză), că așa cum orice știință adevărată presupune libertatea de cercetare, are nevoie de ea și teologia. Dar așa cum ceilalți oameni de știință se conduc în studii de convingerile lor, se conduce teologul de tradiția bisericească. Vorbește despre revelația încredințată Bisericii și amintește că materialul științific a crescut mult și tot astfel mijloacele de studiu.

Prof. Pr. S. Bulgakov (Paris), face un referat oral asupra aceleiași chestiuni.

Cu aceasta s'a încheiat ședința de dimineață. Din lipsă de timp s'a renunțat la vizitarea bisericilor vechi (bizantine), a Mitropoliei, a Bibliotecii naționale, a Universității și Academiei, prevăzute în program.

Ședința de după amiază, **Luni 30 Noembrie** ora 4, este prezidată de **prof. Arhim. I. Scriban**, ales de delegații români. Se trece la chestiunea: c) **Precizarea influențelor din afară asupra teologiei ortodoxe, în special dela căderea Constantinopolului.**

Prof. Dim. Balanos (Atena) citește (în l. germană) referatul **Inalt Prea Sfințitului Arhiepiscop al Atenei Hrysostomos**, care face un interesant studiu istoric asupra situației ortodoxiei, arătând că, cu toate presiunile cuceritorilor și propaganda romano-catolică și protestantă, ea a reușit să evite o schimbare a învățăturii și să rămână depozitara credinței ortodoxe.

Prof. Pr. G. Florovski (Paris) vorbește (în l. franceză) despre influențele străine asupra teologiei ruse, influențe teologice romano-catolice (asupra textului slav al sf. Scripturi, Mărturisirii ortodoxe a lui Petru Movilă, după catehismul lui Bellarmin), protestante (Teofan Procopovici) și filosofice (Schelling, Hegel și unii teologi-filosofi, asupra lui Vladimir Solovief). Teologia era și este suspectă la Ruși, pentru că ea a fost mult timp o teologie importată, nu creată în Biserica rusă, născută din viața ei sacramentală. Chiar ierarhi ca Macarie al Moscovei și Filaret al Cernigovului au suferit primul influență romano-catolică, al doilea influență protestantă. Cel care a chemat pe Ruși la

teologia patristică tradițională a fost un laic, Ivan Kirievski. El a predicat în Rusia întoarcerea la patristică, nu contra Bisericii, ci pentru ea.

Prof. Const. Dyovuniotis (Atena) prezintă (în l. germană) un referat bine studiat asupra aceluiași chestiuni a influențelor străine asupra teologiei ortodoxe. Amintește că împrejurări protivnice, cari au culminat cu căderea Constantinopolului sub Turci, au oprit opera de dezvoltare și de precizare a dogmelor și învățaturii Bisericii ortodoxe în general, lăsând-o astfel neterminată. Lipsa de școli ortodoxe a silit pe teologii orientali să studieze în universitățile apusene și să citească scrieri teologice apusene, fiind astfel influențați de ele. Faptul că romano-catolicii și protestanții își formulau doctrina și că Biserica ortodoxă s'a văzut nevoită să-și dea și ea părerea asupra celor puse în discuție de eterodocși, a făcut ca ea să primească unele învățături romano-catolice sau protestante, pe cari le-a socotit ortodoxe, în lipsa unor studii mai adânci asupra sfinților Părinți. Asemenea învățături nu trebuiesc aruncate doar pentru că au fost împrumutate, ci trebuiesc studiate bine și amănunțit, pentru că unele se pot sprijini pe învățătura Bisericii vechi. Este datoria teologiei ortodoxe actuale să facă aceste studii, pentru a se vedea ce poate fi păstrat și ce nu din învățătura Bisericii romano-catolice și protestante. Lucrul nu este ușor, dar congresele de teologie ortodoxă pot să ia în studiu serios pe rând aceste chestiuni. Enumeră șase chestiuni dogmatice de influență romano-catolică, între cari și concepția despre transsubstanțiere, asupra căreia Biserica ortodoxă trebuie să se pronunțe, dacă le primește sau nu.

Se trece apoi la celelalte chestiuni cari țin de tema întâia: d) **Teologia mai nouă în raport cu cea patristică și cu noile concepții și metode teologice**; e) **Misiunea științei teologice în luminarea conștiinței Bisericii**.

Prof. Dim. Balanos (Atena) citește referatul său (în l. germană) asupra primei chestiuni, spunând că pentru a se putea da răspunsul cuvenit, trebuiesc mai întâi studiate două puncte fundamentale, a căror soluție stabilește dela sine raportul dintre teologia ortodoxă mai nouă, cea patristică și concepțiile noi: 1) Cum trebuiesc înțelese inspirația și autenticitatea cărților sfintei Scripturi; 2) Cum trebuie înțeleasă tradiția în general. Arată părerile ortodoxe privitoare la aceste chestiuni, deosebirile față de romano-catolici și protestanți și părerile sale despre sf. Scriptură și tradiție, ca izvoare ale revelației divine. Chestiunile de știință nu sunt de inspirație divină în sf. Scriptură. Cât privește sf. tradiție, Biserica ortodoxă ține drumul de mijloc între Biserica romano-catolică și cea protestantă.

Prof. Pr. G. Florovski (Paris), în aceeași chestiune, spune că teologia ortodoxă trebuie să se întoarcă la sfinții Părinți, cari sunt în felul lor inspirați. Teologia ortodoxă a fost prea mult influențată de cea romano-catolică, protestantă și anglicană; afară de aceasta, a fost la Ruși prea rusească, la Români prea românească, în general prea puțin grecească. Regretă de aceea că teologii ortodocși nu sunt mai greci.

Pentru cealaltă chestiune (**Misiunea științei teologice în lumina reea conștiinței Bisericii**), **prof. Am. Alivizatos** citește referatul (în l. germană) al profesorului **Pr. St. Dimitrievici** (Belgrad), care era de față. Referentul studiază pietatea ortodoxă populară și arată că ea este influențată de superstiții rămase dela popoarele păgâne. În deosebi popoarele cari au trecut prin România, crede profesorul dela Belgrad, au lăsat la noi urme de practici și de credințe religioase mai pronunțate decât aiurea. Știința teologică are misiunea de a lumina poporul în această privință și a purifica manifestările religioase de elementele necreștine.

Trecându-se la discuții, la propunerea **profesorului Pr. St. Tankov** (Sofia), face unele observații și cere unele lămuriri asupra referatelor profesorului **Pr. G. Florovski** și **prof. Șerban Ionescu**. **Prof. St. Tankov** își exprimă dorința ca să se precizeze raportul tuturor științelor teologice cu sf. Scriptură și sf. Tradiție. **Prof. V. Zenkovski** (Paris) relevă importanța chestiunilor puse de prof. C. Dyovuniotis. Ortodoxia — zice — este creștinism sintetic. **Prof. Am. Alivizatos** face unele observații asupra economiei congresului. Spune că nu este vorba să se rezolve problemele puse; este destul că ele sunt puse, urmând să se ocupe cu ele și congresele viitoare. Sf. Tradiție este greu de definit. Facem caz de întoarcere la sfinții Părinți, dar ei sunt puțini cunoscuți. **Prof. G. Pașev** (Sofia) face observații asupra raportului dintre ortodoxie și romano-catolicism. **Prof. Pr. Gr. Cristescu** face observații asupra referatului profesorului **Pr. St. Dimitrievici**, cu privire la cele spuse despre superstițiile din România, propunând ca referatul să fie revăzut, înainte de a se publica. **Prof. Pan. Bratsiotis** (Atena) face observații asupra afirmațiilor profesorului **Pr. G. Florovski** despre influențele romano-catolice asupra lui Petru Movilă (caz relevat și de profesorii Arhim. I. Scriban și Șerban Ionescu) și despre cele protestante asupra teologiei ortodoxe, și propune ca viitorul congres să ia ca temă principală chestiunea raportului dintre teologia ortodoxă, sf. Scriptură și sf. Tradiție. **Prof. Pr. Dim. Stefanovici** (Belgrad) face observații asupra afirmației din cursul discuțiilor, că sf. Tradiție nu este definitivă. **Prof. Am. Alivizatos** răspunde, că sf. Tradiție este definitivă, dar au intrat în ea cu timpul și lucruri asupra cărora nu este clară lumină. Dă unele explicații și **prof. St. Tankov**. Cu acestea, ședința s'a terminat.

Seara, masă dată congresiștilor de d-l Georgacopulos, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor. Au vorbit ministrul și profesorul **Am. Alivizatos**; din partea delegaților străini, **prof. N. Arseniev** (Varșovia).

Marți 1 Decembrie.

În program, pentru dimineața, vizitarea Acropolei, a Areopagului și a monumentelor vechi. La amiază, masă oferită de rectorul Universității din Atena, **prof. Gr. Papamihail**, la Kifissia, frumoasă localitate climatică la 15 km. Nord-Est de Atena. Rectorul a ținut o frumoasă și interesantă cuvântare, vorbind în toate limbile congresiștilor: A înce-

put în limba greacă, a continuat în l. franceză și apoi a adresat fiecărei delegații străine, în limba ei, câteva cuvinte potrivite cu împrejurarea, în ordinea: română, bulgară, sârbă, polonă, rusă (prof. Gr. Papamihail cunoaște bine limba rusă, întrucât a făcut studii la Petrograd). Cuvântarea s'a terminat în limba franceză. Au mai vorbit președintele congresului, prof. Am. Alivizatos, prof. Arhim. I. Scriban, prof. A. Kartaşof.

După amiază, la ora 4, ședință prezidată de **Prof. Pr. Dim. Stefanovici** (Belgrad). La ordinea zilei TEMA A DOUA: **Chestiuni teologice preliminare unor probleme bisericesti :**

- a) **Problema convocării unui sinod ecumenic;**
- b) **Modul unei înțelegeri pozitive a diferitelor Biserici ortodoxe și al hotărârilor lor în chestiuni mai generale și de natură urgentă;**
- c) **Servirea pozitivă a Bisericii în prezent de către știința teologică: 1. Pregătirea codificării sfințelor canoane și precizarea însemnătății lor actuale; 2. Revizuirea și editarea textelor liturgice vechi; 3. Misiunea internă și externă a Bisericii ortodoxe;**
- d) **Ortodoxia și problemele actuale ale vieții: 1. Biserica și cultura; 2. Biserica și Statul; 3. Biserica și problemele sociale.** (Chestiunile dela punctul d nr. 2 în jos au format ordinea de zi a ședinței următoare).

În chestiunea **convocării unui sinod ecumenic**, prezintă referate: **Prof. Am. Alivizatos**, care se întreabă (în l. germană): Ce motive ar necesita convocarea unui sinod ecumenic? Chestiuni importante de doctrină, cari ar provoca desbinări și shisme ce ar trebui să fie îndată rezolvate într'un sinod ecumenic, nu există. Sunt state cu Biserici ortodoxe rău dispuse față de Biserică. Cea mai mare parte a creștinătății nu este ortodoxă. În timpul trecut dela sinodul al VII-lea ecumenic până azi, s'au format Biserica romano-catolică și cele protestante. Biserica ortodoxă nu s'a pronunțat în sinod ecumenic dacă aceste Biserici sunt eretice sau shismatice. Pot să fie chemate și ele la un sinod ecumenic? Un viitor sinod ecumenic ar trebui să stabilească înainte de toate care este situația Bisericii romano-catolice și a celor protestante. Pe de altă parte, sunt atâtea chestiuni ivite dela sinodul al VII-lea ecumenic până acum, încât Biserica nu este pregătită să le discute. Și aceste chestiuni ar necesita un studiu prealabil îndelungat și serios. În situația actuală deci, convocarea unui sinod ecumenic al Bisericii ortodoxe nu este posibilă. Convocarea unui sinod al întregii creștinătăți ar fi în adevăr îndreptățită, dar ea ar fi opera generației viitoare. Ar trebui pentru aceasta să se formeze în toate țările comisiuni de teologi, cari să studieze și să pregătească chestiunile ce vor trebui discutate în al VIII-lea sinod ecumenic.

Urmând **prof. Dim. Balanos** (Atena), vorbește în același sens (în l. germană), citând teologi — unii ortodocși — cari spun că nu se poate ține un sinod ecumenic înainte de unirea Bisericilor. Crede însă posi-

bilă convocarea unui sinod ecumenic al Bisericii ortodoxe, dar nu acum. Nu sunt pentru aceasta chestiuni dogmatice urgente, cari să-l necesite. Sinodul ecumenic are nu de pus, ci de rezolvat chestiuni puse, mature, pregătite. Nu poate fi convocat pentru chestiuni de competența unui comitet de specialiști; ele trebuie să intre în conștiința clerului întreg (chestiuni rituale, de exemplu). Chestiuni de viață bisericească și de cult ar putea să formeze în adevăr obiectul discuțiilor unui sinod ecumenic, dar pentru aceasta sunt necesare mai întâi instruirea clerului, cercetări științifice, pregătire; fără acestea, sinodul ar putea să facă mai mult rău decât bine, complicând chestiunile, în loc să le rezolve. Biserica rusă, martirizată azi, nu poate să ia parte la un sinod ecumenic. Cât privește unele deosebiri între Bisericile ortodoxe în lucruri de amănunt, ele nu primejdiesc unitatea Bisericii, pentru că aceasta nu stă în asemănare externă, ci în silința comună pentru acord intern, în unitatea de credință. Biserica primelor trei secole nu cunoștea sinoade ecumenice și totuși își rezolva problemele. Referentul presupune posibil un sinod ecumenic în viitor, dar crede că până atunci trebuie studiat și pregătit în spirit de dragoste, pentru satisfacerea condițiilor preliminare.

(Provocat de o notă a ziarului 'Ελευθέρον Βήμα¹⁾, prof. Dim. Balanos i-a trimis un articol, în care explică și susține ideile din referatul său²⁾. Printr'o scrisoare adresată aceluiași ziar, prof. Am. Alivizatos precizează că, deși socotește imposibil de convocat în prezent sinodul ecumenic, a propus în congres ca să se formeze o mare comisie de teologi, care să studieze problemele ce ar trebui să preocupe viitorul sinod ecumenic³⁾.

Prof. Protocp St. Tankov (Sofia), arată (în l. germană) deasemenea greutatea convocării unui sinod ecumenic, cu privire la sensul, felul constituirii, dreptul de convocare și programul lui. Sinodul ecumenic nu se poate concepe decât ca sinod al Bisericii catolice. Aceasta este Biserica ortodoxă. Se pune însă întrebarea, dacă este numai ea. Este schisma o cădere dela Biserica catolică? După unii teologi (de ex. Bolotov), deosebirea între sinodul local și cel ecumenic este relativă. Cine poate convoca sinodul ecumenic? Cât privește participarea la sinod, în ce calitate sunt episcopii membri ai sinodului: În virtutea harului sau a funcțiunii lor? Trebuie să rămânem la principiul reprezentării. După ce criterii se va stabili însă proporția? După numărul episcopilor sau al clerului? Situațiile de astăzi sunt schimbate față de cele din trecut. Crede că chestiunea prezidenției n'ar mai fi grea ca în Biserica veche. Trebuie însă asigurată liniștea și bunul mers al sinodului. Chestiunea votului în sinod este importantă. Nu este nevoie să se stabilească adeverul cu unanimitate. Cine va confirma însă hotărârile sinodului? Unii

1) An. 15, nr. 5181, 3 Dec. 1936, p. 3, col. 1--2.

2) An. 15, nr. 5184, 6 Dec. 1936, p. 3.

3) An. 15, nr. 5186, 8 Dec. 1936, p. 3, col. 1.

teologi ruși cred că împăratul bizantin nu întăria hotărârile sinoadelor ecumenice ca șef al statului, ci ca șef extern al Bisericii. Pune deasemenea chestiunea infalibilității sinodului, amintind că unii episcopi au fost ereziarhi. În general, referatul profesorului Pr. St. Țankov atrage atenția asupra tuturor chestiunilor principiale și practice privitoare la convocarea, lucrările și hotărârile unui sinod ecumenic.

Prof. Pr. Fil. Granici (Belgrad), pune deasemenea în discuție (în l. germană): 1) Chestiunea timpului convocării sinodului ecumenic, socotind că nu poate fi convocat decât după schimbarea raporturilor politico-bisericești din Rusia, pentru a putea să participe neapărat și reprezentanții ruși; 2) Chestiunea prezidenției, propunând să o aibă un prezidiu format din reprezentanți ai Bisericilor ortodoxe, în fruntea căruia ar sta patriarhul ecumenic de Constantinopol, ca primul în ordine; 3) Chestiunea modalității lucrărilor sinodului, socotind că se poate alcătui o comisie de organizare pentru întocmirea programului, cu consimțământul tuturor Bisericilor. Propune ca hotărârile sinodului privitoare la credință să se ia cu majoritate de trei sferturi, iar celelalte cu majoritate de două treimi. Ca limbă oficială a sinodului propune pe cea greacă sau rusă.

Referatul trimis de **prof. Pr. V. Șesan** (Cernăuți) și citit de prof. Șerban Ionescu (în l. germană) pune diferite chestiuni în legătură cu convocarea și constituirea sinodului ecumenic: Al cătelea sinod ecumenic va fi? Cine va participa? Se va numi în adevăr sinod ecumenic? Ce va discuta? Se ocupă în deosebi de situația Bisericii anglicane, care ar trebui bine lămurită, și a celei ruse. Socotește că episcopii ruși din diaspora, cari au succesiunea apostolică, pot să ia parte la sinod; ei nu formează însă o Biserică și nu pot să reprezinte Biserica din Rusia. Episcopii din Rusia ar trebui să participe; fără ei ecumenicitatea sinodului ar putea fi contestată. Referentul crede că sinodul trebuie să se numească nu ecumenic, ci panortodox. Ca chestiuni de discutat și de rezolvat propune pe cele privitoare la calendar, post, cult, căsătoria preoților văduvi, codificarea canoanelor și altele. Propune să se formeze o comisie de episcopi și teologi, care să studieze chestiunile necesare, între cari este și cea a persoanei în drept să convoace sinodul.

Mercuri 2 Decembrie.

Ședința de dimineață este prezidată de **prof. Pr. St. Țankov** (Sofia). Se continuă cu referatele neprezentate în ședința precedentă din lipsă de timp.

Prof. Am. Alivizatos, referă oral (în l. germană) asupra chestiunii b) **Modul unei înțelegeri pozitive a diferitelor Biserici ortodoxe și al hotărârilor lor în chestiuni mai generale și de natură urgentă.** De oarece, pentru motivele arătate, un sinod ecumenic nu se poate convoca, Bisericile trebuie să găsească un mijloc ca să se înțeleagă asupra rezolvării problemelor de importanță secundară, dar urgente, ca aceea

a calendarului, a pascaliei, a căsătoriei, a cultului și altele. Istoria Bisericii vechi ne arată modul în care Bisericile rezolvau asemenea probleme, când nu se puteau convoca sinoade cumenice: Comunicau și se înțelegeau între ele prin scrisori și prin trimiși. La o asemenea înțelegere se poate ajunge și astăzi, fără a se convoca sinod ecumenic, dacă chestiunile sunt generale, dacă toate Bisericile ortodoxe cer rezolvarea lor și dacă se obligă toate să o primească și să o aplice, pentru a nu se produce inconsecvență și stricarea unității bisericești prin soluții parțiale, și cu condiția ca aceste soluții date de toată Biserica să fie aprobate de viitorul sinod ecumenic.

Prof. Pr. St. Tankov, președintele ședinței, citește părțile mai importante din referatul (în l. germană) al profesorului **Pr. V. Gheorghiu** (Cernăuți) cu privire la chestiunea calendarului. (Păr. prof. V. Gheorghiu a trimis la Atena pentru congres și importanta sa lucrare nouă „**Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal**“, București (Tipografia Cărților bisericești, 1936, form. 8°, XVI, 206 p.).

În chestiunea dela litera c, nr. 1: **Pregătirea codificării sfințelor canoane și precizarea însemnătății lor actuale**, referă oral **prof. Am. Alivizatos** (în l. germană), arătând necesitatea codificării prin aceea că „polynomia“, adică existența mai multor legiuri, prezintă inconveniente pentru buna administrare a mecanismului Bisericii. În canoane sunt unele lucruri care se repetă și unele care se contrazic. Biserica romano-catolică a făcut codificarea dreptului său canonic. Referentul amintește cu elogii opera lui Benedict XV, care face cinste Bisericii papale. Aceasta codifică deasemenea dreptul canonic al uniților. Și Biserica ortodoxă trebuie să-și codifice canoanele. Propune pentru aceasta constituirea unei comisii de canoniști, care să pregătească lucrările pentru codificarea canoanelor, care s'ar pune în aplicare după aprobarea ei de către Biserici prin comun acord, urmând ca mai târziu să fie aprobată de sinodul ecumenic.

Prof. Pr. St. Tankov face cunoscute congresului părerile din referatul (în l. germană) în aceeași chestiune al profesorului **Pr. Valerian Șesan** (Cernăuți). După câteva cuvinte ale profesorilor **V. Zenkovski** (Paris) și **Ivan Goșev** (Sofia) cu privire la chestiunea, dacă n'ar trebui discutate propunerile făcute de prof. Alivizatos, președintele ședinței, **prof. Pr. St. Tankov**, propune să se aducă concluzii scrise asupra tuturor chestiunilor practice, cari să fie discutate.

Se trece apoi la chestiunea 2) **Revizuirea și editarea textelor liturgice vechi**. **Prof. Ivan Goșev** (Sofia), referent, spune că nu avem un codex complet al dispozițiilor liturgice din Biserica ortodoxă. Există deosebiri între textele liturgice și sunt expresii cari trebuie stabilite, de ex.: „Capetele noastre (sau voastre?) Domnului să le plecăm“. Citează pe Assemani și pe alții cu privire la această chestiune. Face propuneri pentru pregătirea revizuirii textelor liturgice, cerând să se studieze paleografia în facultățile de Teologie, pentru citirea manuscriselor de după secolul al X-lea.

În chestiunea 3) **Misiunea internă și externă a Bisericii ortodoxe**, referă **prof. N. Arseniev** (Varșovia). Pleacă dela constatarea influențelor noi asupra teologiei ortodoxe și vorbește despre influența Bisericii ortodoxe asupra evoluției religioase a Occidentului creștin contemporan. Referentul face foarte interesante considerațiuni asupra Bisericii ca realitate. Realitatea divină este cea mai mare dintre toate. Ea a intrat în omenire. Prin întrupare (καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο), Dumnezeu a devenit o bucată de omenire (realism creștin¹). Biserica nu este un ideal abstract, cum o prezintă unii protestanți (citează pe W. Monod). Trebuie mărit interesul pentru viața sacramentală. Dincolo de suferințele și de moartea Mântuitorului este maiestatea Lui dumnezeiască. Biserica ortodoxă ar putea să zică celorlalți frați creștini: *Întoarceți-vă înapoi la isvorul original comun!*

Prof. Am. Alivizatos referă (în l. germană) că Biserica ortodoxă, altădată Biserică prin excelență misionară, a uitat din cauza împrejurărilor grele, prin cari a trecut, datoria de a răspândi evanghelia la necreștini. Unii consideră misiunea ei ca o utopie, ba cuvântul „misionar“ a ajuns să aibă un sens peiorativ, din cauza propagandei făcute de alții în paguba Bisericii ortodoxe. Vorbește despre misiunea ei la ceilalți creștini, de uniți și necreștini. Cu Bisericile eterodoxe din Răsărit (armeană, coptă, nestoriană) ar trebui chiar să se facă o înțelegere în interesul misiunii la necreștini. Biserica noastră nu are o experiență misionară mare, ca Bisericile occidentale, dar față de mahomedani este cea mai indicată prin situația sa de Biserică orientală ca să facă misiune. Recunoaște că din punct de vedere tehnic chestiunea este foarte grea. Ca misiune internă, Biserica ortodoxă trebuie să desvolte o acțiune socială în toate sensurile, pentru preîntâmpinarea multelor nevoi sociale actuale și pentru a face din Biserică un factor social și cultural de primul ordin.

Agregatul Dim. Moraitis (Atena) se ocupă în referatul său, cu caracter informativ (în l. germană), cu activitatea teologilor și Bisericii grecești pe teren misionar intern, în deosebi cu opera catehetică și omiletică. Atrage atenția asupra unor chestiuni importante, pe cari teologii ar trebui să le studieze: Care este atitudinea omului modern față de religie și de Biserică? Care trebuie să fie forma pedagogiei bisericești: didactică sau cultică?

Prof. V. G. Ispir referă (în l. franceză) că misiunea este o concepție a Bisericii creștine, prin care se urmărește catolicitatea ei, pentru a fi o turmă și un păstor. Exprimă dorința ca fiecare Biserică autocefală să-și organizeze misiune internă și externă și ca toate silințele parțiale să fie într'un fel unificate. Teologia poate să ajute Biserica în chestiu-

1) Amintim în legătură cu această formulă, lucrarea referentului, **Nikolaus von Arseniew**, *Der urchristliche Realismus und die Gegenwart*. Erster Teil, Kassel 1933, și zweiter Teil (*Der urchristliche Realismus und die Christenheit der Gegenwart*), Kassel 1935.

nile misionare. Arată misiunea actuală a Bisericii și dușmanii ei interni și externi, contra cărora are de luptat. În misiunea internă, Biserica trebuie să-și dea toată silința ca să întărească viața tineretului, să ușureze situația claselor cari suferă, după pilda Bisericii vechi, și să armonizeze colaborarea dintre capital și muncă. Cât privește misiunea externă a Bisericii ortodoxe, aduce omagii Bisericilor rusă și greacă pentru ceea ce au făcut până acum și arată că este necesar ca activitatea lor să fie continuată și astăzi.

În chestiunea d. **Ortodoxia și problemele actuale ale vieții** se cuprind: 1) **Biserica și cultura**; 2) **Biserica și statul**; 3) **Biserica și problemele sociale**.

Prof. Teodor M. Popescu referă (în l. franceză) asupra celei dintâi, arătând raporturile dintre creștinism și cultură, în ceea ce le deosebește și în ceea ce le apropie. Amintește tendințele anticreștine ale culturii moderne, explicând cauzele lor, și susține necesitatea interesării Bisericii pentru problemele culturii. Biserica are datoria și puțința de a influența asupra culturii, amândouă trebuind să lucreze la îndreptarea omenirii, fiind amenințate deopotrivă de un pericol comun, bolșevismul. O cultură fără morală este fatală omenirii. Biserica nu are de creat dintr'o bucată o cultură nouă, proprie; ea are de ameliorat pe cea existentă, în toate manifestările ei. Termină vorbind despre situația și opera culturală a Bisericii ortodoxe, care are mari merite în formarea sufletească a popoarelor ei, fiind timp de secole grele adevărate lor educatoare.

Prof. V. Zenkovski (Paris) face (în l. germană) interesante considerațiuni asupra aceleiași chestiuni. Cultura este un obiect al mântuirii. Cultura în sine nu este un rău. Ca și în parabola despre grâu și neghină, în cultură se găsește și bine și rău. În ortodoxie n'a existat o desbinare între Biserică și cultură. Ea a păstrat ideea de Biserică a culturii în sens interior. Cultura este un dar bisericesc făcut lumii. Vorbește despre o cultură ortodoxă. Trebuie să ne întoarcem la o cultură bisericească. Arată neîncrederea față de Biserică, mai ales în ce privește știința, în America și în Europa occidentală. Este necesară o renaștere a Bisericii. Biserica trebuie să fie centrul vieții. Nu trebuie urmărite doar raporturi de simpatie, de apropiere, de vecinătate cu cultura, ci totul trebuie luminat prin Biserică, deci și cultura. Domeniul ei nu este neutru. Cultura trebuie îmbisericită interior. Acesta, și nu regulamentul culturii, este sensul culturii ortodoxe.

După amiaza zilei a fost întrebuițată pentru vizitarea în grup a muzeelor (arheologic, Benaki, bizantin), unde s'au dat congresiștilor de către specialiști explicațiile necesare¹⁾.

1) Muzeul arheologic este foarte important pentru arta Grecilor vechi. La muzeul Benaki, creat din inițiativa și cu cheltuiala d-lui Benakis, fost ministru, se găsesc multe și interesante obiecte de artă bisericească ortodoxă și o foarte bogată colecție de frumoase țesături

Seara, primarul Atenei, d-l Plytas, a dat o masă în cinstea congresiştilor. Au vorbit primarul, prof. Am. Aliviaztos și prof. G. Pașev (Sofia).

Joi 3 Decembrie.

În ședința de dimineață, de sub prezidenția profesorului **Pr. S. Bulgakov** (Paris), se prezintă referate asupra chestiunilor rămase.

Prof. Am. Aliviaztos referă (în l. germană) în chestiunea **Biserica și statul**. Religia a avut totdeauna raporturi cu statul. Amintește forma teocratică a statului, titlul de pontifex maximus, legislația privitoare la Biserică. Indiferent de forma statului, el a avut un caracter divin. Mântuitorul a spus lui Pilat că n'ar avea putere asupra Lui, dacă nu i-ar fi fost dată de sus. Recunoaște deci ordinea de stat și statul de ordine divină. Constantin cel Mare s'a socotit ἐπίσκοπος τῶν ἔξω. Vorbește despre cezaropapismul pios al împăratului Iustinian, pe care prof. Aliviaztos îl prețuiește mult. Colaborarea regulată și sinceră între Biserică și stat este singurul sistem care asigură Bisericii acțiune și dezvoltare asiduă, iar statului ajutorul Bisericii prin educarea creștină a cetățenilor. Biserica să nu socotească statul o instituție păcătoasă, să nu-i fie dușmănoasă; statul să respecte Biserica. Cooperarea dintre Biserică și stat nu este rea, dimpotrivă ea este de dorit. Sângele vărsat în Rusia nu va fi zadarnic, pentru a arăta că Biserica nu este o împărăție lumească.

Prof. Pr. St. Tankov (în l. germană) precizează întâi principiul, scopul și mijloacele statului (menținerea orânduirilor sociale prin mijloace materiale) și ale Bisericii ca societate liberă, având ca scop mântuirea oamenilor prin grație și prin iubire. Arată limitele dintre stat și Biserică și punctele lor de contact. Fără ordine, pe care o asigură statul, nu există progres. Statul este o reacțiune contra păcatului. El nu este numai stat de putere și de drept; trebuie să fie și de binefacere și de cultură. Amintește atitudinea lui Constantin cel Mare față de Biserică. Noi ortodocșii nu avem sistem exprimat în canoane pentru raporturile dintre Biserică și stat. În ortodoxie principiul lor este: respect reciproc, acord între Biserică și stat. Cezaropapismul nu poate fi aprobat. Statul drept poate și trebuie să susțină Biserica pentru îndeplinirea scopului ei; la rândul-i, Biserica poate să susțină un asemenea stat. Dacă însă statul este nedrept și violent, suprimând libertatea Bisericii, acestea nu-i rămân decât rugăciunea, răbdarea și supunerea lui Dumnezeu mai mult decât oamenilor: rezistență pasivă până la martiriu.

Prof. Am. Aliviaztos citește referatul (în l. franceză) al profesorului **Zizikin** (Varșovia) asupra aceleiași chestiuni. Creștinismul poate să creeze un drept internațional. Vorbește în legătură cu aceasta de-

---

vechi. La muzeul bizantin, unde a dat interesante explicații prof. G. Sotiriou dela Facultatea de Teologie din Atena, directorul muzeului, sunt reconstruite vechi biserici bizantine, arătând evoluția stilului, și o bogată colecție de icoane vechi.

spre fer. Augustin și sf. Ambrozie, despre papi și republica christiana, despre războiul just și războiul sfânt, despre Islam și despre grija împăraților creștini pentru creștinii oprimați.

Asupra chestiunii **Biserica și problemele sociale** prezintă referate:

Prof. Șerban Ionescu (în l. franceză). Creștinismul nu s'a ocupat să rezolve direct problemele sociale; el a revoluționat lumea dela sine, prin ideologia sa, cu timpul. Creștinismul nu este un sistem social, politic sau economic. Mântuitorul a evitat să dea asemenea soluții. Creștinismul este o religie. El urmărește mântuirea credinciosului, regenerează, produce o creatură nouă. El n'a uzat de violență, nici de dialectică. N'a abolit sclavia, n'a desființat sărăcia, dar a dat o nouă valoare omului, a stabilit o ierarhie socială de ordin spiritual, a ridicat personalitatea umană, a urmărit o evoluție pașnică, prin iubirea de aproapele, prin egalitatea religioasă și prin înfrățirea întregului neam omenesc. Biserica n'a avut program de organizație socială, ea nu intervine în orânduirea bunurilor materiale, nu desființează granițele, ci le spiritualizează. Problema socială este înainte de toate o problemă morală. Referatul arată ce poate să facă Biserica pentru îndreptarea vieții în diferitele domenii sociale, având de realizat un întreg program social.

Prof. G. Pașev (Sofia) vorbește deasemenea (în l. franceză) despre terenul de acțiune socială a Bisericii. Idealul creștin al omului este exprimat de Mântuitorul în cuvintele: „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este“. Biserica are idealuri eterne și universale. Creștinismul este în același timp individual și social, fără a fi cu aceasta în contradicție. Fără indivizi nu există societate, dar fără societate nu pot să trăiască indivizii. Creștinismul îmbrățișează toate manifestările omului. Obligațiile privitoare la desăvârșirea omului, prevăzute în predica de pe munte, nu se opresc la interiorul individului, nu se sfârșesc cu el, ci ies din el și pun chestiunea raporturilor cu ceilalți indivizi. Sufletul creștin este împins spre un constructivism totdeauna nou. Referentul pune problema muncii. Hristos nu împarte pe oameni în categorii sociale și nu-i apreciază după bunurile lor materiale. În sarcina Bisericii cade rezolvarea tuturor problemelor sociale. Ea stă mai presus de stat. Ea intră adânc în viața oamenilor, în sensul dictat de spiritul de dreptate și de iubirea dumnezeiască, în care este obligată să rezolve problemele sociale. Dacă este nevoie, Biserica trebuie să și lupte, dar în spiritul dreptății și al dragostei creștine.

Prof. Am. Alivizatos, referă oral (în l. germană) în aceeași chestiune. Religia creștină este subiectivă, nu obiectivă. Ea a accentuat mai mult decât orice religie valoarea sufletului omului. Chiar cultul creștin este interior, în inimă. Primii creștini l-au exteriorizat puțin. Toată viața socială era condusă de iubire. Individualismul și subiectivismul creștinismului s'au uitat și neglijat apoi: S'a făcut creștinare în massă, a intrat în Biserică mulțimea, cu păcatele ei, creștini de calitate a doua.

Arată cum prezintă părinții bisericești societatea. Nici azi societatea creștină nu este întru totul creștină. Cultul Bisericii ortodoxe este așa de bogat, încât cuprinde nu numai rituri, ci totul: dogmă, morală și altele: „Să iubim unii pe alții, ca întru un gând să mărturisim“. Mărturisirea simbolului credinței nu are valoare fără dragoste creștină. Dogmele sunt foarte importante, dar trebuie să stea pe temelia dogmei morale a iubirii creștine. Referentul formulează apoi în câteva fraze problema socială a Bisericii ortodoxe.

După o mică pauză, ședința continuă sub prezidența **profesorului Arhim. Ilarion Vasdecas** (Varșovia). Se trece la **deziderate**:

1. **Revista teologică**;
2. **Raporturi reciproce între facultățile de Teologie.**

Prof. V. Vellas (Atena) citește referatul (în l. germană) al **profesorului N. Cotos** (Cernăuți) privitor la prima chestiune. Referatul face interesante propuneri pentru editarea unei reviste teologice ortodoxe comune și dă un statut al ei cu privire la numele revistei, la locul și data apariției, la limbile de întrebuintat, la condițiile de publicare a articolelor și altele.

Prof. Am. Alivizatos, președintele congresului, amintește că I. P. Sf. Mitropolit Visarion al Bucovinei oferă suma de 50 mii lei pentru editarea revistei teologice ortodoxe și anunță că a trimis Înalt Prea Sfinției Sale o telegramă de mulțumire din partea congresului. Frumosul dar al ierarhului român, care a făcut cu aceasta cinste Bisericii și țării noastre, este din nou apreciat în aplauzele congresiștilor, cași în ședința de deschidere.

Prof. Arhim. Il. Vasdecas face în l. engleză propuneri privitoare la editarea revistei, traduse în limba franceză de prof. N. Arseniev (Varșovia). Propune anume să se adopte pentru editarea revistei limbile naționale ortodoxe, a căror apologie o face, și să se formeze un fel de școală, în care să se studieze chestiunile asupra cărora va scrie revista.

Prof. A. Kartașof (Paris) citește (în l. franceză) propunerile Institutului de Teologie ortodoxă dela Paris, privitoare la revistă. Ea trebuie să fie organ de informație ortodoxă. Este intolerabil ca noi ortodocșii să ne informăm dela neortodocși. Institutul rus face propuneri pentru publicarea revistei în cele trei limbi (admise și pentru congres): franceză, germană și engleză, precum și în limba greacă. Ca material pentru revistă se propun: texte, studii, cronică, informațiuni asupra literaturii teologice recente, bibliografie anuală completă.

Prof. Pr. St. Tankov (Sofia) vorbește (în l. germană) despre cealaltă chestiune, a **străngerii raporturilor dintre facultățile de Teologie ortodoxe**. În aceeași chestiune prof. V. Vellas (Atena) citește referatul (în l. germană) al **profesorului N. Cotos** (Cernăuți), care propune să se facă istoricul fiecărei facultăți, al literaturii teologice ortodoxe pe specialități, schimb de profesori, schimb de studenți.

Prof. Pr. St. Țankov propune o zi de rugăciune și de aducere-aminte comună, la care să ia parte și ierarhia (propunere care a intrat în hotărârile finale ale congresului). Vorbește despre congresele de teologie ortodoxă în legătură cu mișcarea ecumenică, propunând ca chestiunea să treacă în discuția comisiei restrânse a congresului.

După amiază la ora 3, congresiștii au mers în grup la mormântul soldatului necunoscut, unde au depus o frumoasă coroană, dând onorurile un pluton de evzoni. S'a făcut întâi o scurtă rugăciune, iar **prof. N. Arseniev** (Varșovia) a rostit în limba franceză câteva cuvinte mișcătoare în numele congresiștilor străini.

La ora 4 p. m. s'a întrunit la Universitate o comisie formată din câte un reprezentant al fiecărei țări¹⁾. Comisia a formulat hotărârile finale ale congresului. La ora 6 p. m., congresiștii străini, însoțiți de președintele congresului, prof. Am. Alivizatos, au fost primiți în audiență de M. S. Regele George II al Greciei. La ora 7, toți congresiștii s'au întrunit în sala de festivități a Universității, unde s'a ținut ședința publică de închidere a congresului. **Prof. Am. Alivizatos** a citit (în l. germană) și supus aprobării congresiștilor hotărârile luate de reprezentanții facultăților în comisia restrânsă. Hotărârile au fost aprobate în urma unor noi discuții și propuneri.

În legătură cu viitorul congres, **prof. Ivan Goșev** (Sofia) propune să se poată discuta și alte chestiuni decât cele prevăzute de comisia restrânsă, acestea interesând doar un mic număr de profesori, ceea ce ar putea face să scadă importanța congresului. **Prof. Dim. Balanos** (Atena) adaugă, în același sens, să se poată discuta și alte chestiuni, dacă asupra lor se vor trimite referate congresului cu trei luni mai înainte de deschiderea lui.

Prof. V. Zenkovski (Paris) propune ca viitorul congres să aibă, pe lângă ședințe comune pentru chestiuni generale, și ședințe pe secțiuni, cari să se ocupe cu chestiuni de interes special.

Prof. Am. Alivizatos recitește hotărârile comisiei restrânse cu adaosele și modificările aduse în această ședință finală plenară, devenind

HOTĂRÎRILE PRIMULUI CONGRES DE TEOLOGIE ORTODOXĂ:

1. Primul congres de Teologie ortodoxă dela Atena, confirmând satisfacția sa pentru precizarea celor mai importante probleme, cari preocupă eucetarea ortodoxă, exprimă convingerea sa fermă, că lucrul săvârșit aici, care va constitui cuprinsul unui volum de acte ale Congresului, va folosi ca bază de cercetare mai departe a acestor probleme în Congresele teologice ortodoxe ce se vor ține în viitor.

1) De nu greșesc, au fost profesorii: Am. Alivizatos (Atena), V. G. Ispir (România), Pr. S. Bulgakov (Paris), Pr. Dim. Stefanovici (Belgrad), Pr. St. Țankov (Sofia) și Arhim. Il. Vasdecas (Varșovia).

2. Primul Congres de Teologie ortodoxă, recunoscând necesitatea codificării sfințelor canoane, exprimă sfințelor Biserici ortodoxe dorința ca să se formeze de către Patriarhia ecumenică, în înțelegere cu ele, o comisiune de profesori canoniști ai Facultăților de Teologie pentru lucrările de codificare, care, când va fi încheiată, le va fi supusă spre aprobare.

3. Primul Congres de Teologie ortodoxă dela Atena, recunoscând oportunitatea unei noi revizuirii unitare a vechiului text al cărților liturgice, exprimă sfințelor Biserici ortodoxe dorința, ca să se formeze de către Patriarhia ecumenică, în înțelegere cu ele, o comisiune de profesori specialiști ai Facultăților de Teologie, căreia să se încredințeze această lucrare, ce le va fi supusă spre aprobare la terminarea ei.

4. Primul Congres de Teologie ortodoxă, recunoscând necesitatea editării unei reviste teologice ortodoxe științifice, exprimă sfințelor Biserici ortodoxe, motivat de oferta ce a făcut în acest scop I. P. Sfințitul Mitropolit de Cernăuți (România), dorința ca să pună la dispoziția direcțiunii acestei reviste¹⁾ mijloacele materiale necesare pentru realizarea editării ei, care va servi Biserica și știința teologică.

5. Primul Congres de Teologie ortodoxă exprimă dorința, ca să se consfințească raporturi mai strânse între Facultățile de Teologie ortodoxe, prin schimb reciproc de profesori, prin organizare reciprocă de conferințe și prin schimb de studenți, găsindu-se bursele necesare.

6. Primul Congres de Teologie ortodoxă stabilește sărbătoarea sfinților trei Ierarhi ca sărbătoare comună a Facultăților de Teologie ortodoxe în scopul întăririi spirituale a unității lor.

7. Primul congres de Teologie ortodoxă, privind mișcarea ecumenică pentru unitatea Bisericii ca o bună manifestare a reînnoirii în zilele noastre a interesului general pentru Biserică și pentru Teologie, salută această mișcare și exprimă buna sa voință de a colabora cu ea în spirit ortodox.

8. Primul Congres de Teologie ortodoxă exprimă profunda sa simpatie pentru Biserica martirică persecutată a Rusiei și pentru toți aceia, cari mărturisesc în zilele noastre pentru credința creștină, și-și declară convingerea că Biserica va ieși victorioasă din lupta ce duce.

9. Primul Congres de Teologie ortodoxă decide ca al doilea Congres de Teologie ortodoxă să se întrunească în anul 1939 la București în România, și să se ocupe cu creșterea și rezolvarea următoarelor probleme :

1. Izvoarele credinței ortodoxe;
2. Sfânta Scriptură;
3. Sfânta Tradiție;
4. Misiunea socială a Bisericii.

1) Binevoitorii se vor adresa, pânăla convocarea celui de al doilea Congres la București, Comitetului de organizare a primului Congres dela Atena (Θεολογικὸν Σπουδαστήριον, Universitate).

Orice altă problemă științifică pusă din inițiativa vreunui profesor va fi supusă secțiunilor Congresului, dacă respectiva comunicare va fi trimisă Comitetului de organizare, căruia îi este rezervat dreptul de a o accepta sau nu, cu trei luni înainte de întrunirea Congresului.

După aceasta, președintele congresului citește cuvântarea de închidere (în l. greacă) într'o atmosferă solemnă. Sunt de față, pe lângă congresiști, I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos al Atenei, reprezentanții patriarhiilor, alți ierarhi, rectorul Universității, clerici, teologi, studenți și alt public.

În cuvântarea sa, președintele mulțumește lui Dumnezeu pentru înfăptuirea acestui prim congres și pentru serioasa operă de colaborare săvârșită. Deși congresul, cum era și de așteptat, n'a epuizat programul, congresiștii au motiv să fie pe deplin satisfăcuți de ceea ce s'a făcut. Inscrierea în program a atâtor chestiuni nu însemna că tot acest bogat material va fi terminat, ci că în această perioadă nouă a istoriei bisericești, în care intrăm desigur cu secolul al XX-lea, teologii ortodocși sunt conștienți de marile probleme cari trebuie să pre-ocupe ortodoxia. „Este evident că discutarea și rezolvarea atâtor probleme serioase, complicate și foarte numeroase, pe cari le-au îngremădit secole și evenimentele istorice întâmplate între timp, cu influență directă sau indirectă asupra Bisericii, nu putea fi realizată în întregime într'o singură consfătuire de câteva ceasuri“.

„Organizarea Congresului nostru, așa cum ea s'a făcut la București în Ianuarie trecut, prevede o lungă serie de întruniri periodice, iar discutarea tuturor acelor probleme va avea loc în ele, realizându-se puțin câte puțin studiul și rezolvarea lor pozitivă și amănunțită în fiecare din congresele ce vor urma.

„Ceea ce este deci important în primul Congres, la al cărui sfârșit ne aflăm, nu este faptul că nu s'au rezolvat problemele puse în fața noastră, ci că s'a făcut un important început de discutare și rezolvare a unora din ele și mai mult încă faptul, că s'a făcut primul început de concentrare a tuturor învățărilor teologi ortodocși și că pentru prima dată s'au întrunit teologii ortodocși de pretutindeni plini de duh și de râvnă științifică, ocupându-se serios cu problemele cele mai vitale ale Bisericii lor. Important este — și este destul chiar dacă această primă adunare ar avea acest singur rezultat — că prin primul Congres de Teologie ortodoxă din Atena s'au prăbușit zidurile cele din mijloc, cari ne separau în diferite părți inaccesibile, și că prin colaborarea noastră de câteva zile am înțeles pe deplin sensul cuvintelor psalmului: „Iată cât de frumos și cât de plăcut este când frații locuiesc împreună“ (psalm 132, 1)“.

Este încă important că lucrările rămase neterminate ne vor aduna pentru al doilea congres de Teologie ortodoxă, cel dela București. Președintele exprimă fericirea sa de a vedea adunați la Atena pe reprezentanții cugetării teologice și totodată se gândește cu întristare și sim-

patie la cea mai mare Biserică ortodoxă, cea rusă, „care, dacă n'ar fi grozav bântuită de către dușmanii sfintei noastre credințe, ar fi reprezentată aici de mulți și învățați teologi, cari împodobiau altădată importantele Academii teologice“.

Amintește opera marilor teologi din trecut, cari, cu toate greutatețile unor timpuri, ne-au transmis nouă torța teologiei ortodoxe, pe care, reaprinzând-o în acest congres, o transmitem generațiilor viitoare, pentru neîntrerupta continuare a tradiției vii în Biserica și teologia ortodoxă. „Veșnică să fie pomenirea acestor fericiți înaintași, ai căror urmași și inele de legătură între ei și viitoarea generație teologică ne-am învrednicit să fim noi“.

Adresându-se congresiștilor, președintele mulțumește pentru munca depusă în această adunare în adevăr istorică. Cu colaborarea teologiei și sub călăuzirea sfântului Duh, ortodoxia se îndreaptă spre o nouă epocă. Teologia ortodoxă este pe deplin conștientă de puterile și de datorii ei. Congresul teologiei ortodoxe, ca organizație permanentă și prin serviciile importante ce poate să aducă Bisericii, are o însemnătate foarte mare. Mulțumind iarăși congresiștilor pentru opera de întărire a teologiei ortodoxe, realizată prin congres, îi roagă să ducă facultăților lor salutul teologiei eline. Mulțumește călduros Maiestății Sale Regelui George II, pentru bunăvoința de a fi luat sub patronajul Său acest congres, Patriarhului ecumenic, Arhiepiscopului Atenei, celorlalți patriarhi și șefi de Biserici autocefale, în special Bisericii Greciei pentru concursul și atenția date congresului, accentuând că în cursul lucrărilor lui s'a dovedit că teologia ortodoxă nu urmărește nimic altceva, decât, ca totdeauna în trecut, să slujiască Bisericii.

Mulțumește apoi guvernului grec pentru subvenția acordată, rectorului Universității din Atena, care a găzduit congresul, asistenților străini neortodocși, cari au urmărit lucrările congresului, asigurându-i că și teologia ortodoxă urmărește cu interes progresul teologiei lor și că propriul ei progres va contribui la netezirea drumului pentru o înțelegere reciprocă, ce trebuie să ducă, într'un viitor îndepărtat desigur, la unirea tuturor Bisericilor creștine, cum a făgăduit Domnul și cum se roagă Biserica noastră.

Mulțumește deasemenea tuturor celor cari au contribuit în orice chip la succesul congresului și adresează congresiștilor salutul grecesc și creștinesc χαίρετε (bucurați-vă) „și anume în Domnul, exprimând speranța sigură a continuării neturburate a operei noastre la București, unde urez să ne întâlnim iarăși, pentru binele și progresul teologiei ortodoxe, bucurându-ne totdeauna în Domnul“.

Cuvântarea a fost pusă la dispoziția congresiștilor în traducere franceză și germană.

Prof. Pr. St. Țankov (Sofia) vorbește în numele delegaților străini, mulțumind călduros Maiestății Sale Regelui George II, guvernului grec, președintelui congresului, comitetului de organizare, rectorului, Arhie-

piscopului Atenei, pentru călduroasa primire a congresiștilor, pentru ospitalitate, pentru admirabila organizare a congresului, pentru interesul ce i-au arătat toți, pentru opera săvârșită, accentuând munca deosebită și capacitatea personală a președintelui congresului, profesorul Am. Alivizatos, pentru succesul congresului. Termină urând Facultății de Teologie dela Atena, mama tuturor Facultăților de Teologie ortodoxe, viață lungă și rodnică.

Cu această ședință, lucrările congresului s'au terminat. Seara Arhiepiscopul Hrysostomos a dat congresiștilor și invitaților o masă, la care au vorbit I. P. Sf. Arhiepiscop, prof. Am. Alivizatos, prof. Pr. S. Bulgakov (Paris), prof. Pr. St. Dimitrievici (Belgrad) și prof. Teodor M. Popescu, ultimul ca fost student al I. P. Sf. Hrysostomos.

Vineri 4 Decembrie s'a făcut o frumoasă excursie la Corint. Locul și ziua erau minunat alese pentru încheierea programului unui congres de teologie ortodoxă. La Corint, un activ, energic și vrednic mitropolit, I. P. S. Damaschin, era sărbătorit pentru ziua numelui de tot orașul. Catedrala unde s'a săvârșit sf. liturghie și un tedeum, nouă ca și Corintul întreg, reconstruit prin stăruința mitropolitului, după cutremurul catastrofal din anul 1928, era plină de credincioși, de școli și de autoritățile orașului. La reședința mitropolitană apoi, unde a continuat sărbătorirea, în prezența Arhiepiscopului Atenei, a ministrului Instrucțiunii și al Cultelor Georgacopulos, a ministrului Căilor ferate Spyridon, a congresiștilor, a numeroși profesori și ofițeri și a elevilor școlilor din Corint, s'a vorbit și s'a cântat pentru ierarhul sărbătorit într'o atmosferă mișcătoare pentru el și înălțătoare pentru toți asistenții. Mitropolitul Damaschin a dat o masă, la care au luat parte autoritățile, congresiștii și mulți invitați. Au vorbit prof. Am. Alivizatos, prof. Pr. P. Vintilescu, prof. A. Kartașof (Paris), Mitropolitul Damaschin.

După amiază, congresiștii au vizitat muzeul și ruinele dela vechiul Corint, unde se fac săpături arheologice. Seara s'au înapoiat la Atena.

Cu ziua de 4 Decembrie congresul era, după program, terminat. Gazdele au ținut însă să adauge o nouă mărturie de atenție și de ospitalitate pentru congresiștii străini, ducându-i Duminică 6 Decembrie la amiază la mănăstirea Penteli, la poalele cunoscutului munte de marmoră, la vreo 18 km. Nord-Est de Atena. I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos a ținut să cinstească și aci pe congresiști cu prezența sa. Congresiștii au fost primiți la mănăstire în sunetul clopotelor și întâmpinați de călugări îmbrăcați în odăjdii. În Biserica mănăstirii s'a slujit un tedeum, după care a vorbit egumenul. S'a dat apoi masă, la care au vorbit I. P. Sf. Arhiepiscop Hrysostomos, prof. Gr. Papamihail, rectorul Universității din Atena, prof. Șerban Ionescu și prof. Teodor M. Popescu. Invitații au vizitat frumoasele locuri din preajma mănăstirii și au luat parte la vecernie.

Luni 7 Decembrie, ora 11 dim., delegația română a fost primită.

la Facultatea de Teologie, căreia i-a adus salutul facultăților române prin prof. Teodor M. Popescu. Erau prezenți rectorul Universității, decanul Facultății de Teologie, profesori și studenți.

La Constantinopol, în drum spre țară, delegația română a vizitat monumentele istorice mai importante și patriarhia în ziua de 11 Dec. Delegația a fost primită de patriarhul ecumenic Veniamin, de câțiva ierarhi membri ai sfântului Sinod și de secretarii sfântului Sinod și a adus omagii respectuoase venerabilului prim ierarh al Bisericii ortodoxe prin prof. Teodor M. Popescu. A răspuns frumos patriarhul, binecuvântând pe profesori și rugându-i să transmită binecuvântările și urările sale și facultăților lor, studenților în Teologie și clerului român. Patriarhul ecumenic a trimis deasemenea salutări înalt Prea Sfințitului Patriarh al României.

* * *

Impresiile cu cari teologii străini au părăsit Grecia sunt din cele mai bune. Facultatea de Teologie dela Atena a făcut tot ce se putea pentru buna organizare a congresului și pentru buna primire a delegațiilor străini. Colegii greci merită pentru acestea toată lauda și recunoștința noastră. Cât privește utilitatea și importanța congresului, este de prisos să stăruim a le arăta.

Teologii ortodocși trăiau izolați pe țări și aproape necunoscuți, singurul prilej de a se întâlni câțiva dintre ei fiind de regulă conferințele și congresele organizațiilor străine ale mișcării ecumenice. Studiile universitare și le fac aproape toți în Apus, problemele teologice actuale și le puneau separat. Situația ortodoxiei în sânul creștinismului și a Bisericii în omenirea contemporană pun însă chestiuni importante și generale, cari cer teologilor ortodocși studii și răspunsuri comune.

Conferința teologică dela București (Ianuarie 1936) a formulat un număr de asemenea probleme. Altele încă se vor ivi. Unele așteaptă din partea Bisericii ortodoxe soluție urgentă. Teologia trebuie să facă Bisericii bunele servicii științifice necesare, de a-i ușura rezolvarea lor. Totodată este o trebuință vitală pentru teologia ortodoxă, ca să se concentreze și solidarizeze prin profesorii ei, să ia deplină cunoștință de puterile ei, să aibă conștiința situației ei, și ca datorii de îndeplinit și ca mijloace de lucru. Separat, facultățile de Teologie ar însemna mai puțin; adunate în asemenea congrese periodice, ele se vor afirma și în sânul Bisericii ortodoxe și față de Teologia eterodoxă.

Primul congres a arătat că teologia ortodoxă dispune de profesori de valoare, și nu înțeleg doar pe cei cari au luat parte la lucrările lui; cele viitoare vor confirma cu atât mai mult această impresie. Se pot aștepta deci bune roade dela munca lor de colaborare, organizată, continuă. Unindu-se, puterile noastre vor crește. Un prim câștig este

cunoașterea și apropierea profesorilor teologi și un bun început de colaborare în spirit creștin și frățesc. Unele deosebiri de păreri între ei, accentuate și speculate în organe romano-catolice și uniute, sunt exagerări și cobiri.

Este natural ca în discuțiile noastre libere să se producă deosebiri de păreri și este chiar necesar și mai bine să le exprimăm deschis și să le cunoaștem pe toate, decât să ni se impună tuturor una oficială, autoritară și indiscutabilă. Cât privește „laicismul“ văzut de corespondentul roman și de unii cronicari de ocazie, uniști, dela noi, el n'a fost spiritul și atitudinea congresului dela Atena, ci o diformare produsă de prisma confesională, prin care frații romano-catolici și afiliații lor privesc de obicei cele ale noastre, întru defăimarea ortodoxiei. Neavând ce alt rău spune despre congresul teologic dela Atena, l-au găsit „laic“, ca și cum, pentru că era congres teologic, trebuia să fie neapărat clerical.

Mai mult de jumătate din delegații străini erau totuși clerici. Bisericele ortodoxe au urmărit congresul „laic“ dela Atena cu tot interesul și cu binevoitoare atenție; capul Bisericii Greciei, el însuși profesor onorific al Facultății de Teologie dela Atena, a luat parte activă la lucrările congresului. Tot timpul s'a arătat în congres respect și grijă pentru Biserică și la moment potrivit s'au accentuat serviciile ce-i datorează și-i poate face teologia. Unul din motivele organizării congreselor de teologie ortodoxă este tocmai preocuparea de a ajuta Biserica în luarea unor hotărâri importante. Parte din dezideratele congresului sunt adresate Bisericii, solicitate să dea sprijinul său pentru opera congreselor teologice ortodoxe. Este deci sau greșală de înțelegere sau gust de intrigă în caracterizarea congresului dela Atena ca „laic“, evident în sens peiorativ.

Este tot atât de neîntemeiată părerea unui ziar german¹⁾, care vede în congresul dela Atena aproape un gest de oameni în panică: o măsură de apărare față de planul Vaticanului de a comemora în 1939 cinci sute de ani dela sinodul dela (Ferrara-) Florența, în care delegații Bisericilor ortodoxe au primit unirea cu Roma. Vaticanul — zice ziarul german — vrea să organizeze o mare sărbătoare, care să simbolizeze reunirea, și să ofere Bisericilor orientale dreptul lor canonic codificat. Totodată Vaticanul va lucra intens prin misionari în Orient și speră ca evenimentele politice să-i înlesnească până atunci succese în Biserica rusească. Congresul teologic ortodox dela Atena s'ar fi convocat de teama acestor pregătiri papale și a discutat sub presiunea lor. Sunt părerile ziaristului, nu ale congresului, în care n'a fost nici decum vorbă despre cele aci arătate. Interesant este totuși că ziarul german ne face

1) După ziarul Ἑστία (Atena), an 43, nr. 16612 (12 Ian. 1937) p. 1 deduc că ar fi Münchener neueste Nachrichten (v. art. Ἡ ἀπωτέρα σημασία τοῦ ὀρθοδόξου συνεδρίου τῶν Ἀθηνῶν).

cunoscute pe de o parte planurile Romei în legătură cu comemorarea unirii dela Florența și recunoaște pe de alta importanța congresului dela Atena.

Aceasta este în adevăr de netăgăduit. Faptul că marele număr al problemelor prevăzute de program a împiedecat discutarea lor și formularea de concluzii pentru fiecare în parte, nu scade însemnătatea congresului. El a pus problemele și punându-le le-a făcut cunoscute, a învederat importanța și greutatea lor, a făcut cu atât mai atenți pe teologi pentru rezolvarea lor definitivă în viitor. Părerile au început să se cunoască și este bine. In congresele următoare ele vor fi discutate temeinic și pe larg. Congresul dela Atena este pentru ele o bază necesară și un punct de plecare util. Pentru orientarea teologilor și pentru inițierea lor în opera congreselor noastre, cel dela Atena este de un folos capital. El va rămâne o dată importantă în istoria teologiei ortodoxe noi, prin punerea problemelor ce vor avea să fie desbătute în continuare.

Pentru un început nu se putea cere mai mult. In schimb însă congresele următoare rămân datoare cu referate mai concludente și cu discuții mai largi asupra lor, ceea ce va fi posibil prin limitarea problemelor și deci prin simplificarea programului. Dacă la Atena problemele doar s'au pus și s'au indicat unele soluții, începând cu congresul al doilea, dela București, lucrul va trebui să progreseze în adâncime. Succesul congresului va depinde în primul rând de propria noastră pregătire. El va trebui organizat cu puteri unite de cele trei Facultăți de Teologie române, cu concursul binevoitor al Bisericii și al autorității de stat și cu multe și bune referate pentru problemele prevăzute în încheerea dela Atena. Congresul dela București va fi un examen serios pentru știința teologică românească. Să dorim și să sperăm că va fi trecut onorabil.

TEODOR M. POPESCU

RECENZII

„RECHERCHES THÉOLOGIQUES“ ȘI STUDIUL NOULUI TESTAMENT

de Prof. Dr. HARALAMB ROVENȚA

1. OPERA LUI G. (W.) BALDENSPERGER. Fostul profesor de Noul Testament dela Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg a încetat din viață la 30 Iulie 1935, în vârstă de 80 ani. Cu acest prilej, ca un omagiu, Facultatea a scos un volum foarte interesant: „*Recherches Théologiques par les professeurs de la Faculté de Théologie protestante de l'Université de Stasbourg à la mémoire de Guillaume Baldensperger*“ (Paris, F. Alcan 1936, conține 260 pagini).

Volumul acesta cuprinde studii variate, semnate de J. Monnier, J. Hering, O. Cullmann, Ch. Jaeger, W. Seston, H. Strohl, Ch. Hauter, F. Ménégoz, V. Monod, R. Will și Th. Gérold. Ne vom ocupa mai departe de studiile cari privesc domeniul Noului Testament. Dar înainte de aceasta, se cuvine o apreciere sumară a celui omagiat după moarte, G. Baldensperger.

L'am avut ca profesor, cât timp am studiat la Strasbourg (1924 și 1925) pe lângă profesorul de aceeași materie dela Facultatea catolică, J. Colon. L'am revăzut după aceia după puțini ani, pe vremea când studiam la Oxford.

Baldensperger a fost un savant, a trăit cu o demnitate de aristocrat și a deschis în studiile N. T. orizonturi de cercetare care l-au făcut renumit în toată lumea. Avea o figură pe atât de atrăgătoare, pe cât de impunătoare.

Viața lui a fost o continuă peregrinare, atât ca tânăr student, cât și ca profesor. El unea în temperamentul său metoda germană, plină de conștiinciozitate și adâncimi, cu vioiciunea de spirit creator a geniului francez. In persoana lui, el însuși alsacian născut la Mulhouse (12 Dec. 1856), se îmbina sângele și cultura celor două mari popoare, menite să se completeze și totuși să trăiască într'o tragică ciocnire: Franța, unde s'a născut și a murit, Germania, unde a dezvoltat opera sa și unde a profesat cea mai mare parte din viața sa, ca profesor.

Ca student, ca profesor și ca autor al primelor sale opere, Bal

densperger aparține Germaniei. La Strasbourg, Leipzig și Goettingen ca student și apoi ca profesor la Giessen.

Dar sângele și temperamentul lui l-au dus îndată cu izbucnirea războiului spre mediul francez. Profesor la Lausanne (Elveția), revine după războiu la Strasbourg, unde a închis ochii (30 Iulie 1936).

În **Noul Testament**, opera lui Baldensperger nu-i prea bogată, însă tot ce a scris el, a răscolit orizonturi noi de cercetare. Sunt savanți cari își câștigă celebritatea după o lungă și vastă activitate științifică. Baldensperger n'a fost din aceștia. El a devenit renumit chiar cu prima sa lucrare: „**Das Selbstbewusstsein Jesu im Lichte der messianischen Hoffnungen seiner Zeit**“¹⁾ (1888, teză de licență la Strasbourg).

Puțin în urmă, a dezvoltat același făgaș de cercetare în operele sale tot pe atât de renumite: „**Die messianisch apokalyptischen Hoffnungen des Judentums**“²⁾ (1892, ed. 3-a în 1903); „**Die neutestamentlichen Forschungen über den Menschensohn**“ (1900)³⁾ și „**Das spätere Judentum als Vorstufe des Christentums**“ (1904)⁴⁾.

Baldensperger este printre cei dintâi care a dărâmat poziția raționalismului critic din veacul trecut. Critica biblică până la el neglijase importanța ideilor eshatologice și apocaliptice iudaice, pentru lămurirea mediului în care a trăit Mântuitorul. Baldensperger, precum se vede din însăși caracterul primelor sale lucrări, are meritul să fi atras atenția cel dintâi asupra literaturii apocrife și apocaliptice iudaice, prin care a încercat să lămurească multe din înfățișările vieții Mântuitorului, îndeosebi numirea de „**Fiul Omului**“ ș. a. El a pus degetul său de cercetare în această direcție și se poate spune că ultimul deceniu al veacului trecut a fost atras în deosebi în spre adâncirea mediului iudaic și a literaturii apocaliptice, așa cum deschisese orizontul Baldensperger.

Toată viața, Baldensperger a fost captivat de studiul eshatologic și apocaliptic. Aci stă principala sa contribuție în N. T. Mult mai târziu, el a reluat aceiași preocupare printr'o traducere și tălmăcire a „**Apocalipsei Sf. Ioan**“⁵⁾.

Dar o contribuție care i-a adus o faimă tot pe-atât de generală, a fost studiul său asupra prologului Evangheliei a patra: „**Der Prolog des vierten Evangeliums, sein polemisch-apologetischer Zweck**“ (1898)⁶⁾. El este cel dintâi care a lansat părerea că în acest prolog există și o apologie împotriva sectei formată în jurul numelui Sf. Ioan Botezătorul. Alte studii în jurul evangheliei a patra, au atras atențiunea acestui cercetător. În ultima vreme, el era preocupat îndeosebi în această di-

1) „**Conștiința lui Iisus despre Sine, în lumina speranțelor mesianice ale timpului său**“.

2) „**Speranțele mesianice și apocaliptice ale Iudaismului**“.

3) „**Cercetările asupra „Fiului Omului” după N. T.**“.

4) „**Iudaismul din urmă ca leagăn al Creștinismului**“.

5) **În „La Bible du Centenaire”** (1928).

6) „**Prologul evangheliei a patra; scopul său polemic și apologetic**“.

reciune, fără să fi ajuns la o lucrare de ansamblu, dar a dat mai multe studii de amănunt⁷⁾.

Se poate deci spune că opera lui Baldensperger a fost concentrată, aproape exclusiv, în jurul acestor două subiecte: 1) ideile apocaliptice și eshatologice; 2) problemele ridicate de evanghelia după Sf. Ioan.

Opera lui Baldensperger n'a fost prea vastă, dar a fost foarte sugestivă. El a fost nu atât un erudit, cât un mare deschizător de orizonturi noi pentru cercetare. Nu i-a plăcut să scrie decât cu această dorință. Pentru el, o lucrare nu merita truda sa, decât dacă descoperea ceva nou și personal, care să deschidă un câmp nou de cercetare pentru alții. A fost un aristocrat al științei N. T. Chiar în viața și în sânul colegilor săi, Baldensperger a dat impresia unui aristocrat, cu un temperament aparte. Deși foarte liberal în cugetare, ca orice protestant, el era însă foarte cumpănit și conservator în viață, cași în expresii. Mi-aduc aminte cum un student vorbea de Augustin, ca răspuns la o întrebare a profesorului. Baldensperger însă da semne că nu-i mulțumit. Studentul nu pricepea, de ce este oprit în expunere, căci știa că ideea era exactă. Intrucât n'a înțeles să se corecteze singur, Baldensperger i-a atras atenția că nu poate vorbi despre acel mare scriitor al bisericii, decât numindu-l „saint Augustin“.

Vizitându-l odată, după ce trecusem la Oxford, l-am văzut foarte preocupat să vadă în ce chip e judecată opera lui în teologia engleză. I-am amintit câteva cărți, pe care tocmai le cetisem și care menționau părți din opiniile sale. Mi-a arătat atunci dorința ce-o are, ca un discipol al său să strângă cândva laolaltă, ca într'un indiciu general, toate operele care au folosit, menționat sau au criticat opera sa. Cred și astăzi, că nimic n'ar putea arăta influența pe care a avut-o Baldensperger, decât dacă Facultatea în care a muncit s'ar îngriji să îndeplinească această dorință a marelui ei profesor. S'ar putea vedea astfel, cât de mult s'a ținut seama în toată țările, de orizonturile deschise de el, prin părerile sale asupra subiectelor de eshatologie apocaliptică, cât și cu privire la prologul evangheliei a patra.

2. O. CULLMANN: **Le caractère eschatologique du devoir missionnaire et de la concience apostolique de S. Paul** (Etude sur le Κατέχων(-ων) de 2 Thes. 2:6-7) în „Recherches Théologiques“ (pag. 26—61).

Acesta e cel mai însemnat studiu privind Noul Testament din volumul închinat memoriei lui Baldensperger. Autorul este destul de tânăr, dar un cercetător foarte pregătit și cu mari posibilități de viitor.

7) Alte monografii ale lui:

- a) „L'apologetique de la primitive église“ (1920);
- b) „Le fils de l'homme“ (în Rev. d'Hist. et de Philos. relig. 1925);
- c) „Il a rendu témoignage devant Ponce-Pilate“ (1922);
- d) „L'historicité de Jésus“ (1924 și 1935);
- e) „Le Tombeau vide“ (1935).

Acest studiu caută să lămurească, printr'o nouă contribuție, înțelesul textului de mai sus. Apostolul arată către Tesaloniceni că Anticrist nu va veni pânăce nu se va arăta „lepădarea de credință“ (ἀποστασία) și pânăce nu-l va slobozi „ceiace-l oprește“ (τὸ κατέχον), sau cel ce-l oprește (ὁ κατέχων). Noi nu putem ști precis ce a vrut să spună prin aceasta Sf. ap. Pavel, de vreme ce el nu lămurește mai bine. Inșă este foarte important de notat, că el amintește Tesalonicenilor, cum că ei știu despre aceasta, ce le-a spus apostolul („voi știți“... 2 Tesal.).

In jurul acestui text s'a format deci o întreagă literatură exegetică. Cullmann caută să rezume părerile date din vechime, clasându-le îndeosebi în două:

1. Părerea **istorică**, după care acest opritor al venirii lui Anticrist ar fi fost înțeles de Sf. Pavel în **imperiul roman** prin ordinea, justiția și stabilitatea sa, care împiedeca răsturnările celui rău.

2. Părerea **mitologică**, cum o numește autorul, după care acest reținător al lui Anticrist trebuie găsit într'un **inger**, care nu-i dă drumul, pânăce porunca lui Dumnezeu pentru sfârșitul lumii nu se va produce.

Autorul se oprește la aceste două păreri importante, pe care le combate cu multă logică.

După aceia trece la partea pozitivă a părerii sale. El vrea să arate că aici e vorba de-o veche concepție iudaică reluată de sf. ap. Pavel. Apostolul ar vrea să arate aici că ceiace reține pe Anticrist este „**predicarea evangheliei către păgâni**“ (pag. 33—4). Pânăce acest fapt nu va fi îndeplinit, Anticrist nu se poate arăta și deci nici venirea a doua a Domnului nu se va produce. **Misiunea sf. ap. Pavel era pornită deci dintr'o adâncă convingere eshatologică**, ceiace-l făcea să n'aibă răgaz în împrăștierea cuvântului în toată lumea.

Dar personagiul care reține pe Anticrist? Cullmann nu șovăiește să arate, că acest ὁ κατέχων trebuie înțeles despre „**apostolul Pavel însuși**“ (pag. 36).

Aci stă noutatea părerii lui Cullmann. In acest scop, el desvoltă un studiu foarte interesant, prin care caută să arate concepția iudaică despre venirea lui Messia, cât și rolul eshatologic al misiunii apostolice, îndeosebi la sf. ap. Pavel.

Autorul face o paralelă între concepția iudaică despre venirea lui Messia (pag. 37—44) și între concepția creștină despre venirea a doua a Mântuitorului (pag. 45—60).

Iudeii aveau credința că Messia nu poate veni pânăce nu se vor pocăi toți. Pocăința lui Israel era o condiție prealabilă pentru ivirea lui Messia: „**dacă s'ar pocăi toți o singură zi măcar, ar veni fiul lui David**“ (pag. 40). Imoralitatea lui Israel întârzia arătarea lui Messia.

Concepția creștină e cu totul alta cu privire la ceiace oprește venirea a doua. Aci, predicarea evangheliei către păgâni formează o condiție prealabilă parusiei Domnului și deci ivirii lui Anticrist. Autorul

face o foarte dreaptă arătare a textelor, din care rezultă că în N. T., atât învățătura Mântuitorului cât și a sf. Apostoli, consideră predicarea evangheliei la toate popoarele păgâne ca un semn peralabil ce trebuie îndeplinit înainte de venirea a doua a Domnului¹⁾.

Sf. apostol Pavel s'a consacrat îndeosebi acestei opere. El privea misiunea sa nu numai în cadrul lărgirii bisericii, dar și cel eshatologic, ca o pregătire pentru venirea a doua a Mântuitorului.

Până aici toate bune. Autorul devine însă „trop hardi“, cum recunoaște singur (pag. 58), când încearcă să se avânte în ipoteza că „Sf. Pavel socotea moartea sa ca o dată hotărîtoare din punct de vedere eshatologic“ (pag. 59) și când identifică pe acel ὁ κατέχων din 2 Tesal. 2, 6-7 cu însuși sf. ap. Pavel (pag. 54 și 60). Această părere nu poate fi primită în forma dată de Cullman.

a) Inchipuiți-vă pe sf. ap. Pavel vorbind Tesalonicenilor că el este cel ce oprește ivirea lui Anticrist! Dar marele apostol, tocmai contrariu, are impresia că este împiedecat el de Satana, care nu-i altul decât stăpânul suprem al lui Anticrist: „am voit să venim la voi, mai ales eu Pavel, odată și încă odată, dar ne-a împiedecat Satana“ (I Tesal. 2, 18). Deci nu apostolul împiedecă deslănțuirea puterii lui Satana, ci acesta pune piedici misiunii sf. ap. Pavel.

b) Adăogați la aceasta firea sa firavă și boala de care suferea, pe care o numește „un ghimpe în carne, un inger al Satanei“ (2 Corint. 12, 7). Psihologia și temperamentul sf. Pavel nu se potrivește de loc cu ipoteza lui Cullmann.

c) Dacă apostolul s'ar fi gândit la el, de ce n'ar fi spus-o mai lămurit? O idee care l-ar fi stăpânit în tot timpul misiunii, n'ar fi fost oare împărtășită în chip neîndoios în variatele lui epistole?

d) Și apoi, nu-i oare semnificativ, că ideea eshatologică aproape dispăre din preocupările sale, tocmai în epistolele din urmă, în care ne-am aștepta să fie mai puternică? Ar fi logic în adevăr ca apropierea apostolului de moarte să aprindă mai mult destăinuirea că se apropie venirea lui Anticrist și deci parusia Domnului. Constatăm însă dimpotrivă, că tocmai primele sale epistole sunt dominate de eshatologie, pe câtă vreme începând cu a doua către Corinteni apoi cea către Romani, cele ale captivității și chiar ultimele sale pastorale (Timotei și Tit) lasă cu totul în umbră această preocupare. Testamentul său din urmă scris în epistolele pastorale, arată tocmai preocuparea de-a asigura după moartea sa mersul mai departe al bisericii, rânduiala ierarhiei și paza credinței, chiar în clipa când apostolul simte sfârșitul vieții: „eu de-acura sunt gata pentru jertfă și timpul despărțirii a sosit“ (2 Timot. 4, 6).

e) Pe lângă aceasta, părerea lui Cullmann presupune că apostolul identifică moartea sa cu sfârșitul veacului, prin ivirea lui Anticrist.

1) Îndeosebi textele: Marcu 13, 10; Mat. 24, 14; Mat. 28, 19; Acte 3, 19; 2 Petru 3, 12-15; Rom. 11, 25.

În acest caz, ar trebui să vedem la sf. Pavel o siguranță într-o viață cât mai prelungită așa încât porunca convertirii neamurilor să fie îndeplinită prin el. Tocmai contrariu constatăm și în această privință. El însuși mărturisește că a fost adesea în pericole de moarte și că cel puțin odată, „nu mai nădăjduiam să mai scăpăm cu viață” (2 Corint, 1, 8). Acest moment este în clipa când șezând la Efes s'a răsculat mulțimea împotriva lui, asmutită de argintarul Demetrius (Acte 19, 24-40), abia după călătoria a doua misionară. Viața sa deci, deși ocrotită de Duhul Sfânt, nu era mai puțin în primejdie în fiecare moment, în mijlocul atâtor pericole pe care era silit să le străbată (comp. 2 Cor. 11, 24-27).

Niciodată deci apostolul Pavel n'a căzut în iluzia că el poate converti toată lumea păgână și că deci, odată cu îndeplinirea acestei condiții prealabile parusiei, prin moartea lui s'ar deslănțui semnul lui Anticrist. Este drept că nimeni ca el n'a avut pasiunea misionară în lumea păgână. Dar alături de el, erau și alți apostoli care lucrau pentru aceeași lume, în alte părți: sf. Andrei spre nord, sf. Toma spre India. Nimic deci mai greșit, decât să ne închipuim că sf. ap. Pavel ar fi socotit isprăvitul misiunii între păgâni odată cu moartea sa. Sfântul ap. Pavel nu poate fi în niciun caz personagiul „care oprește” (ὁ κατέχων) pe Anticrist.

În această privință teoria lui Cullman nu poate fi primită.

Desigur, opera bisericii poate fi socotită ca o opreliște pentru deslănțuirea lui Anticrist, tot așa dupăcum imperiul roman, sau orice bună-rânduială într'un stat, contribuie să oprească lucrarea drăcească a lui Satana²⁾. În acest chip general, viața și misiunea sf. ap. Pavel, ca a tuturor apostolilor și ca a tuturor sfinților de mai târziu, sunt o piedică pentru ivirea lui Anticrist. Dar sorocul parusiei Domnului depinde numai de voia cea nepătrunsă a lui Dumnezeu. Așteptarea eshatologică a fost, e drept, un stimulent puternic în viața și misiunea apostolilor, așa precum este de altfel în toate veacurile pentru adevărații credincioși. Studiul d-lui Cullmann e foarte important prin rolul pe care îl atribuie eshatologiei în misiunea apostolică. În această privință, studiul este foarte sugestiv și bine documentat, dar nu poate aduce nicio schimbare în tălmăcirea expresiilor din 2 Tesal. 2, 6-7.

3. HERING J.: *Kyrios Anthropos* (Recherches théologiques pag. 12-25).

Un studiu prin metodă, ca și prin concluzii, foarte ciudat. După noi, am putea spune chiar că, în dorința de-a fi original, acest studiu devine înafară de calea obiectivă a unei cercetări științifice. Aceasta nu înseamnă că autorul n'are o profundă erudiție. Însă a fost nefericit

2) Vezi și alte interpretări în *Prat.: Théologie de St. Paul* vol. I, pag. 96-8.

inspirat când și-a propus să depună atâta efortare ca să dovedească „că Iisus era deja om în preexistența sa“... și că nu poate fi vorba la sf. ap. Pavel deci „de-o schimbare de esență în sensul lui „Deus fit homo“... sau : schimbarea care se îndeplinește în El, consistă în transformarea unui om ceresc, într'un om pământesc. HOMO fit homo, iată înțelesul în care trebuie interpretată expresiunea (μορφήν δούλου λαβών) (pag. 21—22). În acest chip, dacă am înțeles bine ideia autorului, se face o paralelă între un om imaginar ceresc, care s'ar încarna în persoana lui Iisus, și între omul pământesc Adam, prin care a venit păcatul în lume. Ar fi să pierdem vremea într'o argumentare fără sfârșit, dacă am căuta să arătăm pe temeiul întregului N. T. că persoana lui Iisus Hristos nu poate fi speculată în acest fel, de vreme ce ființa sa dumnezeiască, deopotrivă cu Tatăl, ca Domn și Fiul al lui Dumnezeu, sunt elementele obișnuite la fiecare pagină, prin care se vădește preexistența sa, nu ca om ceresc, ci ca un λόγος al lui Dumnezeu, dintru început, care s'a întrupat (ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος..... καὶ ὁ λόγος σαρε ἐγένετο Ioan 1, 1-14).

Autorul are nevoie deci să-și precizeze și să-și susțină mult mai în ansamblu părerile sale, pentruca o discuție să fie posibilă în deplină claritate a teoriei pe care o susține. Avem impresia că a lansat numai o ipoteză fără să o privească în toate aspectele și consecințele ei, dacă ar fi cazul să stăruie în ea. Oricât de liberală poate fi critica protestantă, ea nu se poate aventura într'o speculațiune infructuoasă, care ar rupe cu toată cristologia Noului Testament. În orice caz, obeiectivitatea științifică a d-lui Hering sperăm să-l rețină dela o aventură fantezistă, care ar identifica pe Mântuitorul Iisus Christos cu un om ceresc, care n'ar fi prin chiar definiție de-o esență cu Dumnezeu. Tot Noul Testament ar protesta și chiar d-l Hering n'ar mai putea rosti „crezul“ creștin, fără să nu-și contrazică teoria. În orice caz, înainte de orice răspuns ce i se poate da de cineva, am dori să știm mult mai limpede : 1) dacă acest om ceresc e socotit de d-sa ca o realitate sau ca o imagine a unui simbol, în concepția sf. ap. Pavel; 2) în caz că omul ceresc e o realitate, care s'a făcut om pământesc, ca Adam, în Iisus, care-i originea acestui om și în ce raport stă cu Dumnezeu? 3) Cum se împacă teoria unui om ceresc, așa cum pare să-l priviască d-l Hering, cu toată cristologia și doctrina creștină întemeiată chiar pe N. T., după care Iisus Christos este întruparea Fiului lui Dumnezeu: „Cred și într'Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumneezu, Unul născut care din Tatăl s'a născut mai înainte de toți vecii; Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, cel de-o ființă cu Tatăl, prin care toate s'au făcut“...?

Avem deci motive să așteptăm, socotind că deocamdată nu putem da un răspuns mai potrivit ca acesta.

4. JAEGER CHARLES : *Remarques philologiques sur quelques passages des Synoptiques* (pag. 62-65). Note foarte interesante asupra

variantelor la câteva texte din sinoptici Mat. 4,1; 11,19; 15,17; 17,27; 22,13 și Marcu 9,15. Autorul e specialist în ebraică și în limbile semite. Deaceia, aduce sugestii asupra unor variante din aceste texte. De pildă în Mat. 4,1 (=Luca 4,1), autorul arată că ὑπὸ τοῦ πνεύματος trebuie înțelese despre demonul cel rău, întrucât în literatura ebraică și mai ales în N. T., cuvântul „ruah“ înseamnă câteodată deadreptul „demon“ (1 Sam. 16,14), 1 Regi 22,21 ș. a.), iar articulat „haruah“ (masculin) joacă rolul lui Satan.

Deși foarte scurte, unele din aceste note pot fi foarte utile pentru sugestii asupra unor texte mai grele din N. T.

5. În chip cu totul indirect, mai au legătură cu N. T. alte două studii, cari prin felul lor de dezvoltare privesc direct alte ramuri ale teologiei. În această categorie menționăm :

a) J. MONNIER: **Sur la Grace, à propos de la parabole de la brebis perdue** (pag. 7—11).

Octogenarul profesor onorific, care a predat cu atâta finețe omiletică la Facultatea protestantă din Strasbourg, are încă puterea să lucreze și să dăruiască din luminile scânteietoare ale personalității sale. Predica naște din exegeză, așa încât e sugestivă această stăruință a autorului asupra iubirii și harului lui Dumnezeu, care caută și cheamă mereu pe cei rătăciți. Autorul nu vede că ar fi vorba de un determinism religios, printr'o mântuire numai prin credință. E vorba mai mult, de „răspunderea fiecăruia înaintea hotărârilor de luat“ în fața iubirii și harului care ne înconjoară și ne așteaptă pe fiecare să-i dăm răspunsul cuvenit în viață (pag. 11). Bătrânul Monnier s'apropie de concepția ortodoxă, după care nu numai harul de sus e totul în mântuire, dar și răspunsul nostru la chemările neîncetate ale lui Dumnezeu, prin fapte și credință.

b) FERNAND MENEGOZ: **Résurrection** (pag. 163—200). O foarte documentată apologie, în cadrul actual al științei și al cercetărilor, a doctrinei despre învierea Mântuitorului. Studiul e de apologetică generală, însă poate folosi și pentru înțelegerea Invierii din Noul Testament.

c) Alt studiu aparține lui VICTOR MONOD: **Le voyage, le déracinement de l'individu hors du milieu natal, constituent-ils un des éléments déterminants de la conversion religieuse?** (Pag. 201—215).

Este unul din cele mai sugestive studii din această carte, prin care autorul caută să dovedească cu exemple biblice cât și din istoria creștină, că migrațiunea dintr'un loc în altul constituie un element prielnic pentru conversiunea religioasă. Așa a fost **Abraam**, care a părăsit locul său natal, **Saul** în drumul spre Damasc, **Augustin** cel convertit departe de ținutul său natal și multe alte exemple (pag. 205—212). Această constatare e foarte prețioasă pentru a lămuri mediul prielnic pe care l-alege Dumnezeu ca să apropie pe cei chemați: „o adevărată

lege pentru lumea sufletelor“ (pag. 205) sau „o pedagogie divină“ (pag. 215).

d) R. WILL: *Le symbolisme de l'image du Christ (essai d'iconographie chrétienne)* (pag. 216—244). — Precum se vede, acest studiu e de domeniul iconografiei. Dar cum pictura creștină este cea mai plastică interpretare a textelor și personajilor biblice, este înțeles pentruce interesează în chip indirect și N. T., mai ales fiind vorba de chipul Mântuitorului în iconografie. Pe cât i-a fost posibil, autorul se ocupă și de iconografia ortodoxă (pag. 226—7). Admirăm simpatia autorului pentru iconografia creștină (pag. 243—4), cu atât mai mult cu cât pornește din partea unui profesor protestant, renumit pentru adâncirea obiectivă a cultului creștin.

Volumul acesta cuprinde și alte studii, a căror preocupare privește alte direcții ale teologiei: W. SESTON: *L'opinion païenne et la conversion de Constantin* (pag. 66—80) și:

H. STROHL: *La notion d'Eglise chez les Reformateurs* (pag. 81—135) interesează mai ales pe istorici, iar studiul lui CH. HAUTER: *La présence divine comme problème de la dogmatique protestante* (pag. 136—162) prezintă o valoare deosebită pentru teologia sistematică, ca să înțelegem concepția protestantă în acest subiect.

Alții însă se pot pronunța cu mai multă autoritate, despre contribuția acestor din urmă studii.

A P E L

Facultatea de Teologie din București are nevoie de cărți vechi românești — cu conținut religios, de preferință traduceri din Sfinții Părinți și lucrări originale.

Persoanele care posedă asemenea cărți, sau știu de unde ar putea fi procurate, sunt rugate să aducă la cunoștință acest lucru Facultății pe adresa :

**Bibliotecii Facultății de Teologie
din București**

S U M A R :

Prof. Teodor M. Popescu: Teologia ca știință.

Preotul Petre Vintilescu: Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine.

Prof. Șerban Ionescu: Creștinismul și problemele social-economice.

D. Fecioru: Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică

CRONICĂ: Primul congres de teologie ortodoxă — Atena, 29 Noiembrie — 4 Decembrie 1936, de *Prof. Teodor M. Popescu.*

RECENZII: «Recherches Théologiques» și Studiul Noului Testament, de *Prof. Dr. Haralambie Roventța.*

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: **Facultatea de Teologie din București.**

Abonamentul: 100 lei pe an — Prețul unui volum: 50 lei

Apare de două ori pe an.